

บทที่ 5

ผลการวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความสามารถของหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนา บริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตครั้งนี้ ได้ผลการวิจัยที่ครอบคลุมกระบวนการวิจัยทั้งหมด ตั้งแต่ขั้นเตรียมการวิจัย ขั้นเตรียมทีมวิจัย ขั้นศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชน ขั้นกำหนดโครงการและกิจกรรม ขั้นดำเนินโครงการและกิจกรรม และขั้นการประเมินผล ซึ่งจะได้นำเสนอผลจากกระบวนการวิจัยในแต่ละขั้นตอนตามลำดับ

ขั้นเตรียมการวิจัย

ในขั้นตอนนี้ มีวัตถุประสงค์สำคัญคือ การเลือกพื้นที่ดำเนินการวิจัย การบูรณาการ คณะผู้วิจัยเข้ากับพื้นที่วิจัย และการศึกษาข้อมูลของชุมชน ซึ่งจะได้นำเสนอวิธีดำเนินการ และผลดำเนินการตามลำดับดังนี้

1. การเลือกพื้นที่ดำเนินการวิจัย

การเลือกพื้นที่ดำเนินการวิจัย เป็นขั้นตอนแรกที่น่าเข้าสู่กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้ ซึ่งก่อนตัดสินใจเลือกพื้นที่ที่แน่นอนนั้น คณะผู้วิจัยได้ร่วมกันพิจารณา ใ้ตรงรอบอย่างรอบคอบ เพื่อให้ได้พื้นที่ที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่ พื้นที่ของหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาในจังหวัดสงขลาที่ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ลุ่มทะเลสาบสงขลา

ในการเลือกพื้นที่ดำเนินการวิจัย มีวิธีดำเนินการและผลดำเนินการดังต่อไปนี้

1.1 วิธีดำเนินการ คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการที่เริ่มจากการประสานติดต่อกับสำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดสงขลา เพื่อขอทราบรายชื่อหมู่บ้านที่ถูกจัดเป็นหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 1 (ล่างลงมา) และหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 2 (ล่างลงไปปานกลาง) จากการจัดระดับการพัฒนาหมู่บ้านตามข้อมูล กชช.2ค ปี 2550 พร้อมทั้งศึกษารายละเอียดจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายข้อมูลของสำนักงาน จากนั้นคณะผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากคู่มือการจัดเก็บข้อมูล กชช. 2ค ช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (ปี 2550 - 2554) ซึ่งจัดพิมพ์เผยแพร่โดยคณะกรรมการงานพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนและจากเอกสารที่แสดงจำนวนรายชื่อหมู่บ้านตามระดับการพัฒนา ปี 2550 ของจังหวัดสงขลา ซึ่งจัดพิมพ์เผยแพร่โดยศูนย์ข้อมูลเพื่อการพัฒนา กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ประกอบอย่างละเอียด

เมื่อได้รายชื่อหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 1 และอันดับ 2 ในจังหวัดสงขลา ปี 2550 ที่แน่ชัดแล้ว คณะผู้วิจัยได้นำมาพิจารณาเลือกเฉพาะ 3 หมู่บ้านในอำเภอที่มีพื้นที่อยู่บริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา โดยยึดหมู่บ้านที่มีอาณาเขตติดต่อกับทะเลสาบสงขลาเป็นพื้นที่เป้าหมายลำดับ

แรกและที่อยู่ใกล้เคียงกับทะเลสาบสงขลาเป็นพื้นที่เป้าหมายลำดับรองลงมา ผลการคัดเลือกพื้นที่เบื้องต้น ปรากฏว่าได้ 3 หมู่บ้านดังนี้

- 1) บ้านประตู่เจียน หมู่ที่ 5 ตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร
- 2) บ้านอ่าวทิง หมู่ที่ 4 ตำบลรัตภูมิ อำเภอกวนเนียง
- 3) บ้านขาว หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านขาว อำเภอระโนด

ต่อมาคณะผู้วิจัยได้นำเรื่องการตัดสินใจเลือกพื้นที่ 3 หมู่บ้านข้างต้นไปปรึกษาหารือ และขอคำแนะนำจากบุคคลที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการดูแลรับผิดชอบงานด้านการพัฒนา ตลอดจนทราบถึงวิถีชีวิต สภาพการดำรงชีวิต และสภาพแวดล้อมทั้งหลายในพื้นที่เหล่านี้เป็นอย่างดี ได้แก่ พัฒนาการอำเภอสิงหนคร อำเภอกวนเนียง และอำเภอระโนด รวมทั้งผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอกวนเนียง ก็ปรากฏว่าทุกท่านต่างเห็นชอบและสนับสนุนให้ดำเนินการวิจัยในพื้นที่ของหมู่บ้านที่เลือกไว้ โดยได้แสดงความคิดเห็นอันเป็นเหตุผลที่สอดคล้องกันว่า หมู่บ้านทั้ง 3 แห่ง สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตเพื่อก้าวพ้นจากการเป็นหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 2 (ล่าหลังปานกลาง) ไปสู่การเป็นหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 3 (ก้าวหน้า) ได้ไม่ยากนัก เพราะเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านกำลังคน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรธรรมชาติ แต่ด้วยปัญหาและอุปสรรคบางประการ เช่น การขาดแคลนปัจจัยในการประกอบอาชีพ การขาดความรู้ ความสามารถในการพัฒนาอาชีพ การขาดความตื่นตัว ความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมพัฒนา การขาดจิตอาสาเพื่อสาธารณะ และการขาดผู้นำท้องถิ่นที่เข้มแข็งด้านการพัฒนา เป็นต้น ทำให้ไม่สามารถพัฒนาหมู่บ้านให้ก้าวหน้าไปได้เท่าที่ควร

ดังนั้น หากได้ดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในหมู่บ้าน 3 แห่งนี้ ก็จะเป็นวิธีการที่ดียิ่งในการกระตุ้นให้ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมด้านการพัฒนา แล้วเกิดการเรียนรู้ที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้ โดยไม่จำเป็นต้องคอยอาศัยความช่วยเหลือจากหน่วยงาน หรือองค์กรภายนอก อีกทั้งยังสามารถพัฒนาได้ตรงกับสภาพปัญหาและความต้องการอันแท้จริงของตนเองและชุมชนอีกด้วย

1.2 ผลดำเนินการ สิ่งที่เป็นแรงกระตุ้นสำคัญให้คณะผู้วิจัยตัดสินใจที่จะยังคงเลือก 3 หมู่บ้านดังกล่าวข้างต้นเป็นพื้นที่ดำเนินการวิจัยโดยไม่เปลี่ยนแปลง ก็คือ เมื่อคณะผู้วิจัยได้มีโอกาสประชุมพบปะกับผู้นำหมู่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และตัวแทนชาวบ้านของแต่ละหมู่บ้าน ทำให้ได้ยินคำปรารถนาที่คล้ายคลึงกันว่า หมู่บ้านของตนไม่ค่อยได้รับความเอาใจใส่ด้านการพัฒนาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หากมีหน่วยงานเข้ามาพัฒนาก็มักจะเป็นไปในรูปแบบของการสร้างหรือมอบสิ่งต่าง ๆ ให้มากกว่าการกระตุ้นส่งเสริมให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา นอกจากนี้ผู้เข้าประชุมทั้งหลายยังได้แสดงความปรารถนาให้ดำเนินการวิจัยในพื้นที่หมู่บ้านของตน พร้อมทั้งแสดงความกระตือรือร้นและความเต็มใจที่จะเข้าร่วมในกระบวนการวิจัยเป็นอย่างมากด้วย ดังนั้นคณะผู้วิจัย

จึงได้เลือกหมู่บ้านทั้ง 3 แห่ง คือ 1) บ้านประจวบเขียน หมู่ที่ 5 ตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร 2) บ้านอ่าวทิง หมู่ที่ 4 ตำบลรัตภูมิ อำเภอกวนเนียง และ 3) บ้านขาว หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านขาว อำเภอระโนด เป็นพื้นที่ดำเนินการวิจัย

2. การบูรณาการคณะผู้วิจัยเข้ากับพื้นที่วิจัย

ขั้นตอนนี้นับเป็นขั้นตอนที่สำคัญอย่างยิ่งในการเข้าสู่พื้นที่วิจัยของคณะผู้วิจัย เพื่อสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและกลุ่ม เพราะผู้วิจัยเป็นบุคคลภายนอก เป็นคนแปลกหน้า ดังนั้น การปฏิบัติตนให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและการแนะนำตัวให้ทุกฝ่ายรับทราบ นอกจากจะทำให้คณะผู้วิจัยได้รับการยอมรับอย่างไว้วางใจจากทุกฝ่ายแล้ว ยังเป็นการให้เกียรติและเคารพต่อเจ้าของพื้นที่ ตลอดจนช่วยสร้างความคุ้นเคย อันนำไปสู่ความสามารถในการสนทนา พูดคุย และสังเกตการณ์เพื่อเก็บข้อมูลได้อีกทางหนึ่งด้วย

สำหรับวิธีการในการบูรณาการคณะผู้วิจัยเข้ากับพื้นที่วิจัยและผลดำเนินการมีดังนี้

2.1 วิธีดำเนินการ สำหรับวิธีบูรณาการผู้วิจัยเข้ากับพื้นที่วิจัยนั้น คณะผู้วิจัยได้ใช้

วิธีการแนะนำตัวอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ

2.1.1 การแนะนำตัวอย่างเป็นทางการ เริ่มต้นจากการที่หัวหน้าโครงการวิจัยได้ขอให้คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ออกหนังสือราชการถึงผู้มีอำนาจหน้าที่ปกครองดูแลพื้นที่วิจัย ได้แก่ นายอำเภอสิงหนคร นายอำเภอกวนเนียง และนายอำเภอระโนด รวมถึงนายกองค์การบริหารส่วนตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร นายกองค์การบริหารส่วนตำบลรัตภูมิ อำเภอกวนเนียง และนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านขาว อำเภอระโนด เพื่อแนะนำคณะผู้วิจัย และโครงการวิจัยพร้อมขออนุญาตใช้พื้นที่ดำเนินโครงการวิจัย และขอความอนุเคราะห์ในการแจ้งประสานต่อไปยังผู้ใหญ่บ้านของพื้นที่วิจัย ซึ่งก็ได้รับการตอบรับด้วยความยินดีจากทุกท่าน

ต่อมาคณะผู้วิจัยได้เดินทางไปในแต่ละพื้นที่ เพื่อแนะนำตัวและโครงการวิจัยอย่างเป็นทางการด้วยตนเอง โดยพบกับนายกองค์การบริหารส่วนตำบล หรือตัวแทน ณ สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล จากนั้นจึงเข้าสู่หมู่บ้านเพื่อพบและประชุมกับแกนนำในท้องถิ่น ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ตัวแทนจากอบต. และผู้นำชุมชนตามธรรมชาติ ตามที่ได้ประสานกันไว้ล่วงหน้า การประชุมกับแกนนำเหล่านี้ นอกจากจะเป็นไปเพื่อแนะนำตัวและโครงการวิจัยแล้วยังเพื่อขอความอนุเคราะห์เรื่องการช่วยประชาสัมพันธ์โครงการวิจัยต่อไปยังชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการช่วยเชิญผู้นำกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนหรือตัวแทน และสมาชิกในชุมชนที่แกนนำพิจารณาเห็นว่าเหมาะสมเป็นสมาชิกในที่วิจัยฝ่ายชุมชน ตลอดจนชาวบ้านทั่วไปในชุมชนที่สนใจจะเข้าร่วมโครงการวิจัยมาร่วมประชุมกับคณะผู้วิจัยในวันเพื่อนำไปสู่การได้ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนต่อไป แล้วคณะผู้วิจัยยังถือโอกาสจากการประชุมครั้งนี้

พูดคุยกันถึงข้อมูลเกี่ยวกับสภาพต่าง ๆ ของชุมชน รวมทั้งเชิญชวนให้แกนนำเหล่านี้เข้าร่วมอยู่ในทีมวิจัยฝ่ายชุมชนอีกด้วย

2.1.2 การแนะนำตัวอย่างไม่เป็นทางการ ทุกครั้งที่เข้าไปในพื้นที่วิจัย ทั้งก่อนที่จะเริ่มต้นและระหว่างการดำเนินโครงการวิจัย คณะผู้วิจัยจะพยายามหาเวลาเท่าที่สามารถกระทำได้ในการพบปะ สนทนาพูดคุยอย่างสนิทสนมใกล้ชิดกับแกนนำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้ที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือ ผู้นำและสมาชิกของกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ตลอดจนชาวบ้านโดยทั่วไป เพื่อสร้างสัมพันธ์ไมตรีที่ดีระหว่างกัน และใช้เป็นโอกาสแนะนำตัว ประชาสัมพันธ์โครงการวิจัยอย่างไม่เป็นทางการ ชักถามถึงข้อมูลและปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน นอกจากนั้นแล้วคณะผู้วิจัยยังได้สร้างความคุ้นเคยอย่างใกล้ชิดกับชุมชนด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับชาวบ้านในพื้นที่ ได้แก่ ร่วมทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา ร่วมประเพณีประจำปี และร่วมงานในวาระพิเศษของครอบครัว เช่น งานสมรส งานศพ เป็นต้น

2.2 ผลดำเนินการ จากวิธีบูรณาการคณะผู้วิจัยเข้ากับพื้นที่วิจัยดังกล่าวข้างต้น ทำให้ได้ผลดำเนินการ ซึ่งจำแนกออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

2.2.1 ผลดำเนินการจากการแนะนำตัวอย่างเป็นทางการ ผลจากการประชุมร่วมกับแกนนำในท้องถิ่น อันได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้าน ทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างคณะผู้วิจัยกับแกนนำเหล่านี้ทุกพื้นที่ และช่วยให้แกนนำเหล่านี้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนดำเนินงาน และคุณประโยชน์ของโครงการวิจัยอย่างชัดเจน เพราะมีโอกาสได้อธิบายและซักถามกันโดยละเอียด นอกจากนี้ยังมีบางสิ่งจากที่ประชุมที่สร้างความยินดีอย่างยิ่งให้แก่คณะผู้วิจัย นั่นก็คือ แกนนำในทุกพื้นที่ล้วนแสดงความเต็มใจที่จะให้ความร่วมมือ และช่วยประสานงานในพื้นที่ เพื่อช่วยให้โครงการวิจัยดำเนินไปได้ด้วยความเรียบร้อย อีกทั้งยังมีบางรายเสนอตัวที่จะเข้าร่วมอยู่ในทีมวิจัยฝ่ายชุมชนด้วย และบางรายก็ได้รับปากที่จะคัดหาบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมให้

ในเรื่องเกี่ยวกับผู้ที่จะมาเป็นสมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายชุมชนนั้น คณะผู้วิจัยได้ขอความอนุเคราะห์จากเหล่าแกนนำให้ช่วยเชิญหัวหน้าหรือประธานกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตลอดจนคนในชุมชนที่สนใจเข้าร่วมโครงการวิจัย ในฐานะนักวิจัยฝ่ายชุมชนให้มาร่วมประชุมในวัน เวลา สถานที่ที่พิจารณาเห็นว่าเหมาะสม โดยคณะผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการประชุมเอง เพื่อชี้แจงรายละเอียดในโครงการวิจัย และเชิญชวนบุคคลเหล่านี้ให้ส่งตัวแทนหรือสมัครใจเองที่จะเข้าร่วมอยู่ในทีมวิจัยฝ่ายชุมชน ซึ่งเรื่องที่ขอความอนุเคราะห์นี้ ได้รับการตอบตกลงเป็นอย่างดีจากเหล่าแกนนำที่ร่วมประชุม

สำหรับข้อมูลทั่ว ๆ ไปของชุมชนที่ได้รับทราบจากการพูดคุยกันในที่ประชุม สามารถนำมาจำแนกเป็นด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ดังนี้

1) ข้อมูลของบ้านประดู่เขียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิทนคร

ด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบเหมาะแก่การทำนา คราวเรือนส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพหลัก คือ การทำนา รองลงไปคือ การทำสวน ทำประมง เลี้ยงวัว และค้าขาย เมื่อถึงช่วงว่างจากฤดูการทำนาจึงจะทำงานรับจ้างทั่วไป รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนก่อนข้างต่ำคือ ประมาณ 2,000 กว่าบาทต่อเดือน

ปัญหาด้านเศรษฐกิจที่พบในพื้นที่ก็คือ ปัญหาด้านอาชีพและรายได้ อันเนื่องมาจากผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ เพราะความเสื่อมของดินซึ่งเป็นผลมาจากการใช้สารเคมีจำนวนมากเป็นเวลายาวนาน การขาดแคลนที่ดินทำกิน การขาดความรู้ด้านเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร การขาดความรู้ด้านการเลี้ยงวัวซึ่งเป็นสัตว์เศรษฐกิจของหมู่บ้าน การถูกคุกคามจากแมลงศัตรูพืช และการขาดแคลนแรงงานทางการเกษตร ดันไม้ที่จัดเป็นทรัพยากรสำคัญของหมู่บ้านคือ ดันตาล โตนด ซึ่งชาวบ้านอยากนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ

ด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม สภาพสังคมโดยทั่วไปภายในหมู่บ้านนั้นจะมีความร่วมมือกันเป็นอย่างดีหากเป็นกิจกรรมตามเทศกาลและประเพณีทั้งหลาย แต่ความร่วมมือเพื่อร่วมแรงร่วมใจประกอบกิจกรรมด้านการพัฒนาหมู่บ้านยังขาดความเข้มแข็งอยู่มาก เพราะชาวบ้านบางส่วนไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร มักคอยรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาภายนอกที่ชอบเข้ามาให้สัญญาจะสร้าง จะให้สิ่งต่าง ๆ แก่ชาวบ้าน

ปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ทำลายความสงบสุขของชาวบ้านในพื้นที่บ้านประดู่เขียน หมู่ที่ 5 มีน้อยมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องยาเสพติดและอาชญากรรม จนแทบกล่าวได้ว่าเป็นหมู่บ้านที่ปลอดจากสิ่งเหล่านี้ ปัญหาสำคัญของหมู่บ้านนี้จะเป็นเรื่องของอาชีพและรายได้ ซึ่งเป็นปัญหาด้านเศรษฐกิจมากกว่าปัญหาด้านสังคม

ด้านภูมิปัญญาของหมู่บ้านที่มี ได้แก่ ความรู้ด้านการนวดแผนโบราณ ซึ่งได้ถ่ายทอดไปสู่ผู้ที่สนใจอย่างกว้างขวาง และได้ใช้รักษาผู้ป่วยที่มีอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อหรือมีปัญหาด้านเส้นเอ็นอย่างได้ผลดี ส่วนกลุ่มที่มีความเข้มแข็งเป็นหน้าตาของหมู่บ้าน คือ กลุ่มแม่บ้านประดิษฐ์ดอกไม้งานศพ และจัดแต่งบายศรีในงานมงคลต่าง ๆ ซึ่งสามารถยึดเป็นอาชีพทำรายได้ดีให้แก่สมาชิกกลุ่ม สำหรับกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีที่จัดขึ้นในหมู่บ้านสืบเนื่องกันมาโดยตลอด ได้แก่ ประเพณีทำบุญเดือนสิบ และประเพณีลากพระ

2) ข้อมูลของบ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 อำเภอกวนเนียง

ด้านเศรษฐกิจ ประมาณร้อยละ 65 ของครัวเรือนทั้งหมดภายในหมู่บ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 ประกอบอาชีพทำนา ส่วนที่เหลือทำประมง สภาพปัญหาในการประกอบอาชีพที่พบได้แก่ อุปสรรคในการผลิตมีราคาสูง การขาดแหล่งเงินทุน การขาดความรู้ในการพัฒนาอาชีพ การขาดตลาดในการจำหน่ายผลผลิต การถูกพ่อค้าคนกลางเอาเปรียบด้านราคา ทำให้

ชาวบ้านจำนวนมากประสบปัญหาเรื่องมีรายได้น้อยไม่คุ้มกับการลงทุน รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนต่อเดือนประมาณ 2,000 กว่าบาท ทำให้เกิดสภาพอึดอัดในภาวะเศรษฐกิจปัจจุบัน ประกอบกับมีค่านิยมอย่างกว้างขวางภายในหมู่บ้านที่ส่งลูกหลานไปเรียนตามเมืองใหญ่ ๆ เช่น เมืองหาดใหญ่ กรุงเทพมหานคร เป็นต้น อันเป็นเหตุให้หลาย ๆ ครอบครัวต้องกู้หนี้ยืมสินจนประสบกับภาวะการมีหนี้สินจำนวนมาก

ด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม จากข้อมูลที่ได้รับทำให้ทราบว่าปัญหาหนึ่งที่กำลังเป็นปัญหาสังคมของบ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 ก็คือ การมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ อีกทั้งยังเป็นหมู่บ้านที่ไม่ค่อยได้รับความเอาใจใส่ด้านการพัฒนาจากหน่วยงานที่รับผิดชอบอีกด้วย ทำให้กิจกรรมกลุ่มบางอย่างภายในหมู่บ้านต้องเลิกล้มกลางคัน ดังเช่น กิจกรรมของกลุ่มทอผ้า ส่วนการรวมกลุ่มกันของชาวบ้านเพื่อทำกิจกรรมอันเป็นสาธารณประโยชน์ หรือเพื่อพัฒนาหมู่บ้านก็เป็นไปได้ยาก เพราะแต่ละบ้านแต่ละครอบครัวยุ่งกับการทำมาหาเลี้ยงชีพหรือภาระของตนจนขาดความสนใจ และไม่ยอมปลีกตัวมาเข้าร่วม ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การพัฒนาหมู่บ้านนี้เป็นไปอย่างล่าช้า ไม่ทัดเทียมหมู่บ้านอื่น ๆ ในละแวกเดียวกัน

สำหรับภูมิปัญญาของหมู่บ้านที่เคยสร้างผลิตภัณฑ์นำชื่อเสียงมาสู่หมู่บ้านในฐานะเป็นสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ผ้าทอบ้านอ่าวทึง ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งที่ขณะนี้กลุ่มทอผ้าบ้านอ่าวทึงได้หยุดดำเนินกิจกรรมไปแล้ว ด้วยเหตุผลสำคัญประการหนึ่งคือ การขาดตลาดจำหน่าย ส่วนประเพณี วัฒนธรรมที่ยึดถือปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การทำบุญเดือนห้า การทำบุญเดือนสิบ และการลอยกระทง

3) ข้อมูลของบ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอรโนด

ด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลุ่มอยู่ใกล้ทะเลสาบสงขลา มีแหล่งน้ำอยู่มากมาย เกือบทุกครัวเรือนในพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 จึงประกอบอาชีพทำนา และขณะนี้ได้หันมาประกอบอาชีพทำสวนกันมากขึ้น โดยเฉพาะการทำสวนพริก เพราะสามารถทำรายได้ให้แก่ครัวเรือนไม่น้อยในแต่ละปี สิ่งที่สังเกตเห็นได้ชัดอีกประการหนึ่ง ก็คือ เริ่มมีผู้นิยมปลูกปาล์มในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น

เท่าที่ผ่านมารายได้ทางเศรษฐกิจโดยรวมของหมู่บ้านไม่ตกต่ำมากนัก แต่ปัจจุบันชาวบ้านเริ่มประสบกับปัญหาด้านรายได้ เนื่องจากสาเหตุต่าง ๆ อาทิ ผลผลิตตกต่ำ ขาดตลาดจำหน่ายผลผลิต ขาดแคลนที่ดินทำกิน ขาดการส่งเสริมด้านอาชีพ ประกอบกับต้องเผชิญกับสภาพดินเสื่อม ภัยคุกคามจากศัตรูพืชประเภทหอยเชอรี่ ภัยและอุปสรรคการผลิตราคาแพง ทำให้หลาย ๆ ครัวเรือนประสบกับภาวะหนี้สินต้องจ่ายดอกเบี้ยสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งดอกเบี้ยของแหล่งเงินกู้นอกระบบ

อย่างไรก็ตามในเวลานี้พื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 4 กำลังรณรงค์ให้มีการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ และการออม ด้านการลด

รายจ่ายได้ใช้วิธีการทำปุ๋ยหมักชีวภาพไว้ใช้เอง ตั้งร้านค้าชุมชนจำหน่ายสินค้ารายค้ายุติธรรม ช่วยกันประหยัดพลังงาน งดการจืดมหรสพราคาแพง และช่วยกันรักษาสาธารณสุขสมบัติของหมู่บ้าน ด้านการเพิ่มรายได้ ได้ใช้วิธีการส่งเสริมชาวบ้านให้ปลูกข้าว เลี้ยงสัตว์เพื่อบริโภคและขาย จัดทำเกษตรผสมผสาน จัดตั้งกลุ่มอาชีพ และส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ ด้านการออม ได้ใช้วิธีการตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกองทุนหมู่บ้าน

เมื่อพิจารณาทางด้านภูมิศาสตร์ พื้นที่บ้านขาว อำเภอรโนด สามารถพัฒนาเป็นแหล่งเศรษฐกิจสำคัญได้ เพราะอยู่ใกล้ทะเลสาบสงขลา มีป่าพรุทะเลน้อย ทำให้พื้นที่บางส่วนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ ซึ่งกำลังจะประกาศให้เป็นเขตแรมซ่าไซด์ และมีพื้นที่บางส่วนเป็นเขตป่าพรุอยู่ติดกับพรุควนเคร็ง พรุทะเลน้อย มีนกน้ำอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก นับว่าเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพ และเหมาะแก่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติเป็นอย่างดี

ด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ชาวบ้านขาว หมู่ที่ 3 ส่วนใหญ่รักสามัคคีกัน ร่วมทำกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือกันและกัน มีการปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอ และมักร่วมมือกันในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน แม้มีชาวบ้านบางส่วนที่ดำเนินชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่ ไม่ค่อยร่วมกิจกรรม แต่ก็ยังเป็นเพียงส่วนน้อย

สำหรับภูมิปัญญาของหมู่บ้านนั้นมีผู้มีความรู้ ความชำนาญด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการเกษตร การสานเสื่อกระจูด การแพทย์สมุนไพร การนวดแผนโบราณ และการรำมโนราห์ ส่วนประเพณีวัฒนธรรมที่จัดสืบทอดกันมาเป็นประจำทุกปีภายในหมู่บ้าน ได้แก่ วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา การทอดผ้าป่าสามัคคี การทำบุญวันสารท การทำบุญเดือนสิบ และการแข่งกีฬาประจำปี

2.2.2 ผลดำเนินการจากการแนะนำตัวอย่างไม่เป็นทางการ ในระยะแรกที คณะผู้วิจัยเข้าไปพบปะสนทนากับบุคคล และกลุ่มบุคคลทั้งหลายในพื้นที่วิจัยอย่างไม่เป็นทางการเท่าที่โอกาสอำนวย เพื่อแนะนำตัว แนะนำโครงการ สร้างมิตรภาพที่ดีระหว่างกัน และพูดคุยถึงข้อมูลตลอดจนปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนนั้นสังเกตเห็นได้ชัดว่า มีหลาย ๆ คนในพื้นที่แสดงลักษณะท่าทางระแวงระวังตัว ไม่กล้าพูด กล้าถาม และจะคอยหลบเมื่อพบปะพูดคุยกับคณะผู้วิจัย อีกทั้งยังให้ข้อมูลของชุมชนแก่คณะผู้วิจัยแบบเลียง ๆ ไม่เต็มปากเต็มคำหรือตรงไปตรงมา ซึ่งคณะผู้วิจัยต่างก็ตระหนักถึงสาเหตุที่เกิดขึ้นว่า เป็นเพราะพวกเขายังมองคณะผู้วิจัยเป็นกลุ่มคนแปลกหน้าที่เข้ามาในพื้นที่ และมีบุคลิกภาพตามธรรมชาติในตัวหลายอย่างแตกต่างจากพวกเขามาก จนก่อให้เกิดความรู้สึกแปลกแยก

อย่างไรก็ตาม เมื่อคณะผู้วิจัยเข้าพื้นที่บ่อยครั้งขึ้น หมั่นชักชวนพูดคุยอย่างเป็นกันเองและสร้างมิตรไมตรีกับพวกเขาอยู่เสมอ หากสามารถไปร่วมกิจกรรมกับชาวบ้านในพื้นที่ได้ ก็จะพากันไปเท่าที่จะกระทำได้ ในไม่ช้าคณะผู้วิจัยก็สามารถปรับตัวเข้ากับชาวบ้าน

ทั้งหลายในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี จนถึงขั้นที่มีความรู้สึกผูกพันคุณญาติพี่น้องระหว่างคณะผู้วิจัยกับคนในชุมชนหลาย ๆ รายขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอรอนดง ผลที่ตามมาก็คือ คณะผู้วิจัยจะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากคนในชุมชนจำนวนมากพอสมควร ตลอดระยะเวลาดำเนินโครงการวิจัย ไม่ว่าจะเป็นการเข้าร่วมในทีมวิจัย การร่วมโครงการและกิจกรรมที่จัดขึ้น การให้ข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชน หรือการช่วยเหลืออำนวยความสะดวกให้ภายในพื้นที่

ขั้นเตรียมทีมวิจัย

เป็นขั้นตอนสำคัญที่คณะผู้วิจัยจะต้องดำเนินการให้ลุล่วงก่อนดำเนินการวิจัยในพื้นที่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสรรหาบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมมาเป็นทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา และทีมวิจัยฝ่ายชุมชน และเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยทั้ง 2 ฝ่าย ให้สามารถร่วมทำงานเป็นทีมวิจัยเดียวกันกับคณะผู้วิจัยได้ ทั้งนี้คณะผู้วิจัยได้เริ่มดำเนินการเตรียมทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา ก่อน แล้วจึงตามด้วยการเตรียมทีมวิจัยฝ่ายชุมชน ซึ่งจะได้อธิบายถึงตามลำดับดังนี้

1. การเตรียมทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา

ในการดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทหน้าที่เป็นผู้บริหารจัดการหรือแกนนำด้านพัฒนาในพื้นที่ของหมู่บ้านเป้าหมาย เข้าร่วมเป็นทีมวิจัยด้วย เรียกว่า “ทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา” ซึ่งจะเข้าร่วมเป็นกำลังสำคัญในการดำเนินงานวิจัยทุกขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุด โดยอาศัยความรู้ที่มีอยู่เกี่ยวกับข้อมูลด้านการพัฒนากระบวนการพัฒนา และเป้าหมายการพัฒนาของชุมชนนั้น ๆ

การเตรียมทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา มีวิธีดำเนินการตามขั้นตอนและผลดำเนินการดังนี้

1.1 การสรรหาตัวบุคคล

1.1.1 วิธีดำเนินการ คณะผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่จะเชิญเข้ามา ร่วมเป็นทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา ไว้ดังนี้

- 1) เป็นเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานหรือองค์กรของภาครัฐ / ภาคเอกชนที่ทำงานด้านการพัฒนาชุมชน และผู้นำด้านการพัฒนาของหมู่บ้าน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ
- 2) เป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับพื้นที่ที่รู้และเข้าใจธรรมชาติอันแท้จริงเกี่ยวกับอุปนิสัย วิถีและสภาพการดำรงชีวิตของผู้คนในพื้นที่ ตลอดจนสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ต่าง ๆ ในพื้นที่เป็นอย่างดี
- 3) เป็นผู้ที่สามารถปลุกเร้าให้ชาวบ้านเกิดความกระตือรือร้น ตื่นตัวที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนเสร็จสิ้น
- 4) เป็นผู้ที่เต็มใจยินดี และพร้อมเข้าร่วมอยู่ในทีมวิจัย ตลอดระยะเวลาดำเนินการวิจัย

เมื่อได้กำหนดคุณสมบัติข้างต้นแล้ว คณะผู้วิจัยได้ติดต่อขอความอนุเคราะห์จากผู้ที่มิมีบทบาทนำด้านการพัฒนา และเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางของชาวบ้านในพื้นที่ ได้แก่ พัฒนาการอำเภอสิงหนคร พัฒนาการอำเภอควนเนียง ผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษา นอกโรงเรียน อำเภอควนเนียง และพัฒนาการอำเภอระโนด รวมทั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านของพื้นที่ ดำเนินการวิจัย เพื่อช่วยพิจารณาและเสนอรายชื่อบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมจะเข้าร่วมทีมวิจัย ฝ่ายพัฒนา

จากนั้นคณะผู้วิจัยได้นำรายชื่อและคุณสมบัติของแต่ละคนมาพิจารณา ทบทวนเพื่อคัดเลือกอีกครั้งหนึ่ง เมื่อได้บุคคลที่เห็นเหมาะสมแล้ว ก็ได้ติดต่อเชิญ ตามความสมัครใจ จนได้คำตอบรับที่แน่นอน แล้วนำเสนอชื่อต่อมหาวิทยาลัยให้มีคำสั่งแต่งตั้งเป็นผู้ร่วมทีมวิจัยอย่างเป็นทางการ

1.1.2 ผลดำเนินการ จากวิธีการคัดเลือกบุคคลเข้าร่วมเป็นทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาดังได้กล่าวไปแล้ว ทำให้ได้ทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาในแต่ละพื้นที่ตามรายนามต่อไปนี้

พื้นที่บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร

1) นางเรณู ทิพย์มณี	พัฒนาการอำเภอสิงหนคร
2) นางจตุกานต์ คำส่องแสง	นักพัฒนาชุมชน 6 อำเภอสิงหนคร
3) นายนรพัทธ์ ทรงเคชะ	นักวิชาการสาธารณสุข 7 อำเภอสิงหนคร
4) นายปรีชา คำสุวรรณ	อดีตผู้ใหญ่บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5
5) นายปรีชา พรหมมินทร์	ผู้ใหญ่บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5

พื้นที่บ้านอ่าวทิง หมู่ที่ 4 อำเภอควนเนียง

1) นายธนกร เกื้อกุล	ผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอควนเนียง
2) นางวลัยพร จินคามณี	พัฒนาการอำเภอควนเนียง
3) นายนิคม ศรีวะปะ	พนักงานราชการศูนย์บริการการศึกษา นอกโรงเรียน อำเภอควนเนียง
4) นางสาว นามหิรัญ	นักพัฒนาชุมชน 6 อำเภอควนเนียง
5) นายนิพลย์ พลพงษ์	ผู้ใหญ่บ้านอ่าวทิง หมู่ที่ 4
6) นายโลมศิลป์ ดิธรรมโม	สมาชิกอบต.รัตภูมิ

พื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด

1) นายคน หมัดหลี	พัฒนาการอำเภอระโนด
2) นายอุทัย คงหนู	ปลัดอบต. บ้านขาว
3) นายสวัสดิ์ ผอมเซ่ง	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านขาว หมู่ที่ 3
4) นางสมผล วัฒนวรรณผล	ข้าราชการครูชำนาญ

1.2 การประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา

เมื่อได้ตัวบุคคลที่เป็นทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาของแต่ละพื้นที่วิจัยแล้ว คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการขั้นต่อไป คือ การเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาให้พร้อมที่จะดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ตามโครงการวิจัยครั้งนี้ร่วมกับคณะผู้วิจัย และชาวบ้านในพื้นที่ ซึ่งจะเข้าร่วมเป็นทีมวิจัยเดียวกัน

ในการเตรียมความพร้อมแก่ทีมวิจัยฝ่ายพัฒนานั้น คณะผู้วิจัยได้จัดการประชุมร่วมกับทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาของแต่ละพื้นที่โดยแยกครั้งกัน แม้จะพิจารณาเห็นว่าการประชุมร่วมกับทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาทั้ง 3 พื้นที่พร้อมกันในคราวเดียวกันจะช่วยประหยัดเวลาลงได้มากก็ตาม แต่การประชุมแยกครั้งกันน่าจะสะดวก และง่ายต่อการสร้างความเข้าใจร่วมกัน รวมถึงความสนิทสนมคุ้นเคยระหว่างกัน นอกจากนี้การร่วมประชุมกับคนในพื้นที่เดียวกันย่อมก่อให้เกิดบรรยากาศแห่งความเป็นกันเอง ความอบอุ่นใจ และความรู้สึกผ่อนคลายได้ ยิ่งกว่าการมีบุคคลต่างพื้นที่เข้าร่วมประชุมด้วย ซึ่งทั้งหมดนี้จะทำให้สมาชิกที่เข้าประชุมแต่ละคนสนิทสนมกันได้เร็ว แล้วกล้าแสดงความคิดเห็น และนำตนเองเข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมอย่างเต็มที่ นับเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของการเรียนรู้ในกระบวนการวิจัยร่วมกัน ตลอดจนการมีโอกาสทำความรู้จักกันอย่างใกล้ชิดระหว่างคณะผู้วิจัยและสมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาของแต่ละพื้นที่ ก่อนที่จะพัฒนาต่อไปให้เป็นสัมพันธภาพที่แน่นแฟ้นกลมเกลียว เพื่อช่วยกันดำเนินการวิจัยให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ด้วยเหตุผลดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงได้จัดการประชุมร่วมกับทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาแต่ละทีมแยกตามพื้นที่วิจัย ดังนี้

1) การประชุมร่วมกับทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาของพื้นที่บ้านประจวบเขื่อน หมู่ที่ 5 ตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร รวม 2 ครั้ง คือ ในวันที่ 5 กรกฎาคม 2550 และในวันที่ 19 กรกฎาคม 2550 ณ ที่ว่าการอำเภอสิงหนคร สาเหตุที่ต้องจัดการประชุมร่วมกัน 2 ครั้ง ก็เนื่องมาจากการประชุมครั้งแรกนั้น บุคคลที่อยู่ในทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาบางท่านต้องรีบไปปฏิบัติภารกิจทางราชการที่เข้ามากระชั้นหั้น ประกอบกับมีการพูดคุย ชักถามรายละเอียดหลายอย่างในที่ประชุม ทำให้ไม่สามารถดำเนินการประชุมได้ครบทุกวาระที่กำหนดไว้ได้ ดังนั้นผู้เข้าร่วมประชุมทั้งฝ่ายคณะผู้วิจัยและทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาจึงเห็นชอบให้ดำเนินการประชุมต่ออีกครั้งในวันที่ 19 กรกฎาคม 2550

2) การประชุมร่วมกับทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาของพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านขาว อำเภอระโนด ในวันที่ 20 กรกฎาคม 2550 ณ ห้องสมุดโรงเรียนชุมชนบ้านขาว

3) การประชุมร่วมกับทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาของพื้นที่บ้านอ่าวทิง หมู่ที่ 4 ตำบลรัษฎาม อำเภอควนเนียง ในวันที่ 6 สิงหาคม 2550 ณ ศาลาวัดท่าม่วง

ในการประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาแต่ละพื้นที่มีวัตถุประสงค์ตรงกัน ดังนี้

1.2.1 การสร้างความรู้จักคุ้นเคย และสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกัน

1.2.2 การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการวิจัย การวิจัยแบบ PAR และขั้นตอน
ดำเนินการในกระบวนการวิจัย

1.2.3 การกำหนดบทบาทและหน้าที่ของทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา

1.2.4 การศึกษาข้อมูลด้านการพัฒนาในชุมชนร่วมกัน

สำหรับการดำเนินการประชุม เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ข้างต้น มีวิธีดำเนินการ
และผลดำเนินการ ซึ่งจะเสนอตามลำดับดังนี้

1.2.1 การสร้างความรู้จักคุ้นเคย และสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างกัน

1) วิธีดำเนินการ งานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้จะดำเนิน
ไปด้วยความราบรื่น บรรลุผลสัมฤทธิ์ได้นั้น ผู้ร่วมอยู่ในทีมวิจัยทั้ง 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายคณะผู้วิจัย ฝ่าย
พัฒนา และฝ่ายชุมชน ต้องผนึกกำลังร่วมมือกันดำเนินการทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัยตาม
ภารกิจของตน และต่างสนับสนุนการทำงานของกันและกัน ดังนั้น การสร้างความคุ้นเคย และ
สัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างกันจึงเป็นเรื่องสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องก่อและสืบสานต่อไปให้
แน่นแฟ้น โดยไม่ขาดหรือสะดุดชงักไป

ด้วยเหตุนี้ในการประชุมร่วมกันเพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่ทีมวิจัยฝ่าย
พัฒนา คณะผู้วิจัยจึงมีวัตถุประสงค์สำคัญประการหนึ่ง คือ การสร้างบรรยากาศที่อบอุ่นด้วย
มิตรภาพ และความรู้สึกที่ดีต่อกันให้เกิดขึ้นมากที่สุด เพื่อเป็นรากฐานนำไปสู่สัมพันธ์ภาพอันแน่น
แฟ้นระหว่างกันสืบไป ซึ่งคาดได้ว่าจะส่งผลสะท้อนไปยังประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการ
ดำเนินการวิจัยรวมทั้งผลการวิจัยอย่างแน่นอน

เพื่อให้เรื่องนี้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยจึงได้จัดการประชุม
แบบไม่เป็นทางการในลักษณะนั่งเก้าอี้ล้อมวง สนทนาพูดคุยกันอย่างใกล้ชิด ไม่แยกพวกแยกฝ่าย
ทั้งนี้การประชุมเริ่มด้วยหัวหน้าโครงการวิจัยซึ่งเป็นตัวแทนของคณะผู้วิจัยได้กล่าวต้อนรับทักทาย
ด้วยความยินดีและเป็นกันเอง แล้วให้ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนได้กล่าวแนะนำตนเองจนรู้จักกัน
ทั่วถึง

ในระหว่างการประชุม ไม่มีผู้ใดในคณะผู้วิจัยกระทำตนเป็นผู้ผูกขาดการ
ประชุม หรือกล่าวยกย่องสรรเสริญผู้ใดในทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาเป็นพิเศษ สิ่งที่ร่วมกันปฏิบัติให้ทีม
วิจัยฝ่ายพัฒนาสัมพันธ์ได้ ก็คือ การใส่ใจยกย่องให้เกียรติทุกคนอย่างทัดเทียมกัน การรับฟังคำพูดทุก
แง่มุมจากทุกคนด้วยความตั้งใจและนับถือในภูมิปัญญา การแสดงกิริยาจาอันบ่งบอกถึงความ
สนิทสนมและความรู้สึกที่ดีต่อทุกคน เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนสร้างและกระชับความรู้สึกเป็น
มิตรที่ดี เป็นทีมเดียวกันให้เกิดขึ้นระหว่างคณะผู้วิจัย และทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาแต่ละพื้นที่ได้ดียิ่ง
นอกจากนี้ยังมีอีกสิ่งหนึ่งที่ช่วยเพิ่มความรู้สึกที่ใกล้ชิดสนิทสนมระหว่างผู้ร่วมประชุมได้มากอย่าง
คาดไม่ถึงก็คือ การมีอารมณ์ขันร่วมกัน สามารถรับมุขตลกระหว่างกันได้นั่นเอง

2) ผลดำเนินการ ผลดำเนินการสร้างความคุ้นเคย และสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างกันในที่ประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมแก่ทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาแต่ละพื้นที่ที่อยู่ในชั้นที่น่าพึงพอใจ เพราะเห็นได้ชัดเจนว่าพฤติกรรมการแสดงออกของสมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาทั้งหลายที่มีต่อคณะผู้วิจัยได้เปลี่ยนแปลงไปมาก เมื่อเปรียบเทียบระหว่างก่อนการประชุม และหลังการประชุม

ก่อนการประชุมนั้น สมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาจากพื้นที่ที่ไม่รู้จักคุ้นเคยกับคณะผู้วิจัยมาก่อน จะมีลักษณะท่าทางระมัดระวังตัวและสงวนท่าทีอย่างสังเกตเห็นได้ชัดเจน แต่เมื่อผ่านบรรยากาศของการประชุมที่เต็มไปด้วยความอบอุ่น เป็นมิตร เป็นกันเอง เปิดโอกาสให้ทุกคนได้ร่วมพูด ร่วมสนทนา ร่วมชี้แจง ชักถาม และร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง อีกทั้งยังได้รับการปฏิบัติแบบยกย่องให้เกียรติ ให้ความสำคัญไม่ต่างจากคนอื่น ก็ทำให้การแสดงออกด้วยท่าทีดังกล่าวในระยะต้นค่อย ๆ ผ่อนลงจนหมดไป ดังนั้น หลังจบการประชุมแล้ว พฤติกรรมการแสดงออกของสมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาต่อคณะผู้วิจัยจึงเปลี่ยนแปลงไปจากก่อนการประชุมโดยทั่วหน้า กล่าวคือ มีการเข้ามาหาเพื่อพูดคุย ชักถามเรื่องต่าง ๆ ด้วยอาการสนิทสนมซื่อสัตย์ ยิ้มแย้มแจ่มใส พร้อมทั้งมีการพูดเข้าหอกันที่มีมิตรสนิทอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม การประชุมที่จัดขึ้นในครั้งนี้ เป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการสร้างความคุ้นเคย และสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างคณะผู้วิจัย และทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาเท่านั้น หากหยุดโดยไม่สืบสานพัฒนาต่อไปแล้ว สัมพันธ์ภาพที่ดีที่เกิดขึ้น ณ จุดนี้ก็อาจแปรเปลี่ยนไปในทางตรงข้ามจนกระทบต่อการดำเนินโครงการวิจัยในภายหลังได้ ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการรักษาและพัฒนาสัมพันธ์ที่ดีกับทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาตลอด ทำให้สามารถดำเนินการวิจัยและทำงานร่วมกันได้อย่างราบรื่น เป็นสุข ปราศจากข้อขัดแย้งระหว่างกันแต่ประการใด

1.2.2 การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการวิจัยการวิจัยแบบ PAR และขั้นตอนในกระบวนการวิจัย

1) วิธีดำเนินการ ในขั้นตอนนี้หัวหน้าโครงการวิจัยได้อธิบายรายละเอียดของโครงการวิจัย อันประกอบด้วย วัตถุประสงค์ของการวิจัย เหตุผลของการเลือกพื้นที่ ลักษณะรูปแบบของการวิจัย ขั้นตอนดำเนินการในกระบวนการวิจัย การนำผลการวิจัยไปใช้ และผลที่หมู่บ้านพื้นที่วิจัยจะได้รับ โดยใช้วิธีการบรรยายประกอบเอกสารที่สรุปประเด็นสำคัญออกมาให้เข้าใจได้ง่าย บางเนื้อหาสาระก็จะมีแผนภูมิประกอบเพื่อเพิ่มความชัดเจน เช่น แผนภูมิแสดงขั้นตอนในกระบวนการวิจัย พร้อมทั้งก็เปิดโอกาสให้ร่วมกันเสนอ ชักถาม และอภิปรายแสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึงกัน จนกระทั่งสังเกตเห็นได้ชัดว่า ทุกคนมีความเข้าใจเป็นอันดี

สำหรับการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หรือ PAR ก็ได้ใช้วิธีที่คล้ายคลึงกันกับข้างต้น คือ การบรรยายประกอบเอกสาร ซึ่งมีเนื้อหาสาระประกอบด้วย เหตุผล และความจำเป็นที่ต้องมีการทำวิจัยแบบ PAR / ความแตกต่าง

ระหว่างรูปแบบการวิจัยแบบดั้งเดิมกับการวิจัยแบบ PAR / ปรัชญา แนวคิด และหลักการของการวิจัยแบบ PAR / ระเบียบวิธีการวิจัยแบบ Par / ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยแบบ PAR / และขั้นตอนดำเนินการในกระบวนการวิจัย ทั้งนี้เนื้อหาสาระสำคัญที่บรรจุไว้ในเอกสารประกอบการบรรยายแสดงในรูปของตารางและแผนภูมิเป็นส่วนใหญ่ เพื่อความกระชับ ชัดเจน และเข้าใจง่าย พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ร่วมแสดงความรู้เสริม ชักถาม จากนั้นก็ร่วมกันอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น

2) ผลดำเนินการ การดำเนินการในขั้นตอนนี้ ได้ใช้เวลาค่อนข้างยาวพอสมควร เพราะมีเนื้อหาสาระทางวิชาการที่ต้องทำความเข้าใจกันอยู่หลายประเด็น ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมต่างก็เอาใจใส่ในการรับฟัง ร่วมซักถาม ร่วมตอบ และร่วมแสดงความคิดเห็นกันอย่างกว้างขวาง หลังจากนั้นก็ได้สรุปและประเด็นสำคัญร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง ผลจึงปรากฏว่าทุกคนมีความเข้าใจเป็นอันดี พร้อมทั้งจะเข้าร่วมดำเนินการวิจัยด้วยความเข้าใจในโครงการวิจัย การดำเนินการวิจัยแบบ Par และขั้นตอนการดำเนินการวิจัยต่อไป

ผลสำเร็จในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการวิจัยนั้น ไม่น่าจะเกิดจากวิธีดำเนินการในที่ประชุมเท่านั้น ยังน่าจะมีปัจจัยอื่นเข้ามาช่วยเสริมสร้างด้วย ปัจจัยที่ควรนำมาพิจารณาอย่างยิ่งก็คือ ภูมิหลังของผู้เข้าร่วมประชุมทั้ง 2 ฝ่าย กล่าวคือ คณะผู้วิจัยเองล้วนเป็นผู้มีประสบการณ์ในการดำเนินการวิจัย และผ่านโครงการการอบรมความรู้เรื่องการวิจัยทั้งการวิจัยแบบทั่วไปและการวิจัยแบบ PAR มาหลายครั้ง นอกจากนั้นยังมีบางคนเคยเป็นวิทยากรอบรมความรู้หรือร่วมดำเนินการวิจัยแบบ PAR มาก่อนหน้านี้ ทำให้ทุกคนมีความรู้ ความเข้าใจอันดีเป็นทุนเดิมแล้วสามารถร่วมกันเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจให้เกิดขึ้นในที่ประชุมได้

ส่วนทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาในแต่ละพื้นที่ ก็ได้รับการพิจารณาคัดสรรมาจากผู้บริหารหน่วยงานหรือองค์กร ผู้นำอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เจ้าหน้าที่และนักวิชาการที่มีบทบาทสำคัญด้านการพัฒนาในพื้นที่ ซึ่งบุคคลเหล่านี้เป็นผู้มีพื้นฐานความรู้ การศึกษาที่ดี หลายคนมีความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการวิจัยทั้งแบบทั่วไปและแบบ PAR เป็นอย่างดี เพราะเคยผ่านการอบรม หรือเข้าร่วมดำเนินการวิจัยมาแล้วเช่นกัน ยิ่งไปกว่านั้นบุคคลเหล่านี้มีความกล้า ความเชื่อมั่นในตนเอง หากมีข้อสงสัยใด ๆ ก็จะกล้าซักถามจนสิ้นข้อสงสัย ทำให้การสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการวิจัยให้แก่ทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาในที่ประชุมประสบผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ อีกทั้งยังได้ความรู้ ความคิดเห็น ตลอดจนข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการวิจัยจากสมาชิกหลาย ๆ คนในทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาอีกด้วย

1.2.3 การกำหนดบทบาทและหน้าที่ของทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา

1) วิธีดำเนินการ เพื่อให้การดำเนินการวิจัยร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัยและผู้ร่วมทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาแต่ละพื้นที่เป็นไปด้วยความราบรื่น ไม่เกิดการสะดุด เพราะความสับสน ไม่เข้าใจในบทบาท และหน้าที่ของตน ดังนั้นหลังจากสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการวิจัย การวิจัยแบบ PAR และขั้นตอนในกระบวนการวิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว คณะผู้วิจัยนำโดยหัวหน้า

โครงการวิจัยจึงนำเสนอเรื่องนี้ต่อที่ประชุม เพื่อปรึกษาหารือและขอมติเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของทีมนักวิจัยฝ่ายพัฒนา ทั้งนี้ได้เปิดโอกาสให้ทุกคนในที่ประชุมนำเสนอ หรือคัดค้านโต้แย้งกันได้อย่างเต็มที่ และต่างรับฟังเหตุผลซึ่งกันและกัน จนในที่สุดก็ได้ข้อตกลงเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของทีมนักวิจัยฝ่ายพัฒนา อันเป็นที่ยอมรับและเห็นพ้องต้องกัน

2) ผลดำเนินการ จากมติในที่ประชุมร่วมกับทีมนักวิจัยฝ่ายพัฒนาทั้ง 3 พื้นที่ ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของทีมนักวิจัยฝ่ายพัฒนาไว้ดังมีสาระสำคัญดังนี้

ก. เป็นผู้เข้าร่วมอยู่ในกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน

ข. เป็นผู้ติดต่อประสานงานและอำนวยความสะดวกตามความจำเป็น

ในพื้นที่

ค. เป็นผู้ให้ข้อมูลของชุมชนซึ่งจะเกิดประโยชน์ต่อการดำเนินการวิจัย

ง. เป็นผู้ให้คำปรึกษา แนะนำ และช่วยขจัดปัญหาอุปสรรคที่อาจเผชิญระหว่างดำเนินการวิจัยในพื้นที่

จ. เป็นผู้ประสานความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีระหว่างคณะผู้วิจัยกับทีมนักวิจัยฝ่ายชุมชน และชาวบ้านทั่วไปในชุมชน

1.2.4 การศึกษาข้อมูลด้านการพัฒนาในชุมชนร่วมกัน

1) วิธีดำเนินการ หลังจากในที่ประชุมได้ข้อสรุปเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของทีมนักวิจัยฝ่ายพัฒนาแล้ว คณะผู้วิจัยได้พูดคุยซักถามสมาชิกในทีมนักวิจัยฝ่ายพัฒนาถึงสภาพทั่วไปและสภาพปัญหาด้านการพัฒนาในพื้นที่นั้น ๆ เพื่อเก็บข้อมูลไว้ใช้ประกอบการวางแผนดำเนินการวิจัยต่อไป

2) ผลดำเนินการ จากการพูดคุยซักถาม ทำให้ทราบข้อมูลด้านการพัฒนาในแต่ละพื้นที่ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ได้ลงรายละเอียดไปแล้วในบทที่ 4 (การศึกษาข้อมูลชุมชน) แต่ก็ขอสรุปประเด็นสำคัญอีกครั้งหนึ่งดังนี้

ในพื้นที่บ้านประตูเขียน หมู่ที่ 5 ชาวบ้านในพื้นที่จำนวนมากยังขาดจิตสำนึกด้านการพัฒนา และไม่ค่อยสนใจเข้ามามีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน ส่วนใหญ่ยังยึดติดอยู่กับรูปแบบการพัฒนาที่หน่วยงานหรือองค์กรภายนอกเข้ามาก่อสร้างวัตถุ หรือนำสิ่งของมามอบให้ตามความเคยชินที่ได้รับมาก่อน นอกจากนี้ยังมีปัญหาอื่น ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานมีส่วนร่วมกิจกรรมการพัฒนาของชาวบ้าน กล่าวคือ คนวัยหนุ่มสาวที่อยู่นอกระบบโรงเรียนนิยมออกไปรับจ้างทำงานตามโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ทั้งที่ตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียงและอยู่ห่างไกลออกไป จึงไม่มีเวลาให้กับกิจกรรมด้านการพัฒนาในหมู่บ้านของตน ส่วนผู้อยู่ในพื้นที่เป็นประจำส่วนใหญ่ก็ได้แก่ ผู้สูงอายุที่ใช้ชีวิตแบบง่าย ๆ ตามกิจวัตรประจำวัน หรือใส่ใจเฉพาะเรื่องที่เป็นกิจธุระของครอบครัว ประกอบกับผู้นำหมู่บ้านที่ผ่าน ๆ มานั้น มีบุคลิกค่อนข้างเฉื่อยชา ขาดความกระตือรือร้นในงานพัฒนา จึงไม่ได้พยายามปลุกเร้าหรือกระตุ้นจิตสำนึกให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วน

ร่วมในการพัฒนาชุมชน ผลที่ปรากฏอยู่บ่อยครั้งในการจัดกิจกรรมเพื่อร่วมกันพัฒนาหมู่บ้าน ก็คือจะมีผู้มาร่วมน้อยและช้า ๆ อยู่ในกลุ่มเดิม ยกเว้นแต่กิจกรรมที่ชาวบ้านคาดหวังว่าตนจะได้รับผลประโยชน์โดยตรงถึงจะพากันมามาก อย่างไรก็ตามในพื้นที่บ้านประจวบเจียน หมู่ที่ 5 นี้ยังมีกลุ่มแม่บ้านที่รวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง แน่นเหนียว และทำกิจกรรมร่วมกันอยู่เสมอ

ในพื้นที่บ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 ชาวบ้านในพื้นที่นี้มีลักษณะนิสัยตามธรรมชาติอันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชุมชนค่อนข้างมาก ได้แก่ ความเฉื่อยชาต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา มักสนใจเข้าร่วมกิจกรรมในระยะแรก โดยคาดหวังสิ่งตอบแทนทางวัตถุ เมื่อไม่ได้ดังหวังก็จะถอนตัวออกไป นอกจากนี้ยังมีปัญหาด้านการพัฒนาที่เห็นเด่นชัดในพื้นที่นี้ อีกอย่างหนึ่ง ก็คือ ชาวบ้านขาดจิตใจมั่นคงในการพัฒนาชุมชนของตน งานใดดำเนินไปด้วยดีก็จะทำกันไป แต่เมื่อประสบกับปัญหา อุปสรรค ก็จะวางมือทันที ไม่พยายามหาวิธีแก้ไขถึงแม้จะได้รับการปลุกเร้าทุกทาง ทำให้งานนั้นต้องหยุดชะงักทั้ง ๆ ที่ได้ลงทุนไปมากแล้ว ดังตัวอย่างเช่น กลุ่มสตรีทอผ้าของหมู่บ้านที่ปิดกิจการไป เมื่อพบปัญหาด้านตลาด

นอกจากนั้นแล้ว การที่ชาวบ้านหันไปประกอบอาชีพปลูกยางพารา หรืออาชีพขายสินค้าที่ตลาดของอำเภอกันมาก ก็เป็นสาเหตุสำคัญทำให้ขาดจิตสาธารณะที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน อีกทั้งยังมีผู้สูงอายุอยู่จำนวนมาก ซึ่งประชากรกลุ่มนี้ชอบใช้ชีวิตแต่ละวันแบบสบายไปเรื่อย ๆ จึงยิ่งหาคนที่กระตือรือร้นเข้ามาร่วมงานพัฒนาชุมชนได้ยาก แต่อย่างไรก็ตาม ในหมู่บ้านแห่งนี้มีกลุ่มคนหนุ่มจำนวนไม่ต่ำกว่า 10 คน ที่ให้ความร่วมมืออย่างดียิ่งต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านการพัฒนาอยู่เสมอ และพออาศัยคนกลุ่มนี้เป็นแกนหลักสำคัญในงานพัฒนาของชุมชนได้ดีพอสมควร

ในพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 การมีส่วนร่วมการพัฒนาของชาวบ้านในพื้นที่แห่งนี้แตกต่างจากพื้นที่ 2 แห่ง ที่กล่าวไปแล้วข้างต้นอย่างมาก เพราะชาวบ้านจะให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ต่อกิจกรรมการพัฒนาชุมชนทั้งหลายที่จัดขึ้นในหมู่บ้าน ถึงแม้จะมีอยู่บ้างที่ไม่ให้ความสนใจ แต่ก็มิมีจำนวนน้อยไม่เป็นปัญหาแต่อย่างใด อีกทั้งยังมีผู้นำชุมชนและกลุ่มต่าง ๆ ที่เข้มแข็ง ดังนั้นงานด้านการพัฒนาในพื้นที่จึงดำเนินไปด้วยดี และอยู่ในระดับน่าพอใจ แต่เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำนาและการเกษตรอื่น ๆ ซึ่งมีจำนวนจำกัด จึงประสบปัญหาที่เกษตรกรทั่วไปต้องเผชิญ เช่น การขาดพื้นที่ทำกิน การเช่าพื้นที่ทำกินราคาแพง ความเสื่อมสภาพของที่ดิน การขาดทุนเพื่อการผลิต การขาดความรู้ด้านเทคโนโลยี การถูกรุกรานจากศัตรูพืช และปัญหาด้านการตลาดจำหน่าย เป็นต้น แต่ด้วยคุณลักษณะที่ดีของชาวบ้านในเรื่องความกระตือรือร้น พร้อมทั้งจะร่วมแรง ร่วมใจเพื่อพัฒนาครอบครัว และชุมชนของตน ทำให้แน่ใจได้ว่า หมู่บ้านแห่งนี้จะสามารถก้าวพ้นจากการเป็นหมู่บ้านเร่ร่อนพัฒนาอันดับ 2 สู่การเป็นหมู่บ้านก้าวหน้าได้โดยง่าย

2. การเตรียมทีมวิจัยฝ่ายชุมชน

ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในครั้งนี้ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าฝ่ายคณะผู้วิจัยและทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา เพราะเป็นคนในชุมชน จึงเป็นฝ่ายที่รู้ดี รู้จริง เกี่ยวกับข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชน ตลอดจนไปถึงสภาพและสาเหตุของปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นฝ่ายที่จะต้องร่วมกันระดมความคิดเห็น ร่วมกันวิเคราะห์ถึงแนวทางการแก้ปัญหา ตลอดจนกำหนดโครงการและกิจกรรมที่เกิดประโยชน์ต่อการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชน เพราะรู้เข้าใจถึงสภาพปัญหา ความต้องการ และศักยภาพอันแท้จริงของชุมชนเป็นอันดี

การเตรียมทีมวิจัยฝ่ายชุมชน มีวิธีดำเนินการตามขั้นตอนและได้ผลดำเนินการดังนี้

2.1 การสรรหาตัวบุคคล

2.1.1 วิธีดำเนินการ คณะผู้วิจัยร่วมกับทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาได้กำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่จะเข้ามาเป็นทีมวิจัยฝ่ายชุมชนไว้ดังนี้

- 1) เป็นผู้ที่มิถุนีมีถิ่นที่อยู่ในชุมชนของพื้นที่วิจัย
  - 2) เป็นตัวแทนที่ได้รับการคัดเลือกจากกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน กลุ่มองค์กรละ 2 – 3 คน
  - 3) เป็นแกนนำท้องถิ่นที่เป็นทางการและตามธรรมชาติ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน สมาชิก อบต. ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้ที่ชาวบ้านเคารพนับถือ ซึ่งสมัครใจและยินดีเข้าร่วมทีมวิจัยฝ่ายชุมชนตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการวิจัย
  - 4) เป็นผู้ที่มีความสนใจและมีจิตอาสาในการร่วมทำงานเพื่อพัฒนาชุมชน ซึ่งสมัครใจและยินดีเข้าร่วมทีมวิจัยฝ่ายชุมชน ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการวิจัย
- การได้บุคคลในชุมชนที่มีคุณสมบัติข้างต้นมาร่วมเป็นทีมวิจัยฝ่ายชุมชน คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

- 1) เชิญแกนนำท้องถิ่นที่เป็นทางการและตามธรรมชาติเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของทีมวิจัยฝ่ายชุมชน เป็นการเชิญระหว่างการประชุมที่คณะผู้วิจัยจัดขึ้น เพื่อแนะนำตัวและโครงการวิจัยอย่างเป็นทางการต่อแกนนำเหล่านี้ ซึ่งได้กล่าวไปแล้วในขั้นบูรณาการคณะผู้วิจัยเข้ากับพื้นที่วิจัย
- 2) คณะผู้วิจัยได้จัดประชุมร่วมกับผู้นำกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน บุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมที่แกนนำและทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาแนะนำ และผู้อาสาสมัครเข้าร่วมทีมวิจัยฝ่ายชุมชน เป็นการประชุมตามที่คณะผู้วิจัยขอให้แกนนำช่วยจัดเตรียมและประสานบุคคลที่เข้าประชุมไว้ให้เพื่อแนะนำตัว แนะนำโครงการวิจัย ซึ่งเจงบบทบาทและความสำคัญของทีมวิจัยฝ่ายชุมชน และคุณประโยชน์ของโครงการวิจัยต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน พร้อมทั้งมีเป้าหมายสำคัญอื่น คือ ขอความร่วมมือแต่ละกลุ่มองค์กรในชุมชนให้ส่งตัวแทน 2 – 3 คน มาร่วมเป็นทีมวิจัย

ฝ่ายชุมชน และเชื้อเชิญผู้เข้าร่วมประชุมให้สมัครเข้าร่วมเป็นทีมวิจัยฝ่ายชุมชน โดยแจ้งข้อแสดง ความจำนงได้หลังการประชุม หากยังลังเลใจอยู่ที่ให้กลับไปพิจารณาไตร่ตรองใหม่ เมื่อแน่ใจแล้ว จึงไปแจ้งชื่อต่อผู้ใหญ่บ้านในภายหลัง ทั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ขอความร่วมมือจากผู้ใหญ่บ้านให้ช่วย รวบรวมรายชื่อที่แน่นอนของผู้ประสงค์เข้าร่วมทีมวิจัยฝ่ายชุมชน

3) คณะผู้วิจัยได้ติดต่อเชิญบุคคลบางคนในชุมชนที่ได้รับการกล่าวถึงว่ามี คุณสมบัติเหมาะสม ควรเข้าร่วมเป็นทีมวิจัยฝ่ายชุมชนด้วยตัวคณะผู้วิจัยเองโดยตรง

2.1.2 ผลดำเนินการ จากคำเชิญผ่านที่ประชุมทั้ง 2 ครั้งในแต่ละพื้นที่ มีผู้เข้าร่วม ประชุมได้แจ้งความจำนงด้วยความสมัครใจร่วมทีมวิจัยฝ่ายชุมชนจำนวนหนึ่ง เมื่อนำไปรวมกับ จำนวนของตัวแทนกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน และจำนวนของบุคคลที่ผู้ใหญ่บ้าน และคณะผู้วิจัย รวบรวมได้ ปรากฏจำนวนผู้ร่วมทีมวิจัยฝ่ายชุมชนในเบื้องต้นของแต่ละพื้นที่ดังนี้

- 1) พื้นที่บ้านประจวบเจียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร จำนวน 39 คน
- 2) พื้นที่บ้านอ่าวทิง หมู่ที่ 4 อำเภอควนเนียง จำนวน 37 คน
- 3) พื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด จำนวน 52 คน

2.2 การประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยฝ่ายชุมชน

ก่อนเข้าสู่ขั้นดำเนินการวิจัย คณะผู้วิจัยจำเป็นต้องเตรียมความพร้อมให้แก่ทีมวิจัย ฝ่ายชุมชนไว้ล่วงหน้าให้ดี เนื่องจากสมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายนี้ส่วนใหญ่มีการศึกษาน้อย คล้ายคลึงกับ ชาวบ้านทั่วไปในชุมชน ท้องถิ่นชนบทของสังคมไทย แต่การนำเอาพวกเขาเข้ามามีบทบาทสำคัญ ในฐานะผู้ร่วมทำวิจัย ทั้ง ๆ ที่เรื่องการทำวิจัยนั้นเป็นเรื่องที่พวกเขารู้สึกห่างไกลและเกินความสามารถ ของตัวเองมาก งานวิจัยที่พวกเขาอาจเคยมีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยก็เพียงอยู่ในฐานะผู้ให้ข้อมูลแก่ นักวิจัยเท่านั้น ยิ่งงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมด้วยแล้ว พวกเขาน่าจะไม่เคยพบเห็นใน ชุมชนมาก่อนเลย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องเตรียมความพร้อมให้กับทีมวิจัยฝ่ายชุมชนไว้ ล่วงหน้าให้ดี ไม่ว่าจะเป็นการสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นมิตรระหว่างกันภายในทีมวิจัย การสร้าง ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องชัดเจนเกี่ยวกับโครงการวิจัยและกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน การสร้าง เข้าใจในบทบาทและหน้าที่ หรือการสร้างแรงกระตุ้นให้เห็นคุณค่าของงานวิจัยขึ้นนี้ต่อการพัฒนา คุณภาพชีวิตของชุมชน มิฉะนั้นการดำเนินงานวิจัยก็ยากที่จะดำเนินไปได้อย่างราบรื่นสู่เป้าหมาย ตามต้องการได้

ด้วยเหตุดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงได้จัดประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่ทีมวิจัย ฝ่ายชุมชนของแต่ละพื้นที่ดังนี้

- 1) การประชุมร่วมกับทีมวิจัยฝ่ายชุมชนของพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านขาว อำเภอระโนด ในวันที่ 27 กรกฎาคม 2550 ณ ห้องสมุดโรงเรียนชุมชนบ้านขาว
- 2) การประชุมร่วมกับทีมวิจัยฝ่ายชุมชนของพื้นที่บ้านอ่าวทิง หมู่ที่ 4 ตำบลรัตภูมิ อำเภอควนเนียง ในวันที่ 10 สิงหาคม 2550 ณ ศาลาวัดท่าม่วง

3) การประชุมร่วมกับทีมวิจัยฝ่ายชุมชนของพื้นที่บ้านประดู่เขียน หมู่ที่ 5 ตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร ในวันที่ 5 ตุลาคม 2550 ณ ศาลาวัดประดู่เขียน

ในการประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยฝ่ายชุมชนแต่ละพื้นที่มีวัตถุประสงค์ตรงกันดังนี้

2.2.1 การสร้างความรู้จักคุ้นเคย และสัมพันธ์ภาพที่ีระหว่างกัน

2.2.2 การชี้แจงและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการวิจัยและขั้นตอนการดำเนินงานในกระบวนการวิจัย

2.2.3 การกำหนดบทบาทและหน้าที่ของทีมวิจัยฝ่ายชุมชน

2.2.4 การร่วมกันวางกำหนดการจัดเวทีเสวนา

สำหรับการดำเนินการประชุม เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ข้างต้น มีวิธีดำเนินการและผลดำเนินการ ซึ่งจะเสนอตามลำดับดังนี้

2.2.1 การสร้างความรู้จัก และสัมพันธ์ภาพที่ีระหว่างกัน

1) วิธีดำเนินการ การสร้างความรู้จักและสัมพันธ์ภาพที่ีภายในทีมวิจัย ซึ่งประกอบด้วยคณะผู้วิจัย ทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนอันเป็นวัตถุประสงค์หนึ่งของการจัดประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยฝ่ายชุมชนนั้น ดูเหมือนจะไม่มีมีความจำเป็นมากนัก เนื่องจากคณะผู้วิจัยได้เคยพบปะ ทำความรู้จักอย่างใกล้ชิดกับสมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายชุมชน ทั้งในและนอกการประชุมมาแล้ว จึงรู้จักมักคุ้นกันมากพอสมควร ส่วนคณะผู้วิจัยกับทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา ก็มีความสนิทสนมคุ้นเคย และมีสัมพันธ์ต่อกันอย่างดียิ่ง เพราะได้ผ่านการประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยฝ่ายพัฒนากันมาแล้ว ประกอบกับทีมวิจัยฝ่ายพัฒนามีหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่คณะผู้วิจัย และเป็นผู้ประสานงาน ประสานสัมพันธ์ในพื้นที่วิจัย ทำให้ต้องติดต่อกับคณะผู้วิจัยอยู่เสมอโดยตลอด นอกจากนี้บางรายก็มีความสัมพันธ์อันที่มิตรสนิทกับคณะผู้วิจัยมาก่อนดำเนินโครงการวิจัยอีกด้วย

สำหรับทีมวิจัยฝ่ายพัฒนากับทีมวิจัยฝ่ายชุมชนต่างฝ่ายต่างรู้จักมักคุ้นกันดีมาก่อนเช่นกัน เพราะสมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาก็คือ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงาน และสมาชิกในชุมชนที่มีบทบาทสำคัญด้านการพัฒนาในพื้นที่ชุมชนนั่นเอง ยิ่งภายในทีมวิจัยฝ่ายชุมชนด้วยแล้ว สมาชิกทั้งหลายล้วนมีความสนิทใกล้ชิดกันมานาน เพราะความเกี่ยวข้องกันไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง อาทิเป็นเครือญาติ เพื่อนสนิท เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมกลุ่มองค์กร หรืออย่างน้อยก็เป็นเพื่อนร่วมหมู่บ้านเดียวกัน

แต่ด้วยความคิดบนเหตุผลที่ว่า การประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยฝ่ายชุมชนครั้งนี้ เป็นวาระแรกที่ทุกฝ่ายของทีมวิจัย ได้แก่ คณะผู้วิจัยฝ่ายพัฒนา และฝ่ายชุมชนได้อยู่พร้อมหน้ากันหมดในที่ประชุม จึงน่าจะถือโอกาสใช้ช่วงเวลาระหว่างการประชุมได้ปรับหรือขจัดความรู้สึกแบ่งแยก กลุ่มพวกเขาที่อาจมีอยู่ในจิตใจของสมาชิกในทีมวิจัยบางคน

ออกไป และสร้างความรู้จัก ความเข้าใจ ความเป็นมิตรที่ตีระหว่างกันเพิ่มขึ้น เพื่อจะได้ร่วมตัวอยู่ในทีมวิจัยที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีเป้าหมายตรงกันคือ การร่วมกันดำเนินงานวิจัยให้สำเร็จลุล่วงเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตแก่ชุมชน

วิธีการที่นำมาใช้ เริ่มตั้งแต่การเปิดประชุม โดยหัวหน้าโครงการวิจัยได้กล่าวต้อนรับทีมวิจัยฝ่ายชุมชนอย่างยกย่องให้เกิดเกียรติในฐานะนักวิจัยชุมชน ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินโครงการวิจัยขึ้นนี้ทุกขั้นตอนอย่างทัดเทียมกับคณะผู้วิจัย และทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา มิใช่เป็นเพียงแค่ตัวประกอบในงานวิจัยเท่านั้น ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้สมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายชุมชนเกิดความรู้สึกยินดี และภาคภูมิใจที่ตนเองได้เข้าร่วมอยู่ในโครงการวิจัยในฐานะนักวิจัยชุมชนที่มีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตแก่ชุมชนของตน

หลังจากการกล่าวต้อนรับแล้ว สมาชิกในคณะผู้วิจัยและทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาแต่ละคนได้กล่าวแนะนำตัวและทักทายทีมวิจัยฝ่ายชุมชนทันทีญาติพี่น้อง คนละเล็กคนละน้อย จากนั้นได้เชิญตัวแทนของทีมวิจัยชุมชนกล่าวแนะนำสมาชิกในทีมเป็นภาพรวม พร้อมยกบางรายขึ้นแนะนำประกอบบ้างพอสมควร

ส่วนรูปแบบการประชุมที่จัดขึ้น ก็เป็นลักษณะนั่งล้อมวงสนทนาพูดคุยกันเพื่อช่วยให้เกิดบรรยากาศอบอุ่นเป็นกันเอง แทนการประชุมแบบเป็นทางการ พร้อมกันให้สมาชิกในคณะผู้วิจัยและทีมวิจัยฝ่ายพัฒนานั่งกระจายปะปนอยู่กับสมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายชุมชน โดยรอบที่ประชุม เพื่อช่วยขจัดความรู้สึกแบ่งพวกแบ่งกลุ่มออกไป แล้วสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นทีมวิจัยเดียวกันเข้ามาแทน นอกจากนั้นยังคอยทำหน้าที่กระตุ้นให้ฝ่ายชุมชนได้เข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างการประชุมอย่างต่อเนื่อง และทั่วถึงกัน รวมทั้งยังได้รับฟังและตอบคำถามหรือข้อสงสัยใด ๆ ของฝ่ายชุมชนอย่างใกล้ชิดอีกด้วย

วิธีการที่ได้ผลอีกอย่างหนึ่งในการสร้างความรู้จักคุ้นเคย และสัมพันธ์ภาพอันดีต่อกันระหว่างการประชุมก็คือ การให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนคิดป้ายชื่อบนอกเสื้อขนาดมองเห็นได้ชัด เพื่อจะได้รู้จักและจดจำชื่อกันได้แม่นยำ และใช้เอ่ยขานเรียกชื่อกันได้สะดวก เวลาทักทายหรือพูดจาสนทนากัน โดยเฉพาะผู้ที่ยังไม่คุ้นเคยกันมาก่อน ซึ่งสามารถช่วยลดความแปลกหน้า ความห่างเหิน แล้วเพิ่มความเป็นมิตรที่ใกล้ชิดกันเข้ามาแทนได้เป็นอย่างดี

วิธีการอื่น ๆ ที่นำมาใช้ได้อย่างได้ผลเช่นเดียวกัน ได้แก่ การที่คณะผู้วิจัยใช้คำสรรพนามเรียกตัวเองและสมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายชุมชนเสมือนเกี่ยวข้องกับเครือญาติอย่างติดปาก เช่น ลุง ป้า น้า อา พี่ และน้อง เป็นต้น รวมทั้งการให้ความสนใจ ความใส่ใจ ตลอดจนการยอมรับนับถือภูมิปัญญาของสมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายชุมชนทุกคนโดยทัดเทียมกัน ซึ่งก่อให้เกิดความผูกพันทางจิตใจ และความรู้สึกที่ดีต่อกันได้มากที่สุด

2) ผลดำเนินการ จากที่คณะผู้วิจัยได้ทำความรู้จักและสร้างมิตรภาพอันดีกับสมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายชุมชนทั้งสามพื้นที่วิจัย ก่อนหน้าจะมีการประชุมเพื่อเตรียมความพร้อม

ของทีมวิจัยฝ่ายชุมชน โดยเริ่มตั้งแต่การประชุมพบปะกันครั้งแรกและยังได้พบปะกันในวาระต่าง ๆ เรื่อยมา เป็นเหตุให้คณะผู้วิจัยกับทีมวิจัยฝ่ายชุมชนมีพื้นฐานของความสนิทและสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกันพอสมควรเป็นทุนเดิมมาก่อน

ครั้นเมื่อมีโอกาสได้มาพบกันอีกในการประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยฝ่ายชุมชน คณะผู้วิจัยและทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาก็ได้ร่วมกันคิดหาวิธีการต่าง ๆ ที่จะช่วยเพิ่มความรู้จักคุ้นเคย และสัมพันธ์ภาพที่ดียิ่งขึ้น ไปอีกกับทีมวิจัยฝ่ายชุมชน แล้วได้นำวิธีการเหล่านั้นมาใช้ในระหว่างการประชุมตามที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ซึ่งก็บรรลุผลผสมความมุ่งหวัง ดังเห็นได้จากบรรยากาศของการประชุมที่เต็มไปด้วยความอบอุ่น และความเข้าใจกันเสมือนอยู่ท่ามกลางญาติมิตรสนิท มีการพูดคุยกัน เข้าหยอกกันอย่างสนุกสนานแทรกอยู่บ่อย ๆ ระหว่างการประชุม แต่เมื่อถึงเวลาต้องระดมความคิดเห็น ก็ร่วมมือร่วมใจออกความคิดเห็นกันอย่างจริงจังเต็มที่

นอกจากนั้น การที่สมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายชุมชนได้รับการกล่าวถึงและการปฏิบัติในที่ประชุมจากคณะผู้วิจัย และทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาแบบยกย่องให้เกียรติในฐานะที่เป็นนักวิจัยชุมชน ผู้มีบทบาทสำคัญในทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัยมิใช่ผู้ถูกวิจัยหรือเป็นเพียงไม้ประดับ ก็นำเป็นเหตุจูงใจให้สมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ ความรู้สึกที่ดี และมีความรู้สึกผูกพันยิ่งขึ้นกับคนอื่น ๆ ที่ร่วมอยู่ในทีมวิจัยเดียวกันทั้งคณะผู้วิจัยและทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา ซึ่งเหตุจูงใจดังกล่าวนี้อาจมีผลช่วยสร้างสานสัมพันธ์ภาพระหว่างกันให้แน่นแฟ้นกว่าเดิมอีกทางหนึ่งก็เป็นได้

หลังจากการประชุมเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยฝ่ายชุมชน สังเกตเห็นว่าความรู้จักใกล้ชิดสนิทสนม และสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างคณะผู้วิจัย ทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา และทีมวิจัยฝ่ายชุมชนในสามพื้นที่ที่ได้กล่าวมาข้างเรื่อง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด ซึ่งยังคงมีสภาพเป็นสังคมชานา ชาวไร่แบบชนบท และผู้คนในพื้นที่ก็ยังคงมีลักษณะนิสัยตามธรรมชาติแบบชาวชนบทของไทย ดังเช่น มีความรักความผูกพันกับถิ่นกำเนิด มีจิตอาสาที่จะร่วมมือกันพัฒนาท้องถิ่นของตน ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ มีความเป็นมิตรและชอบผูกมิตรกับผู้อื่นแม้ไม่เคยรู้จักกันมาก่อนก็ตาม เมื่อรู้จักขอบพอใครแล้ว ก็จะให้ความไว้วางใจ ความสนิทชิดเชื้อดังเครือญาติ ดังนั้น สัมพันธภาพระหว่างคณะผู้วิจัยกับทีมวิจัยฝ่ายชุมชนในพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด จึงจะสนิทแนบแน่นมากกว่าอีกสองพื้นที่ คือ พื้นที่บ้านประตู่เจียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร และพื้นที่บ้านอ่าวทิง หมู่ที่ 4 อำเภอควนเนียง ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะหมู่บ้านสองแห่งหลังนี้ ถึงจะอยู่ในเขตชนบทเช่นเดียวกัน แต่ไม่ไกลจากพื้นที่ของตัวเมือง และศูนย์กลางความเจริญของท้องถิ่นนัก ซึ่งปัจจุบันมีเส้นทางคมนาคมจากหมู่บ้านไปถึงได้โดยสะดวก ทำให้ผู้คนในหมู่บ้านไม่เพียงแต่ประกอบอาชีพหลักด้านเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา ทำไร่ ทำสวน ประมง เลี้ยงสัตว์ เท่านั้น แต่ยังประกอบอาชีพค้าขายและออกไปทำงานในเมือง ตลอดจนตามโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมากอีกด้วย และในขณะเดียวกันวิถีชีวิตแบบคนในเมืองก็แพร่เข้ามาในพื้นที่

ของหมู่บ้านอย่างรวดเร็ว อันส่งผลให้ความรู้สึกนึกคิดของหลาย ๆ ครอบครัวในพื้นที่แปรเปลี่ยนเป็นลักษณะของผู้คนที่อาศัยอยู่ในเมืองมากขึ้น เช่น ต่างคนต่างอยู่ สนใจเฉพาะเรื่องการทำมาหากิน หรือกิจกรรมของครอบครัว จนขาดความใส่ใจในเรื่องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งกิจกรรมด้านการพัฒนาของชุมชนด้วยลักษณะของผู้คนและสภาพสังคมดังกล่าว แม้ว่าสัมพันธ์ภาพระหว่างคณะผู้วิจัยกับทีมวิจัยฝ่ายชุมชนในสองพื้นที่นี้จะดำเนินไปอย่างดี แต่ก็ไม่แน่นเหนียวเท่าที่ที่เกิดขึ้นในพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด.

2.2.2 การชี้แจงและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการวิจัยและขั้นตอนดำเนินงาน ในกระบวนการวิจัย

1) วิธีดำเนินการ การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการวิจัยและขั้นตอนดำเนินงานในกระบวนการวิจัยให้แก่ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนไม่อาจใช้วิธีการอธิบายชี้แจงหรือการตอบถามกันในเชิงวิชาการ แบบเดียวกับทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาได้ เพราะคุณวุฒิทางการศึกษา บทบาทหน้าที่ การงาน และพื้นความรู้ ประสบการณ์ด้านการวิจัยแตกต่างกันมาก ในขณะที่สมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายพัฒนานั้นส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาอย่างต่ำระดับปริญญาตรี หลายคนถึงระดับปริญญาโท มีจำนวนน้อยที่จบระดับประกาศนียบัตรชั้นต้นและชั้นสูง ซึ่งแต่ละคนล้วนมีบทบาทหน้าที่เป็นที่นับหน้าถือตาในชุมชน ได้แก่ ผู้บริหาร นักวิชาการของหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

ด้วยระดับการศึกษาและบทบาทหน้าที่ดังกล่าว น่าจัดได้ว่าสมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายพัฒนามีพื้นฐานการศึกษาคดี มีสติปัญญาทางด้านวิชาการอีกทั้งหลาย ๆ คนยังมีความรู้ความเข้าใจเรื่องระเบียบวิธีวิจัยดี เคยผ่านประสบการณ์การทำวิจัยมาแล้ว รวมทั้งยังพบว่าบางคนเคยผ่านการอบรมหรือร่วมดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาก่อนหน้านี้อีกด้วย ดังนั้นในการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัยกับทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาเกี่ยวกับ โครงการวิจัยและขั้นตอนของกระบวนการวิจัยนั้น คณะผู้วิจัยจึงไม่ระวังมากนักว่าบรรยากาศในบางครั้งบางตอนจะค่อนข้างออกไปทางเชิงวิชาการ เช่น การใช้ศัพท์เทคนิค การย้าขั้นตอนตามระเบียบวิธีวิจัย การใช้เอกสารทางวิชาการประกอบการบรรยาย และการโต้แย้งกันทางวิชาการ เป็นต้น โดยเชื่อว่าทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาสามารถสร้างความเข้าใจร่วมกับคณะผู้วิจัยได้เป็นอย่างดีและตามทันสิ่งที่คณะผู้วิจัยกำลังพูดอยู่ หากมีปัญหาหรือข้อสงสัยใด ๆ ก็กล้าซักถาม

ในทางตรงกันข้าม สมาชิกของทีมวิจัยฝ่ายชุมชนเป็นชาวบ้านในพื้นที่ซึ่งส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับชั้นพื้นฐานหรือต่ำกว่า อาจมีบางคนเคยเข้าไปเกี่ยวข้องกับงานวิจัยบ้างก็เพียงแค่ว่าเป็นผู้ให้ข้อมูลแก่นักวิจัยเท่านั้น ดังนั้นวิธีการที่นำมาใช้สร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการวิจัย และขั้นตอนดำเนินงานในกระบวนการวิจัยจึงแตกต่างไปจากวิธีการที่นำมาใช้กับทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา โดยใช้วิธีอธิบายให้เข้าใจแบบพูดคุยสนทนากับด้วยภาษาง่าย ๆ พร้อมยกตัวอย่างที่ใกล้เคียงกับวิถีชีวิตจริงของพวกเขาประกอบให้เห็นเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ได้พยายาม

หลีกเลี่ยงการใช้ศัพท์หรือภาษาที่เป็นเชิงวิชาการ รวมทั้งละเว้นการใช้สื่อหรือเอกสารทางวิชาการด้วย เพื่อไม่ให้สมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายชุมชนรู้สึกว่าการร่วมดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นเรื่องยากลำบากหรือเกินความสามารถจนอยากถอนตัวออกไป

อีกเรื่องหนึ่งที่คณะผู้วิจัยไม่อาจมองข้ามความสำคัญไปได้คือเรื่องการใช้สื่อด้วยภาษาถิ่น ซึ่งเป็นภาษาที่ประชาชนในภาคใต้ใช้สื่อสารกันในชีวิตประจำวันจนเป็นวัฒนธรรมที่ยังรากลึกมากในสังคมภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมชาวบ้านในชนบท ดังนั้น เพื่อให้การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการวิจัยและขั้นตอนดำเนินงานในกระบวนการวิจัย ซึ่งเป็นหัวใจของการจัดประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยฝ่ายชุมชนบรรลุผลด้วยดี คณะผู้วิจัยจึงได้เลือกบุคคลที่มีความสามารถในการสื่อสารด้วยภาษาถิ่นกับชาวบ้าน รวมทั้งมีคุณลักษณะเด่นอื่น ๆ ประกอบด้วย เช่น มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีบุคลิกภาพที่อบอุ่น ยิ้มแย้มแจ่มใสเป็นกันเอง มีประสบการณ์ในการทำงานด้านการพัฒนาร่วมกับชาวบ้าน มีความรอบรู้ในกระบวนการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) และหากเคยมีผลงานการวิจัยประเภทนี้มาก่อนก็เป็นการดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ นับเป็นความโชคดีของคณะผู้วิจัยที่สมาชิกคนหนึ่งในคณะคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สนธยา พลศรี มีคุณลักษณะดังที่กล่าวไปครบถ้วน และรับทำหน้าที่เป็นวิทยากรหลักในการสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการวิจัยกับชาวบ้าน โดยมีสมาชิกคนอื่น ๆ ในคณะผู้วิจัยและทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา ร่วมเสริมด้วยอย่างเข้มแข็ง ซึ่งช่วยให้การดำเนินการสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการวิจัย และขั้นตอนดำเนินงานในกระบวนการวิจัยแก่ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนผ่านพ้นไปอย่างไม่รู้สึกรเป็นเรื่องยากลำบากแต่ประการใด แม้จะต้องใช้เวลาอยู่มากก็ตาม

2) ผลดำเนินการ ถึงแม้ผู้เข้าร่วมทีมวิจัยฝ่ายชุมชนส่วนใหญ่ในแต่ละพื้นที่ จะมีการศึกษาน้อย ขาดพื้นฐานความรู้ และประสบการณ์ด้านการวิจัย ไม่เคยสัมผัสการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) มาก่อนไม่ว่าจะเป็นลักษณะใด จึงทำให้เข้าใจโครงการวิจัย และขั้นตอนการดำเนินงานในกระบวนการวิจัยค่อนข้างช้า แต่ก็สังเกตเห็นได้ชัดว่าแทบทุกคนให้ความร่วมมือ แสดงความกระตือรือร้นที่จะรับฟังด้วยความสนใจอย่างเต็มที่

ผลจากการที่ผู้ดำเนินการซึ่งทำหน้าที่เป็นวิทยากรมีความสามารถในการสร้างบรรยากาศแห่งความอบอุ่นเป็นกันเอง ใช้ภาษาง่าย ๆ ในการอธิบายพร้อมยกตัวอย่างที่มองเห็นเป็นรูปธรรมจากสถานการณ์จริงของหมู่บ้าน หมั่นซักถาม คอยกระตุ้นให้ช่วยกันตอบ ประเด็นคำถามที่ปูพื้นฐานสู่ความรู้ ความเข้าใจงานวิจัยที่จะดำเนินการร่วมกัน โดยมีสมาชิกคนอื่น ๆ ในคณะผู้วิจัยและทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาร่วมช่วยเสริมตามวาระอันควร ทำให้ผู้เข้าร่วมทีมวิจัยฝ่ายชุมชน ซึ่งระยะแรกมีพฤติกรรมนั่งฟังเฉย ๆ เปลี่ยนไปเป็นกล้าพูด กล้าถาม กล้าตอบ และกล้าแสดงความคิดเห็นกันจำนวนมาก ทำให้เกิดบรรยากาศของการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางในที่ประชุม และสร้างความเข้าใจโครงการวิจัยตลอดจนขั้นตอนการดำเนินงานในกระบวนการวิจัยให้แก่ทีม

วิจัยฝ่ายชุมชน ก่อนข้างชัดเจนทั่วกัน ทั้งนี้เป็นความเข้าใจที่จะนำไปสู่การปฏิบัติงานวิจัยร่วมกันจริง ๆ มิใช่ความเข้าใจตามหลักการว่าด้วยระเบียบวิธีวิจัยในภาคทฤษฎีแต่ประการใด

ผลอีกด้านหนึ่งที่เกิดจากการเปรียบเทียบความสามารถในการทำความเข้าใจโครงการวิจัยและขั้นตอนดำเนินการในกระบวนการวิจัยระหว่างทีมวิจัยฝ่ายชุมชนทั้ง 3 พื้นที่พบว่าทีมวิจัยฝ่ายชุมชนในพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด มีความสามารถที่จะเข้าใจได้รวดเร็วกว่าอีก 2 พื้นที่ ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะทีมวิจัยฝ่ายชุมชนในพื้นที่นี้มีสมาชิกหญิงประมาณร้อยละ 70 ส่วนใหญ่ยังอยู่ในวัยสาวและวัยกลางคน ซึ่งหลายคนมีความรู้ดี มีความเฉลียวฉลาด กล้าแสดงออก เช่น กล้าพูด กล้าถาม กล้าแสดงความคิดเห็น มักจะซักถามทันทีถ้าไม่เข้าใจประเด็นที่กำลังพูดถึงโดยไม่รีรอ ช่วยให้ผู้ดำเนินการสามารถอธิบายประเด็นนั้น ๆ ให้เข้าใจอย่างทั่วถึงในที่ประชุมได้ทันทีเช่นเดียวกัน จึงเข้าใจกันได้อย่างรวดเร็ว

ส่วนสมาชิกของทีมวิจัยฝ่ายชุมชนในอีก 2 พื้นที่ ได้แก่ พื้นที่บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร และพื้นที่บ้านอ่าวทิง หมู่ที่ 4 อำเภอควนเนียง มีคุณลักษณะที่ต่างออกไป กล่าวคือ ส่วนใหญ่ก่อนข้างจะเป็นผู้สูงวัย มีการศึกษาน้อย เป็นฝ่ายรับฟังมากกว่าแสดงออก ผู้ดำเนินการต้องคอยกระตุ้นอยู่นานพอสมควรกว่าจะพูดได้ตอบด้วย และต้องคอยสังเกตสีหน้าท่าทางของสมาชิกว่าเข้าใจหรือไม่ ถ้าสังเกตว่าน่าจะไม่เข้าใจก็จะอธิบายซ้ำใหม่ จึงใช้เวลามากพอสมควร อย่างไรก็ตามเมื่อเข้าสู่การดำเนินงานร่วมกันในกระบวนการวิจัยแล้ว ก็ปรากฏว่าทีมวิจัยฝ่ายชุมชนทุกพื้นที่ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงด้วยตนเองเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และสามารถร่วมทีมวิจัยได้โดยราบรื่นมาตลอด

2.2.3 การกำหนดบทบาทและหน้าที่ของทีมวิจัยฝ่ายชุมชน

1) วิธีดำเนินการ ดังได้กล่าวแล้วว่า การดำเนินโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ครั้งนี้ ผู้มีบทบาทสำคัญมิใช่ตัวผู้วิจัยหรือคณะผู้วิจัยเหมือนโครงการวิจัยทั่วไป ผู้มีบทบาทสำคัญร่วมด้วย คือ ทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาและฝ่ายชุมชน ซึ่งร่วมเป็นทีมวิจัยเดียวกัน แต่บทบาทหน้าที่แต่ละฝ่ายในขั้นตอนต่าง ๆ ตามกระบวนการวิจัยได้ถูกกำหนดให้โดดเด่นไม่เท่ากัน จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจร่วมกันในเรื่องของบทบาทหน้าที่แต่ละฝ่าย

ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนนั้น สมาชิกทั้งหมดของทีมนี้เป็นชาวบ้านในพื้นที่วิจัยที่พลิกบทบาทมาเป็นนักวิจัยชุมชน ซึ่งเป็นบทบาทแปลกใหม่ในชีวิตที่ไม่เคยสัมผัสมาก่อนเลยสำหรับหลาย ๆ คน ซึ่งอาจเกิดความยุ่งยากสับสนเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของตนขณะเข้าร่วมทีมดำเนินโครงการวิจัยครั้งนี้ ดังนั้น ในการประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยฝ่ายชุมชน คณะผู้วิจัยจึงถือเป็นโอกาสสำคัญที่จะต้องอธิบายชี้แจงถึงบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัยฝ่ายชุมชนให้เข้าใจกันอย่างชัดเจน เพื่อให้โครงการวิจัยดำเนินไปอย่างราบรื่น ไม่เกิดปัญหาที่ทำให้สะดุดชะงักลงระหว่างดำเนินการเพราะความไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ที่ต้องกระทำ

สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัยฝ่ายชุมชน คณะผู้วิจัยและทีมวิจัยฝ่ายชุมชนได้ร่วมกันปรึกษาหารือและกำหนดไว้แล้วก่อนหน้านี้ และได้มอบหมายให้ผู้ช่วยศาสตราจารย์สนธยา พลศรี ซึ่งเป็นผู้มีความสามารถในการใช้ภาษาถิ่น สื่อสารกับชาวบ้าน รวมทั้งยังมีคุณสมบัติอื่น ๆ ที่เหมาะสมทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการสร้างความเข้าใจให้แก่ทีมวิจัยฝ่ายชุมชน โดยเริ่มสร้างความเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของคณะผู้วิจัยและทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา ก่อนเป็นเบื้องต้น แล้วจึงตอบด้วยการอธิบายชี้แจงถึงบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัยฝ่ายชุมชนอย่างละเอียด ซึ่งนอกจากผู้ดำเนินการจะทำหน้าที่อธิบายชี้แจงแล้ว ก็มีสมาชิกในคณะผู้วิจัยและทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาบางคนคอยช่วยอธิบายชี้แจงเพิ่มเติมในส่วนสำคัญที่ถูกกลบไป ขณะเดียวกันได้เปิดโอกาสให้ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนซักถามอย่างเต็มที่ และก่อนจบก็ได้ชักชวนความเข้าใจอีกครั้ง จนมั่นใจว่าเข้าใจกันเป็นอันดี

2) ผลดำเนินการ จากการอธิบายชี้แจงและทำความเข้าใจร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัย ทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา และทีมวิจัยฝ่ายชุมชนได้บทสรุปบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัยฝ่ายชุมชนดังนี้

ก. มีบทบาทสำคัญในชั้นการศึกษาปัญหาชุมชน โดยทำหน้าที่ร่วมกันระดมความคิดเห็น และศึกษาวิเคราะห์

- สภาพปัญหาและสาเหตุต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของชุมชนหมู่บ้าน ตลอดจนจัดลำดับความสำคัญของปัญหา 5 อันดับ

- สาเหตุของปัญหาที่ถูกจัดลำดับความสำคัญและแนวทางแก้ปัญหาที่ตรงกับสภาพและความต้องการอันแท้จริงของชุมชน

ข. ร่วมกำหนดและดำเนิน โครงการและกิจกรรมที่จะช่วยให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน ภายใต้งบประมาณของชุมชนเอง หรือขอความช่วยเหลือจากภายนอกได้

ค. ร่วมติดตามและประเมินผลโครงการวิจัยทั้งในระหว่างและเมื่อสิ้นสุดกระบวนการวิจัย

ง. เป็นแกนกลางจัดตั้งกลุ่มองค์กรในชุมชนเพื่อดำเนิน โครงการและกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนต่อไปหลังสิ้นสุดโครงการวิจัยแล้ว

จ. เป็นผู้นำแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแบบอย่างโครงการวิจัยไปดำเนินการต่อหรือเผยแพร่ยังพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

2.2.4 การร่วมกันวางกำหนดการจัดเวทีเสวนาเพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน และกำหนดโครงการและกิจกรรม

1) วิธีดำเนินการ ก่อนสิ้นสุดการประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยฝ่ายชุมชน ตัวแทนคณะผู้วิจัยได้ชี้แจงให้สมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายชุมชนทราบว่าขั้นตอนที่จะดำเนินการ

ต่อไป นับเป็นขั้นตอนที่สำคัญมากในกระบวนการวิจัย ได้แก่ ขั้นการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนและติดตามด้วยขั้นกำหนดโครงการและกิจกรรมทั้ง 2 ขั้นนี้จะดำเนินการโดยการจัดเวทีเสวนาเพื่อระดมความคิดเห็นในระหว่างสมาชิกของทีมวิจัยฝ่ายชุมชน ส่วนคณะผู้วิจัยและทีมวิจัยฝ่ายชุมชนจะทำหน้าที่เป็นผู้จัดเวทีและจัดการดูแล ตลอดจนให้คำชี้แจงแนะนำซึ่งจะช่วยให้กิจกรรมของเวทีเสวนาแต่ละครั้งดำเนินไปตามขั้นตอนเพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ทั้งนี้จะแยกการจัดเวทีเสวนาเป็น 3 ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ 1 จัดขึ้นสำหรับระดมความคิดเห็นเพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ

ในชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพของชุมชน

ครั้งที่ 2 จัดขึ้นสำหรับระดมความคิดเห็นเพื่อศึกษาวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ปัญหา

ครั้งที่ 3 จัดขึ้นสำหรับระดมความคิดเห็นเพื่อพิจารณากำหนดจัดโครงการและกิจกรรมที่จะช่วยสร้างเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชนด้วยชุมชนเอง

หลังจากชี้แจงจนเป็นที่เข้าใจกันเป็นอันดีแล้ว คณะผู้วิจัยได้เสนอต่อที่ประชุมให้ร่วมกันพิจารณาทำความเข้าใจกันเป็นอันดีแล้ว คณะผู้วิจัยได้เสนอต่อที่ประชุมให้ร่วมกันพิจารณาทำความเข้าใจกันเป็นอันดีแล้ว คณะผู้วิจัยได้เสนอต่อที่ประชุมให้ร่วมกันพิจารณาทำความเข้าใจกันเป็นอันดีแล้ว คณะผู้วิจัยได้เสนอต่อที่ประชุมให้ร่วมกันพิจารณาทำความเข้าใจกันเป็นอันดีแล้ว คณะผู้วิจัยได้เสนอต่อที่ประชุมให้ร่วมกันพิจารณาทำความเข้าใจกันเป็นอันดีแล้ว คณะผู้วิจัยได้เสนอต่อที่ประชุมให้ร่วมกันพิจารณาทำความเข้าใจกันเป็นอันดีแล้ว

2) ผลดำเนินการ จากการชี้แจงถึงขั้นศึกษาวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน ซึ่งจะดำเนินการต่อจากขั้นเตรียมความพร้อมของทีมวิจัย และร่วมกันพิจารณาเรื่องกำหนดการของวัน เวลา สถานที่ที่จะดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน ทำให้ทุกฝ่ายในที่ประชุม โดยเฉพาะอย่างยิ่งทีมวิจัยฝ่ายชุมชนได้มองเห็นวิธีดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนด้วยรูปแบบการจัดเวทีเสวนา รวมทั้งเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ ตลอดจนบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายในการจัดเวทีเสวนาแต่ละครั้ง และประการสำคัญที่ตามมาก็คือ ได้กำหนดการของวัน เวลา สถานที่ที่จะดำเนินการจัดเวทีเสวนา ซึ่งผ่านการพิจารณาเห็นชอบออกมาเป็นมติเอกฉันท์ในที่ประชุมของ 3 พื้นที่วิจัย ดังนี้

พื้นที่บ้านประดู่เขียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร

เวทีเสวนาครั้งที่ 1 จัดขึ้นในวันที่ 15 ตุลาคม 2550 ระหว่างเวลา 9.00

- 16.00 น. ณ ศาลาวัดประดู่เขียน

เวทีเสวนาครั้งที่ 2 จัดขึ้นในวันที่ 19 ตุลาคม 2550 ระหว่างเวลา 9.00

- 16.00 น. ณ ศาลาวัดประตู่เขียน

เวทีเสวนาครั้งที่ 3 จัดขึ้นในวันที่ 15 พฤศจิกายน 2550 ระหว่างเวลา

9.30 - 15.00 น. ณ ศาลาวัดประตู่เขียน

พื้นที่บ้านอ่าวทิง หมู่ที่ 4 อำเภอควนเนียง

เวทีเสวนาครั้งที่ 1 จัดขึ้นในวันที่ 22 สิงหาคม 2550 ระหว่างเวลา

9.00 - 16.00 น. ณ ศาลาวัดท่าม่วง

เวทีเสวนาครั้งที่ 2 จัดขึ้นในวันที่ 7 กันยายน 2550 ระหว่างเวลา

9.00 - 16.00 น. ณ ศาลาวัดท่าม่วง

เวทีเสวนาครั้งที่ 3 จัดขึ้นในวันที่ 1 ตุลาคม 2550 ระหว่างเวลา 9.30

- 15.00 น. ณ ศาลาวัดท่าม่วง

พื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด

เวทีเสวนาครั้งที่ 1 จัดขึ้นในวันที่ 3 สิงหาคม 2550 ระหว่างเวลา

9.00 - 16.00 น. ณ ห้องสมุดโรงเรียนชุมชนบ้านขาว

เวทีเสวนาครั้งที่ 2 จัดขึ้นในวันที่ 8 สิงหาคม 2550 ระหว่างเวลา

9.00 - 16.00 น. ณ ห้องสมุดโรงเรียนชุมชนบ้านขาว

เวทีเสวนาครั้งที่ 3 จัดขึ้นในวันที่ 31 สิงหาคม 2550 ระหว่างเวลา

9.30 - 15.00 น. ณ ห้องสมุดโรงเรียนชุมชนบ้านขาว

สำหรับการดำเนินเวทีเสวนาทั้ง 3 ครั้งนั้น คณะผู้วิจัยและทีมวิจัยฝ่ายชุมชนเห็นพ้องต้องกันว่า ไม่ควรเว้นระยะระหว่างครั้งให้ห่างกันมากนัก หากแต่แต่ละครั้งห่างกันเพียง 2 - 3 วันได้ก็จะเป็นการดี เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงทางด้านความคิด และการดำเนินกิจกรรมที่ต่อเนื่องกัน อีกทั้งยังช่วยให้ความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมกิจกรรมเวทีเสวนาของทีมวิจัยฝ่ายชุมชนไม่จางลงเพราะการดำเนินกิจกรรมเป็นไปอย่างต่อเนื่องและไม่อึดอัดซ้ำ

แต่อย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัยไม่สามารถจัดกำหนดการของการจัดเวทีเสวนาทั้ง 3 ครั้ง ในแต่ละพื้นที่ให้เป็นวันใกล้เคียงกันโดยเว้นระยะห่างกัน 2 - 3 วันได้ เนื่องจากต้องยึดถือความสะดวก ปลอดภัยจากกิจกรรมต่าง ๆ ในวิถีชีวิตแต่ละวันของสมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายชุมชนเป็นสำคัญ จึงเห็นได้ว่าการกำหนดการจัดเวทีเสวนาในแต่ละพื้นที่ที่มีช่วงของวันที่ห่างกันค่อนข้างยาว แต่ผลอันน่ายินดีที่ตามมาก็คือ ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนของทั้ง 3 พื้นที่ได้มาเข้าร่วมเวทีเสวนาทุกครั้งอย่างพร้อมเพรียงกันตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้ต่อกัน จะมีขาดหายไปบ้างก็เพียงน้อยรายด้วยความจำเป็นแบบกระทันหันจริงๆ

ขั้นศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชน

ขั้นศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชนมีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการวิจัยของโครงการวิจัยครั้งนี้ เพราะนอกจากจะเป็นจุดเริ่มต้นที่ทีมวิจัยทั้งชุด ประกอบด้วยคณะผู้วิจัย ทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา และทีมวิจัยฝ่ายชุมชนได้ดำเนินการวิจัยร่วมกันพร้อมหน้าแล้ว ยังเป็นจุดเริ่มต้นสร้างศักยภาพของคนในชุมชน นั่นก็คือทีมวิจัยฝ่ายชุมชน ซึ่งเป็นตัวแทนของคนในชุมชนให้เปลี่ยนโฉมหน้าจากชาวบ้านธรรมดาทั่วไปมาเป็นนักวิจัยชุมชน ทำการศึกษาวิจัยปัญหาต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของชุมชนตนเองในรูปแบบการจัดเวทีเสวนา จุดเริ่มต้นอันหลังถือเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการสร้างเสริมความสามารถของชุมชนหมู่บ้านพื้นที่วิจัยในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของโครงการวิจัย และเป็นวัตถุประสงค์สำคัญในขั้นตอนนี้

การจัดเวทีเสวนาในขั้นการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชนนั้น มีในพื้นที่วิจัยพื้นที่ละ 2 ครั้ง ทั้งนี้ได้วางกำหนดการดำเนินกิจกรรมเวทีเสวนาครั้งที่ 1 และเวทีเสวนาครั้งที่ 2 ดังแสดงไว้ในตารางข้างล่าง

ตารางแสดงกำหนดการจัดเวทีเสวนาครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2

ครั้งที่	วันดำเนินการ	สถานที่	กิจกรรม	เวลา
1	3 สิงหาคม 50	บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด (โรงเรียนชุมชนบ้านขาว)	- การอธิบายชี้แจงทำความเข้าใจ	9.00 – 9.30 น.
			- การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน (SWOT)	9.30 – 10.30 น.
	22 สิงหาคม 50	บ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 อำเภอควนเนียง (ศาลาวัดท่าม่วง)	พักอาหารว่าง	10.30 – 10.45 น.
			- การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชน (แบ่งกลุ่มย่อย)	10.45 – 12.00 น.
	15 ตุลาคม 50	บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร (ศาลาวัดประตู่เขียน)	พักอาหารกลางวัน	12.00 – 12.45 น.
			- การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชน (ต่อ) (แบ่งกลุ่มย่อย)	12.45 – 14.00 น.
			- นำเสนอปัญหาหน้าเวที (กลุ่มย่อยสู่กลุ่มใหญ่)	14.00 – 15.00 น.
			- การจัดปัญหาสำคัญ 5 อันดับแรก (กลุ่มใหญ่)	15.00 – 15.30 น.
			- สรุปผล	15.30 – 16.00 น.

ครั้งที่	วันดำเนินการ	สถานที่	กิจกรรม	เวลา
2	8 สิงหาคม 50	บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด	- การทบทวนผลสรุปจากเวทีเสวนาครั้งที่ 1 และชี้แจงวัตถุประสงค์ของเวทีเสวนาครั้งที่ 2	9.00 – 9.30 น. 9.30 – 10.30 น.
	7 กันยายน 50	บ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 อำเภอควนเนียง	- การศึกษาวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาสำคัญ 5 อันดับแรก (กลุ่มย่อยละ 1 ปัญหา)	10.30 – 10.45 น.
	19 ตุลาคม 50	บ้านประดู่เขียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร	พักอาหารว่าง	10.45 – 12.00 น.
			- วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา (ต่อ) (กลุ่มย่อย)	12.00 – 12.45 น.
			พักอาหารกลางวัน	12.45 – 14.00 น.
		- วิเคราะห์แนวทางแก้ปัญหา (กลุ่มย่อย)	14.00 – 15.00 น.	
		- นำเสนอสาเหตุและแนวทางแก้ปัญหาหน้าเวที (กลุ่มย่อยสู่กลุ่มใหญ่)	15.00 – 16.00 น.	
		- สรุปผล		

จากกำหนดการในตารางข้างต้น ทีมวิจัยได้ยึดเป็นแนวทางดำเนินกิจกรรมของเวทีเสวนาครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ซึ่งจะนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. การดำเนินเวทีเสวนาครั้งที่ 1 การดำเนินการครั้งนี้ มีจำนวนผู้เข้าร่วมแยกตามพื้นที่ คือ พื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด มีทีมวิจัยเข้าร่วมทั้งสิ้น 57 คน ประกอบด้วยทีมวิจัยฝ่ายชุมชน 47 คน ทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา 4 คน และคณะผู้วิจัย 6 คน นอกจากนั้นยังมีนายณัฐพันธ์ จันทรจิบ นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลบ้านขาว และนายทวี เปียยอก กำนันตำบลบ้านขาวได้มาเข้าร่วมกัน

พื้นที่บ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 อำเภอควนเนียง มีทีมวิจัยเข้าร่วมทั้งสิ้น 47 คน ประกอบด้วยทีมวิจัยฝ่ายชุมชน 35 คน ทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา 6 คน และคณะผู้วิจัย 6 คน

พื้นที่บ้านประดู่เขียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร มีทีมวิจัยเข้าร่วมทั้งสิ้น 59 คน ประกอบด้วยทีมวิจัยฝ่ายชุมชน 49 คน ทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา 4 คน และคณะผู้วิจัย 6 คน

กิจกรรมที่ได้ดำเนินการตามลำดับ ได้แก่

1.1 การอธิบายชี้แจงทำความเข้าใจ เนื่องจากในขั้นศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชน ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนจะมีบทบาทสำคัญยิ่งในการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของชุมชนตนเอง เพราะข้อมูรู้ดีนี้ลึกหนาบาง และมองเห็นถึงปัญหาในชุมชนดีกว่าใคร ๆ

หากสมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายนี้มีความเข้าใจชัดเจนเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการจัดเวทีเสวนาแต่ละครั้ง เทคนิควิธีดำเนินการเวทีเสวนา และบทบาทหน้าที่ของตนระหว่างดำเนินการเวทีเสวนาแล้วก็จะสามารถร่วมช่วยกันดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนให้สำเร็จลุล่วงด้วยความราบรื่นและมีประสิทธิภาพ พร้อมกันนี้ได้ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือสูง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้พิจารณากำหนดโครงการและกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตได้อย่างตรงกับสภาพปัญหาและความต้องการอันแท้จริงของชุมชนในขั้นต่อไป ดังนั้นการอธิบายชี้แจงทำความเข้าใจกับทีมวิจัยฝ่ายชุมชนก่อนเริ่มดำเนินการเวทีเสวนาศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชน จึงเป็นเรื่องจำเป็นที่ต้องกระทำแม้ว่าจะได้เคยชี้แจงทำความเข้าใจกันไปแล้วครั้งหนึ่งในคราวประชุมเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยฝ่ายชุมชนก็ตาม

สำหรับวิธีดำเนินการและผลดำเนินการในเรื่องนี้ มีดังนี้

1.1.1 วิธีดำเนินการ การอธิบายชี้แจงทำความเข้าใจกับทีมวิจัยฝ่ายชุมชนของทุกพื้นที่วิจัยนั้น ได้ดำเนินการในช่วงเวลาประมาณ 20 – 30 นาทีก่อนเริ่มดำเนินการเวทีเสวนาครั้งที่ 1 ซึ่งผู้รับผิดชอบหน้าที่นี้ ในพื้นที่หมู่ที่ 5 บ้านประตู่เขียน อำเภอสิงหนคร และในพื้นที่หมู่ที่ 3 บ้านชาวอำเภอรโนด ได้แก่ พัฒนาการอำเภอสิงหนคร และพัฒนาการอำเภอรโนด ส่วนในพื้นที่หมู่ที่ 4 บ้านอ่าวทึง อำเภอกวนเนียง ได้แก่ ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน อำเภอกวนเนียง สำหรับเหตุผลที่เลือกบุคคลข้างต้นให้ทำหน้าที่ก็เพราะคณะผู้วิจัยและทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาเห็นพ้องกันก่อนหน้าแล้วว่า บุคคลเหล่านี้เป็นสมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา ซึ่งปกติมีบทบาทสำคัญในการดูแลรับผิดชอบงานด้านการพัฒนาของชุมชนหมู่บ้านพื้นที่วิจัยอย่างเป็นทางการ ทำให้สามารถมองเห็นและเข้าใจปัญหาอุปสรรค ตลอดจนขีดความสามารถในการพัฒนาของชุมชนหมู่บ้านพื้นที่วิจัยได้เป็นอย่างดี กอรปกับเป็นทั้งนักวิชาการด้านการพัฒนา และทำงานใกล้ชิดกับชุมชนมานานพอสมควร จนคุ้นเคยสนิทสนมกับสมาชิกส่วนใหญ่ในทีมวิจัยฝ่ายชุมชน นอกจากนั้นแล้วทั้ง 3 ท่านยังมีความสามารถในการใช้ภาษาท้องถิ่นแบบภาษาชาวบ้านง่าย ๆ ที่มักมีมุขตลกสอดแทรกอยู่เสมอ คุณสมบัติดังกล่าวจะช่วยให้การอธิบายชี้แจงเพื่อชักชวนทำความเข้าใจกับทีมวิจัยฝ่ายชุมชนดำเนินไปอย่างได้สาระตามต้องการและอยู่ในบรรยากาศที่สนุกอบอุ่นเป็นกันเอง ซึ่งก็จะช่วยเชื่อมโยงให้การดำเนินการเวทีเสวนาครั้งที่ 1 เริ่มต้นด้วยความตื่นตัว มีชีวิตชีวา ไม่เครียด แต่เข้าใจถึงขั้นตอนรวมทั้งวิธีการดำเนินการเวทีเสวนาเป็นอันดีของทีมวิจัยฝ่ายชุมชน

สำหรับสาระสำคัญที่นำมาชักชวนทำความเข้าใจกับทีมวิจัยฝ่ายชุมชนก่อนเริ่มดำเนินการเวทีเสวนาครั้งที่ 1 มี 3 ประเด็นใหญ่ดังนี้

1) วัตถุประสงค์ของการจัดเวทีเสวนา การจัดเวทีเสวนามีทั้งสิ้น 3 ครั้ง ตามวัน เวลา สถานที่ที่ตกลงกันไว้เรียบร้อยแล้วเมื่อครั้งการประชุมเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยฝ่ายชุมชนสำหรับเวทีเสวนาครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 จะอยู่ในขั้นการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชน ส่วนเวทีเสวนาครั้งที่ 3 จะอยู่ในขั้นการกำหนดโครงการและกิจกรรม ซึ่งเป็นขั้นถัดไป

การจัดเวทีเสวนาแต่ละครั้งมีวัตถุประสงค์ที่จะระดมความคิดเห็นของสมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายชุมชนว่าด้วยเรื่องต่อไปนี้

เวทีเสวนาครั้งที่ 1 ว่าด้วยเรื่องการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน (SWOT) การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของชุมชนและปัญหาสำคัญ 5 อันดับแรก

เวทีเสวนาครั้งที่ 2 ว่าด้วยเรื่องสาเหตุของปัญหา 5 อันดับแรก และแนวทางแก้ไขปัญหาที่ชุมชนมีศักยภาพพอจะกระทำได้เอง หรือขอความช่วยเหลือความร่วมมือจากภายนอกได้

เวทีเสวนาครั้งที่ 3 ว่าด้วยเรื่องการกำหนดโครงการและกิจกรรมที่สอดคล้องกับแนวทางแก้ไขปัญหา ซึ่งได้ข้อสรุปมาจากเวทีเสวนาครั้งที่ 2 และสามารถดำเนินการเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนได้ตรงตามสภาพปัญหา ความต้องการอันแท้จริงของชุมชนต่อไป

2) เทคนิควิธีดำเนินการ การระดมความคิดเห็นของทีมวิจัยฝ่ายชุมชนในเวทีเสวนาครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 นั้น จะเป็นไปในลักษณะเชิงวิเคราะห์ อภิปราย ซึ่งจะกระทำในระดับกลุ่มย่อยก่อน แล้วจึงตามด้วยระดับกลุ่มใหญ่ ในระดับกลุ่มย่อย สมาชิกกลุ่มจะต้องเลือกประธานกลุ่มเพื่อทำหน้าที่จัดการดูแลให้การระดมความคิดเห็นกระจายทั่วกลุ่มอยู่ในประเด็นที่วางไว้ และได้ผลสรุปของประเด็นนั้น ๆ ออกมาตามเวลาที่กำหนดอีกทั้งต้องเลือกเลขานุการกลุ่มเพื่อทำหน้าที่จดบันทึกผลที่ได้และรายงานผลที่จดบันทึกต่อกลุ่มเมื่อเสร็จสิ้นการระดมความคิดเห็น เพื่อให้กลุ่มพิจารณาร่วมกันอีกครั้งว่าจะคงไว้หรือตัดประเด็นใดออกจนได้ผลสรุปที่ผ่านการรับรองเห็นชอบจากสมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่ม หลังจากนั้นนำผลสรุปมาเขียนลงในกระดาษแผ่นใหญ่สำหรับไว้ใช้ประกอบการนำเสนอต่อกลุ่มใหญ่หน้าเวทีเสวนา

ส่วนในระดับกลุ่มใหญ่ เป็นการพิจารณาร่วมกันของทีมวิจัยฝ่ายชุมชนทั้งหมดในเวทีเสวนาว่าผลสรุปที่แต่ละกลุ่มย่อยนำเสนอขึ้นนี้มีประเด็นใดที่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ประเด็นใดที่ผ่านการรับรองเห็นชอบจากสมาชิกส่วนใหญ่ของทีมวิจัยฝ่ายชุมชนจะถูกประมวลเป็นผลสรุปจากเวทีเสวนาในนามของทีมวิจัย เพื่อนำเสนอต่อผู้นำชุมชนและประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนรับทราบ รวมทั้งเพื่อประเมินผลและวางแผนการดำเนินเวทีเสวนาครั้งต่อไป

3) บทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายในทีมวิจัย ในระหว่างดำเนินเวทีเสวนาฝ่ายสำคัญที่ต้องแสดงบทบาทมากที่สุด ก็คือทีมวิจัยฝ่ายชุมชน โดยจะต้องรวมพลังกันระดมความคิดเห็นในเชิงวิเคราะห์อภิปรายภายใต้ประเด็นเรื่องที่กำหนดไว้ ซึ่งจะต้องดำเนินไปอย่างเป็นอิสระปราศจากการถูกรอบงำทางความคิดจากคณะผู้วิจัยและทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา หรือคนอื่น ๆ ในทีมวิจัยฝ่ายชุมชนด้วยกัน แต่ต้องยึดหลักว่า เรื่องที่หยิบยกมานั้นต้องเป็นสภาพการณ์จริงที่เกิดขึ้นในชุมชน และสมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายชุมชนได้ประสบพบเห็น โดยตรงด้วยตนเอง

สำหรับบทบาทหน้าที่ของคณะผู้วิจัย และทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาระหว่าง ดำเนินเวทีเสวนาคือ การคอยกำกับดูแลให้กิจกรรมดำเนินไปตามกำหนดการและขั้นตอนที่วางไว้ พร้อมกับสังเกตการณ์อยู่ใกล้ ๆ แต่ละกลุ่มย่อย เพื่อเป็นเสมือนพี่เลี้ยงคอยช่วยให้คำปรึกษาแนะนำ หรือแก้ไขปัญหาเท่าที่จำเป็นเท่านั้น มิใช่เข้าไปก้าวกาลังแบบชักจูง หรือครอบงำทางความคิดแต่อย่างใด

1.1.2 ผลดำเนินการ ขณะที่พัฒนาการอำเภอสิงหนคร พัฒนาการอำเภอรโนด และผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน อำเภอควนเนียง ดำเนินการอธิบายชี้แจงเพื่อชักจูง และทบทวนความเข้าใจในประเด็นหลักข้างต้นกับทีมวิจัยฝ่ายชุมชนของแต่ละพื้นที่วิจัย สังเกตเห็นได้ชัดว่าสมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายชุมชนทุกพื้นที่วิจัยต่างรับฟังด้วยความตั้งใจและสนใจ มีการซักถามข้อสงสัยบางประการ ซึ่งผู้ดำเนินการก็ให้อธิบายชี้แจงจนเข้าใจเป็นอันดี หรือในบางข้อสงสัย หัวหน้าโครงการวิจัยก็ได้ช่วยเสริมคำตอบเพื่อให้กระจ่างชัดยิ่งขึ้น นอกจากนั้นผู้ดำเนินการ ยังใช้ภาษาท้องถิ่นแบบชาวบ้านที่ฟังง่าย ๆ ในการสื่อสาร แลยังมีมุขตลกสอดแทรกอารมณ์ขันบ้าง ซึ่งเป็นบุคลิกประจำตัวของแต่ละท่าน ทำให้ทุกคนมีอารมณ์ดีตาม สนุกในการรับฟังและกล้าแสดงออกในการซักถาม ประกอบกับประเด็นทั้งหลายที่นำมาอธิบายชี้แจงนั้นส่วนใหญ่แล้ว ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนได้เคยรับฟังมาก่อนในที่ประชุมเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยฝ่ายชุมชนก่อนหน้า ครั้นมาได้รับการชักจูงและทำความเข้าใจอีกครั้ง ก็ยังกระตุ้นให้เกิดความเข้าใจวิธีการแต่ละขั้นตอนที่ทีมฝ่ายตนจะต้องปฏิบัติระหว่างดำเนินเวทีเสวนาคีขึ้น พร้อมทั้งจะเข้าสู่กิจกรรมของเวทีเสวนาคต่อไป

1.2 การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนด้วยวิธี SWOT หลังจากอธิบายชี้แจงทำความเข้าใจกับทีมวิจัยฝ่ายชุมชนแล้ว ได้ดำเนินการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนร่วมกันก่อนที่จะแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชนต่อไป ซึ่งการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนนั้นเป็นไปเพื่อให้ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนได้มองเห็นว่าปัจจุบันชุมชนของตนมีสถานการณ์การพัฒนาอยู่จุดใด เพื่อเป็นพื้นฐานเบื้องต้นในการนำไปวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนต่อไป อีกทั้งยังช่วยให้คณะผู้วิจัยได้ทราบถึงศักยภาพการพัฒนาของชุมชนจากปากคำของคนในชุมชนเองด้วย

การดำเนินการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์หาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) ในการพัฒนาของชุมชน โดยแกนหลักในการวิเคราะห์ได้แก่ ทีมวิจัยฝ่ายชุมชน ซึ่งมีวิธีดำเนินการและผลดำเนินการดังนี้

1.2.1 วิธีดำเนินการ ผู้ดำเนินการนำสมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายชุมชนให้ร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน ยังคงเป็นหน้าที่ของพัฒนาการอำเภอรโนด สำหรับพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอรโนด ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน อำเภอควนเนียง สำหรับพื้นที่บ้านอ่าวทิง หมู่ที่ 4 อำเภอควนเนียง และพัฒนาการอำเภอสิงหนคร สำหรับพื้นที่บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร เนื่องจากเป็นผู้มีความชำนาญในการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนด้วยวิธีการ SWOT พร้อมทั้งมีสมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา ซึ่งรู้เข้าใจวิธีการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนแบบนี้เป็น

อย่างดีร่วมดำเนินการด้วยในฐานะผู้ช่วย ส่วนคณะผู้วิจัยเป็นฝ่ายทำหน้าที่สังเกต และจดบันทึก กระบวนการ และผลที่ได้ขณะดำเนินการ

ก่อนวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนด้วยวิธี SWOT ผู้ดำเนินการได้อธิบาย ชี้แจงให้ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนเข้าใจถึงคำว่า “จุดแข็ง” “จุดอ่อน” “โอกาส” และ “อุปสรรคหรือ ข้อจำกัด” พร้อมยกตัวอย่างประกอบซึ่งสรุปความได้ว่า

- 1) จุดแข็ง (Strength) เป็นการพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ภายในชุมชนที่ช่วย ส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จ ความเข้มแข็ง การมีศักยภาพในการพัฒนาชุมชน เช่น การมี ทรัพยากรธรรมชาติสำคัญ การมีผู้นำที่เข้มแข็ง ความรู้สึกสามัคคีกัน การมีภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น
- 2) จุดอ่อน (Weakness) เป็นการพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ภายในชุมชนที่ ก่อให้เกิดปัญหา ความอ่อนแอ หรือจุดรั้งความเจริญในการพัฒนาชุมชน เช่น การมีโรคภัยไข้เจ็บ การมีโจรผู้ร้าย การมีค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์ การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น
- 3) โอกาส (Opportunity) เป็นการศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ภายนอกชุมชนที่ เป็นประโยชน์หรือเอื้อโอกาสอันดีต่อการพัฒนาชุมชน เช่น การอยู่ใกล้ศูนย์กลางความเจริญ การมี เส้นทางคมนาคมที่สะดวกเชื่อมต่อเมืองสำคัญ การมีแหล่งรองรับผลผลิต เป็นต้น
- 4) อุปสรรค หรือข้อจำกัด (Threat) เป็นการศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ภายนอก ชุมชนที่ก่อให้เกิดผลเสีย หรือเป็นข้อจำกัดต่อการพัฒนาชุมชน เช่น การขาดแหล่งเงินทุนเพื่อ พัฒนาอาชีพ การขาดการส่งเสริมอาชีพจากภาครัฐ การแพร่เข้ามาของวัฒนธรรมต่างถิ่นที่ขัดต่อ วัฒนธรรมท้องถิ่น การก่อการร้าย ภัยธรรมชาติ เป็นต้น

1.2.2 ผลดำเนินการ ด้วยความสามารถของผู้ดำเนินการ ประกอบกับสมาชิกใน ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนในแต่ละพื้นที่หลายคนมีประสบการณ์เกี่ยวกับการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน ด้วยวิธี SWOT มาก่อน เนื่องจากเคยร่วมอยู่ในกระบวนการจัดทำแผนชุมชนมาแล้ว กิจกรรมใน ขั้นตอนนี้จึงผ่านไปได้อย่างรวดเร็ว และได้ผลเป็นที่น่าพอใจ

ต่อไปนี้เป็นผลสรุปของข้อมูลจากการวิเคราะห์ศักยภาพเพื่อประเมินผลการ พัฒนาในแต่ละพื้นที่วิจัย

พื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอรอนด

จุดแข็ง (Strength)

- 1) มีโครงข่ายคมนาคมเชื่อมโยงตลอดพื้นที่
- 2) มีอาชีพหลากหลาย เช่น การทำนา ทำสวน ทำไร่ และเลี้ยงสัตว์
- 3) พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตร สามารถส่งเสริมและพัฒนาให้เป็น

แหล่งรายได้หลักของชุมชน

- 4) มีพื้นที่ติดต่อกับทะเลสาบสงขลา และทะเลน้อยที่สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และจัดทำบ้านพักแรม (Home Stay) ในอนาคต
- 5) มีอาณาเขตติดต่อและใกล้เคียงกับตำบลตะเครียะ ตำบลบ้านใหม่ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา และตำบลควนชะลิก อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช
- 6) มีสำนักงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านขาวตั้งอยู่ในพื้นที่ ทำให้สามารถติดต่อขอความช่วยเหลือ หรือการสนับสนุนได้โดยสะดวก
- 7) มีศูนย์ถ่ายทอดทางเทคโนโลยีประจำอยู่ในพื้นที่ คือ ตั้งอยู่ที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านขาว
- 8) มีการรวมกลุ่มอย่างเข้มแข็งเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนร่วมกัน
- 9) มีกลุ่มที่เข้มแข็งในการพัฒนาชุมชนหลายกลุ่ม
- 10) มีแกนนำที่เข้มแข็งทั้งแกนนำทางศาสนา และแกนนำท้องถิ่น
- 11) มีการร่วมมือร่วมใจกันอย่างแน่นเหนียว เพื่ออนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

12) ชาวบ้านส่วนใหญ่รู้จักสามัคคี ช่วยเหลือและพึ่งพาอาศัยกันอย่างเต็มที่

จุดอ่อน (Weakness)

- 1) หลายครัวเรือนยังมีรายได้ต่ำกว่าเกณฑ์
- 2) เกษตรกรยังขาดแคลนน้ำในการอุปโภค บริโภคในฤดูแล้ง
- 3) ชาวบ้านส่วนหนึ่งยังนิยมเสี่ยงโชคโดยการเล่นหวย เล่นการพนัน
- 4) ถนนบางสายยังชำรุดทรุดโทรม ขาดงบประมาณในการซ่อมบำรุง
- 5) หลายครัวเรือนขาดที่ดินทำกินเป็นของตนเอง จำเป็นต้องเช่าจากนายทุนเจ้าของที่ดินในราคาแพง
- 6) ชาวบ้านบางส่วนถึงแม้จะเป็นส่วนน้อยอยู่แบบตัวใครตัวมัน ไม่ได้ใส่ใจกับการร่วมพัฒนาชุมชน
- 7) ชาวบ้านบางส่วนยังด้อยคุณภาพและขาดโอกาสในการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ
- 8) สภาพดินเสื่อม ขาดความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งแตกต่างจากเดิม

โอกาส (Opportunity)

- 1) มีการคมนาคมที่เชื่อมต่อระหว่างอำเภอและจังหวัดใกล้เคียง
- 2) เป็นพื้นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การปลูกข้าว ซึ่งสามารถส่งเสริมให้เป็นแหล่งปลูกข้าวพันธุ์ดีของจังหวัดสงขลา และในภาคใต้

3) มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศเหมาะแก่การส่งเสริมนโยบายด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

4) ได้รับการสนับสนุนวิทยากรมาส่งเสริมการปลูกข้าวพันธุ์ดีจากกรมส่งเสริมการเกษตร และการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ข้าวจากศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว จังหวัดปัตตานีอยู่เสมอ

อุปสรรค

1) ขาดการสนับสนุนด้านเทคโนโลยี และอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพจากภาครัฐ

2) ผลผลิตด้านการเกษตรมีราคาไม่แน่นอน ทำให้มีปัญหาด้านรายได้

3) อุปกรณ์การเกษตรมีราคาสูง ทำให้มักประสบปัญหาหารายได้ไม่คุ้มกับการลงทุน

4) การส่งเสริมความรู้ ความสามารถในการพัฒนาอาชีพ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตยังมีน้อย

5) มักประสบปัญหาด้านการเพาะปลูกจากภัยธรรมชาติ เช่น ภาวะน้ำท่วมในฤดูฝน ภาวะดินเปรี้ยวดินเค็มจากน้ำในทะเลสาบ และศัตรูพืช โดยเฉพาะการระบาดของหอยเชอร์รี่

พื้นที่บ้านอ่าวทิง หมู่ที่ 4 อำเภอควนเนียง

จุดแข็ง (Strength)

1) มีทรัพยากรธรรมชาติสำคัญที่ชาวบ้านนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต ได้แก่ แหล่งน้ำ สัตว์น้ำ และป่าชายเลนจากทะเลสาบ

2) มีพื้นที่เหมาะแก่การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการสร้างอาชีพโดยอาศัยทะเลสาบ

3) มีอาชีพหลากหลาย เช่น ทำนา ประมง สวนยางพารา และค้าขาย

4) มีพื้นที่บางส่วนค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ และไม่ไกลจากชุมชนเมือง

5) มีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกองทุนหมู่บ้าน

6) ชาวบ้านเห็นความสำคัญของการศึกษา จึงนิยมส่งลูกหลานให้เรียน

ระดับสูง

7) มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการประกอบอาชีพ และเพิ่มผลผลิต

8) มีกลุ่มคนหนุ่มจำนวนหนึ่งที่กระตือรือร้น และสนใจเข้าร่วมกิจกรรม

การพัฒนา

จุดอ่อน (Weakness)

1) การเดินทางสัญจรภายในหมู่บ้านช่วงฤดูฝนไม่สะดวก เพราะสภาพถนนส่วนใหญ่เป็นดินลูกรัง เป็นหลุมเป็นบ่อ ทำให้เกิดภาวะน้ำท่วมขังถนน

2) มีผู้สูงอายุที่เป็นภาระเลี้ยงดูของครอบครัว และวัยแรงงานที่ขาดอาชีพ
แน่นอน หรือทำงานรายได้น้อยจำนวนมาก

3) ขาดการรวมกลุ่มพัฒนาที่เข้มแข็ง มักรวมกันในระยะแรก แล้วเลิกรากัน
ไป เพราะขาดแกนนำที่จะขับเคลื่อนกลุ่มอย่างต่อเนื่อง

4) การประชาสัมพันธ์ และการกระจายข่าวภายในชุมชนยังไม่เป็นระบบ
มักใช้บอกกล่าวกันแบบปากต่อปาก ทำให้รับทราบข้อมูลข่าวสารจากผู้นำชุมชนไม่ทั่วถึงกัน

5) หลายครอบครัวประสบปัญหาเศรษฐกิจ เช่น ว่างงาน รายได้น้อย
ราคาผลผลิตต่ำ และขาดเงินทุนในการประกอบอาชีพ

6) หลายครอบครัวมีรายได้ รายจ่ายไม่สมดุลกัน ทำให้ต้องกู้หนี้ยืมสินจาก
แหล่งเงินกู้ต่าง ๆ จากภายในและภายนอกชุมชน เช่น กองทุนหมู่บ้านละล้า้น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อ
การผลิต ธนาคารต่าง ๆ และแหล่งเงินกู้นอกระบบซึ่งมีดอกเบี้ยสูง เป็นต้น

7) ประสบภาวะน้ำท่วมเป็นประจำทุกปี เพราะเป็นพื้นที่ลุ่มใกล้ทะเลสาบ

8) ขาดการอนุรักษ์และฟื้นฟูที่ป่าชายเลน ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติ

ที่สำคัญของชุมชน

9) ขาดการเอาใจใส่และความมุ่งมั่นในกิจกรรมการพัฒนาอย่างจริงจังและ
ต่อเนื่อง ทำให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาสนับสนุนกิจกรรมเหล่านั้นเกิดความเบื่อหน่าย ระอใจ
จนเลิกราไป และละความสนใจที่จะเข้ามาดำเนินกิจกรรมอีก

โอกาส (Opportunity)

1) มีเส้นทางคมนาคมจากชุมชนไปเชื่อมต่อกับเส้นทางคมนาคมภายนอกที่
นำไปสู่ชุมชน และจังหวัดอื่น ๆ อย่างสะดวก

2) แหล่งชุมชนใหญ่ภายนอกที่อยู่ไม่ไกลจากพื้นที่ ทั้งเทศบาลตำบลควนเนียง
และเทศบาลนครหาดใหญ่ จึงมีโอกาสใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ จากแหล่งชุมชนดังกล่าว เช่น
การใช้บริการ การนำผลผลิตไปขาย การเข้าไปศึกษา และการหางานทำ เป็นต้น

3) มีพื้นที่ติดต่อกับทะเลสาบ จึงควรดำเนินนโยบายเรื่องการท่องเที่ยวเชิง
นิเวศ และการนำทรัพยากรในทะเลสาบมาใช้ประโยชน์เชิงอนุรักษ์

4) เป็นพื้นที่ที่อยู่ไม่ห่างไกลจากเมืองศูนย์กลางความเจริญ รวมทั้งไปมาได้
สะดวก จึงสามารถขอความร่วมมือช่วยเหลือ หรือการสนับสนุนทางด้านวิชาการ และด้านอื่น ๆ ที่
ต้องการจากหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ได้ไม่ยาก

5) เป็นพื้นที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบด้านบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล
รัตภูมิ จึงสามารถขอความช่วยเหลือสนับสนุนด้านงบประมาณทั้งจากรัฐบาลโดยตรง และผ่านทาง
อบต.

อุปสรรค (Threat)

- 1) บางพื้นที่มีน้ำเค็ม น้ำกร่อยจากทะเลสาบซึมอยู่ใต้ดิน ทำให้การเพาะปลูกไม่ได้ผลเท่าที่ควร
- 2) ขาดการส่งเสริมด้านการพัฒนาคุณภาพผลผลิต ทำให้บางครั้งผลผลิตไม่ได้คุณภาพหรือมาตรฐานที่ตลาดต้องการ เป็นเหตุให้ขายไม่ออกหรือถูกกดราคา
- 3) ขาดความเอาใจใส่ด้านการพัฒนาจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเท่าที่ควร อันเนื่องมาจากปัญหาการขาดความเอาใจจริงเอาใจของชาวบ้านเอง
- 4) ผู้สูงอายุในพื้นที่ ซึ่งมีจำนวนมากขาดการส่งเสริมด้านการพัฒนาศักยภาพที่เอื้อประโยชน์ต่อครอบครัวและชุมชน
- 5) การจัดและดำเนิน โครงการ / กิจกรรมเพื่อส่งเสริมอาชีพและพัฒนาความเป็นอยู่ให้แก่ชุมชนยังมีน้อยมาก

พื้นที่บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร

จุดแข็ง (Strength)

- 1) เป็นพื้นที่ชนบทกึ่งเมือง เพราะอยู่ใกล้แหล่งโรงงานอุตสาหกรรม ตัวเมืองสงขลา และตัวเมืองหาดใหญ่
- 2) มีเส้นทางคมนาคมภายในหมู่บ้านติดต่อกันได้ทั่วถึง และตัดผ่านหมู่บ้านไปสู่ชุมชนและอำเภออื่น ๆ
- 3) มีแหล่งน้ำธรรมชาติ ทำให้มีน้ำทางการเกษตร และสามารถจับปลาได้ทุกฤดูกาล
- 4) มีภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายอย่าง เช่น สมุนไพร การนวดแผนโบราณที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา
- 5) มีป่าชายเลน และต้นตาล โตนด เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญให้ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์
- 6) มีระบบการสื่อสารที่สะดวกรวดเร็ว
- 7) มีตลาดชุมชน จำหน่ายผลผลิตของชุมชน ซึ่งคนภายนอกชุมชนก็สามารถมาซื้อได้สะดวก
- 8) ชาวบ้านไม่ได้อาศัยการเกษตรเป็นอาชีพหลักเพียงอย่างเดียว แต่มีจำนวนไม่น้อยที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม
- 9) ชาวบ้านยังคงอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่นเป็นอย่างดี และส่วนใหญ่ยังมีความสามัคคีพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

10) พื้นที่ของชุมชนอยู่ระหว่าง 2 ทะเล คือ ทะเลหลวงด้านอ่าวไทย และ ทะเลสาบ จึงสามารถทำมาหากินโดยอาศัยทรัพยากรจากทะเลทั้งสองได้

จุดอ่อน (Weakness)

- 1) ชาวบ้านขาดความกระตือรือร้นในการร่วมมือกันพัฒนาหมู่บ้านของตัวเอง
- 2) ชาวบ้านบางส่วนคิดถึงแต่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม
- 3) ชาวบ้านบางส่วนชอบแข่งขันชิงดีชิงเด่นกัน และคอยระแวงซึ่งกันและกัน
- 4) ชาวบ้านไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มประกอบอาชีพเสริม เพื่อเพิ่มรายได้ของครอบครัว
- 5) ขาดผู้นำชุมชนที่เป็นแบบอย่างที่ดีในการทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม
- 6) ชาวบ้านจำนวนมากไม่สนใจเข้ามามีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เมื่อพัฒนาชุมชน แต่ชอบในรูปแบบของการให้สิ่งของ วัสดุมากกว่า
- 7) เกษตรกรส่วนใหญ่มีฐานะยากจน รายได้น้อย ขาดเงินทุน ขาดอาชีพเสริมหลังการทำนา และประสบภาวะการมีหนี้สิน
- 8) เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงทำการเกษตรแบบดั้งเดิมอาศัยธรรมชาติ ทำให้ผลผลิตตกต่ำ ไม่มีคุณภาพ
- 9) ชาวบ้านหลายครัวเรือนต้องเผชิญกับมลพิษทางกลิ่น และน้ำ เนื่องจากโรงงานฆ่าสัตว์ในชุมชนขาดการบำบัดของเสียจากโรงงานอย่างถูกสุขลักษณะ
- 10) สภาพถนนภายในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นดินลูกรัง มีสภาพเป็นหลุมเป็นบ่อเต็มไปด้วยฝุ่น ทำให้ไม่สะดวกในการสัญจร และเกิดมลภาวะทางอากาศ
- 11) ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา นิยมให้ลูกหลานทำงานหาเงินมากกว่าส่งเสริมให้เรียนระดับสูง

โอกาส (Opportunity)

- 1) อยู่ใกล้ชุมชนที่มีโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งรับแรงงานจากท้องถิ่นเข้าไปทำงาน
- 2) อยู่ใกล้ชุมชนที่มีตลาดนัดชุมชนขนาดใหญ่ ซึ่งสามารถนำผลผลิตจากชุมชนของตนไปขายได้ ทำให้มีแหล่งจำหน่ายผลผลิตของชุมชนมากขึ้น
- 3) อยู่ไม่ห่างจากเมืองสงขลาและเมืองหาดใหญ่ ซึ่งมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกสบายไปถึงได้โดยง่าย ซึ่งมีโอกาสได้รับการบริการ ความเจริญด้านต่าง ๆ และหาตลาดจำหน่ายผลผลิตจากเมืองทั้งสองนี้ได้
- 4) มีเส้นทางถนนหลวงที่ทันสมัย ได้มาตรฐานผ่านชุมชนไปยังจังหวัดอื่น ๆ ได้ทั่วถึง

อุปสรรค (Threat)

- 1) ขาดแหล่งเงินทุน และกองทุนเพื่อคุ้มกันในการประกอบอาชีพ โดยผ่านส่งระยะยาว ดอกเบี้ยต่ำ
- 2) ราคาผลผลิตตกต่ำ ไม่คุ้มกับการลงทุน เนื่องจากคุณภาพของผลผลิตยังไม่ดีพอ และเป็นประเภทที่มีการผลิตจำนวนมากในตลาด ผู้บริโภคจึงมีโอกาสเลือกซื้อจากผู้ผลิตรายอื่น ๆ ได้อย่างกว้างขวาง
- 3) หน่วยงานภาครัฐในด้านการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพขาดความเอาใจใส่ที่จะเข้ามาช่วยเหลือชุมชน
- 4) วัฒนธรรมเมือง และวัฒนธรรมตะวันตกที่แพร่เข้ามาสู่เด็กและวัยรุ่นในชุมชน เช่น การใช้ภาษา การแต่งกาย ความเป็นตัวของตัวเองโดยไม่ฟังผู้ใหญ่ และการแสดงออกอย่างเสรีเต็มที่ ทำให้เกิดความขัดแย้งกับวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น และเกิดช่องว่างทางความคิดระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ในชุมชนซึ่งขยายกว้างขึ้นเรื่อย ๆ
- 5) จากการมีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาตั้งอยู่ใกล้ชุมชนจึงมีคนแปลกถิ่นเข้ามาจำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาโจรผู้ร้าย ชุมชนขาดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

1.3 การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชน เมื่อทีมวิจัยฝ่ายชุมชนได้เรียนรู้ถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของชุมชนที่ทำให้เข้าใจศักยภาพในการพัฒนาชุมชนของตนเองพอสมควรแล้ว ก็เข้าสู่กิจกรรมหลักของการจัดเวทีเสวนาทั้ง 2 ครั้ง นั่นคือ การให้ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนได้เรียนรู้ชุมชนของตนเองผ่านการร่วมกันอภิปราย การระดมความคิดเห็น เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของชุมชน สำหรับวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชนที่กำหนดไว้ในเวทีเสวนาครั้งที่ 1 นั้น มุ่งค้นหาประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม หรือการเมือง การปกครอง แล้วนำมาวิเคราะห์ร่วมกันต่อไปว่าปัญหาใดเป็นปัญหาสำคัญ 5 อันดับแรกที่ควรแก้ไขโดยเร็ว มีวิธีดำเนินการและผลดำเนินการในกิจกรรมขั้นตอนนี้ ดังต่อไปนี้

1.3.1 วิธีดำเนินการ เนื่องจากในทั้ง 3 พื้นที่ ได้ใช้วิธีดำเนินการคล้ายคลึงกัน จึงจะนำเสนอวิธีดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชนในเวทีเสวนาครั้งที่ 1 ตามลำดับขั้นตอน โดยไม่แยกพื้นที่ดังนี้

- 1) แบ่งสมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายชุมชนออกเป็นกลุ่มย่อย สำหรับจำนวนกลุ่ม และสมาชิกในกลุ่มขึ้นอยู่กับจำนวนผู้มาเข้าร่วมในทีมวิจัยฝ่ายชุมชน

พื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด มีผู้มาเข้าร่วม 47 คน แบ่งเป็น 6 กลุ่ม ๆ ละ 7-8 คน

พื้นที่บ้านอ่าวทิง หมู่ที่ 4 อำเภอกวนเนียง มีผู้มาเข้าร่วม 35 คน แบ่งเป็น 5 กลุ่ม ๆ ละ 7 คน

พื้นที่บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร มีผู้มาเข้าร่วม 49 คน แบ่งเป็น 6 กลุ่ม ๆ ละ 8 – 9 คน

วิธีการแบ่งกลุ่มนั้นคณะผู้วิจัยได้พยายามให้สมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายชุมชนได้กระจายกันไปในกลุ่มต่าง ๆ มิใช่รวมกลุ่มกันแต่เฉพาะพวกพ้องเดียวกัน โดยให้แต่ละคนนับหมายเลขตามจำนวนกลุ่ม ใครนับหมายเลขใดก็อยู่ในกลุ่มหมายเลขนั้น ดังเช่น ผู้นำหมายเลข 1 ก็อยู่ในกลุ่มที่ 1 ผู้นำหมายเลข 2 ก็อยู่ในกลุ่มที่ 2 เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ความคิดเห็นภายในกลุ่มเดียวกันมีความหลากหลายกันออกไป

สำหรับคณะผู้วิจัย และสมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายพัฒนานั้นจะกระจายอยู่ใกล้กับกลุ่มต่าง ๆ เพื่อสังเกตการณ์และให้คำปรึกษาแนะนำเท่าที่จำเป็น

2) ให้แต่ละกลุ่มเลือกประธาน และเลขานุการกลุ่ม ซึ่งประธานกลุ่มมีหน้าที่ดึงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของชุมชนออกมาจากสมาชิกกลุ่มอย่างกระจายทั่วถึงกัน แล้วจัดให้มีการร่วมกันวิเคราะห์ อภิปรายแต่ละปัญหาที่ถูกหยิบยกมาว่าเป็นปัญหาที่แท้จริงหรือไม่ ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในชุมชนมากน้อยเพียงใด จนได้ตัวประเด็นปัญหาทั้งหลายที่สมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกัน

ส่วนเลขานุการกลุ่มมีหน้าที่จดบันทึกประเด็นสำคัญต่าง ๆ จากการแสดงความคิดเห็นและการวิเคราะห์อภิปรายร่วมกันภายในกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่สมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่เห็นพ้องกันว่าส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของชุมชน หลังจากนั้นนำประเด็นปัญหาเหล่านั้นมาทบทวนให้สมาชิกกลุ่มฟังเพื่อขอมติอีกครั้งหนึ่งก่อนออกไปนำเสนอต่อกลุ่มใหญ่หน้าเวทีเสวนา

3) แต่ละกลุ่มใช้เวลาดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของชุมชนประมาณ 30 นาที เมื่อได้ข้อสรุปของประเด็นปัญหาแล้ว ก็นำไปเขียนลงในกระดาษแผ่นใหญ่เพื่อนำไปติดที่บอร์ดหน้าเวทีเสวนาสำหรับใช้ประกอบการนำเสนอต่อกลุ่มใหญ่ พร้อมกันนั้นประธานกลุ่มจะต้องเตรียมตัวแทนกลุ่มที่จะออกไปนำเสนอ โดยอาจเป็นตัวประธานกลุ่มเองหรือผู้ใดในกลุ่มที่พิจารณาเห็นว่าเหมาะสมก็ได้

4) ตัวแทนแต่ละกลุ่มนำเสนอปัญหาที่กลุ่มตนร่วมกันระดมความคิดและวิเคราะห์ออกมาต่อกลุ่มใหญ่ กลุ่มละ 5 – 10 นาที และในระหว่างนั้นทางคณะผู้วิจัยจะแยกปัญหาออกเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการเมืองการปกครอง โดยเขียนแสดงให้เห็นบนบอร์ดใหญ่อีกแผ่นหนึ่งหน้าเวทีเสวนา

การนำเสนอปัญหาของตัวแทนกลุ่มมิใช่อยู่ในรูปของการออกมอ่านเลข ๆ แต่อยู่ในเชิงอธิบายเหตุและผลตามบริบทและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ตลอดจนผลกระทบที่ชุมชนได้รับ

5) เมื่อทุกกลุ่มนำเสนอครบหมดแล้ว ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนได้พิจารณาทบทวนปัญหาทั้งหมดร่วมกันอีกครั้งหนึ่งเพื่อยืนยันเห็นชอบ หรือคัดออกไปจนได้ปัญหาทั้งหมดที่พิจารณาเห็นชอบร่วมกัน

6) นำปัญหาที่ผ่านความเห็นชอบแล้ว มาให้ทีมวิจัยฝ่ายชุมชน โหวตลงคะแนนเพื่อจัดลำดับความสำคัญก่อนหลัง

7) นำปัญหาที่ได้รับคะแนนโหวตสูง 5 อันดับแรก โดยจัดเรียงตามระดับคะแนนโหวตให้ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง เพื่อยืนยันเห็นชอบหรือเปลี่ยนแปลง

8) ร่วมกันรวบรวมข้อมูล สรุปผลเพื่อนำเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องผู้นำชุมชนและชาวบ้านในชุมชนต่อไป พร้อมกันนี้ก็ได้ทิ้งท้ายให้ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนได้คิดไว้ล่วงหน้าถึงสาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหา 5 อันดับแรก ซึ่งจะนำมาศึกษาวิเคราะห์ร่วมกันในเวทีเสวนาครั้งที่ 2

1.3.2 ผลดำเนินการ จากการดำเนินการตามลำดับขั้นตอน เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชนในเวทีเสวนาครั้งที่ 1 ดังได้กล่าวไปแล้ว ได้ผลดำเนินการซึ่งจะนำเสนอแยกตามพื้นที่ดังนี้

พื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด

การดำเนินงานวิจัยในเวทีเสวนาครั้งที่ 1 ในพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด จัดว่าได้ผลเกินคาด เพราะสมาชิกของทีมวิจัยฝ่ายชุมชนพื้นที่นี้ล้วนตั้งใจ และให้ความร่วมมือกับกิจกรรมต่าง ๆ อย่างดียิ่ง กระทั่งสามารถสังเกตเห็นการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของทุกคน ทั้งจากกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ได้อย่างชัดเจนตลอดเวลา และสุดท้ายก็ได้ผลการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชนที่บรรลุตามวัตถุประสงค์ทุกประการ ดังจะนำผลที่ได้มาสรุปไว้ในตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 ปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด และคะแนนการจัดอันดับความสำคัญของปัญหา

ปัญหาของชุมชน	คะแนน	อันดับความสำคัญ
ด้านเศรษฐกิจ		
1) การขาดเงินทุนในการผลิต	20	4
2) การขาดวัตถุดิบเพื่อการผลิต	3	
3) การตลาด	11	
4) การขาดสถานที่ผลิตสินค้าชุมชนที่มั่นคง	1	
5) การขาดเมล็ดพันธุ์ข้าวชั้นดี	7	
6) ราคาผลผลิตต่ำ (ข้าว, เห็ดนางฟ้า)	26	3
7) หนี้สินมาก ยากจน (หนี้ในระบบและนอกระบบ)	44	1

ปัญหาของชุมชน	คะแนน	อันดับความสำคัญ
8) ต้นทุนวัตถุดิบสูง (น้ำมัน, ปุ๋ย, สารเคมี)	15	
9) การขาดที่ดินทำกิน (ต้องเช่านา)	17	5
10) ค่าเช่านาแพง (นายทุนเอาเปรียบผู้เช่า)	7	
ปัญหาด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม		
ปัญหาวัยรุ่นติดยา	2	
การแพร่ระบาดของศัตรูพืช (หอยเชอร์รี่)	39	2
สภาพดินเสื่อม	10	
การใช้สารเคมีปริมาณมาก	9	

นอกจากปัญหาที่ระบุในตารางแล้ว ยังมีปัญหาอื่น ๆ ที่ถูกนำเสนอมาจากกลุ่มย่อยและเป็นที่ยอมรับของกลุ่มใหญ่ แต่เมื่อมีการโหวตลงคะแนน ไม่มีผู้ใดยกมือโหวต โดยให้เหตุผลว่ายังเป็นปัญหาเล็กน้อย มิใช่ปัญหาสำคัญของชุมชน จึงมิได้บรรจุไว้ในตาราง แต่จะขอนำมากล่าวถึงไว้ในที่นี้ คือ

ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การว่างงาน การว่างงานของวัยรุ่น ปริมาณผลผลิตลดลง และการขาดวิทยาการมาให้ความรู้ คำแนะนำด้านการแปรรูปผลผลิต การเพิ่มมาตรฐานผลผลิต และการทำวัสดุบรรจุผลิตภัณฑ์

ปัญหาด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ เด็กถูกทอดทิ้งเพราะบิดามารดาทำงานนอกพื้นที่ ผู้สูงอายุขาดคนดูแล การลักเล็กขโมยน้อย การกำจัดขยะ โรกเอดส์ และปริมาณรถมาก สภาพถนนขาดความปลอดภัย

ตารางที่ 5.2 ปัญหาสำคัญ 5 อันดับแรกของชุมชนที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอรโนด

อันดับ	ปัญหาชุมชน	คะแนน
1	หนี้สินมาก ขากจน (หนี้ในระบบและนอกระบบ)	44
2	การแพร่ระบาดของศัตรูพืช (หอยเชอร์รี่)	39
3	ราคาผลผลิตต่ำ (ข้าว, เห็ดนางฟ้า)	26
4	การขาดเงินทุนในการผลิต	20
5	การขาดที่ดินทำกิน (ต้องเช่านา)	17

พื้นที่บ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 อำเภอควนเนียง

การจัดเวทีเสวนาครั้งที่ 1 ในพื้นที่บ้านอ่าวทึงนับได้ว่าบรรลุตามวัตถุประสงค์เป็นอย่างดีเช่นเดียวกัน แม้จะไม่เท่ากับผลที่ได้จากพื้นที่บ้านขาว ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะสมาชิกที่เข้าร่วมอยู่ในทีมวิจัยฝ่ายชุมชนของพื้นที่นี้ส่วนใหญ่ค่อนข้างสูงวัย เนื่องจากคนวัยหนุ่มสาวต่างพากันออกไปศึกษาและทำงานภายนอกกันมาก จึงเข้าร่วมในทีมวิจัยฝ่ายชุมชนน้อยกว่าผู้สูงวัย อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าปิติอย่างยิ่งสำหรับคณะผู้วิจัยที่ผู้สูงวัยในทีมวิจัยฝ่ายชุมชนของพื้นที่นี้ต่างให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความตั้งใจอย่างจริงจังตลอดการดำเนินเวทีเสวนา และมีผู้สูงวัยหลายท่านที่ยังฉับไว และคล่องแคล่วทางด้านความคิดวิเคราะห์ห้มักแสดงออกมาแบบเสียงดังฟังชัด ก่อให้เกิดบรรยากาศครื้นเครงเป็นประจำ

นอกจากนั้นในทีมวิจัยฝ่ายชุมชนของพื้นที่บ้านอ่าวทึงยังมีกลุ่มคนหนุ่มที่เป็นกำลังสำคัญช่วยเหลือกิจกรรมด้านการพัฒนาของชุมชนเข้าร่วมอยู่ด้วยประมาณ 7 – 8 คน คนหนุ่มกลุ่มนี้มีพื้นการศึกษาดี อาทิ จบระดับปริญญาตรี จบระดับ ปวช. ปวส. จากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ อีกทั้งยังมีลักษณะนิสัยกล้าพูด กล้าแสดงออก ซึ่งจัดเป็นกลุ่มสำคัญที่ช่วยให้การดำเนินเวทีเสวนาและการดำเนินงานวิจัยในพื้นที่บ้านอ่าวทึงบรรลุผลสำเร็จด้วยดี

สำหรับผลการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชนในพื้นที่บ้านอ่าวทึงได้ถูกสรุปไว้ในตารางที่ 5.3 และตารางที่ 5.4

ตารางที่ 5.3 ปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนพื้นที่บ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 อำเภอควนเนียง และคะแนนการจัดอันดับความสำคัญของปัญหา

ปัญหาของชุมชน	คะแนน	อันดับความสำคัญ
ด้านเศรษฐกิจ		
1) การขาดเงินทุนในการผลิต	25	2
2) การมีรายได้น้อยไม่เพียงพอ	30	1
3) ผลผลิต และราคาผลผลิตต่ำ	10	
4) การว่างงาน	18	5
5) การขาดเงินทุน (เพิ่มและบำรุงผลผลิต)	22	3
ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม		
1) การขาดความตื่นตัวด้านพัฒนา	15	
2) สภาพถนนชำรุดเป็นหลุมบ่อ	12	
3) การทิ้งน้ำเสียจากโรงงานสู่ทะเลสาบ	8	
4) ปริมาณสัตว์น้ำลดลง	9	

ปัญหาของชุมชน	คะแนน	อันดับความสำคัญ
5) การขาดน้ำทางการเกษตร	4	
6) การขาดน้ำกินน้ำใช้	13	
7) การขาดศูนย์กระจายข้อมูล	8	
8) การขาดศาลาเอนกประสงค์	4	
9) การใช้สารเคมีมากทำให้ดินเสื่อม	19	4

ตารางที่ 5.4 ปัญหาสำคัญ 5 อันดับแรกของชุมชนพื้นที่บ้านอ่าวทิง หมู่ที่ 3 อำเภอควนเนียง

อันดับ	ปัญหาชุมชน	คะแนน
1	การมีรายได้เพียงพอ	30
2	ภาระหนี้สิน	25
3	การขาดเงินทุน (เพิ่มและบำรุงผลผลิต)	22
4	การใช้สารเคมีมากทำให้ดินเสื่อม	19
5	การว่างงาน	18

พื้นที่บ้านประตู่เจียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร

แม้ว่าการจัดเวทีเสวนาครั้งที่ 1 ในพื้นที่บ้านประตู่เจียน หมู่ที่ 5 จะจัดขึ้นช้ากว่าอีก 2 พื้นที่ เนื่องจากสมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายชุมชนหลายคนมีปัญหาติดขัด เพราะต้องทำการเกษตรของตนในช่วงเวลานั้น แต่ก็มีข้อดีที่คณะผู้วิจัยได้นำเอาประสบการณ์จากการจัดเวทีเสวนาใน 2 พื้นที่แรกมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับการดำเนินเวทีเสวนาในพื้นที่บ้านประตู่เจียน หมู่ที่ 5 ประกอบกับสมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายชุมชนเองก็มีความตั้งใจให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี นอกจากนั้นแล้วยังมีกรรมการหมู่บ้านหลายคนได้มาเข้าร่วมเวทีเสวนาด้วยความสนใจ และก็ถูกเลือกให้เป็นประธานกลุ่ม ซึ่งก็ช่วยให้การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชนในกลุ่มย่อยดำเนินไปได้อย่างคล่องตัวด้วยเหตุดังกล่าวจึงได้ผลการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชนเป็นที่น่าพอใจ โดยใช้เวลาน้อยกว่าครั้งก่อน ๆ ที่จัดขึ้นในพื้นที่อื่น ดังสรุปผลไว้ในตารางที่ 5.5 และตารางที่ 5.6

ตารางที่ 5.5 ปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนพื้นที่บ้านประดู่เขียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร และการจัดอันดับความสำคัญของปัญหา

ปัญหาของชุมชน	คะแนน	อันดับความสำคัญ
ด้านเศรษฐกิจ		
1) ต้นทุนการผลิตสูง (ราคาปุ๋ย)	41	1
2) ปริมาณและคุณภาพของผลผลิตต่ำ	22	
3) การมีรายได้น้อย (ขาดอาชีพเสริม)	27	
4) การขาดความรู้เรื่องการเลี้ยงวัว (สัตว์เศรษฐกิจของชุมชน)	33	4
5) กลุ่มแม่บ้านขาดการส่งเสริมทักษะด้านอาชีพ	35	3
6) การถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง	17	
7) ภาระหนี้สิน (ดอกเบี้ยสูง)	26	
8) การขาดการรวมกลุ่มอาชีพ	23	
ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม		
1) การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม	9	
2) การขาดความกระตือรือร้นเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชน	30	5
3) การชิงดีและแข่งขันกัน	8	
4) การลักเล็กขโมยน้อย	14	
5) การระบาดของโรคต่าง ๆ	5	
6) สภาพถนนภายในหมู่บ้านชำรุด	20	
7) ดินเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ (ใช้สารเคมีจำนวนมากเป็นเวลานาน)	38	2

ตารางที่ 5.6 ปัญหาสำคัญ 5 อันดับแรกของชุมชนพื้นที่บ้านประดู่เขียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร

อันดับ	ปัญหาชุมชน	คะแนน
1	ต้นทุนการผลิตสูง (ราคาปุ๋ย)	41
2	ดินเสื่อมความอุดมสมบูรณ์	38
3	กลุ่มแม่บ้านขาดการส่งเสริมทักษะด้านอาชีพ	35
4	การขาดความรู้เรื่องการเลี้ยงวัวอย่างครบวงจร	33
5	การขาดความกระตือรือร้นเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชน	30

จากข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของชุมชน ในตารางที่ 5.1 – 5.6 จะสังเกตเห็นว่าพื้นที่ชุมชนทั้ง 3 แห่ง ไม่มีปัญหาสำคัญใด ๆ ทางด้านการเมือง การปกครอง และปัญหาสำคัญอันดับต้น ๆ เกือบทั้งหมดล้วนเป็นปัญหาด้านเศรษฐกิจ ส่วนปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ บ้างนั้น ก็จะเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สร้างผลกระทบต่อเศรษฐกิจ เช่น การแพร่ระบาดของศัตรูพืช สภาพดินเสื่อมขาดความอุดมสมบูรณ์ เป็นต้น

2. การดำเนินเวทีเสวนาครั้งที่ 2 การดำเนินเวทีเสวนาครั้งนี้ มีจำนวนผู้เข้าร่วมแยกตามพื้นที่ ได้แก่

พื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด มีทีมวิจัยเข้าร่วมทั้งสิ้น 55 คน ประกอบด้วยทีมวิจัยฝ่ายชุมชน 45 คน ทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา 4 คน และคณะผู้วิจัย 6 คน

พื้นที่บ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 อำเภอกวนเนียง มีทีมวิจัยเข้าร่วมทั้งสิ้น 47 คน ประกอบด้วยทีมวิจัยฝ่ายชุมชน 35 คน ทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา 6 คน และคณะผู้วิจัย 6 คน

พื้นที่บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร มีทีมวิจัยเข้าร่วม 53 คน ประกอบด้วยทีมวิจัยฝ่ายชุมชน 43 คน ทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา 4 คน และคณะผู้วิจัย 6 คน

การดำเนินเวทีครั้งที่ 2 ยังอยู่ในกระบวนการวิจัยขั้นการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชน ซึ่งเป็นการดำเนินกิจกรรมต่อเนื่องมาจากเวทีเสวนาครั้งที่ 1 กล่าวคือ นำปัญหาสำคัญ 5 อันดับแรก มาศึกษาวิเคราะห์หาสาเหตุและแนวทางแก้ไข ดังมีวิธีดำเนินการและผลดำเนินการต่อไปนี้

2.1 วิธีดำเนินการ ทีมวิจัยในพื้นที่วิจัยทั้ง 3 แห่งได้ร่วมกันดำเนินเวทีเสวนาครั้งที่ 2 ตามลำดับขั้นตอนด้วยวิธีที่คล้ายคลึงกันดังนี้

2.1.1 ทบทวนความจำของทีมวิจัยฝ่ายชุมชนถึงผลที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชนในเวทีเสวนาครั้งที่ 1

2.1.2 สร้างความเข้าใจร่วมกันถึงวัตถุประสงค์และขั้นตอนดำเนินเวทีครั้งที่ 2

2.1.3 แบ่งทีมวิจัยฝ่ายชุมชนออกเป็น 5 กลุ่มย่อย ตามจำนวนปัญหาสำคัญของชุมชน 5 อันดับแรกและให้กลุ่มเลือกประธานและเลขานุการกลุ่มทำหน้าที่ลักษณะเดียวกันครั้งการจัดเวทีเสวนาครั้งที่ 1 ทั้งนี้แต่ละกลุ่มจะเริ่มต้นด้วยการระดมความคิดเห็นเชิงศึกษาวิเคราะห์หาสาเหตุอันแท้จริงของปัญหาสำคัญที่ได้รับมาเพียง 1 ปัญหา แล้วร่วมกันสรุปประเด็นต่าง ๆ อันเป็นสาเหตุของปัญหานั้นออกมา

2.1.4 เมื่อได้สาเหตุของปัญหาแล้ว ขั้นตอนต่อไปก็ให้สมาชิกในกลุ่มย่อยร่วมกันระดมความคิดเห็นเชิงศึกษาวิเคราะห์ถึงแนวทางแก้ไขปัญหานั้น ซึ่งต้องเป็นแนวทางที่ตรงกับสภาพปัญหาและความต้องการอันแท้จริงของชุมชน แล้วร่วมกันสรุปประเด็นต่าง ๆ ที่เป็นแนวทางแก้ไขปัญหานั้นออกมา

2.1.5 แต่ละกลุ่มย่อยนำประเด็นสาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหาที่ผ่านความเห็นชอบจากสมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มมาเขียนสรุปลงในกระดาษปรูฟเพื่อติดบอร์ดสำหรับแสดงประกอบการนำเสนอหน้าเวทีเสวนา

2.1.6 ตัวแทนกลุ่มย่อยนำเสนอสาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหาน้ำเวทีเสวนาเพื่อให้สมาชิกของทีมวิจัยฝ่ายชุมชนทั้งหมดร่วมกันพิจารณาว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับประเด็นใด อันนำไปสู่การได้ข้อสรุปของสาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหาคำคัญ 5 อันดับแรกของชุมชน ซึ่งเป็นที่ยอมรับและถือเป็นมติร่วมกันของทีมวิจัยฝ่ายชุมชน

2.1.7 ร่วมกันรวบรวมข้อมูล สรุปผล เพื่อนำเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชน และชาวบ้านในชุมชนต่อไป พร้อมกันนี้ก็ได้อบรมหมายให้ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนเตรียมคิดโครงการและกิจกรรมที่จะช่วยแก้ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของชุมชนไว้ล่วงหน้า สำหรับการจัดเวทีเสวนาครั้งที่ 3

2.2 ผลดำเนินการ จากการดำเนินเวทีเสวนาครั้งที่ 3 เพื่อศึกษาวิเคราะห์สาเหตุและแนวทาง แก้ไขปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของชุมชนตามลำดับขั้นตอนที่กล่าวไปแล้ว ได้ผลดำเนินการของแต่ละพื้นที่ดังนี้

พื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอรอนด

จากการสังเกตของคณะผู้วิจัยต่อปฏิกริยาของทีมวิจัยฝ่ายชุมชนในพื้นที่นี้ ขณะร่วมกันวิเคราะห์ อภิปราย และแสดงความคิดเห็นกันนั้น เห็นได้ชัดว่าสมาชิกทั้งหลายเข้ามามีส่วนร่วมอย่างตั้งอกตั้งใจและเอาการเอางาน หลายคนแสดงทัศนะในมุมมองส่วนตัวอย่างเป็นอิสระ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันอย่างกว้างขวางทั้งในเชิงเห็นด้วย และไม่เห็นด้วย โดยต่างก็ยกเหตุผลตลอดจนสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนมาประกอบเหตุผล ทำให้บรรยากาศของกิจกรรมตลอดจนการดำเนินเวทีเสวนาครั้งที่ 2 ไม่ว่าจะป็นกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มย่อยเต็มไปด้วยความมีชีวิตชีวา สนุกสนาน ไม่เครียด น่าเบื่อ แต่ก็มีความจริงจ้งที่จะให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการจัดเวทีเสวนาครั้งที่ 2 ซึ่งจะสรุปผลจากการร่วมกันศึกษาวิเคราะห์สาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหาคำคัญ 5 อันดับแรกของชุมชนพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอรอนด โดยทีมวิจัยฝ่ายชุมชนในพื้นที่นี้ไว้ดังนี้

ตารางที่ 5.7 แสดงปัญหาสำคัญ 5 อันดับแรกของชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอรอนด
พร้อมสาเหตุและแนวทางแก้ไขจากการศึกษาวิเคราะห์ของทีมนักวิจัยฝ่ายชุมชน

ปัญหา	1. หนี้สินมาก ยากจน	2. ศัตรูพืช	3. ราคาผลผลิตต่ำ	4. การขาดเงินทุน ในการผลิต	5. การขาดที่ดิน ทำกิน
สาเหตุ	1.1 การทำนาไม่ได้ผลเท่าที่ควร เพราะดินเสื่อม เนื่องจากใช้สารเคมีมาก และเป็นเวลานาน 1.2 เกษตรกรมีที่ดินทำกินน้อยต้องเช่าที่นาจากพวกนายทุน ซึ่งคิดค่าเช่าสูง 1.3 ต้นทุนการผลิตสูง เพราะต้องจ่ายค่าปุ๋ย ค่าน้ำมัน และค่าจ้างแรงงาน รวมถึงปัจจัยการผลิตอื่น ๆ 1.4 ปริมาณผลผลิตต่ำ เพราะศัตรูพืช ภัยธรรมชาติ และการขาดความรู้ทางเทคโนโลยี 1.5 ราคาผลผลิตต่ำ เพราะนอกจากจะถูกกดราคาแล้ว บางครั้งผลผลิตเองก็ขาดคุณภาพหรือไม่ได้มาตรฐาน	2.1 การแพร่ระบาดของของหอยเชอริ 2.2 มีการแพร่ขยายพันธุ์อย่างรวดเร็ว 2.3 กำจัดหมดไปยาก เพราะมีความทนต่อการกำจัดสูง 2.4 การกำจัดมักใช้สารเคมี ทำให้เกิดสารตกค้างเป็นอันตรายต่อต้นข้าวและดิน 2.5 หน่วยงานภาครัฐเข้ามาช่วยกำจัดแบบไม่ต่อเนื่องและไม่ติดตามประเมินผล ทำให้กลับมาระบาดใหม่และกำจัดยากขึ้นไปกว่าเดิม 2.6 เกษตรกรขาดความรู้ถึงวิธีการกำจัดอย่างได้ผล โดยไม่ต้องซื้อน้ำยาราคาแพงและไม่สร้างผลกระทบต่อข้าวและสิ่งแวดล้อม	3.1 มีพ่อค้าคนกลางเข้ามาผูกขาดราคาและมักเอาเปรียบเกษตรกรอยู่เสมอ 3.2 ยังขาดกระบวนการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีมาปลูก 3.3 ขาดการรวมกลุ่มกันในชุมชนที่จะสร้างอำนาจต่อรองด้านราคา 3.4 ไม่มีตลาดกลางรองรับผลผลิต 3.5 บางครั้งผลผลิตมีปริมาณมากไปทำให้ถูกกดราคา 3.6 ราคาขายไม่คุ้มกับการลงทุน โดยเฉพาะค่าปุ๋ยที่ถีบตัวแพงขึ้นมา 3.7 ขาดความช่วยเหลือจาก	4.1 การวางแผนตามฤดูกาลและไม่รู้จักหางานอื่นทำ 4.2 ราคาผลผลิตต่ำจึงไม่มีเงินเหลือเก็บเป็นทุน 4.3 ฐานะยากจนและขาดอาชีพเสริม 4.4 ต้นทุนการผลิตสูง เพราะปัจจัยต่าง ๆ ในกระบวนการผลิตต้องใช้จ่ายเงินจำนวนมากแทนที่สิ้น 4.5 ขาดแหล่งเงินทุนที่ช่วยเหลือให้เกษตรกรได้กู้มาลงทุนในอัตราดอกเบี้ยต่ำ จึงต้องกู้ยืมเงินนอกระบบในอัตราดอกเบี้ยสูงและเป็นหนี้ซ้ำซาก	5.1 ยากจนไม่มีกำลังที่จะซื้อที่ดิน 5.2 ดินเสื่อมสภาพใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูกได้ไม่เต็มที่ 5.3 แบ่งสรรที่ดินไปตามจำนวนลูกหลานจนเหลือน้อยลง 5.4 ค่าเช่านาและค่าเช่าที่ดินทำกินราคาแพง ทำให้ไม่สามารถเช่าได้ในจำนวนที่พอเพียง 5.5 นายทุนเข้ามากว้านซื้อที่ดินจำนวนมาก 5.6 พื้นที่อยู่ใกล้ทะเลสาบ ทำให้ดินบางแห่งเค็มและเปรี้ยว ทำการเพาะปลูกได้ยาก

ปัญหา	1. หนี้สินมาก ยากจน	2. ศัตรูพืช	3. ราคาผลผลิตต่ำ	4. การขาดเงินทุน ในการผลิต	5. การขาดที่ดิน ทำกิน
สาเหตุ (ต่อ)	1.6 รายได้ต่ำ เพราะ ราคาพืชผลทาง การเกษตรขึ้นอยู่กับ กลไกการตลาดที่ ชาวบ้านไม่สัมผัส 1.7 การส่งเสริมด้าน อาชีพจากหน่วยงาน ภาครัฐมีน้อย ชาวบ้าน ยังประกอบอาชีพตาม แบบดั้งเดิม ซึ่งให้ผล ผลิตน้อย 1.8 ไม่รู้จักการวางแผน ใช้จ่ายเงิน รวมทั้งไม่ ควบคุมรายรับ รายจ่าย ให้สมดุล 1.9 ระบบสินค้าเงิน ผ่อนเข้าไปในชุมชน สร้างนิสัยชอบซื้อของที่ ไม่จำเป็น 1.10 มีค่านิยมด้านวัตถุ เห็นใครมีอะไรก็อยาก มีตามบ้าง 1.11 ขาดการส่งเสริม ด้านอาชีพเสริมที่เพิ่ม รายได้ให้แก่ครอบครัว จากหน่วยงานภาครัฐ	2.7 เกษตรกรขาด การรวมตัวช่วยกัน กำจัดอย่างจริงจัง ต่างคนต่างทำจึงไม่ หมดไปได้ง่ายแล้ว กลับระบาดใหม่อีก เรื่อย ๆ	ภาครัฐด้านการ พยุงหรือประกัน ราคาผลผลิต 3.8 ผลผลิตออกมา ซ้ำประเภทกันมาก จึงทำให้ราคาไม่ดี	4.6 บางรายใช้จ่าย ฟุ่มเฟือยเกินฐานะ จนไม่เหลือเก็บเป็น ทุนในการผลิต ต้อง กู้หนี้ยืมสินดอกเบี้ยสูง	

ปัญหา	1. หนี้สินมาก ยากจน	2. ศัตรูพืช	3. ราคาผลผลิตต่ำ	4. การขาดเงินทุน ในการผลิต	5. การขาดที่ดิน ทำกิน
สาเหตุ (ต่อ)	1.12 กลุ่มแม่บ้านขาด การสร้างเสริมทักษะ ด้านงานฝีมือที่พอทำ ได้และสามารถพัฒนา เป็นอาชีพต่อไปได้ 1.13 กลุ่มอาชีพยัง รวมตัวไม่เข้มแข็งและ มีสมาชิกจำกัดในวง แคบ				
แนวทาง แก้ไข	- รวมกลุ่มกันเพื่อลด ต้นทุนการผลิตและ เพิ่มประสิทธิภาพการ ผลิต เช่น ระดม แรงงานช่วยกัน ไม่ ต้องจ้างแรงงานราคา แพงและขอความ ช่วยเหลือ การ สนับสนุนด้านวิชาการ และเทคโนโลยีที่ จำเป็นในนามกลุ่ม - เพิ่มขยายอำนาจการ ซื้อขายของร้านค้า ชุมชนที่มีอยู่แล้วให้ สามารถจัดหาและ บริการสินค้าที่จำเป็น ต่อการผลิตแก่สมาชิก ในราคาทุนหรือสูงกว่า ทุนเล็กน้อย	- ให้องค์กรส่ง เจ้าหน้าที่ที่มีความ ชำนาญมาช่วยกำจั ดทั้งหมด และมีการ ติดตามผลอย่าง ต่อเนื่องสม่ำเสมอ - ส่งเจ้าหน้าที่มาให้ คำแนะนำวิธีการ กำจัดที่มี ประสิทธิภาพ - อบรมความรู้เชิง ปฏิบัติการทั้งวิธีการ กำจัดและทำน้ำยา กำจัดจนสามารถ ดำเนินการเองได้ - หาวิธีการกำจัด แบบธรรมชาติที่ไม่ ทำลายพืช ดิน และ สิ่งแวดล้อม	- ให้องค์กร ภาครัฐเข้ามาช่วย พยุงและประกัน ราคาผลผลิตอย่าง จริงจัง - รวมกลุ่มกันเพื่อ หาวิธีลดต้นทุน การผลิตและสร้าง อำนาจต่อรองด้าน ราคา - จัดตั้งตลาด ภายในชุมชนให้ เป็นแหล่งขายข้าว พันธุ์ดีและสร้าง เครือข่ายกับตลาด ภายนอกที่ให้ราคา ยุติธรรม - ติดต่อแหล่งซื้อ ใหม่ โดยไม่ผ่าน พ่อค้าคนกลางที่ ชอบเอาเปรียบราคา	- ให้องค์กร นโยบายจัดสรร กองทุนกู้ยืมให้ หมู่บ้านอย่าง สม่ำเสมอโดย พิจารณาผู้มีประวัติ การใช้คืนได้กู้ยืม เป็นอันดับต้น ๆ - รัฐบาลติดต่อขอ ความร่วมมือไปยัง สถาบันการเงินต่าง ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้ เกษตรกรที่ยากจน ขาดทุนทรัพย์ได้กู้ยืม ภายใต้เงื่อนไขของ ระยะเวลาและอัตรา ดอกเบี้ยพิเศษ	- จัดอบรมแนะ แนวทางในการใช้ ที่ดินเท่าที่มีอยู่ให้ เกิดประโยชน์ อย่างเต็มที่ - หน่วยงานภาครัฐ เข้ามาช่วยเหลือ เรื่องการจัดสรร ที่ดินสาธารณ- ประโยชน์ให้ ชาวบ้านที่ขาด แคลนจริง ๆ ได้ เข้ามาทำกินฟรี หรือให้เช่าในราคา ถูก - สร้างอาชีพอื่นที่ เหมาะสมกับ สภาพแวดล้อม ของชุมชน ซึ่งไม่ ต้องอาศัยการมี ที่ดินจำนวนมาก

ปัญหา	1. หนี้สินมาก ยากจน	2. ศัตรูพืช	3. ราคาผลผลิตต่ำ	4. การขาดเงินทุน ในการผลิต	5. การขาดที่ดิน ทำกิน
แนวทาง แก้ไข (ต่อ)	- จัดสรรกองทุน หมู่บ้านอย่างยุติธรรม และทั่วถึง ทั้งนี้ให้ พิจารณาผู้มีฐานะ ยากจนที่ประสบ ปัญหาเงินทุนจริง ๆ เป็นอันดับต้น ๆ - ภาครัฐเข้ามา ช่วยเหลือจัดการด้าน การตลาดและกำกับ ดูแลราคาผลผลิตที่ ยุติธรรม - หน่วยงาน/องค์กร ภายนอกเข้ามาช่วยหา แนวทางเพิ่มผลผลิต และพัฒนาคุณภาพ ผลผลิตที่ใช้ทุนต่ำ - ภาครัฐเข้ามา ช่วยเหลือเกษตรกรที่มี รายได้ต่ำ และประสบ ภาระหนี้สินเพื่อให้ตั้ง ตัวได้ - หน่วยงานเข้ามา พัฒนาอาชีพหลักและ สร้างอาชีพเสริมที่ สามารถทำรายได้อย่าง เป็นกอบเป็นกำ เช่น การเลี้ยงปลา ปลูก พืชผัก การแปรรูป ผลผลิต	- กำจัดในพื้นที่ ใกล้เคียงอื่น ๆ ด้วย เพื่อจะได้ไม่เข้ามา ระบาดในชุมชนอีก	- จัดอบรมความรู้ เรื่องการคัดเลือก เมล็ดพันธุ์ข้าว เพื่อ เพิ่มคุณภาพให้ กับข้าวที่ปลูก - จัดตั้งธนาคาร ข้าวพันธุ์ดี เพื่อให้ เกษตรกรนำไป ปลูกและเป็นศูนย์ จำหน่ายข้าวพันธุ์ดี - จัดอบรมความรู้ เกี่ยวกับวิธีการ ปรับสภาพพื้นที่ เพาะปลูกให้ สมบูรณ์เพื่อเพิ่ม ปริมาณและ คุณภาพของ ผลผลิต - แปรรูปผลผลิต ตามความนิยมของ ผู้บริโภคและ พัฒนาคุณภาพให้ เป็นที่ต้องการ เช่น ข้าวกล้อง ข้าว ซ้อมมือ ข้าว สมุนไพร ข้าว วิตามิน เป็นต้น แต่ต้องจัดหาตลาด ไว้รองรับด้วย	- พัฒนากลุ่มออม ทรัพย์ภายในชุมชน ให้เข้มแข็งและ ขยายตัวเพื่อเพิ่มขีด ความสามารถในการ ให้สมาชิกกู้ยืมทุน - สร้างอาชีพโดยใช้ ทุนที่มีอยู่ในชุมชน ให้เกิดประโยชน์ สูงสุด เช่น จาก ทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ใน ชุมชนแต่ต้องไม่ เป็นไปในทางทำลาย และต้องรักษาความ สมดุล - สร้างระบบฟังพา อาศัยกันฉันพี่น้อง ในชุมชน ใครมี ฐานะร่ำรวยก็ให้กู้ยืม โดยคิดดอกเบี้ยแบบ ญาติพี่น้อง ทั้งนี้ให้ พิจารณาจากคนที่รู้ นิสัยใจคอ ไว้วางใจ ได้ - พยายามหาวิธีการ ลดรายจ่ายในการ ลงทุนที่ไม่จำเป็น ออกให้มากที่สุด	เช่น การท่องเที่ยว เชิงนิเวศ - ขอความช่วยเหลือ เหลือจากภาครัฐ ในการเจรจาต่อ รองราคาค่าเช่า ที่ดินกับนายทุน ของเจ้าของที่ดิน

ปัญหา	1. หนี้สินมาก ยากจน	2. ศัตรูพืช	3. ราคาผลผลิตต่ำ	4. การขาดเงินทุน ในการผลิต	5. การขาดที่ดิน ทำกิน
แนวทาง แก้ไข (ต่อ)	- ให้การอบรมความรู้และสารคดีวิธีการทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ พร้อมลงมือปฏิบัติด้วยตนเองแก่ชาวบ้าน โดยวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญอย่างแท้จริง - จัดให้มีการพัฒนาฝีมือกลุ่มแม่บ้านที่รวมตัวกับผลิตสินค้าประเภทน้ำพริก เสื้อจุดให้ผลิตออกมาได้อย่างมีคุณภาพ ติดตลาด เป็นที่ต้องการหาซื้อและสั่งซื้อของลูกค้ากว้าง - ขยายความสามารถของกลุ่มแม่บ้านในการผลิตงานฝีมือประเภทอื่น ๆ ออกไป เช่น งานประดิษฐ์ดอกไม้เพื่อสร้างรายได้เสริมให้แก่ครอบครัวมากขึ้น - กระตุ้นและชักนำชาวบ้านให้นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงมาใช้อย่างเป็นรูปธรรม		- สร้างจุดเด่นทางการตลาดให้กับผลผลิต เช่น พันธุ์ดี ปลอดภัย ใช้วิถีธรรมชาติ และมีคุณค่าทางโภชนาการ เป็นต้น - แนะนำอาชีพใหม่เพื่อเป็นทางเลือก เมื่อราคาผลผลิตตกต่ำ - นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เพื่ออยู่รอดและช่วยตนเองได้	แล้วใช้วิธีอื่นที่ประหยัดเข้ามาแทน เช่น การแลกเปลี่ยนแรงงาน การผลิตปุ๋ยชีวภาพขึ้นใช้เอง	

พื้นที่บ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 อำเภอควนเนียง

ถึงจะดูเหมือนว่า ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนของพื้นที่บ้านอ่าวทึงมีจุดอ่อนที่สมาชิกในทีมส่วนใหญ่เป็นผู้สูงวัย ชอบนั่งรับฟังอยู่เฉยๆ คอยเป็นผู้ตามมากกว่าแสดงบทบาทออกมา แต่เนื่องจากในทีมยังมีผู้สูงวัยและกลุ่มคนหนุ่มจำนวนหนึ่งที่มีความกระฉับกระเฉง กระตือรือร้นร่วมกิจกรรม มีความคล่องไวทางความคิด กล้าพูด กล้าแสดงออกร่วมอยู่ด้วย ซึ่งสมาชิกเหล่านี้สามารถเป็นแกนนำคอยชักจูงและกระตุ้นให้สมาชิกคนอื่น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมแสดงออกในด้านต่าง ๆ ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ยิ่งไปกว่านั้นก็ยังมีความสนใจในทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาที่เป็นกำลังอันเข้มแข็งของทีมวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้อำนวยการ และเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน อำเภอควนเนียง ที่มาร่วมการดำเนินงานวิจัยในพื้นที่บ้านอ่าวทึงอย่างใกล้ชิดทุกครั้ง จึงทำให้การจัดเวทีเสวนาแต่ละครั้งเป็นไปด้วยความราบรื่น บรรลุผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ แม้จะไม่เทียบเท่ากับพื้นที่บ้านขาว ตามที่กล่าวถึงไปแล้ว

สำหรับผลการศึกษาวิเคราะห์ สาเหตุ และแนวทางแก้ไขปัญหาสำคัญของชุมชน 5 อันดับแรก ในพื้นที่บ้านอ่าวทึงจากการจัดเวทีเสวนาครั้งที่ 2 ได้สรุปไว้ในตารางที่ 5.8

ตารางที่ 5.8 แสดงปัญหาสำคัญ 5 อันดับแรกของชุมชนบ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 อำเภอควนเนียง พร้อมสาเหตุและแนวทางแก้ไข จากการศึกษาระดมสมองของทีมวิจัยฝ่ายชุมชน

ปัญหา	1. รายได้ไม่พอ	2. หนี้สิน	3. ขาดเงินทุน	4. ดินเสื่อม	5. การว่างงาน
สาเหตุ	1.1 ขาดอาชีพที่มั่นคง 1.2 ขาดการส่งเสริมอาชีพที่ลงทุนต่ำแต่รายได้ดี 1.3 ต้นทุนการผลิตสูง เช่น ปุ๋ย อุปกรณ์และเครื่องมือ ตลอดจนปัจจัยการผลิตอื่น ๆ 1.4 ผลผลิตทางการเกษตรขาดคุณภาพราคาต่ำ 1.5 มีภาระเลี้ยงดูในครอบครัวมาก (เด็กและคนชรา)	2.1 ขาดการวางแผนด้านการใช้จ่ายเงินในครอบครัว 2.2 การว่างงานหรือทำงานมีรายได้ต่ำ 2.3 ต้นทุนการผลิตสูงแต่ราคาผลผลิตต่ำ 2.4 ขาดอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ 2.5 มีนิสัยใช้จ่ายฟุ่มเฟือยแบบบริโภคนิยม 2.6 ชอบได้เงินแบบง่าย ๆ เช่น การกู้ยืม	3.1 ว่างงาน รายได้น้อย 3.2 ประสิทธิภาพหนี้สิน 3.3 ขาดแหล่งเงินทุนเพื่อส่งเสริมอาชีพ 3.4 ขาดความรู้ในการประกอบอาชีพที่ลงทุนต่ำแต่สร้างรายได้ดี 3.5 มีภาระเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวหลายคน	4.1 ภาวะดินเปรี้ยว ดินเค็ม เพราะอยู่ใกล้ทะเลสาบ 4.2 เกษตรกรใช้สารเคมีมาก 4.3 ขาดการบำรุงดินอย่างถูกวิธี 4.4 ขาดความรู้ในการผลิตปุ๋ยชีวภาพที่มีคุณภาพ 4.5 ราคาปุ๋ยในท้องตลาดสูง เกษตรกรสู้ราคาไม่ได้	5.1 ที่ดินในการทำมาหากินมีน้อย 5.2 แหล่งจ้างงานในชุมชนมีน้อย 5.3 ขาดความรู้ความสามารถในการสร้างอาชีพเอง 5.4 ไม่มีทุนในการสร้างอาชีพใหม่ 5.5 เลือกลงงานแบบงานสบายแต่รายได้ดี

ปัญหา	1. รายได้ไม่พอ	2. หนี้สิน	3. ขาดเงินทุน	4. ดินเสื่อม	5. การว่างงาน
สาเหตุ (ต่อ)	1.6 ้วยแรงงานในครอบครัวว่างงานหรือมีรายได้ต่ำ 1.7 รายจ่ายด้านค่าเล่าเรียนบุตรหลานสูง 1.8 เนื้อหาขาดความกระตือรือร้นในการหางานทำ 1.9 ค่าครองชีพสูง แต่การทำมาหากินฝืดเคือง 1.10 ชอบซื้อมากกว่าผลิตเองเพื่อประหยัดรายจ่าย	2.7 มีแหล่งเงินกู้ยืมนอกระบบมาก 2.8 กู้หนี้เพื่อการศึกษามูลนิธิบุตรหลาน 2.9 เผชิญกับการผ่อนส่งเงินกู้ระยะยาว ทำให้ภาวะการเป็นหนี้ไม่จบสิ้นง่าย ๆ	3.6 ขาดความพยายามในการหารายได้ทางอื่นมาสร้างทุน	4.6 เผชิญกับภาวะแห้งแล้งของธรรมชาติบ่อย ๆ 4.7 ขาดความรู้ในการบำรุงหน้าดิน 4.8 ภัยธรรมชาติ เช่น ภาวะน้ำท่วมขังอยู่เป็นประจำ	5.6 เนื้อหาไม่กระตือรือร้นในการหางานทำ 5.7 การว่างงานตามฤดูกาลและไม่รู้จักหาอาชีพเสริมอื่นทำ 5.8 ขาดการส่งเสริมการสร้างงานในชุมชน
แนวทางแก้ไข	- ให้อำนาจหน่วยงานของรัฐเข้ามาส่งเสริมอาชีพให้มั่นคง - สร้างอาชีพเสริมที่สร้างรายได้ดีแต่ลงทุนน้อย เช่น เลี้ยงปลาเพาะเห็ด ปลูกพืชผัก - สอนวิธีการลดต้นทุนการผลิต เช่น การผลิตปุ๋ยที่มีคุณภาพใช้เอง - อบรมความรู้เกี่ยวกับเทคนิควิธีการเพิ่มปริมาณและคุณภาพให้กับพืชผลทางการเกษตร	- กระตุ้นจิตสำนึกการใช้จ่ายอย่างประหยัดและนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ - ทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายในครอบครัวเพื่อรักษาคุลย์ทางการเงิน - ไม่เลิกงานถึงจะมีรายได้น้อย - สร้างอาชีพเสริมที่เหมาะสมกับสภาพของชุมชนเพื่อเพิ่มรายได้	- สถาบันการเงินภายนอกเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนกู้ยืมเงินเพื่อลงทุนด้านอาชีพในอัตราดอกเบี้ยต่ำโดยผ่านการประสานติดต่อของหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบชุมชน - กลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนระดมเงินทุนให้มากขึ้นและนำมาให้สมาชิกได้กู้ยืมเป็น	- รมณรงค์การงดใช้สารเคมีที่ทำลายความอุดมสมบูรณ์ของดิน - อบรม แนะนำความรู้เกี่ยวกับวิธีการเพาะปลูกที่ไม่ทำลายความอุดมสมบูรณ์ของดิน - อบรมความรู้เกี่ยวกับการผลิตและการใช้ปุ๋ยที่รักษาและเพิ่มคุณภาพของดิน - ดำเนินโครงการปลูกพืชคลุมดินเพื่อรักษาหน้าดิน และ	- จัดตั้งกลุ่มอาชีพตามความต้องการและความถนัดของคนในชุมชน - ให้อำนาจหน่วยงาน / องค์กรที่เกี่ยวข้องแนะแนวอาชีพตามที่ชุมชนต้องการ - จัดอบรมความรู้และฝึกทักษะด้านอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพของชุมชน - ส่งเสริมการผลิตสินค้าของชุมชนโดยใช้ทรัพยากร

ปัญหา	1. รายได้ไม่พอ	2. หนี้สิน	3. ขาดเงินทุน	4. ดินเสื่อม	5. การว่างงาน
แนวทางแก้ไข (ต่อ)	- สร้างอาชีพให้แก่ผู้ขาดอาชีพและผู้สูงอายุ - เพิ่มสวัสดิการและความช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาสในชุมชนเพื่อลดค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูของครอบครัว - สร้างตลาดในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงเพิ่มขึ้นเพื่อกระจายผลผลิตและสร้างรายได้ - สร้างเครือข่ายกับตลาดภายนอกเพื่อรับซื้อผลผลิต - สร้างค่านิยมในการผลิตเอง ใช้เองเพื่อลดรายจ่าย - สร้างกลุ่มอาชีพเพื่อสร้างรายได้ที่มั่นคง - มีแหล่งเงินทุนทั้งภายนอกและภายในชุมชนเพื่อสนับสนุนการศึกษาของเยาวชน - ประหยัดรายจ่ายเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้	- เพิ่มความรู้ ทักษะในการเพิ่มผลผลิตเพื่อมีรายได้สูงขึ้น - ผลิตปุ๋ยชีวภาพขึ้นใช้เองเพื่อลดรายจ่ายแล้วนำไปชำระหนี้ - รัฐควรสนับสนุนกองทุนกู้ยืมซึ่งมีดอกเบี้ยต่ำ ผ่อนส่งระยะยาวเพื่อให้เกษตรกรนำไปชำระหนี้ที่ต้องชำระดอกเบี้ยสูง - รวมกลุ่มผู้ผลิตในชุมชนเพื่อมีอำนาจต่อรองในการซื้อขายผลผลิตของชุมชน - จัดให้มีการเจรจาต่อรองกับแหล่งเงินกู้ต่าง ๆ ในการลดอัตราดอกเบี้ยสูง - จัดตั้งกองทุนของชุมชนในการส่งเสริมการศึกษาให้แก่เยาวชนของชุมชนที่ยากจนแต่เรียนดี และมีความประพฤติดี	- ทุนประกอบอาชีพโดยตรวจสอบการผ่อนชำระอย่างเข้มงวด - นำกองทุนเพื่ออาชีพที่ได้รับการจัดสรรจากรัฐมาให้สมาชิกในชุมชนได้กู้ยืมอย่างทั่วถึงและยุติธรรม - แนะนำส่งเสริมอาชีพที่สามารถทำได้ภายใต้ทุนที่มีอยู่ - รวมกลุ่มอาชีพกันโดยลงทุนลงแรงเท่าที่แต่ละคนจะสามารถทำได้แล้วแบ่งผลประโยชน์กันอย่างยุติธรรมเพื่อสร้างทุนต่อไปในวันข้างหน้า	ให้ปุ๋ยตามธรรมชาติแก่ดิน	- ที่มีอยู่ในชุมชน - จัดหาแหล่งเงินกู้เพื่อการลงทุนด้านอาชีพแก่ผู้ว่างงานหรือผู้ต้องการเปลี่ยนอาชีพตามที่คนถนัด แต่ขาดทุนทรัพย์ โดยผ่านการชำระระยะยาว ดอกเบี้ยต่ำ - ส่งเสริมให้เห็นคุณค่าของงานที่สุจริตทุกประเภทโดยไม่เลือกงาน - จัดการอบรมส่งเสริมอาชีพที่คนนอกวัยแรงงานคือ เด็กและผู้สูงอายุสามารถทำได้ เพื่อให้คนทั้ง 2 กลุ่มนี้เป็นกำลังทางเศรษฐกิจของครอบครัว

พื้นที่บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร

การจัดเวทีเสวนาครั้งที่ 2 ในพื้นที่บ้านประตู่เขียน ดำเนินไปด้วยความราบรื่นและได้ผลตามวัตถุประสงค์ภายในเวลารวดเร็วกว่าอีก 2 พื้นที่ เช่นเดียวกับการจัดเวทีเสวนาครั้งที่ 1 ทั้งนี้ น่าจะด้วยเหตุที่พอสังเกตเห็นได้ ก็คือ ถึงแม้สมาชิกของทีมวิจัยฝ่ายชุมชนในพื้นที่นี้จะมีจำนวนผู้สูงอายุ แต่ก็ยังมีผู้อยู่ในวัยทำงานไม่น้อย ซึ่งในจำนวนนี้มีคณะกรรมการหมู่บ้าน และผู้โดดเด่นด้านความเป็นผู้นำร่วมอยู่ด้วยหลายคน บุคคลเหล่านี้เป็นแกนหลักสำคัญที่ช่วยเปิดประเด็นการอภิปราย แสดงความคิดเห็น พร้อมกับคอยช่วยชักจูง กระตุ้น ปลุกเร้า ให้สมาชิกคนอื่น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมด้วยทั้งในกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ นับตั้งแต่เวทีเสวนาครั้งที่ 1 ต่อเนื่องจนถึงเวทีเสวนาครั้งที่ 2 ถือเป็นความโชคดีอย่างยิ่งของทีมวิจัยที่มีบุคคลเหล่านี้อยู่ในพื้นที่บ้านประตู่เขียน

สำหรับผลสรุปจากการศึกษาวิเคราะห์สาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหาสำคัญ 5 อันดับแรกจากการจัดเวทีเสวนาครั้งที่ 2 ของชุมชนบ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร ได้แสดงไว้ในตารางที่ 5.9

ตารางที่ 5.9 แสดงปัญหาสำคัญ 5 อันดับแรกของชุมชนบ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร พร้อมสาเหตุและแนวทางแก้ไขจากการศึกษาวิเคราะห์ของทีมวิจัยฝ่ายชุมชน

ปัญหา	1. ต้นทุนการผลิตสูง	2. ดินขาดความอุดมสมบูรณ์	3. กลุ่มแม่บ้านขาดการพัฒนา	4. ขาดความรู้เรื่องการเลี้ยงโค	5. ขาดความกระตือรือร้นเข้าร่วมพัฒนา
สาเหตุ	1.1 ดินเสื่อมต้องซื้อปุ๋ยบำรุงดิน 1.2 ปุ๋ยราคาแพง 1.3 ขาดการส่งเสริมช่วยเหลือเรื่องปุ๋ยและอุปกรณ์ทางการเกษตรจากภาครัฐ 1.4 ขาดความรู้ที่จะผลิตปุ๋ยซึ่งมีคุณภาพได้มาตรฐานไว้ใช้เอง 1.5 ราคาวัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตรขยับสูงขึ้นมาก	2.1 ใช้ประโยชน์นาน โดยปราศจากการบำรุงรักษาอย่างถูกวิธี 2.2 ดินขาดการบำรุงอย่างต่อเนื่อง จะบำรุงก็ต่อเมื่อจะเริ่มการเพาะปลูก 2.3 เกษตรกรนิยมใช้ปุ๋ยเคมีเพราะเชื่อว่าจะให้ผลผลิตดีกว่าปุ๋ยชีวภาพหรือปุ๋ยธรรมชาติ	3.1 ขาดความเข้มแข็งเพราะรวมกลุ่มแบบหลวม ๆ 3.2 ขาดระบบการจัดการกลุ่มที่ดี 3.3 ขาดการสนับสนุนงบประมาณและสถานที่ตั้งกลุ่ม ทำให้การดำเนินงานมักมีปัญหาขาดหลัก 3.4 งานฝีมือประดิษฐ์ เช่น การจัดดอกไม้งานศพ	ไม่มีโอกาสได้รับการอบรมความรู้เรื่องต่อไปนี 4.1 การเพาะพันธุ์ขยายพันธุ์โค 4.2 การขุนโค 4.3 การป้องกันโรคและดูแลสุขภาพของโค	5.1 เศรษฐกิจรัดตัวจึงใส่ใจแต่เรื่องการทำมาหากิน 5.2 ผู้นำชุมชนปล่อยปละละเลยทำนองใครจะมาก็ช่างไม่มา ก็ช่าง 5.3 ขาดการกระตุ้นจิตสำนึกให้เห็นแก่ประโยชน์ของชุมชนและส่วนรวม 5.4 ชอบคิดกันว่าไปให้เหนื่อยเปล่าไม่เห็นได้

ปัญหา	1. ต้นทุนการผลิตสูง	2. ดินขาดความอุดมสมบูรณ์	3. กลุ่มแม่บ้านขาดการพัฒนา	4. ขาดความรู้เรื่อง การเลี้ยงโค	5. ขาดความกระตือรือร้นเข้าร่วมพัฒนา
สาเหตุ (ต่อ) 1.6 ค่าจ้างแรงงานทางการเกษตรสูงขึ้น 1.7 กระบวนการผลิตทางการเกษตรต้องใช้จ่ายเงินเพื่อการซื้อ การเช่า และการจ้าง 1.8 ราคาน้ำมันแพง การเช่ารถเพื่อบรรทุกผลผลิตไปขายก็ต้องจ่ายสูงไปด้วย 1.9 ขาดความรู้เกี่ยวกับการจัดระบบการลงทุนที่ประหยัดสุดได้ผลคุ้มค่าที่สุด 1.10 ขาดการรวมกลุ่มช่วยเหลือพึ่งพากันเพื่อลดต้นทุนการผลิต 1.11 เกิดโรคในพริกและแมลงเจาะไซในมะม่วงซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจของชุมชน ทำให้ต้องซื้อยาและสารมากำจัด	2.4 ความแห้งแล้งจากธรรมชาติที่เกิดขึ้นเป็นประจำ 2.5 ขาดความรู้เรื่องการเลือกใช้ปุ๋ยให้เหมาะกับสภาพดิน มักเชื่อตามคำโฆษณา 2.6 ปล่อยปละละเลย เพราะปุ๋ยราคาแพง 2.7 ขาดความรู้เรื่องการปลูกพืชบำรุงดิน 2.8 ใช้ที่ดินติดต่อกันไม่ได้เว้นให้มีการพักเพื่อปรับสภาพและบำรุงดิน	ที่กลุ่มยึดเป็นอาชีพหลัก ไม่มีการพัฒนารูปแบบให้เป็นที่น่าดึงดูดใจ เพราะขาดวิทยากรฝีมือระดับครูมาฝึกอบรมให้ 3.5 สมาชิกกลุ่มขาดความพร้อมเพียงในการทำกิจกรรมมักอ้างเหตุผลต่าง ๆ ที่มักกันก็เป็นประเภท ซ้ำหน้า 3.6 ไม่กระจายหน้าที่ความรับผิดชอบภายในกลุ่ม ประธานกลุ่มมักดำเนินการทุกอย่างด้วยตนเอง	4.4 การปฏิบัติเลี้ยงดูโค 4.5 การจัดสร้างคอกโคที่ดี 4.6 การตลาดจำหน่ายโค 4.7 การจัดตั้งกลุ่มหรือชมรมผู้เลี้ยงโคของชุมชน	คำตอบแทน แล้วยังเสียเวลาทำมาหากิน 5.5 ขาดแบบอย่างที่ดีของคนในชุมชน ที่เสียสละและอุทิศตนเพื่อพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง 5.6 มีการแยกพวกแยกฝ่ายทำให้ขาดการรวมพลังกันพัฒนาชุมชน 5.7 หน่วยงานภาครัฐที่เข้ามา ชอบให้สัญญาว่าจะช่วยเหลือชุมชน ทำให้ชาวบ้านติดนิสัยคอยรอความช่วยเหลือ 5.8 การพัฒนาจากหน่วยงานภายนอกมักไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน 5.9 หน่วยงานภาครัฐเข้ามาพัฒนาแล้วก็เงียบหายออกไปโดยไม่สานต่อ ทำให้	

ปัญหา	1. ต้นทุนการผลิตสูง	2. ดินขาดความอุดมสมบูรณ์	3. กลุ่มแม่บ้านขาดการพัฒนา	4. ขาดความรู้เรื่อง การเลี้ยงโค	5. ขาดความกระตือรือร้นเข้าร่วมพัฒนา
สาเหตุ (ต่อ)					ชาวบ้านเกิดความเบื่อหน่าย 5.10 คนหนุ่มสาวออกไปทำงานและศึกษาที่อื่นเหลือแต่ผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่
แนวทางแก้ไข	- รัฐควรให้การสงเคราะห์เรื่องการแจกปุ๋ยหรือขายให้ในราคาถูก - รัฐควรควบคุมราคาปุ๋ยและอุปกรณ์ทางการเกษตร - หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของสนับสนุนวิทยากรมาให้ความรู้และคำแนะนำวิธีการผลิตปุ๋ยที่มีคุณภาพใช้เอง - รวมกันสั่งซื้อสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในการผลิตในคราวเดียวกันหลาย ๆ ราย เพื่อซื้อปริมาณมากขึ้น ราคาจะถูกลง - รวมกลุ่มช่วยเหลือพึ่งพากันด้านการผลิตเพื่อลดต้นทุนการผลิต	- ขอความร่วมมือช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องมาช่วยตรวจสอบสภาพดินและหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขสภาพดิน - อบรมความรู้เรื่องการผลิตปุ๋ยชีวภาพที่มีคุณภาพเหมาะแก่การบำรุงพืชและการบำรุงดิน - รมรงค์ให้ลดและเลิกการใช้ปุ๋ยเคมีที่มีสารตกค้างสะสมในดิน - รมรงค์ให้เกษตรกรเลิกวิธีการทำลายหน้าดิน เช่น การเผาตอฟาง	- พัฒนากลุ่มแม่บ้านให้เป็นกลุ่มที่เข้มแข็ง มีระบบการบริหารจัดการที่ดีและมั่นคงในรูปของคณะกรรมการ - ควรมีวาระการบริหารงานของคณะกรรมการเพื่อให้สมาชิกที่มีความสามารถคนอื่น ๆ ได้หมุนเวียนเข้ามาทำงานเพื่อกลุ่ม - เปิดโลกทัศน์ให้แก่กลุ่มแม่บ้านโดยนำไปเยี่ยมชมพบปะกับกลุ่มแม่บ้านในพื้นที่อื่นประสบความสำเร็จ	- เชิญวิทยากรมาให้ความรู้เชิงวิชาการแต่สามารถนำไปปฏิบัติได้เกี่ยวกับการเลี้ยงโคพันธุ์พื้นเมืองอย่างครบวงจร - ผู้เลี้ยงโคเพื่อส่งขายควรรวมตัวกันในรูปของกลุ่มหรือชมรมผู้เลี้ยงวัวชุมชนบ้านประตู่เขียน เพื่อร่วมเป็นกำลังผลิตโคพันธุ์พื้นบ้านที่มีคุณภาพได้มาตรฐานตามความต้องการของตลาดและผู้ซื้อ	- จัดโครงการสร้างจิตสำนึกเพื่อร่วมพัฒนาท้องถิ่น - มีการประชาสัมพันธ์เชิญชวนคนในชุมชนให้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชนอย่างทั่วถึง - ประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติผู้อุทิศตนทำงานเพื่อชุมชนต่อชุมชนในวาระที่เหมาะสม - ผู้นำชุมชนควรเป็นต้นแบบที่ดีของบุคคลผู้อุทิศตนทำงานเพื่อประโยชน์ของชุมชนเป็นสำคัญ

ปัญหา	1. ต้นทุนการผลิตสูง	2. ดินขาดความอุดมสมบูรณ์	3. กลุ่มแม่บ้านขาดการพัฒนา	4. ขาดความรู้เรื่อง การเลี้ยงโค	5. ขาดความกระตือรือร้นเข้าร่วมพัฒนา
แนวทาง แก้ไข (ต่อ)	- จัดตั้งสหกรณ์หรือร้านค้าชุมชนเพื่อขายสินค้าและผลิตภัณฑ์ในการผลิตต่าง ๆ ให้สมาชิกในชุมชนราคาถูกกว่าตลาด - อบรมความรู้เรื่องวิธีการลดต้นทุนการผลิตและการเพิ่มรายได้จากผลผลิต - อบรมความรู้วิธีการเพาะปลูกและเลี้ยงบำรุงต้นพริกและต้นมะม่วงให้ได้ผลปราศจากโรคและแมลงมาทำลาย	- ให้เกษตรกรหยุดพักการใช้ที่ดินเป็นครั้งคราวเพื่อปรับปรุงฟื้นฟูสภาพดิน - ใช้ธรรมชาติθεธรรมชาติโดยส่งเสริมวิธีการปลูกพืชประเภทที่ให้แร่ธาตุและสารอาหารแก่ดิน - สร้างระบบชลประทานง่าย ๆ ที่ไม่ซับซ้อนเพื่อลดน้ำจากคลองเข้าสู่พื้นที่เกษตร - นำเกษตรกรไปศึกษาดูงานในพื้นที่ที่คงสภาพความสมบูรณ์ของสภาพดินได้และทำการเกษตรได้ผลดี	- เชิญวิทยากรที่มีความรู้ ความสามารถมาให้คำแนะนำเกี่ยวกับแนวทาง การสร้างกลุ่มที่มีประสิทธิภาพแก่กลุ่มแม่บ้าน - สร้างหรือจัดหาสถานที่ดำเนินการกิจกรรมของกลุ่มแม่บ้านที่ถาวรเพื่อสร้างความมั่นคงของกลุ่ม การดำเนินงานอย่างเป็นกิจลักษณะและขยายจำนวนสมาชิกได้ - เชิญวิทยากรระดับมืออาชีพมาพัฒนางานฝีมือของกลุ่มแม่บ้านเพื่อเพิ่มคุณภาพให้แก่ผลิตภัณฑ์ - ผลิตภัณฑ์และผลผลิตของกลุ่มแม่บ้านควรขยายประเภทให้มากขึ้นเพื่อสมาชิกจะได้	- อบรมวางแผนการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนเบื้องต้นเพื่อสร้างเสริมให้เป็นเศรษฐกิจของชุมชนต่อไป	- การจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชนควรพิจารณาถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับคนส่วนใหญ่ของชุมชน มิใช่จำกัดอยู่ในวงแคบเฉพาะกลุ่ม - ควรมีคำขวัญกระตุ้นจิตสำนึกของคนในชุมชนให้รักท้องถิ่น เห็นคุณค่าของการร่วมพัฒนาท้องถิ่นติดอยู่ตามที่ต่าง ๆ ของชุมชน - หากเป็นไปได้ให้ผู้นำชุมชนลงไปเชิญหรือขอความร่วมมือให้ถึงบ้านด้วยตนเอง - นำคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการตลอดจนตัวแทนกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ในชุมชนไปศึกษา

ปัญหา	1. ต้นทุนการผลิตสูง	2. ดินขาดความอุดมสมบูรณ์	3. กลุ่มแม่บ้านขาดการพัฒนา	4. ขาดความรู้เรื่อง การเลี้ยงโค	5. ขาดความกระตือรือร้นเข้าร่วมพัฒนา
แนวทางแก้ไข (ต่อ)			เลือกตามความถนัด - กลุ่มแม่บ้านควรสร้างเครือข่ายสัมพันธ์กับองค์กรต่าง ๆ ในจังหวัด สงขลาเพื่อขอความร่วมมือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ - กลุ่มแม่บ้านควรมีกิจกรรมทำร่วมกันอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นเหนียวระหว่างกัน - กลุ่มแม่บ้านควรเชิญวิทยากรมาให้ความรู้และฝึกทักษะ ที่มีคุณประโยชน์ต่อสมาชิกเป็นประจำ เพื่อเห็นคุณค่าของการเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่ม - หน่วยงานที่รับผิดชอบชุมชนและผู้นำชุมชนควรพัฒนา สร้างเสริมกลุ่มแม่บ้านให้เป็นองค์กรที่เข้มแข็งของชุมชน เพราะเป็นประชากรส่วนใหญ่ของชุมชน		ดูงานในพื้นที่ที่ได้รับ การยกย่องด้านการพัฒนาแล้ว กลับมาขยายผล

จากตารางที่ 5.7 – 5.9 พบว่าปัญหาสำคัญ 5 อันดับแรกใน 3 พื้นที่วิจัย ทั้งพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด พื้นที่บ้านอ่าวตัง หมู่ที่ 4 อำเภอควนเนียง และพื้นที่บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร เป็นปัญหาด้านเศรษฐกิจแทบทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านอาชีพ รายได้ เงินทุน และภาวะหนี้สิน มีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมบ้าง ก็เกี่ยวข้องมาถึงปัญหาด้านเศรษฐกิจนั่นเอง ได้แก่ ปัญหาดินเสื่อมและศัตรูพืช มีเพียงพื้นที่บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 เท่านั้นที่มีปัญหาสำคัญแปลกออกไป 1 ปัญหา คือ ปัญหาการขาดความกระตือรือร้นในการพัฒนาของชาวบ้าน

ขั้นกำหนดโครงการและกิจกรรม

หลังจากผ่านการจัดเวทีเสวนา ครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ในขั้นศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชนไปแล้ว ทีมวิจัยได้นำผลจากเวทีทั้ง 2 ครั้ง อันได้แก่ ปัญหาสำคัญ 5 อันดับแรกของชุมชน และแนวทางแก้ไขปัญหา มาดำเนินการต่อในเวทีเสวนาครั้งที่ 3 ซึ่งจัดขึ้นเพื่อกำหนดโครงการและกิจกรรมที่จะแก้ไขปัญหาและสร้างเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชนให้สูงขึ้น ดังมีกำหนดการจัดกิจกรรมในเวทีครั้งที่ 3 ตามตารางข้างล่างนี้

ตารางแสดงกำหนดการจัดเวทีเสวนา ครั้งที่ 3

วันดำเนินเวที	สถานที่	กิจกรรม	เวลา
31 สิงหาคม 2550	บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด (โรงเรียนชุมชนบ้านขาว)	- ทบทวนผลสรุปจากเวทีเสวนาครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 และชี้แจงวัตถุประสงค์ของเวทีเสวนาครั้งที่ 3	9.30 – 10.00 น.
1 ตุลาคม 2550	บ้านอ่าวตัง หมู่ที่ 4 อำเภอควนเนียง (ศาลาวัดท่าม่วง)	- นำปัญหาสำคัญ 5 อันดับแรกและแนวทางการแก้ไขปัญหามาพิจารณาเพื่อร่วมกันกำหนดโครงการและกิจกรรม	10.00 – 12.00 น.
15 พฤศจิกายน 2550	บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร (ศาลาวัดประตู่เขียน)	พักอาหารกลางวัน - กำหนดโครงการและกิจกรรมที่จะดำเนินการร่วมกัน - สรุปผล	12.00 – 13.00 น. 13.00 – 14.30 น. 14.30 – 15.00 น.

สำหรับผู้เข้าร่วมอยู่ในทีมวิจัยของแต่ละพื้นที่มีดังนี้

พื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด มีทีมวิจัยเข้าร่วมทั้งสิ้น 52 คน ประกอบด้วยทีมวิจัยฝ่ายชุมชน 42 คน ทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา 4 คน และคณะผู้วิจัย 6 คน

พื้นที่บ้านอ่าวทิง หมู่ที่ 4 อำเภอกวนเนียง มีทีมวิจัยเข้าร่วมทั้งสิ้น 46 คน ประกอบด้วยทีมวิจัยฝ่ายชุมชน 34 คน ทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา 6 คน และคณะผู้วิจัย 6 คน

พื้นที่บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร มีทีมวิจัยเข้าร่วมทั้งสิ้น 51 คน ประกอบด้วยทีมวิจัยฝ่ายชุมชน 41 คน ทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา 4 คน และคณะผู้วิจัย 6 คน

ส่วนวิธีดำเนินการและผลดำเนินการของการจัดเวทีเสวนาครั้งที่ 3 เมื่อกำหนดโครงการและกิจกรรมที่จะช่วยคลี่คลายปัญหาของชุมชนและสร้างเสริมคุณภาพชีวิตให้แก่ชุมชนนั้นมีดังนี้

1. วิธีดำเนินการ การดำเนินเวทีเสวนาครั้งที่ 3 ในพื้นที่วิจัยทั้ง 3 แห่ง เป็นไปในลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ หัวหน้าโครงการวิจัยเริ่มเปิดเวทีด้วยการย้อนทบทวนถึงผลสรุปจากเวทีก่อนหน้านี้ทั้ง 2 ครั้ง และได้อธิบายชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ของการจัดเวทีเสวนาครั้งที่ 3 ทั้งนี้ไม่เพียงแต่เพื่อกระตุ้นเตือนความทรงจำหรือสร้างความเข้าใจที่ตรงกันเท่านั้น ที่สำคัญก็คือเพื่อสร้างมโนภาพอันชัดเจนถึงกิจกรรมที่เชื่อมโยงต่อเนื่องกันไปจากเวทีเสวนาครั้งที่ 1 จนถึงเวทีเสวนาครั้งที่ 3 ให้แก่สมาชิกทั้งหลายในทีมวิจัย

หลังจากนั้นทีมวิจัยทั้งหมดได้ร่วมกันศึกษาวิเคราะห์แนวทางแก้ไขปัญหาที่ถูกเสนอไว้อย่างถี่ถ้วน แล้วพิจารณาไตร่ตรองว่า แนวทางแก้ไขปัญหาใดควรกำหนดเป็นโครงการเพื่อดำเนินกิจกรรมที่สร้างเสริมคุณภาพชีวิตให้แก่ชุมชน โดยโครงการที่กำหนดขึ้นจะต้องมีคุณลักษณะตามเงื่อนไขที่ทีมวิจัยได้วางกรอบไว้ร่วมกัน คือ

1.1 เป็นโครงการที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการอันแท้จริงของชุมชน
1.2 เป็นโครงการที่สอดคล้องกับแนวทางแก้ไขปัญหาที่ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนของพื้นที่นั้น ๆ ได้ร่วมกันศึกษาวิเคราะห์ และนำเสนอออกมา โดยเฉพาะแนวทางแก้ไขที่สำคัญ 5 อันดับแรกของชุมชน

1.3 เป็นโครงการที่อยู่ในศักยภาพของชุมชนสามารถดำเนินการได้เองหรือขอการสนับสนุนช่วยเหลือจากหน่วยงาน / องค์กรภายนอกและภายในท้องถิ่นได้ไม่ยาก

1.4 เป็นโครงการที่ไม่ติดขัดกับระบบราชการ ซึ่งชุมชนไม่มีอำนาจในการบริหารจัดการ

1.5 เป็นโครงการที่ไม่ติดขัดกับปัจจัยภายนอกที่อยู่เหนืออำนาจการจัดการของชุมชน

1.6 เป็นโครงการที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้เลย ภายใต้การลงทุนต่ำแต่ผลตอบแทนสูง

1.7 เป็นโครงการที่เหมาะสมสอดคล้องกับปัจจัยด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนทุนทางสังคมต่าง ๆ ที่ชุมชนมีอยู่

1.8 เป็นโครงการที่ชุมชนสามารถขยายผลดำเนินการออกไปในรูปของกลุ่ม องค์กร หรือชมรม ที่มีคณะกรรมการบริหารจัดการต่อไปได้อย่างเข้มแข็ง แม้ว่าโครงการวิจัยครั้งนี้จะสิ้นสุดลงแล้วก็ตาม

1.9 เป็นโครงการที่สามารถนำเข้าสู่แผนชุมชนได้ เพื่อให้เกิดการดำเนินงานอย่างจริงจัง และขยายผลสู่คนในชุมชนอย่างแท้จริง

1.10 ในกรณีที่ เป็นโครงการที่ชุมชนต้องการการสนับสนุนช่วยเหลือจากภาครัฐหรือหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ แต่ไม่สามารถดำเนินการเองได้ ให้ทำโครงการเสนอไปยังผู้เกี่ยวข้องตามลำดับการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น

เมื่อได้วงกรอบของโครงการที่จะนำเสนอเพื่อดำเนินการแล้ว ทีมวิจัยได้เปิดโอกาสอย่างเต็มที่ให้ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนเป็นผู้เสนอโครงการ เพราะเป็นผู้รับผลของโครงการโดยตรง แต่ก็ มีบ้างบางโครงการที่คณะผู้วิจัยและทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาได้นำเสนอขึ้น เนื่องจากเห็นว่า จะเกิดประโยชน์ต่อการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชน แต่มิใช่เป็นการขัดแย้งให้ขึ้นอยู่กับยอมรับ และเห็นชอบของทีมวิจัยฝ่ายชุมชนเป็นสำคัญ

สิ่งที่คณะผู้วิจัยได้พยายามผลักดันให้เกิดขึ้นในขั้นตอนนี้ ก็คือ การรับฟังเหตุผลซึ่งกัน และกัน ถึงแม้จะต่างความคิดกันและการยอมรับฟังเสียงของสมาชิกส่วนใหญ่ ถึงแม้ตนเองจะไม่เห็นด้วยก็ตาม ดังเช่น หากมีผู้เสนอโครงการที่ตนไม่เห็นด้วย ก็ได้แย้งด้วยเหตุผลมิใช่ด้วยอารมณ์ หรือโครงการนั้นตนไม่เห็นประโยชน์ แต่คนส่วนใหญ่กลับเห็นประโยชน์ก็ควรยอมรับโดยเห็นแก่ ส่วนรวมมิใช่ส่วนตัว ซึ่งก็สามารถผลักดันให้เกิดขึ้นได้สำเร็จเป็นที่น่าพอใจในทุกพื้นที่วิจัย

2. ผลดำเนินการ การจัดเวทีเสวนาครั้งที่ 3 เพื่อกำหนดโครงการและกิจกรรมที่จะนำไปสู่ การแก้ไขปัญหาของชุมชน และสร้างเสริมคุณภาพชีวิตให้แก่ชุมชนได้ผ่านพ้นไปด้วยดี บรรลุผล ตามวัตถุประสงค์ แม้ว่าจะมีความยุ่งยากกว่าการจัดเวทีเสวนาที่แล้ว ๆ มา เพราะต้องไต่ตรอง ไคร่ครวญอย่างละเอียดรอบคอบว่าแต่ละโครงการและกิจกรรมที่กำหนดขึ้นมานั้นเหมาะสมกับสภาพ ของชุมชนหรือไม่ ให้คุณค่าต่อชุมชนมากน้อยเพียงใด สามารถขยายผลที่มั่นคงต่อชุมชนในระยะ ยาวได้หรือเปล่า ที่สำคัญก็คือตรงกับสภาพปัญหาและความต้องการอันแท้จริงของคนในชุมชน หรือไม่ ดังนั้นจึงมีการแสดงทัศนะกันต่าง ๆ นานามากมายทั้งในเชิงเห็นด้วยและโต้แย้ง แต่ด้วย บรรยากาศของการรับฟังเหตุผลซึ่งกันและกัน รวมทั้งการยอมรับฟังเสียงของสมาชิกส่วนใหญ่ที่ คณะผู้วิจัยและทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาได้สร้างให้เกิดขึ้นในระหว่างดำเนินเวทีเสวนา ทำให้ได้โครงการ และกิจกรรมที่กำหนดขึ้น โดยผ่านความเห็นชอบจากสมาชิกส่วนใหญ่ของทีมวิจัย โดยเฉพาะทีม วิจัยฝ่ายชุมชน แยกตามพื้นที่วิจัยดังนี้

พื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอรอนด

ในการจัดเวทีเสวนาครั้งที่ 3 ทีมวิจัยได้เห็นชอบร่วมกันให้ดำเนิน 5 โครงการต่อไปนี้ในพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3

- 1) โครงการอบรมความรู้เรื่องการจัดโฮมสเตย์ (Home – stay)
- 2) โครงการอบรมปฏิบัติการกำจัดหอยเชอร์รี่เพื่อทำปุ๋ยหมักชีวภาพ
- 3) โครงการอบรมการคัดเลือกและผลิตเมล็ดข้าวพันธุ์ดี
- 4) โครงการอบรมการปลูกพืชสวนผสมและทำปุ๋ยหมักบำรุงดินและพืช
- 5) โครงการอบรมปฏิบัติการเพาะพันธุ์ปลาอุกด้วยวิธีการฉีดฮอร์โมนผสมเทียม

ต่อมาได้มีสมาชิกในทีมวิจัยฝ่ายชุมชน ผู้นำชุมชน และชาวบ้านในชุมชนเสนอขอให้เพิ่มอีก 3 โครงการ ซึ่งคณะผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า เป็นโครงการที่เกิดคุณประโยชน์ต่อชุมชน สามารถจัดหาวิทยากรได้ และมีระยะเวลาดำเนินโครงการเพียงพอ จึงได้จัดให้ตามที่เสนอขอมาเป็นโครงการที่ 6-8 ได้แก่

- 6) โครงการอบรมปฏิบัติการประดิษฐ์ดอกไม้ตกแต่งงานต่าง ๆ แก่กลุ่มแม่บ้าน
- 7) โครงการอบรมปฏิบัติการเพาะเลี้ยงไรแดง
- 8) โครงการอบรมปฏิบัติการเขียนโครงการ

พื้นที่บ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 อำเภอควนเนียง

โครงการที่ทีมวิจัยร่วมกันพิจารณากำหนดขึ้นจากการจัดเวทีเสวนาครั้งที่ 3 เพื่อดำเนินการต่อไปในพื้นที่บ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 มีอยู่ 5 โครงการ ได้แก่

- 1) โครงการอบรมปฏิบัติการเพาะพันธุ์ปลาอุกด้วยวิธีการฉีดฮอร์โมนผสมเทียม
- 2) โครงการอบรมปฏิบัติการเพาะเลี้ยงไรแดง
- 3) โครงการอบรมการปลูกพืชสวนผสม และทำปุ๋ยหมัก (EM.)
- 4) โครงการอบรมปฏิบัติการเพาะเห็ดนางฟ้า เห็ดนางรม เห็ดเป๋าฮื้อ เห็ดหูหนู
- 5) โครงการอบรมเพื่อสร้างเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน

ต่อมาทีมวิจัยได้กำหนดขึ้นมามาก 1 โครงการ ตามข้อเสนอของผู้นำชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาในชุมชน เนื่องจากชาวบ้านในพื้นที่บ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 มีจุดอ่อนอยู่มากในด้านการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน โครงการหลังนี้ นับเป็นโครงการที่ 6 ซึ่งได้แก่

- 6) โครงการสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน

พื้นที่บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร

สำหรับการจัดเวทีเสวนาครั้งที่ 3 ในพื้นที่บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 ทีมวิจัยได้ตกลงร่วมกันที่จะดำเนิน 5 โครงการที่กำหนดต่อไปนี้

- 1) โครงการอบรมความรู้การเลี้ยงโคพันธุ์พื้นเมืองอย่างครบวงจร

- 2) โครงการอบรมการปลูกพืชสวนผสมและทำปุ๋ยหมัก
- 3) โครงการอบรมปฏิบัติการประดิษฐ์และตกแต่งดอกไม้งานศพแก่กลุ่มแม่บ้าน
- 4) โครงการอบรมการทำขนมแก่กลุ่มแม่บ้าน
- 5) โครงการอบรมเพื่อสร้างเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน

ต่อมากลุ่มผู้นำชุมชนในพื้นที่บ้านประจวบเขียน หมู่ที่ 5 ได้ขอให้คณะผู้วิจัยดำเนินการเพิ่มอีก 1 โครงการ เป็นโครงการที่ 6 ได้แก่

6) โครงการอบรมปฏิบัติการเขียนโครงการ

ทั้งนี้คณะผู้วิจัยได้นำไปปรึกษาหารือกับทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาและทีมวิจัยฝ่ายชุมชนเพื่อขอความเห็นในการจัดโครงการที่ 6 ซึ่งก็ได้รับความเห็นชอบเพราะคำนึงถึงคุณประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับในระยะยาว

อนึ่ง หลังจากเสร็จสิ้นเวทีเสวนาครั้งที่ 3 แล้ว ทีมวิจัยได้เชิญผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ กำนันผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลหรือตัวแทน และบุคคลที่มีบทบาทเด่นด้านการพัฒนาชุมชนที่ชาวบ้านให้การยอมรับนับถือในแต่ละพื้นที่วิจัยมาประชุมร่วมกัน เพื่อนำเสนอผลจากการจัดเวทีเสวนาครั้งที่ 3 ให้รับทราบ และขอความเห็นชอบเกี่ยวกับโครงการและกิจกรรมที่ทีมวิจัยได้กำหนดขึ้น รวมทั้งขอคำปรึกษาแนะนำอันจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินโครงการและกิจกรรม ซึ่งปรากฏว่าผู้นำท้องถิ่นทุกท่านที่เข้าประชุมต่างเห็นชอบกับโครงการและกิจกรรมทั้งหมด อีกทั้งยังพร้อมจะให้การสนับสนุนทุกวิถีทางที่จะกระทำได้ โดยเฉพาะการสนับสนุนผลักดันให้เข้าสู่แผนชุมชนเพื่อสร้างความยั่งยืนมั่นคงให้แก่โครงการและกิจกรรมเหล่านั้น

ขั้นตอนโครงการและกิจกรรม

เมื่อกำหนดโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและสร้างเสริมคุณภาพชีวิตให้แก่ชุมชน แล้วผ่านความเห็นชอบจากผู้นำท้องถิ่นเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็จะเป็นขั้นตอนโครงการและกิจกรรมตามที่กำหนดไว้ แต่ก่อนอื่นได้ดำเนินการตามลำดับดังนี้

1. ประชุมเพื่อตกลงร่วมกันว่าจะดำเนินโครงการและกิจกรรมใดก่อนหลังตามลำดับ
2. วางแผนเตรียมการล่วงหน้าเพื่อให้การดำเนินโครงการและกิจกรรมแต่ละครั้งผ่านไปด้วยความสำเร็จราบรื่น และบรรลุวัตถุประสงค์ตามต้องการ อาทิ การกำหนดวันเวลาและกิจกรรมของโครงการแต่ละครั้ง การติดต่อประสานกับวิทยากรและผู้เกี่ยวข้อง การเตรียมความพร้อมด้านสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ เอกสาร อาหาร เครื่องดื่ม และการประชาสัมพันธ์เชิญชวนผู้สนใจในชุมชนเข้าร่วมโครงการ เป็นต้น

3. กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละฝ่ายและบุคคลเพื่อดำเนินการให้บรรลุตามแผนที่วางไว้

4. ร่วมกันดำเนิน โครงการและกิจกรรมที่กำหนดไว้ เพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตให้แก่ชุมชน รายละเอียดต่อจากนี้ไปเป็นเรื่องของการดำเนินโครงการและผลของการดำเนินโครงการในแต่ละพื้นที่วิจัย

พื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอรอนด

ในพื้นที่นี้มีการดำเนินโครงการทั้งสิ้น 8 โครงการ ซึ่งจะขอนำเสนอการดำเนินโครงการแต่ละโครงการ และผลของการดำเนินโครงการนั้น ๆ โดยเรียงตามลำดับที่จัดดังนี้

1. การดำเนินโครงการอบรมความรู้เรื่องการจัดทำโฮมสเตย์ (Home – stay) โครงการนี้ได้จัดขึ้นในวันที่ 24 ตุลาคม 2550 ในช่วงเวลา 10.00 – 14.00 น. ณ ห้องสมุดโรงเรียนชุมชนบ้านขาว มีผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมทั้งสิ้น 23 คน ซึ่งล้วนเป็นผู้ตั้งใจจริงที่จะประกอบการดำเนิน

วัตถุประสงค์ของการดำเนินโครงการก็คือ เพื่อสร้างทางเลือกด้านอาชีพที่เพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน ซึ่งประสบปัญหาสำคัญด้านรายได้ และขาดที่ดินทำกิน จำเป็นต้องเช่าที่ดินราคาแพงจากพวกนายทุน อีกประการหนึ่งก็เพื่อพัฒนาส่งเสริมให้พื้นที่ชุมชนบ้านขาว เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญของจังหวัดสงขลา เนื่องจากมีสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้ออำนวยต่อการเป็นจุดขายด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นความงดงาม ความน่าดึงดูดใจ ความน่าสนใจศึกษาของทิวทัศน์ ธรรมชาติของชุมชน ทะเลสาบ และความหลากหลายทางชีวภาพ จุดชมวิวนบนสะพานข้ามทะเลสาบ วิถีทางการเกษตรหลากหลายประเภท ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้าน นอกจากนี้ยังช่วยสนับสนุนให้นโยบายพัฒนาพื้นที่บ้านขาวเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอนาคตขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านขาวบรรลุผลสำเร็จอีกทางหนึ่งด้วย

สำหรับวิทยากรที่ได้รับเชิญมาอบรมความรู้และแนะแนวทางการจัดการเรื่องโฮมสเตย์ในโครงการ ได้แก่ ดร.แสนศักดิ์ ศิริพานิช และนายป้อมศักดิ์ ทองเนื้อแข็ง (กำลังศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยบูรพา) อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ซึ่งทั้ง 2 ท่าน เป็นผู้มีความรอบรู้ และผ่านประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการจัดการธุรกิจบ้านพักแบบโฮมสเตย์มานาน อีกทั้งยังมีความสามารถเป็นเยี่ยมในการถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ให้ผู้เข้าร่วมโครงการเกิดความเข้าใจ มองเห็นแนวทางการจัดโฮมสเตย์อย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน

ในส่วนที่เป็นสาระเนื้อหาที่วิทยากรนำมาถ่ายทอดแก่ผู้เข้าร่วมโครงการนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหลักการทั่วไปของโฮมสเตย์ เครื่องชี้วัดคุณภาพมาตรฐานของโฮมสเตย์ การบริหารจัดการโฮมสเตย์ รวมทั้งพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวโฮมสเตย์ แล้วยังมีเรื่องอื่น ๆ

อีกที่วิทยากรได้พยายามเน้นย้ำให้ผู้เข้าร่วมโครงการเกิดความตระหนักก็คือ ประการแรก การจัดทำโฮมสเตย์ต้องคำนึงถึงความพร้อม ความรู้ ความเข้าใจของชุมชนเป็นสำคัญ โดยชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ

ดังนั้นโฮมสเตย์จึงมิใช่เรื่องที่ชุมชนใดก็จัดได้หากขาดความพร้อม ประการต่อมาการจัดโฮมสเตย์จะต้องไม่ไปทำลายหรือเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน เพราะจุดขายของโฮมสเตย์อยู่ที่วิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่น่าสนใจนั่นเอง และอีกประการหนึ่งที่พึงตระหนักอย่างยิ่งก็คือ รายได้จากการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เป็นรายได้เสริมจากอาชีพหลักของชุมชนเท่านั้น มิใช่รายได้หลักของชุมชน

ด้านเทคนิควิธีการถ่ายทอดเนื้อหาสาระแก่ผู้เข้าร่วมโครงการนั้น วิทยากรทั้งสองได้แบ่งเนื้อหาสาระกันตามความถนัด โดยใช้การบรรยายเชิงสนทนาพูดคุยกัน บางตอนได้ใช้เพาเวอร์พอยท์ (power-point) และการฉายซีดีประกอบด้วย เพื่อความเข้าใจและน่าสนใจเพิ่มขึ้น พร้อมกันนั้นก็เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมโครงการซักถามข้อสงสัยหรือแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่

ผลของการดำเนินโครงการ การดำเนินโครงการอบรมความรู้เรื่องโฮมสเตย์นับว่าประสบผลสำเร็จดียิ่ง ถึงแม้จะมีผู้เข้าร่วมโครงการเพียง 23 คน แต่ก็ล้วนเป็นผู้สนใจและต้องการจะเป็นผู้ริเริ่มจัดทำโฮมสเตย์เป็นกลุ่มแรกของชุมชนอย่างแท้จริง ดังนั้นตลอดเวลาของการเข้าร่วมโครงการจึงต่างให้ความสนใจและซักถามข้อสงสัยต่าง ๆ มากมายกับวิทยากรท่ามกลางบรรยากาศอบอุ่นเป็นกันเองระหว่างผู้เข้าร่วมโครงการและวิทยากร ทำให้พากันรู้สึกที่เวลาผ่านไปอย่างรวดเร็ว

อีกสิ่งหนึ่งที่แสดงถึงผลสำเร็จของการดำเนินโครงการนี้ก็คือ ได้มีการขอร้องจากผู้เข้าร่วมโครงการให้วิทยากรช่วยจัดตั้งกลุ่มแกนนำโฮมสเตย์ของชุมชนในรูปแบบกรรมการโดยแยกออกเป็นฝ่ายต่าง ๆ ตามหน้าที่และกิจกรรมที่ควรจะมี ซึ่งในการนี้ได้มีผู้เข้าร่วมโครงการเสนอตัวและยินดีรับการเสนอเข้าร่วมเป็นกรรมการจนครบทุกฝ่าย ดังปรากฏรายชื่อต่อไปนี้ในคณะกรรมการ

คณะกรรมการกลุ่มจัดการโฮมสเตย์

พื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 4 อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

ประธานกลุ่ม	น.ส. โสภิษา	ขุนชู
รองประธาน	นางคณภรณ์	ชูบัวทอง
เหรัญญิก	น.ส. พรทิพย์	จันทร์จับ
	นางเพ็ญศรี	ทองปาน
ประชาสัมพันธ์	นางมิ่งขวัญ	รัตนภักดี
	นางผัด	ไขร์รักษ์
เลขานุการ	นางพรเพ็ญ	มาลีหอม

ผู้รับผิดชอบบ้านพัก	น.ส. โสภิญญา	ขุนชู
	นางปริง	โรจนรัตน์
	นางผัด	ไชร์รักษ์
	นางคณภรณ์	ชูบัวทอง
	น.ส.พรทิพย์	จันทร์จบ

ผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรม

1. การเลี้ยงแพะ	นางเพ็ญศรี	ทองปาน
	น.ส.พรทิพย์	จันทร์จบ
2. การสานเสื่อจูด	นางพรเพ็ญ	มาลีหอม
	นางปริง	โรจนรัตน์
3. การผลิตน้ำตาลโตนด	นางกัลยา	ชูบัวทอง
	นางคณภรณ์	ชูบัวทอง
4. การทำไร่นาสวนผสม	นางพยอม	ราชจันทร์
	นางเพ็ญศรี	ทองปาน
	นางมิ่งขวัญ	รัตนภักดี
5. การจัดบ้านพัก	น.ส. โสภิญญา	ขุนชู
	น.ส.พรทิพย์	จันทร์จบ
	นางปริง	โรจนรัตน์
	นางมิ่งขวัญ	รัตนภักดี
6. การนำชมทะเลสาบ และชมนกในเขตพื้นที่อนุรักษ์	นายเหิม	เพ็งศรี
	นายสามารถ	ศิรินอง
	นางพรรณณี	ผอมแข่ง
	นางผัด	ไชร์รักษ์
7. การนำชมการทำนา	นางสมนึก	ขุนชู
	นางจิรภา	ช่วยแทน
	นายเหิม	เพ็งศรี

ก่อนปิดโครงการอบรมความรู้เรื่องการจัดโฮมสเตย์ ได้แจกแบบประเมินผลให้ผู้เข้าร่วมโครงการทั้ง 23 คน ประเมินผลโครงการ ซึ่งได้ผลการประเมินดังแสดงไว้ในตารางที่ 5.10

ตารางที่ 5.10 ผลการประเมินโครงการอบรมความรู้เรื่องการจัดโฮมสเตย์ ที่บ้านชาว หมู่ที่ 3

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	$\bar{X}$	การแปลผล
1. เป็นโครงการที่จัดขึ้นตามความต้องการของชุมชน	3	14	6	-	-	3.87	มาก
2. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมให้ความสนใจอย่างแท้จริง	16	7	-	-	-	4.68	มากที่สุด
3. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมได้รับความรู้ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งจากวิทยากร	17	6	-	-	-	4.74	มากที่สุด
4. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จได้	12	11	-	-	-	4.52	มากที่สุด
5. เป็นโครงการที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิตของชุมชน	10	10	3	-	-	4.30	มาก
6. เป็นโครงการที่สมาชิกในชุมชนมีศักยภาพและความสามารถที่จะดำเนินการต่อไปด้วยตนเองได้	20	3	-	-	-	4.86	มากที่สุด
7. เป็นโครงการที่กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินการให้ประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพภายในชุมชน	10	8	5	-	-	4.22	มาก
8. เป็นโครงการที่ช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชน และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนให้สูงขึ้น	16	4	3	-	-	4.56	มากที่สุด
9. เป็นโครงการที่สมควรขยายผลให้กว้างขวางต่อไปอย่างต่อเนื่อง	19	4	-	-	-	4.82	มากที่สุด
รวม	123	67	17	-	-	4.51	มากที่สุด

จากผลการประเมินในตารางที่ 5.10 พบว่าผู้เข้าร่วมโครงการอบรมความรู้เรื่องการจัดโฮมสเตย์มีความเห็นต่อข้อความที่ประเมินโครงการส่วนใหญ่อยู่ระดับมากที่สุด มี 3 โครงการที่อยู่ระดับมาก และเมื่อพิจารณาผลการประเมินในภาพรวมก็จะเห็นว่าอยู่ระดับมากที่สุด สรุปได้ว่าการดำเนินการอบรมในโครงการนี้ประสบความสำเร็จและสร้างเสริมคุณภาพด้านการพัฒนาแก่ชุมชนบ้านชาว หมู่ที่ 3 เป็นอย่างมาก

2. การดำเนินโครงการกำจัดหอยเชอรี่เพื่อทำปุ๋ยหมักชีวภาพ โครงการนี้ได้จัดขึ้นในวันที่ 23 พฤศจิกายน 2550 ในช่วงเวลา 10.00 – 14.30 น. ณ ห้องสมุดโรงเรียนชุมชนบ้านขาว และบริเวณเฉลี่ยงด้านหน้า มีผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมทั้งสิ้น 61 คน นับเป็นโครงการที่มีผู้สนใจเข้าร่วมจำนวนมาก

วัตถุประสงค์ของการดำเนินโครงการนี้คือ เพื่อให้ความรู้ในการกำจัดหอยเชอรี่ศัตรูพืชตัวกลางของชุมชนด้วยวิธีการประหยัด ได้ผลดี และหลีกเลี่ยงการนำสารเคมีอันตรายมาใช้กำจัด วัตถุประสงค์ต่อไปก็เพื่อให้ความรู้ในการนำปุ๋ยหมักชีวภาพจากหอยเชอรี่สำหรับบำรุงดิน เพิ่มผลผลิตทางการเกษตร และลดต้นทุนการผลิตจากการซื้อปุ๋ย โดยมีวิทยากรผู้ดำเนินการอบรมความรู้ คือ อาจารย์वासนา มุสา ประจำโปรแกรมวิชาชีวภาพ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ซึ่งทำการศึกษาวิจัยเรื่องนี้อย่างต่อเนื่องมาตลอด อีกทั้งยังได้เคยนำนักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เข้าไปดำเนินโครงการวิจัยทำปุ๋ยหมักชีวภาพจากหอยเชอรี่ในพื้นที่อื่นของอำเภอรโนคอย่างประสบความสำเร็จดียิ่งมาแล้ว

ในส่วนที่สาระเนื้อหาวิทยากรนำมาอบรมความรู้ให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการ เป็นการกล่าวถึงวิธีการกำจัดหอยเชอรี่ด้วยวิธีธรรมชาติแบบหนามยอกเอาหนามบ่ง กล่าวคือ นำหอยเชอรี่ที่ทูปเปลือกแล้ว 30 ก.ก. มาผสมกับกากน้ำตาล 10 ก.ก. น้ำ 10 ลิตร สารหมัก พด. 2 ของกรมการ พัฒนาที่ดิน 1 ชอง เพื่อย่อยหอยเชอรี่ และเปลือกสับประดสับ 10 ก.ก. เพื่อดับกลิ่นและเร่งการย่อยสลาย (อาจมากกว่านี้ก็เพิ่มลดตามสัดส่วน) นำส่วนประกอบทั้งหมดมาคลุกเคล้าให้เข้ากัน หมักไว้ในถังหมักที่ไม่ควรปิดฝาให้สนิท และกวนทุก ๆ 7 วัน เพื่อระบายแก๊สออกไปเมื่อครบ 20 วันแล้วก็สามารถนำไปใช้ได้ โดยผสมน้ำหมักหอยกับน้ำในอัตราส่วน 1 : 5 เช่น น้ำหมักหอย 1 ลิตร ต่อน้ำ 5 ลิตร แล้วนำไปฉีดพ่นที่ปลูกตามใบ ลำต้น และโคนต้น หรือบริเวณพื้นที่เพาะปลูก รวมทั้งพื้นที่ปลูกข้าว ซึ่งคุณสมบัติและประโยชน์ของน้ำหมักหอยเชอรี่มีดังนี้

คุณสมบัติ ได้แก่

1. มีฮอร์โมนและธาตุอาหารหลายชนิดที่พืชต้องการ
2. มีกรดอินทรีย์หลายชนิด เช่น กรดอมิโน กรดแลคติก และกรดอะซีติก รวมทั้งมี

วิตามินบีด้วย

3. มีค่าเป็นกรดเป็นด่างอยู่ระหว่าง 3 – 4 ที่มีคุณค่าต่อพืช

ประโยชน์ ได้แก่

1. เร่งการเจริญเติบโตของรากพืช
2. เพิ่มความสมบูรณ์ของใบและการยึดตัวของลำต้น
3. แซ่เมล็ดพืชก่อนนำไปปลูก จะเร่งการงอกของเมล็ด
4. ส่งเสริมการออกดอกและการติดผลที่สมบูรณ์

5. ให้จัดหาอาหารแก่พืช โดยเฉพาะความอุดมของไนโตรเจน จึงเหมาะนำไปฉีดในพื้นที่เพาะปลูก รวมทั้งนำไปหยดผสมกับน้ำในนาข้าว เพื่อเพิ่มผลผลิต

6. ฉีดขับไล่แมลงศัตรูพืชและใช้ทำความสะอาดกลั่นเหม็นของคอกสัตว์

ด้านเทคนิควิธีในการถ่ายทอดเนื้อหาสาระแก่ผู้เข้าร่วมโครงการนั้น วิทยากรได้ใช้การบรรยายเชิงสนทนามากกว่าใช้หลักวิชาการเพื่อความเข้าใจง่ายและเหมาะกับชาวบ้าน โดยใช้สถานที่ภายในห้องสมุดของโรงเรียนชุมชนบ้านขาว พร้อมทั้งนำครูจากโรงเรียนในพื้นที่อื่นของอำเภอระโนดซึ่งเคยผ่านการอบรมก่อนหน้านี้มาร่วมถ่ายทอดประสบการณ์ด้วย

หลังจากผ่านการบรรยายในห้องแล้ว วิทยากรได้นำผู้เข้าร่วมโครงการออกมาที่เฉลียงหน้าห้อง เพื่อศึกษาวิธีการทำปุ๋ยหมักชีวภาพจากหอยเชอร์รี่ด้วยการทดลองปฏิบัติการจริง ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ผู้เข้าร่วมโครงการให้ความสนใจและพอใจกันมาก ดังเห็นได้จากการรุมล้อมสังเกตการณ์อย่างใกล้ชิด และความกระตือรือร้นในการลงมือร่วมกันทดลองปฏิบัติตามคำแนะนำของวิทยากร ทั้งนี้ระหว่างการทดลองปฏิบัติการจริงได้มีการซักถามวิทยากรจนหมดข้อสงสัย นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมโครงการยังได้รับแจกเอกสารจากวิทยากรจนครบทุกคนอีกด้วย

ผลของการดำเนินโครงการ เนื่องจากการแพร่ระบาดของหอยเชอร์รี่เป็นปัญหาภัยเชื้อที่สร้างความเดือดร้อนอย่างหนักให้กับพื้นที่เพาะปลูกของเกษตรกรชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 มานานแล้ว โครงการนี้จึงเรียกความสนใจได้มากจากผู้ประกอบอาชีพเกษตรกร ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชุมชน ทั้งนี้จุดน่าสนใจของโครงการอยู่ที่การให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการกำจัดหอยเชอร์รี่ โดยนำหอยเชอร์รี่ที่จับได้มาแปรสภาพเป็นน้ำหมักชีวภาพที่อุดมคุณค่าต่อพืชผล พื้นที่เกษตรและสิ่งแวดล้อมแทนที่จะนำมาฆ่าให้ตายแล้วปล่อยทิ้งไปเฉย ๆ อย่างเปล่าประโยชน์ด้วยจุดสนใจดังกล่าว จึงมีผู้เข้าร่วมโครงการจำนวนมาก และตั้งใจกันอย่างเต็มที่ที่จะรับความรู้จากวิทยากร ตลอดจนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่วิทยากรกำหนด ทำให้การดำเนินโครงการประสบความสำเร็จได้ด้วยดีไม่น้อยกว่าโครงการที่ผ่านมาแล้ว

นอกจากนั้น จากการสังเกตของคณะผู้วิจัย ยังพบว่าคุณลักษณะหลายอย่างในตัววิทยากรก็ส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการ ตัวอย่างเช่น การเตรียมความพร้อมล่วงหน้าเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเนื้อหา เอกสาร และวัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้ การปรับตัวให้เข้ากับผู้เข้าร่วมโครงการได้อย่างกลมกลืน ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการด้วยภาษาถิ่นที่ฟังเข้าใจง่าย ๆ สอดแทรกอารมณ์ขัน และที่สำคัญก็คือการแสดงออกที่บ่งบอกความเต็มใจมาเป็นวิทยากรให้ผู้เข้าร่วมโครงการสัมผัสได้ ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้ได้สร้างความนิยมชมชอบให้กับผู้เข้าร่วมโครงการจนกล่าวได้ว่าเป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่งที่ช่วยให้การดำเนินโครงการประสบความสำเร็จอย่างน่าพึงพอใจ

หลังจากวิทยากรเสร็จสิ้นการดำเนินโครงการแล้ว ได้มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อเป็นแกนนำในการทำปฎิบัติหมักชีวภาพจากหอยเชอรี่และขยายผลภายในชุมชนต่อไป ดังมีบุคคลต่อไปนี้อยู่ในรายชื่อคณะกรรมการ

**คณะกรรมการกลุ่มทำปฎิบัติหมักชีวภาพจากหอยเชอรี่
พื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา**

ประธานกลุ่ม	นายสวัสดิ์ ผอมเซ่ง
รองประธานกลุ่ม	นายคูไชย จันทวงศ์
กรรมการฝ่ายประสานและดำเนินการ	นายสุชล สุวรรณวงศ์ นายอาทร อ่อนประเสริฐ นายสมปอง ชูบัวทอง นายวุฒิ บุญชู นายชม สุวรรณศิลป์ นางเพ็ญศรี สิริทอง นางเพ็ญจิตร อยู่ด้วง นางปราณี นิมอินทร์ นางฉลวย คงไชย นางสมผล วัฒิวรรณผล
ประชาสัมพันธ์	น.ส.จัตติยะ แก้วมณี นางโสภิษา ขุนชู
เลขานุการ	นางยุพดี คงจันทร์

ก่อนเปิดโครงการกำจัดหอยเชอรี่เพื่อทำปฎิบัติหมักชีวภาพ ได้นำแบบประเมินผลโครงการมาให้ผู้เข้าร่วมโครงการจำนวน 30 คนตอบ ซึ่งได้ผลการประเมินดังแสดงไว้ในตารางที่ 5.11

ตารางที่ 5.11 ผลการประเมินโครงการกำจัดหอยเชอรี่เพื่อทำปุ๋ยหมักชีวภาพ พื้นที่บ้านขาว
หมู่ที่ 3

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	$\bar{X}$	การแปลผล
1. เป็นโครงการที่จัดขึ้นตามความต้องการของชุมชน	11	15	4	-	-	4.23	มาก
2. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมให้ความสนใจอย่างแท้จริง	26	4	-	-	-	4.86	มากที่สุด
3. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมได้รับความรู้อันเป็นประโยชน์จากวิทยากร	22	8	-	-	-	4.73	มากที่สุด
4. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จได้	21	9	-	-	-	4.70	มากที่สุด
5. เป็นโครงการที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิตของชุมชน	12	15	3	-	-	4.30	มาก
6. เป็นโครงการที่สมาชิกในชุมชนมีศักยภาพและความสามารถที่จะดำเนินการต่อไปด้วยตนเองได้	28	2	-	-	-	4.93	มากที่สุด
7. เป็นโครงการที่กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพภายในชุมชน	14	16	-	-	-	4.13	มาก
8. เป็นโครงการที่ช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชน และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนให้สูงขึ้น	20	8	2	-	-	4.60	มากที่สุด
9. เป็นโครงการที่สมควรขยายผลให้กว้างขวางต่อไปอย่างต่อเนื่อง	20	10	-	-	-	4.67	มากที่สุด
รวม	174	87	9	-	-	4.61	มากที่สุด

จากผลการประเมินในตารางที่ 5.11 พบว่าผู้เข้าร่วมโครงการกำจัดหอยเชอรี่เพื่อทำปุ๋ยหมักชีวภาพมีความเห็นต่อข้อความที่ประเมินโครงการส่วนใหญ่อยู่ระดับมากที่สุด มี 3 ข้อความที่อยู่ระดับมาก และเมื่อพิจารณาผลการประเมินในภาพรวมก็จะเห็นว่าอยู่ระดับมากที่สุด สรุปได้ว่าการดำเนินการอบรมในโครงการนี้ประสบผลสำเร็จ และสร้างเสริมคุณภาพด้านการพัฒนาแก่ชุมชนบ้าน หมู่ที่ 3 เป็นอย่างมาก

3. การดำเนินโครงการอบรมปฏิบัติการการเพาะพันธุ์ปลาดุกด้วยวิธีการฉีดฮอร์โมนผสมเทียม โครงการนี้ได้จัดขึ้น 2 ครั้ง ๆ ละ 2 วัน ครั้งแรกจัดขึ้นในวันที่ 18 – 19 มกราคม 2551 และครั้งที่สอง จัดขึ้นในวันที่ 20 – 21 มีนาคม 2551 ดังกำหนดการที่แสดงไว้ในตารางข้างล่างนี้

ครั้งที่	วันดำเนินการ	สถานที่	กิจกรรม	เวลา
1	18 มกราคม 2551	โรงเรียนชุมชนบ้านขาว	- อบรมความรู้การเพาะพันธุ์ปลาดุกด้วยวิธีการฉีดฮอร์โมนผสมเทียม	13.00 – 15.00 น.
		บ้านนางสมนึก ชุนชู	- ลงมือปฏิบัติการฉีดฮอร์โมน	15.00 – 17.00 น.
	19 มกราคม 2551	บ้านนางสมนึก ชุนชู	- อบรมปฏิบัติการผสมพันธุ์เทียมปลาดุกและการฟักไข่	09.00 – 12.00 น.
		โรงเรียนชุมชนบ้านขาว	- อบรมความรู้การอนุบาลลูกปลาดุกและอาหารใช้เลี้ยงปลาดุก	13.00 – 15.00 น.
2	20 มีนาคม 2551	โรงเรียนชุมชนบ้านขาว	- อบรมความรู้การเพาะพันธุ์ปลาดุกด้วยวิธีการฉีดฮอร์โมนผสมเทียม	13.00 – 15.00 น.
		บ้านนายวุฒิ บุญชู	- ลงมือปฏิบัติการฉีดฮอร์โมน	15.00 – 17.00 น.
	21 มีนาคม 2551	บ้านนายวุฒิ บุญชู	- อบรมปฏิบัติการผสมพันธุ์เทียมปลาดุกและการฟักไข่	09.00 – 12.00 น.
		โรงเรียนชุมชนบ้านขาว	- อบรมความรู้การอนุบาลลูกปลาดุกและอาหารใช้เลี้ยงปลาดุก	13.00 – 15.00 น.

การจัดโครงการครั้งแรกมีผู้เข้าร่วมจำนวน 24 คน และการจัดครั้งที่สองมีผู้เข้าร่วมจำนวน 28 คน สาเหตุที่ทีมวิจัยได้จัดโครงการ 2 ครั้ง ก็เพราะในการจัดครั้งแรกนั้นมีความต้องการเข้าร่วมมากกว่านี้ แต่ติดไปงานแต่งงานของคนในชุมชนที่ขาดไม่ได้ บุคคลกลุ่มนี้ได้มาขออภัยให้จัดขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่ง แล้วยังมีผู้ที่เคยเข้าร่วมโครงการครั้งแรกต้องการเข้าร่วมอีกเป็นครั้งที่สอง เพราะต้องการสั่งสมความรู้ ทักษะความชำนาญให้ถึงขั้นยึดเป็นอาชีพเสริมสร้างรายได้อันมั่นคงแก่ครอบครัว นอกจากนี้ก็ยังมีกลุ่มแกนนำชุมชนมาเสนอขอให้จัดขึ้นเป็นครั้งที่สอง เพื่อเพิ่มจำนวน

ผู้สามารถเพาะเลี้ยงปลาคุณอยู่ในชุมชน อันจะนำไปสู่การจัดตั้งกลุ่มส่งเสริมการเพาะเลี้ยงปลาคุณ ให้นำไปเป็นอาชีพเศรษฐกิจสำคัญของชุมชนต่อไป ดังนั้น เพื่อตอบสนองความต้องการตามที่กล่าว ทีมวิจัยจึงได้พิจารณาจัดโครงการอบรมปฏิบัติการเพาะพันธุ์ปลาคุณด้วยวิธีการฉีดฮอร์โมนผสมเทียมถึง 2 ครั้ง

สำหรับวัตถุประสงค์ของการดำเนินโครงการก็เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถปฏิบัติการเอง ได้แก่ ผู้เข้าร่วมโครงการในเรื่องวิธีการเพาะพันธุ์ปลาคุณด้วยวิธีการฉีดฮอร์โมนผสมเทียมที่เรียกว่า “วิธีการผสมเทียมแบบดัดแปลงแห้ง” ซึ่งเป็นวิธีการไม่ยุ่งยากซับซ้อน นำไปใช้ได้ง่ายเห็นผลรวดเร็วทันใจ และได้ปริมาณลูกปลาจำนวนมาก นอกเหนือจากนี้ก็คือ การสร้างความรู้ ความเข้าใจถึงวิธีการอนุบาลลูกปลาและการดูแลให้อาหารปลา โดยมุ่งหวังให้ผู้เข้าร่วมโครงการนำไปใช้ประโยชน์ต่อการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ สร้างการกินคืออยู่ดีแก่ครอบครัวและชุมชนต่อไป

ส่วนวิทยากรผู้ดำเนินการอบรมปฏิบัติการในโครงการ ได้แก่ นางณิศา มาชูรองประธานโปรแกรมวิชาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ซึ่งมีประสบการณ์การสอนเนื้อหาวิชาเรื่องการเพาะพันธุ์ปลาโดยเฉพาะปลาคุณด้วยวิธีการฉีดฮอร์โมนผสมเทียมแก่นักศึกษาวิชาเอกการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติมายาวนานจนมีความเชี่ยวชาญด้านนี้ เป็นที่ยอมรับความสามารถจากภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย

สาระเนื้อหาที่วิทยากรนำมาอบรมถ่ายทอดและฝึกปฏิบัติแก่ผู้เข้าร่วมโครงการเรียงตามลำดับ ได้แก่ เรื่องการแยกเพศปลาคุณ การเลี้ยงและคัดพ่อพันธุ์ แม่พันธุ์ปลา วิธีการฉีดฮอร์โมนผสมเทียม ซึ่งประกอบด้วยเรื่องอุปกรณ์และฮอร์โมนที่ใช้ การเตรียมฮอร์โมน การคำนวณฮอร์โมน ตำแหน่งที่ฉีดฮอร์โมนและวิธีการฉีด และขั้นตอนการผสมพันธุ์ระหว่างไข่แก่ของแม่ปลาที่ได้รับการฉีดฮอร์โมนกับเชื้ออสุจิของพ่อปลา จากนั้นตามด้วยเรื่องการฟักไข่ การอนุบาลลูกปลา และการเลี้ยงให้อาหารปลา นับว่าครบกระบวนการเพาะและเลี้ยงปลาคุณ

วิทยากรไม่ได้เริ่มต้นดำเนินงานในวันที่ตรงกับกำหนดการอบรม แต่ได้เข้าไปในพื้นที่ชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 ด้วยตนเองก่อนหน้าประมาณ 1 เดือน เพื่อทำความตกลงกับผู้ที่เข้าร่วมโครงการเกี่ยวกับเรื่องการจัดเตรียมพ่อและแม่พันธุ์ปลาคุณที่มีอายุและขนาดพอเหมาะ และจัดเตรียมบ่อซีเมนต์หรือปล่องบ่อสำหรับฟักไข่และอนุบาลลูกปลา ตลอดจนอุปกรณ์อื่น ๆ ที่จำเป็นและพอหาได้เองในชุมชนไว้ให้พร้อมใช้ในวันดำเนินโครงการอบรม พร้อมทั้งกำหนดตัวบุคคลที่จะเป็นแกนหลักจัดการเรื่องดังกล่าวไว้ด้วย

จากกำหนดการดำเนินโครงการอบรมปฏิบัติการที่แสดงไว้ในตารางจะเห็นว่าแต่ละครั้งได้ใช้เวลา 2 วัน เหตุที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะช่วงห่างจากการฉีดฮอร์โมนเข้าสู่ตัวแม่ปลา จนถึง

ระยะที่ไข่ของแม่ปลาแก่เต็มทีพร้อมผสมกับน้ำเชื้อของพ่อปลาได้จะกินเวลาประมาณ 14 – 16 ชั่วโมง ประกอบกับมีประเด็นสำคัญ ๆ ครอบคลุมอยู่หลายเรื่อง จึงต้องใช้เวลาดำเนินโครงการอบรมข้ามวัน

ส่วนเทคนิคการอบรมนั้น วิทยากรมีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับผู้เข้าร่วมโครงการได้เป็นอย่างดี โดยแสดงความใกล้ชิดเป็นกันเองฉันทุนิยมที่น้อมและสื่อสารด้วยภาษาถิ่นที่เรียกว่า “แบบพื้นบ้าน” ซึ่งสร้างความสบายใจให้แก่ผู้ฟัง การบรรยายจึงออกไปในรูปของการสนทนากึ่งวิชาการ ทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการไม่เบื่อหน่ายหรือเกิดความเครียดแต่อย่างใด และกล้าซักถามสิ่งที่สงสัย

ระหว่างการบรรยายวิทยากรได้ใช้สื่อประกอบเป็นส่วนใหญ่เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ง่ายและชัดเจนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการ ได้แก่ เอกสารประกอบการบรรยายที่แจกให้ทุกคน การใช้เพาเวอร์พอยท์ และการแสดงวัสดุอุปกรณ์ของจริง แล้วมีการสรุปบททวนประเด็นสำคัญต่าง ๆ อยู่ทุกระยะ ส่วนกิจกรรมหลังผ่านการบรรยายในห้อง ก็คือ การฝึกปฏิบัติการ ณ บ้านของนางสมนึก ขุนชู และบ้านของนายวุฒิ บุญชู ซึ่งจัดเตรียมไว้เป็นสถานที่ฝึกครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ตามลำดับ โดยวิทยากรจะแสดงการสาธิตให้ดูเป็นตัวอย่างเบื้องต้นก่อนที่จะให้ผู้เข้าร่วมโครงการผลิตเปลี่ยนกันลงมือปฏิบัติ ภายใต้การสังเกต การให้คำปรึกษาแนะนำอย่างใกล้ชิดตลอดเวลาของวิทยากร จนกระทั่งเห็นว่าทุกคนมีทักษะพอที่จะนำไปฝึกต่อเองให้คล่องได้ ทั้งนี้ในขณะที่ฝึกปฏิบัติวิทยากรได้เปิดโอกาสให้ซักถามข้อสงสัยต่าง ๆ ไปด้วย พร้อมกับแนะนำเทคนิควิธีการต่าง ๆ ที่ส่งผลให้การเพาะเลี้ยงปลาถูกอยู่ประสบความสำเร็จแก่ผู้เข้าร่วมโครงการมากเท่าที่จะกระทำได้

ผลของการดำเนินโครงการ ตลอดการดำเนินโครงการทั้งสองครั้งผู้เข้าร่วมโครงการให้ความสนใจและใส่ใจอย่างมากกับกิจกรรมทั้งการบรรยายและการฝึกปฏิบัติ เพราะต่างตั้งใจที่จะยึดการเพาะเลี้ยงปลาถูกอยู่เป็นอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว จนถึงขั้นรวมตัวจัดตั้งกลุ่มผู้เพาะเลี้ยงปลาถูกอยู่ของชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 ขึ้น เพื่อขยายให้เป็นอาชีพเสริมสำคัญของชุมชนต่อไป ทั้งนี้เกิดจากแรงบันดาลใจว่าเป็นอาชีพที่กระทำได้และน่าได้ทำ เพราะต้นทุนการผลิตไม่สูงเหมาะแก่ชาวบ้านในชุมชน เนื่องด้วยพ่อพันธุ์ แม่พันธุ์ปลาหาได้จากนาและแหล่งน้ำธรรมชาติในชุมชน ส่วนฮอร์โมนตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ก็อยู่ในภาวะพอจะซื้อหามาลงทุนได้ ซึ่งหากมีการรวมตัวเป็นกลุ่มผู้ประกอบการแล้ว ก็จะประหยัดการลงทุนไปได้อีกมาก ทั้งปลาถูกอยู่เองก็มีราคาเป็นที่ต้องการของตลาดตลอดเวลา เพราะรสชาติอร่อยกว่าปลาถูกพันธุ์อื่น ๆ สามารถขายได้ทั้งตลาดภายในและภายนอกท้องถิ่น อีกทั้งยังมีผู้เข้ามารับซื้อ หากซื้อในชุมชนอยู่เสมอ แต่บ่อยครั้งที่ขาดแคลนหาไม่ได้ หรือได้ปลาที่ไม่ได้ขนาด อันเกิดจากการเพาะเลี้ยงโดยวิธีธรรมชาติ ทำให้ปลาถูกอยู่เพาะพันธุ์ช้า และขาดการบำรุงเลี้ยงอย่างถูกวิธี

ด้วยเหตุดังกล่าว การมีโอกาสเข้ารับการอบรมปฏิบัติการจากวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิในเรื่องการเพาะเลี้ยงปลาถูกอยู่แบบครบวงจร ตั้งแต่เรื่องการเพาะพันธุ์ด้วยวิธีฉีดฮอร์โมนผสมเทียม การฟักไข่ปลา การอนุบาลลูกปลา และการเลี้ยงดูให้อาหารปลา ซึ่งจะนำไปสู่การเพาะเลี้ยงปลา

คุณอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จึงตรงกับความปรารถนาอันแท้จริงของผู้เข้าร่วมโครงการที่ตั้งใจจะประกอบอาชีพนี้ ซึ่งให้ความสนใจ ใส่ใจอย่างมากต่อกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดเวลาการดำเนินโครงการ

โครงการนี้ประเมินผลได้ว่าประสบผลสำเร็จอย่างงดงาม และผู้มีส่วนสำคัญยิ่งในความสำเร็จ ก็คือ วิทยากรผู้ดำเนินโครงการ เป็นผู้ที่นอกจากจะมีความรู้ ความสามารถในการอบรมถ่ายทอดที่ดึงดูดความสนใจแล้ว ยังมีอัธยาศัยเป็นที่รักใคร่นิยมชมชอบของผู้เข้าร่วมโครงการอย่างมาก ดังเห็นได้จากความสนิทสนม ผูกพันระหว่างกันที่แสดงออกมา และยังให้ความเอาใจใส่ คอยติดตามผลจากผู้เข้าร่วมโครงการอย่างใกล้ชิดทั้งทางโทรศัพท์ และการเข้าไปพบในพื้นที่ชุมชน ทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการเกิดความอบอุ่นใจ มีกำลังใจเพราะรู้สึกว่าคุณมีที่พึ่งที่ปรึกษาใกล้ชิดตัวในเรื่องการเพาะเลี้ยงปลาคุณอยู่เป็นอาชีพ ตั้งแต่ขั้นการเพาะพันธุ์ลูกปลาขาย การเลี้ยงขายสำหรับบริโภค และการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ

ความปรารถนาสำคัญอย่างหนึ่งของผู้เข้าร่วมโครงการ ได้แก่ การจัดตั้งกลุ่มผู้เพาะเลี้ยงปลาคุณอยู่เพื่อขยายให้เป็นอาชีพเสริมของชุมชน จึงได้มีการประชุมร่วมกันหลังเสร็จสิ้นการดำเนินโครงการอบรมปฏิบัติการ ผลจากการประชุมได้คณะกรรมการเบื้องต้นตามรายชื่อต่อไปนี้

**คณะกรรมการกลุ่มเพาะเลี้ยงปลาคุณอยู่
พื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา**

ประธานกลุ่ม	นายสว่าง	บุญชู
รองประธาน	นายสวัสดิ์	ผอมแข่ง
	นายวุฒิ	บุญชู
เหรียญกิตติมศักดิ์	นางสุคนธ์	จันทร์จบ
	น.ส.ชวนพิศ	ชูเกลี้ยง
ประชาสัมพันธ์	น.ส.โสภิษา	ขุนชู
	นายเจริญ	จันทร์บุรี
เลขานุการ	นายวิเชียร	คงตุก
	นางมิ่งขวัญ	รัตนภักดี

จากการประเมินผลโครงการอบรมปฏิบัติการเพาะพันธุ์ปลาคุณอยู่ด้วยวิธีฉีดฮอร์โมนผสมเทียม โดยนำแบบประเมินผลมาให้ผู้เข้าร่วมโครงการ จำนวน 25 คนตอบ ซึ่งได้ผลการประเมินดังแสดงไว้ในตารางที่ 5.12

ตารางที่ 5.12 ผลการประเมินโครงการอบรมปฏิบัติการเพาะพันธุ์ปลาอุกด้วยวิธีฉีดฮอร์โมนผสมเทียม พื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	$\bar{X}$	การแปลผล
1. เป็นโครงการที่จัดขึ้นตามความต้องการของสมาชิกในชุมชน	18	6	-	-	-	4.56	มากที่สุด
2. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมให้ความสนใจอย่างแท้จริง	23	2	-	-	-	4.92	มากที่สุด
3. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมได้รับความรู้อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งจากวิทยากร	24	1	-	-	-	4.96	มากที่สุด
4. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จได้	20	5	-	-	-	4.80	มากที่สุด
5. เป็นโครงการที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิตของชุมชน	22	3	-	-	-	4.88	มากที่สุด
6. เป็นโครงการที่สมาชิกในชุมชนมีศักยภาพและความสามารถที่จะดำเนินการต่อไปด้วยตนเองได้	20	5	-	-	-	4.80	มากที่สุด
7. เป็นโครงการที่กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพภายในชุมชน	19	6	-	-	-	4.76	มากที่สุด
8. เป็นโครงการที่ช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชน และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนให้สูงขึ้น	23	2	-	-	-	4.92	มากที่สุด
9. เป็นโครงการที่สมควรขยายผลให้กว้างขวางต่อไปอย่างต่อเนื่อง	24	1	-	-	-	4.96	มากที่สุด
รวม	193	31	-	-	-	4.86	มากที่สุด

จากผลการประเมินในตารางที่ 5.12 พบว่าผู้เข้าร่วมโครงการอบรมปฏิบัติการเพาะพันธุ์ปลาดุกด้วยวิธีฉีดฮอร์โมนผสมเทียมมีความเห็นต่อข้อความที่ประเมินโครงการทั้งหมดอยู่ระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาผลการประเมินในภาพรวมก็จะเห็นว่าอยู่ระดับมากที่สุดเช่นเดียวกัน สรุปได้ว่าการดำเนินการอบรมในโครงการนี้ประสบผลสำเร็จและสร้างเสริมคุณภาพด้านการพัฒนาแก่ชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 เป็นอย่างมาก

4. การดำเนินโครงการอบรมการคัดเลือกและผลิตเมล็ดข้าวพันธุ์ดี โครงการนี้ได้จัดขึ้นในวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2551 เวลา 9.30 – 14.30 น. ณ ห้องสมุดโรงเรียนชุมชนบ้านขาว มีผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมทั้งสิ้น 50 คน

วัตถุประสงค์ของการดำเนินโครงการนี้เพื่ออบรมเทคนิคการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ข้าวและการจัดทำแปลงผลิตเมล็ดข้าวพันธุ์ดีเพื่อไว้ทำพันธุ์ภายในชุมชน เนื่องจากเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพทำนา ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชุมชนมักประสบภาวะราคาผลผลิตต่ำจนไม่คุ้มกับการลงทุนอยู่เนื่อง ๆ สาเหตุสำคัญของปัญหามาจากเกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดความรู้เกี่ยวกับการคัดเลือกเมล็ดข้าวพันธุ์ดีสำหรับปลูกและชุมชนยังขาดความรู้ และเทคนิคทางวิชาการที่จะผลิตเมล็ดข้าวพันธุ์ดีของตนเอง เพื่อให้เกษตรกรนำไปปลูก ทำให้ผลผลิตข้าวที่ออกมามีคุณภาพไม่ดีเท่าที่ควร จึงถูกกดราคาให้ต่ำลงแล้วสร้างปัญหาด้านรายได้ที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของเกษตรกรตามมา

สำหรับวิทยากรผู้ดำเนินการอบรมนั้น ทีมวิจัยได้ติดต่อขอความอนุเคราะห์ไปยังศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว จังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นหน่วยราชการสังกัดกรมการข้าว กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และมีภารกิจหลักประการหนึ่ง คือ การบริการและเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการด้านการคัดเลือกและเพาะเมล็ดพันธุ์ข้าวแก่เกษตรกรผู้สนใจในเขต 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งทางศูนย์ฯ ได้ให้ความอนุเคราะห์อย่างยิ่ง โดยมอบหมายนายฉลองชัย พรหมสุวรรณ นักวิชาการประจำศูนย์ฯ ผู้มีความรู้มีประสบการณ์ที่เชี่ยวชาญ อีกทั้งยังรับผิดชอบงานด้านนี้โดยตรงมาเป็นวิทยากร และวิทยากรผู้ไม่เคยเข้ามาอบรมเรื่องการคัดเลือกและเพาะเมล็ดพันธุ์ข้าวแก่เกษตรกรในชุมชน อื่น ๆ ของอำเภอระโนดมาแล้วจนมีความเข้าใจลักษณะพื้นที่ปลูกข้าวของอำเภอระโนดค่อนข้างมาก

ในส่วนของเนื้อหาที่วิทยากรนำมาอบรมความรู้และเทคนิคประกอบด้วยเรื่องสำคัญต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องหลายเรื่อง ได้แก่ ประเภทข้าวที่ไทยผลิต สาเหตุที่ทำให้ผลผลิตข้าวต่ำ ประเภทของเมล็ดพันธุ์ ขั้นตอนการจัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ เช่น การคัดเลือกพื้นที่ การคัดเลือกเกษตรกรผู้จัดทำแปลง การคัดเลือกพันธุ์ข้าว การปฏิบัติดูแลรักษา นอกจากนี้ยังมีเรื่องการป้องกันกำจัดศัตรูพืชทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้ง การเก็บเกี่ยว การเก็บรักษา สาเหตุที่ทำให้ข้าวเสื่อมคุณภาพ ตลอดจนคำแนะนำการใช้ปุ๋ยในนาและวิธีสังเกตปุ๋ยปลอม

ด้านเทคนิควิธีการที่วิทยากรได้นำมาใช้ในการอบรมนั้นขึ้นอยู่กับความเหมาะสมตามเนื้อหาสาระ ดังเช่นบางตอนเป็นการบรรยายประกอบการใช้เอกสารแผ่นพับ บางตอนเป็นการบรรยายประกอบการฉายวีซีดีเพื่อให้เห็นภาพจริง บางตอนเป็นการบรรยายพร้อมกับการนำของจริงมาสาธิต เช่น เมล็ดพันธุ์ข้าวประเภทต่าง ๆ หรือบางตอนก็ได้ใช้เทคนิควิธีสร้างความสนใจของผู้เข้าร่วม

โครงการ โดยตั้งคำถามให้ตอบซึ่งรางวัลเมล็ดพันธุ์ข้าว และตอนสุดท้ายของการอบรม ได้นำผู้เข้าร่วมโครงการไปที่แปลงสาธิต เพื่อให้คำอธิบาย คำชี้แนะแนวทางต่าง ๆ ถึงขั้นตอนการทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ถูกวิธีตามหลักวิชาการอย่างเป็นรูปธรรม อันจะนำไปสู่การได้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพอย่างพอเพียงสำหรับนำไปปลูกขยายผลในชุมชนต่อไป

ผลของการดำเนินโครงการ จากการประเมินผลการดำเนินโครงการคัดเลือกและผลิตเมล็ดข้าวพันธุ์ดีครั้งนี้ด้วยการสังเกตอย่างใกล้ชิด พบว่าผู้เข้าร่วมโครงการต่างแสดงความตั้งใจและสนใจการอบรมความรู้ และถ่ายทอดเทคนิคจากวิทยากรเป็นอันมากตลอดเวลา เพราะความรู้และเทคนิคที่วิทยากรนำมาอบรมถ่ายทอดนั้น ล้วนมีคุณภาพประโยชน์ต่อการนำไปใช้พัฒนาคุณภาพผลผลิตข้าวทั้งสิ้น ซึ่งเป็นโอกาสที่หาได้ยากยิ่ง รวมทั้งตัววิทยากรเองก็เป็นผู้มีความชำนาญงานสูง เพราะผ่านประสบการณ์มานานในการถ่ายทอดความรู้ และเทคนิคเรื่องนี้ให้กับเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพทำนาใน 5 จังหวัดภาคใต้ คือ ยะลา ปัตตานี นราธิวาส สตูล และสงขลา จึงสามารถสื่อสารให้ผู้เข้าร่วมโครงการซึ่งเป็นชาวบ้านธรรมดาเข้าใจได้ด้วยภาษาง่าย ๆ ไม่เต็มไปด้วยศัพท์และถ้อยคำอธิบายทางวิชาการที่ซับซ้อนยากต่อการตีความให้เข้าใจ ทำให้มองเห็นแนวทางสู่การนำไปปฏิบัติให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน กอปรกับท่าทีการแสดงออกของวิทยากรต่อผู้เข้าร่วมโครงการก็เป็นไปอย่างอบอุ่น เป็นมิตร เป็นกันเอง พร้อมกับพิจารณาตัวเป็นที่เล็งใจให้เต็มที่จนกว่าชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 จะประสบความสำเร็จในการคัดเลือกและผลิตเมล็ดข้าวพันธุ์ดีได้เองอย่างพอเพียง ซึ่งสร้างความพึงพอใจและซาบซึ้งใจให้แก่ผู้เข้าร่วม โครงการและผู้นำชุมชนเกินจะบรรยาย

เพื่อให้โครงการนี้ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง และขยายผลเติบโตอย่างเข้มแข็ง มั่นคงด้วยพลังของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวทั้งหลายในชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 หลังดำเนินโครงการอบรมแล้ว จึงได้มีการตั้งกลุ่มแกนนำในเบื้องต้นขึ้นเพื่อดำเนินการและขยายจำนวนสมาชิกเข้าร่วมดำเนินการให้ประสบผลอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป ดังประกอบด้วยรายชื่อต่อไปนี้

**คณะกรรมการกลุ่มคัดเลือกและผลิตเมล็ดข้าวพันธุ์ดี
พื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา**

ประธานกลุ่ม	นางยุพดี	คงจันทร์
รองประธาน	นางยุพิน	ช่วยแทน
เหรัญญิก	นางเฉลิม	ศิรินอง
เลขานุการ	นางสมนึก	ขุนชู
ฝ่ายตรวจสอบ	น.ส.ชัตติยะ	แก้วมณี
	นางปราณี	ราชจันทร์

ก่อนปิดการดำเนินโครงการคัดเลือกและผลิตเมล็ดข้าวพันธุ์ดีครั้งนี้ ได้มีการประเมินผลโครงการจากผู้เข้าร่วมโครงการจำนวน 30 คน โดยใช้แบบประเมินผล ดังแสดงผลการประเมินไว้ในตารางที่ 5.13

ตารางที่ 5.13 ผลการประเมินโครงการอบรมการคัดเลือกและผลิตเมล็ดข้าวพันธุ์ดี ที่พื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	$\bar{X}$	การแปลผล
1. เป็นโครงการที่จัดขึ้นตามความต้องการของสมาชิกในชุมชน	14	10	6	-	-	4.26	มาก
2. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมให้ความสนใจอย่างแท้จริง	23	7	-	-	-	4.76	มากที่สุด
3. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมได้รับความรู้ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งจากวิทยากร	24	6	-	-	-	4.80	มากที่สุด
4. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จได้	19	7	4	-	-	4.50	มาก
5. เป็นโครงการที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิตของชุมชน	25	5	-	-	-	4.83	มากที่สุด
6. เป็นโครงการที่สมาชิกในชุมชนมีศักยภาพและความสามารถที่จะดำเนินการต่อไปด้วยตนเองได้	22	8	-	-	-	4.73	มากที่สุด
7. เป็นโครงการที่กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพภายในชุมชน	20	6	4	-	-	4.53	มากที่สุด
8. เป็นโครงการที่ช่วยแก้ไขปัญหของชุมชน และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนให้สูงขึ้น	25	5	-	-	-	4.83	มากที่สุด
9. เป็นโครงการที่สมควรขยายผลให้กว้างขวางต่อไปอย่างต่อเนื่อง	28	2	-	-	-	4.93	มากที่สุด
รวม	200	56	14	-	-	4.69	มากที่สุด

จากผลการประเมินในตารางที่ 5.13 พบว่าผู้เข้าร่วมโครงการอบรมการคัดเลือกและผลิตเมล็ดข้าวพันธุ์ดี มีความเห็นต่อข้อความที่ประเมินส่วนใหญ่อยู่ระดับมากที่สุด มีเพียง 2 ข้อความเท่านั้นที่อยู่ระดับมาก และเมื่อพิจารณาผลการประเมินในภาพรวมก็จะเห็นว่าอยู่ระดับมากที่สุด สรุปได้ว่าการดำเนินการอบรมในโครงการนี้ประสบผลสำเร็จและสร้างเสริมคุณภาพด้านการพัฒนาแก่ชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 เป็นอย่างมาก

5. การดำเนินโครงการอบรมการปลูกพืชสวนผสมและทำปุ๋ยหมัก โครงการนี้ได้จัดขึ้นในวันที่ 24 มีนาคม 2551 เวลา 9.30 – 15.30 น. ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา มีผู้สนใจเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 20 คน

วัตถุประสงค์ของการดำเนินโครงการก็เพื่ออบรมเทคนิคความรู้ วิธีการปลูกพืชต่างชนิดต่างพันธุ์ทั้งไม้ผล ไม้ดอก และพืชผักสวนครัวผสมในพื้นที่แปลงเดียวกันในลักษณะเกษตรผสมผสาน เพื่อให้ต้นไม้เหล่านี้ได้อาศัยพึ่งพากันในระบบนิเวศ จนสามารถเติบโตออกดอกผลที่สมบูรณ์ตามธรรมชาติได้ รวมทั้งยังช่วยให้เกิดการใช้ที่ดินทุกตารางพื้นที่ให้เกิดประโยชน์ทางการเกษตรอย่างคุ้มค่าไม่ว่าจะเป็นแปลงเล็กหรือแปลงใหญ่ ทำให้มีผลผลิตบริโภคในครอบครัว และเหลือเพื่อจำหน่ายอยู่ตลอด

นอกจากนั้นแล้ว โครงการนี้ยังมีวัตถุประสงค์สำคัญอีกประการหนึ่งคือ อบรมเทคนิคความรู้ และฝึกปฏิบัติการผลิตปุ๋ยหมักบำรุงพืช บำรุงดิน เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เช่น ดินเสื่อม การใช้ปุ๋ยเคมีที่มีราคาแพงและมีสารพิษตกค้าง และต้นทุนการผลิตสูงจากการซื้อปุ๋ย เป็นต้น

สำหรับวิทยากรผู้ดำเนินการอบรมในโครงการ ได้แก่ นายจิรพงศ์ สุขจันทร์ อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาเทคโนโลยีการเกษตร คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ซึ่งเป็นผู้มีความสมบัติเหมาะสมอย่างยิ่งไม่ว่าจะเป็นด้านคุณวุฒิหรือประสบการณ์ ด้านคุณวุฒิก็จบการศึกษาระดับปริญญาตรี และปริญญาโททางด้านเกษตรกรรม โดยจบระดับปริญญาโทจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน ด้านประสบการณ์ก็ผ่านมามากมาย ดังเช่น เป็นอาจารย์ผู้ชำนาญการสอนเนื้อหาวิชาเกี่ยวกับพืชสวน พืชไร่ ตลอดจนการเพาะเลี้ยงสัตว์ทางการเกษตร คือ วัว แพะ เป็ด และไก่ ให้แก่นักศึกษาคณะเทคโนโลยีการเกษตรของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ต่อเรื่อยมาถึงมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา รวมเวลานานนับสิบ ๆ ปี และที่น่านำมากล่าวถึงอย่างยิ่งก็คือ การมีประสบการณ์โดยตรงจากการทำสวนผสมหลากหลายชนิดพันธุ์บนพื้นดินบริเวณรอบบ้านพักอาจารย์ของตนเองภายในเขตมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ซึ่งพื้นที่บริเวณนี้แต่เดิมเต็มไปด้วยความแห้งแล้งยากแก่การเพาะปลูก เพราะหน้าดินถูกน้ำไหลแรงจากภูเขาชะหายไปหมดในช่วงฤดูฝน แต่ครั้งวิทยากรผู้นี้เข้ามาพักอาศัยก็ได้พลิกฟื้นความอุดมสมบูรณ์ให้กับพื้นดินโดยการใช้ปุ๋ยหมักสูตร “EM บุกาจิมูลสัตว์” ที่ผลิตขึ้นเอง แล้วปลูกพืชสวนผสมที่ออกดอกออกผลคกสมบูรณ์จนเป็นที่กล่าวขวัญด้วยความชื่นชมอย่างมากจากผู้พบเห็น ด้วยเหตุดังกล่าวคณะผู้วิจัยจึงได้เชิญบุคคลท่านนี้เป็นวิทยากรผู้ให้การอบรม และใช้บริเวณบ้านพักของวิทยากรเป็นสถานที่ดำเนินโครงการอบรม เพื่อผู้เข้าร่วมโครงการได้เห็นตัวอย่างจริงและลงมือปฏิบัติจริง

สำหรับเนื้อหาสาระที่วิทยากรนำมาอบรมถ่ายทอดเทคนิคความรู้ที่แบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ ส่วนแรกได้แก่ เรื่องการปลูกพืชสวนผสม ซึ่งประกอบด้วยประเภทของพืชที่ควรปลูก เพื่อบริโภคและขายได้ราคา ลักษณะธรรมชาติของพืชแต่ละประเภท การแบ่งสรรที่ดินเพื่อเพาะปลูก วิธีการเพาะปลูก และการบำรุงดูแล ส่วนที่สองได้แก่ เรื่องปุ๋ยหมัก EM บุกาณิมูลสัตว์ ซึ่งประกอบด้วย วิธีทำ วิธีหมัก และวิธีใช้ นอกจากนี้วิทยากรยังได้เพิ่มเติมเนื้อหาสาระเกี่ยวกับวิธีนำ EM ไปใช้ บำบัดน้ำเสีย กำจัดกลิ่น และกำจัดขยะอีกด้วย

ด้านเทคนิควิธีที่ใช้ในการอบรมครั้งนี้ วิทยากรได้แบ่งเวลาออกเป็น 2 ช่วง ช่วงเช้า เวลา 9.30 – 12.00 น. เป็นการบรรยายเกี่ยวกับการปลูกพืชแบบสวนผสม ซึ่งเป็นการบรรยายในรูปแบบพิเศษต่างจากโครงการอื่น ๆ เพราะอยู่ท่ามกลางบรรยากาศของสภาพแวดล้อมที่เป็นสวนผสมจริง ๆ จึงสามารถชี้ให้เห็นหรือสาธิตให้ดูจากสภาพที่เป็นจริงประกอบการบรรยายไปด้วยได้ และจากสภาพที่เป็นจริงเหล่านั้น ก็กระตุ้นให้ผู้เข้าร่วม โครงการเกิดข้อสงสัยต่าง ๆ นานาที่ต้องการทราบคำตอบจากวิทยากร

ในช่วงบ่ายตั้งแต่เวลา 13.00 – 15.30 น. เป็นการบรรยายประกอบการสาธิตของวิทยากร และการฝึกลงมือปฏิบัติของผู้เข้าร่วม โครงการอบรมเกี่ยวกับวิธีการทำปุ๋ยหมักสูตร EM บุกาณิมูลสัตว์ นอกจากนี้วิทยากรยังเสริมความรู้เกี่ยวกับวิธีนำ EM ไปใช้ประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การกำจัดขยะ การบำบัดน้ำเสีย การกำจัดกลิ่น และการกำจัดขยะเปียกให้แก่ผู้เข้าร่วม โครงการอีกด้วย

จากเวลา 15.30 – 16.30 น. วิทยากรได้นำผู้เข้าร่วม โครงการไปเยี่ยมชม โรงผลิตปุ๋ยหมักสูตร EM บุกาณิมูลสัตว์ของผู้ประกอบการสวนยางพาราที่ประสบความสำเร็จในการผลิตปุ๋ยมีคุณภาพทำให้ดินยางพาราที่ปลูกเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วกว่าใช้ปุ๋ยชนิดอื่น จนได้ผลผลิตที่สร้างรายได้งดงาม

ผลของการดำเนินโครงการ ถึงแม้จะมีผู้มาเข้าร่วม โครงการเพียง 20 คน เพราะต้องเดินทางจากบ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด มายังบ้านพักของวิทยากรภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา เพื่อศึกษาตัวอย่างจริงของการปลูกพืชแบบสวนผสมซึ่งได้ผลเจริญงอกงามออกดอกออกผล เนื่องมาจากการใช้ปุ๋ยหมักสูตร EM บุกาณิมูลสัตว์ ทำให้ชาวบ้านหลายคนที่สนใจอยากเข้าร่วมโครงการไม่อาจเดินทางมาได้เหตุจากข้อติดขัดส่วนตัว อย่างไรก็ตามผู้มาเข้าร่วมโครงการทั้ง 20 คนก็ล้วนแล้วแต่เป็นผู้มีความมุ่งมั่นจะมาศึกษา รับการอบรมเทคนิคความรู้เรื่องการปลูกพืชสวนผสมและการทำปุ๋ยหมักสูตร EM บุกาณิมูลสัตว์เพื่อนำไปปรับเปลี่ยนการเพาะปลูกในพื้นที่ดินของตนเองทั้งสิ้น อีกทั้งยังล้วนเป็นแกนนำสำคัญด้านการพัฒนาในชุมชนซึ่งสามารถนำเทคนิคความรู้ที่ได้รับไปถ่ายทอดให้กระจายออกไปในชุมชน

ดังนั้น จึงเห็นได้ชัดว่าผู้มาเข้าร่วม โครงการทุกคนได้ให้ความสนใจอย่างยิ่งต่อการรับฟังคำบรรยาย คำอธิบายจากวิทยากร และร่วมกิจกรรมต่าง ๆ อย่างแข็งขัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

ในช่วงลงมือปฏิบัติการทำปุ๋ยหมัก และจากการที่วิทยากรได้ดำเนินการบรรยายประกอบการสาธิตเกี่ยวกับวิธีการปลูกพืชสวนผสมโดยมีสภาพแวดล้อมของสวนผสมรอบ ๆ ตัวเป็นเสมือนห้องบรรยาย ช่วยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วม โครงการสามารถซักถามข้อสงสัยสลับไปกับการรับฟังการบรรยายได้ตลอดเวลา จึงส่งผลให้เกิดการสื่อสารไปมาสองทางระหว่างวิทยากรกับผู้เข้าร่วมโครงการ กลายเป็นบรรยากาศของการสนทนาพูดคุยกันเชิงวิชาการมากกว่าการบรรยายทางวิชาการ ซึ่งบรรยากาศเช่นนี้มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการเสริมสร้างความเพลิดเพลิน ความอบอุ่นเป็นกันเอง และเหนืออื่นใดก็คือ การที่ผู้เข้าร่วม โครงการได้รับเทคนิคความรู้อันมีคุณประโยชน์จากวิทยากรอย่างเต็มที่ในเรื่องที่ต้องการ

ในชั้นถ่ายทอดเทคนิคความรู้เกี่ยวกับการทำปุ๋ยหมักสูตร EM บูคาณิมูลสัตว์นั้น วิทยากรได้เน้นการลงมือปฏิบัติเป็นสำคัญ โดยคอยให้คำอธิบายและชี้แนะวิธีการอย่างใกล้ชิด ซึ่งสังเกตเห็นได้ชัดว่าผู้เข้าร่วม โครงการทุกคนเกิดการเรียนรู้ และมีทักษะในการทำปุ๋ยหมักสูตรนี้เป็นอย่างดี หลังจากผ่านกระบวนการร่วมกันลงมือปฏิบัติ นอกจากนั้นยังต่างพากันยืนยันว่า จะสามารถนำไปผลิตเองได้อย่างแน่นอน รวมทั้งการที่วิทยากรได้นำผู้เข้าร่วม โครงการไปเยี่ยมชม โรงงานอุตสาหกรรมผลิตปุ๋ยหมักสูตร EM บูคาณิมูลสัตว์ในเมืองสงขลาที่ประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับของเกษตรกรอย่างกว้างขวาง ก็ยิ่งกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วม โครงการเห็นคุณค่า และเกิดแรงบันดาลใจที่จะผลิตปุ๋ยสูตรนี้ขึ้นใช้เองมากยิ่งขึ้น

เพื่อให้โครงการอบรมการปลูกพืชสวนผสมและทำปุ๋ยหมักดำเนินต่อไปอย่างเข้มแข็ง มีประสิทธิภาพ เกิดคุณประโยชน์ต่อพื้นที่เพาะปลูกของชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 จึงได้มีการจัดตั้งกลุ่มแกนนำขึ้นเพื่อสืบสานการดำเนินงาน และขยายกลุ่มให้กว้างขวางในชุมชน ดังมีรายชื่อต่อไปนี้ในกลุ่มแกนนำ

**คณะกรรมการกลุ่มปลูกพืชสวนผสมและทำปุ๋ยหมัก
พื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา**

ประธานกลุ่ม	นายheim	เพ็งศรี
รองประธาน	นายสวัสดิ์	ผอมเซ่ง
เหรัญญิก	นางคณภรณ์	ชูบัวทอง
ประชาสัมพันธ์	นางสุพรรณิ	จันทบุรี
เลขานุการ	น.ส.ชวนพิศ	ชูเกลี้ยง
ที่ปรึกษา	นายวิระ	วัฒิวรรณผล
	นายอาทร	อ่อนประเสริฐ

จากการวิเคราะห์แบบประเมินผลโครงการของผู้เข้าร่วมโครงการทั้ง 20 คน ได้ผลการประเมินดังแสดงไว้ในตารางที่ 5.14

ตารางที่ 5.14 ผลการประเมินโครงการอบรมการปลูกพืชสวนผสม และทำปุ๋ยหมัก พื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	$\bar{X}$	การแปลผล
1. เป็นโครงการที่จัดขึ้นตามความต้องการของสมาชิกในชุมชน	11	9	-	-	-	4.55	มากที่สุด
2. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมให้ความสนใจอย่างจริงจัง	16	4	-	-	-	4.80	มากที่สุด
3. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมได้รับความรู้ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งจากวิทยากร	18	2	-	-	-	4.90	มากที่สุด
4. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จได้	15	5	-	-	-	4.75	มากที่สุด
5. เป็นโครงการที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิตของชุมชน	15	5	-	-	-	4.75	มากที่สุด
6. เป็นโครงการที่สมาชิกในชุมชนมีศักยภาพและความสามารถที่จะดำเนินการต่อไปด้วยตนเองได้	10	7	3	-	-	4.35	มาก
7. เป็นโครงการที่กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพภายในชุมชน	8	7	5	-	-	4.15	มาก
8. เป็นโครงการที่ช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชน และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนให้สูงขึ้น	11	6	3	-	-	4.40	มาก
9. เป็นโครงการที่สมควรขยายผลให้กว้างขวางต่อไปอย่างต่อเนื่อง	18	2	-	-	-	4.90	มากที่สุด
รวม	122	47	11	-	-	4.61	มากที่สุด

จากผลการประเมินในตารางที่ 5.14 พบว่าผู้เข้าร่วมโครงการอบรมการปลูกพืชสวนผสมและทำปุ๋ยหมักมีความเห็นต่อข้อความที่ประเมินโครงการส่วนใหญ่อยู่ระดับมากที่สุด มี 3 ข้อความที่อยู่ระดับมาก และเมื่อพิจารณาผลการประเมินในภาพรวม จะเห็นว่าอยู่ระดับมากที่สุดสรุปได้ว่าการดำเนินการอบรมในโครงการนี้ประสบผลสำเร็จ และสร้างเสริมคุณภาพด้านการพัฒนาแก่ชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 เป็นอย่างมาก

6. การดำเนินโครงการอบรมปฏิบัติการประดิษฐ์และตกแต่งดอกไม้งานศพแก่กลุ่มสตรีโครงการนี้ได้จัดขึ้นในวันที่ 25 มีนาคม 2551 เวลา 9.30 – 15.00 น. ณ ศาลาเอนกประสงค์ชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 มีผู้สนใจเข้าร่วมโครงการ 32 คน เป็นหญิงล้วน ซึ่งมีทั้งเป็นแม่บ้านและไม่เป็นแม่บ้าน และที่น่ายินดีก็คือ มีครูโรงเรียนของชุมชน และเด็กหญิงร่วมอยู่ด้วยจำนวนหนึ่ง

วัตถุประสงค์ของการดำเนินโครงการนี้ เพื่อจัดอบรมปฏิบัติการแก่กลุ่มสตรีในชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 ให้สามารถประดิษฐ์ดอกไม้กระดาษและจัดตกแต่งสำหรับใช้การในงานศพ เช่น พวงหรีด และดอกไม้ประดับตามที่ต่าง ๆ ของงาน โดยมีจุดมุ่งหมายหลายประการที่คาดว่าจะเกิดขึ้นตามมา ได้แก่ การรวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกันของสตรีในชุมชนเพื่อสร้างความสมัครสมานสามัคคี การประหยัดค่าใช้จ่ายในงานศพเพราะไม่ต้องซื้อหรือจ้างจัดดอกไม้ การยึดเป็นอาชีพเสริมช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวและกลุ่ม การพัฒนากลุ่มและเพิ่มพูนฝีมือทักษะในการประดิษฐ์ให้สูงขึ้น เพราะมีการรวมกลุ่มกันประดิษฐ์อยู่บ้างแล้ว แต่เป็นกลุ่มเล็ก ๆ ที่ขาดการดำเนินการอย่างจริงจัง อีกทั้งฝีมือหรือรูปลักษณะที่ออกมาก็เป็นแบบธรรมดา ไม่สะดุดตาเนื่องจากขาดผู้มีฝีมือมาฝึกสอน และอีกประการหนึ่งคือ การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ของกลุ่มสตรีซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของชุมชน

สำหรับวิทยากรผู้ดำเนินการอบรมปฏิบัติการในโครงการ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์อรณี ศิริรัตนกร ข้าราชการบำนาญ และอดีตหัวหน้าโปรแกรมวิชาคหกรรมศาสตร์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ซึ่งเคยรับผิดชอบการสอนด้านประดิษฐ์และจัดตกแต่งดอกไม้แก่นักศึกษาวิชาเอกคหกรรมศาสตร์มายาวนานนับสิบ ๆ ปี นับเป็นผู้มีฝีมือด้านงานดอกไม้ชนิดหาที่เปรียบได้ยาก จนได้รับมอบหมายจากมหาวิทยาลัยให้รับผิดชอบงานจัดตกแต่งดอกไม้ภายในหอประชุม ซึ่งเป็นสถานที่พระราชทานปริญญาบัตรแก่นักศึกษาอยู่ทุกปีมาตลอดถึงปัจจุบัน แม้จะเกษียณอายุราชการแล้วก็ตามความน่าประทับใจในตัววิทยากรที่ขอนามกล่าวไว้ ณ ที่นี้ ก็คือ เมื่อหัวหน้าโครงการวิจัยติดต่อขอเชิญไปเป็นวิทยากรดำเนินการอบรมปฏิบัติการประดิษฐ์และตกแต่งดอกไม้งานศพแก่กลุ่มสตรีบ้านขาว หมู่ที่ 3 นั้น ท่านตกลงรับปากทันทีด้วยความยินดีและเต็มใจ ไม่มีข้อติดขัดใด ๆ ทั้งสิ้น ทั้ง ๆ ที่ต้องเดินทางไปไกลถึงพื้นที่ที่ห่างออกไปจากตัวอำเภอระโนดค่อนข้างมาก

สิ่งที่วิทยากรนำมาอบรมถ่ายทอดให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการ ได้แก่ การแนะนำวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ทั้งที่ต้องซื้อและสามารถหาได้ในชุมชนหรือประดิษฐ์ขึ้นเองได้ วิธีการรีด

กลีบดอก วิธีการประดิษฐ์ดอกกุหลาบต่างแบบกันด้วยกระดาษย่นสีต่าง ๆ วิธีเข้าก้านดอก วิธีการมัดฟางข้าวเพื่อทำโครงพวงหรีด ตลอดจนเทคนิคการตกแต่งโครงพวงหรีดด้วยดอกไม้ที่ประดิษฐ์ไปไม้ และริบบิ้น และเทคนิคการตกแต่งหยวกกล้วยประดับ โลงด้วยดอกไม้ประดิษฐ์ และใบไม้ที่หาได้ในชุมชน นอกจากนี้วิทยากรยังได้แนะวิธีประดิษฐ์ดอกกุหลาบด้วยใบเตยไว้ใส่ในรถยนต์ ตู้เสื้อผ้า และบริเวณที่อับต่าง ๆ เพื่อส่งกลิ่นหอม รวมทั้งการนำดอกไม้ที่ประดิษฐ์ไปประดับตกแต่งบ้านและสถานที่เพื่อความงดงามนำคู่อีกด้วย

ด้านเทคนิควิธีการอบรมที่นำมาใช้ นอกจากวิทยากรจะทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ และเทคนิควิธีด้วยตนเองแล้ว ยังเน้นการถ่ายทอดระหว่างกันเองอีกด้วย โดยแบ่งผู้เข้าร่วมโครงการออกเป็น 5 กลุ่ม ๆ ละ 6 - 7 คน แต่ละกลุ่มจะต้องมีผู้มีทักษะในการประดิษฐ์ดอกไม้ร่วมอยู่ด้วยเพื่อช่วยทำหน้าที่ที่เปลี่ยนแปลงกันในกลุ่ม ซึ่งทุกกลุ่มจะนั่งบนพื้นล้อมวงกัน และได้รับแจกวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาเองไม่ได้อย่างครบครัน

ก่อนเริ่มฝึกปฏิบัติ วิทยากรได้อธิบายพร้อมทั้งสาธิตเทคนิควิธีที่สำคัญต่าง ๆ แก่ผู้เข้าร่วมโครงการทั้งหมด และระหว่างการฝึกปฏิบัติก็ได้เข้าไปแนะนำ และสาธิตเทคนิควิธีให้แก่กลุ่มอย่างใกล้ชิด ทั้งนี้สมาชิกในทีมวิจัยที่มีฝีมือด้านการประดิษฐ์ดอกไม้ก็ได้เข้าร่วมเป็นผู้ช่วยวิทยากรด้วย ส่วนช่วงเวลาของการตกแต่งโครงพวงหรีดและหยวกกล้วยนั้น วิทยากรได้เริ่มสาธิตให้ดูในขั้นแรกก่อน แล้วจึงให้ผู้เข้าร่วมโครงการทำต่อจนสำเร็จออกมาตั้งแสดง โดยผ่านการพิจารณาสังเกต การติชม ซึ่งแนะของวิทยากรอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา

ผลของการดำเนินโครงการ การดำเนินโครงการนี้ประเมินผลจากการสังเกตได้ว่าประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ ซึ่งเห็นได้จากการแสดงออกถึงความสนใจ ความตั้งใจเรียนรู้อากวิทยากร ความอดสาหะฝึกฝนฝีมือให้ผลงานออกมาสวยงาม และความขะมักเขม้นช่วยกันประดิษฐ์ดอกไม้ให้ได้จำนวนพอเพียงต่อการนำไปตกแต่งโครงพวงหรีดฟางและหยวกกล้วยที่ใช้ประดับบนฝาโลง แม้กระทั่งเวลาพักทานอาหารว่างและอาหารกลางวัน ก็แทบไม่มีใครวางมือหยุดงานไปนาน แต่นำอาหารเข้านั่งทานไปทำไป เพราะเกรงว่าจะได้ปริมาณดอกไม้พอ

สิ่งที่วัดความสำเร็จของการดำเนินโครงการได้อีกประการหนึ่ง ก็คือ ผู้เข้าร่วมโครงการไม่เพียงแต่เข้ามาอบรมเทคนิคความรู้จากวิทยากรเพื่อให้ตนเองสามารถทำได้เท่านั้น แต่ยังร่วมมือกันอย่างแข็งขันที่จะผลิตผลงานออกมาให้สวยงามสุดฝีมือ จึงได้เห็นภาพปรากฏที่น่ายินดี กล่าวคือแต่ละกลุ่มพยายามช่วยกันประดิษฐ์ดอกไม้มาให้ได้มากที่สุด โดยแบ่งหน้าที่กันภายในกลุ่ม ได้แก่ ฝ่ายตัดและรีดกลีบดอก ฝ่ายเข้ากลีบเป็นดอกกุหลาบ และฝ่ายเข้าก้านดอก ส่งผลให้ประดิษฐ์ดอกไม้รวดเร็วจนรวบรวมแล้วมากพอที่จะนำไปปักตกแต่งบนโครงพวงหรีดฟางและหยวกกล้วยที่เตรียมไว้ และผลงานที่สำเร็จออกมาก็ประณีตงดงามเป็นที่ชื่นชมของวิทยากรทีมวิจัย กลุ่มผู้นำท้องถิ่น คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ตลอดจนผู้สนใจอื่น ๆ ที่เข้ามาเยี่ยมชม ซึ่งสร้างความภาคภูมิใจอย่างมากให้กับผู้เข้าร่วมโครงการเจ้าของผลงาน

อีกสิ่งหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นความสำเร็จของการดำเนินโครงการได้แก่ปฏิกริยาในทางบวกของผู้เข้าร่วมโครงการต่อวิทยากร ดังเห็นได้จากการหมุนเวียนกันเข้าไปขอคำแนะนำอย่างใกล้ชิดกับวิทยากรเมื่อสบโอกาส การแสดงความขอบคุณ ความซาบซึ้งต่อวิทยากร หรือความต้องการให้วิทยากรกลับไปอบรมเทคนิคเพิ่มเติมให้อีก เป็นต้น ซึ่งการแสดงออกเหล่านี้ก็ได้สร้างความประทับใจให้กับวิทยากรเช่นเดียวกัน จึงได้พยายามทุ่มเทถ่ายทอดเทคนิคความรู้ให้อย่างเต็มที่ และขยายเพิ่มเติมให้ในบางเรื่อง ทั้งยังรับปากที่จะกลับไปเป็นวิทยากรให้อีกถ้าได้รับการเชื้อเชิญ

ด้วยเจตจำนงของผู้เข้าร่วมโครงการที่ต้องการให้เกิดกลุ่มสตรีงานดอกไม้ประดิษฐ์ขึ้นในชุมชนซึ่งมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งจะขยายตัวเป็นกลุ่มอาชีพที่ก้าวหน้ามั่นคงต่อไป จึงได้มีการเสนอรายชื่อบุคคลต่อไปนี้เป็นแกนนำกลุ่มในเบื้องต้น

**คณะกรรมการกลุ่มสตรีงานดอกไม้ประดิษฐ์
พื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา**

ประธานกลุ่ม	นางมยุรี	พลายชุม
รองประธาน	นางปวีณา	ขุนทรงอักษร
เหรัญญิก	น.ส.ชวนพิศ	ชูเกลี้ยง
ประชาสัมพันธ์	นางราตรี	ผอมเซ่ง
เลขานุการ	นางศุภาภรณ์	กาพิสิริ
ที่ปรึกษา	นางสมผล	วิฉวีวรรณผล

จากแบบประเมินผลโครงการที่นำมาให้ผู้เข้าร่วมโครงการจำนวน 25 คน ตอบได้ผลการวิเคราะห์ดังแสดงไว้ในตารางที่ 5.15

ตารางที่ 5.15 ผลการประเมินโครงการอบรมปฏิบัติการประดิษฐ์และตกแต่งดอกไม้งานศพแก่
กลุ่มสตรี พื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	$\bar{X}$	การแปลผล
1. เป็นโครงการที่จัดขึ้นตามความต้องการของสมาชิกในชุมชน	18	7	-	-	-	4.72	มากที่สุด
2. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมให้ความสนใจอย่างจริงจัง	24	1	-	-	-	4.96	มากที่สุด
3. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมได้รับความรู้อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งจากวิทยากร	23	2	-	-	-	4.92	มากที่สุด
4. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จได้	20	5	-	-	-	4.80	มากที่สุด
5. เป็นโครงการที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิตของชุมชน	19	6	-	-	-	4.76	มากที่สุด
6. เป็นโครงการที่สมาชิกในชุมชนมีศักยภาพและความสามารถที่จะดำเนินการต่อไปด้วยตนเองได้	22	3	-	-	-	4.88	มากที่สุด
7. เป็นโครงการที่กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพภายในชุมชน	20	5	-	-	-	4.80	มากที่สุด
8. เป็นโครงการที่ช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชน และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนให้สูงขึ้น	23	2	-	-	-	4.92	มากที่สุด
9. เป็นโครงการที่สมควรขยายผลให้กว้างขวางต่อไปอย่างต่อเนื่อง	21	4	-	-	-	4.84	มากที่สุด
รวม	190	35	-	-	-	4.84	มากที่สุด

จากผลการประเมินในตารางที่ 5.15 พบว่ากลุ่มสตรีผู้เข้าร่วมโครงการประดิษฐ์และตกแต่งดอกไม้งานศพมีความเห็นต่อข้อความที่ประเมินโครงการทั้งหมดอยู่ระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาผลการประเมินในภาพรวมก็จะเห็นว่าอยู่ระดับมากที่สุด สรุปได้ว่าการดำเนินการอบรมในโครงการนี้ประสบผลสำเร็จและสร้างเสริมคุณภาพด้านการพัฒนาแก่ชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 เป็นอย่างมาก

7. การดำเนินโครงการอบรมปฏิบัติการเขียนโครงการ โครงการนี้ได้จัดขึ้นในวันที่ 26 มีนาคม 2551 เวลา 9.30 – 15.00 น. ณ ห้องสมุดโรงเรียนชุมชนบ้านขาว มีผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 20 คน

วัตถุประสงค์ของโครงการก็เพื่ออบรมเทคนิคความรู้เกี่ยวกับการเขียนโครงการแก่ผู้เข้ารับการอบรมให้เข้าใจขั้นตอนของการเขียนโครงการและสามารถเขียนขึ้นเองได้ ถึงแม้วัตถุประสงค์ของโครงการจะไม่ใช้การพัฒนาสร้างเสริมคุณภาพชีวิตโดยตรงเหมือนโครงการอื่น ๆ แต่ก็ส่งผลทางอ้อมเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ช่วยให้ผู้นำชุมชนสามารถเสนอโครงการพัฒนาที่จำเป็นต้องอาศัยการสนับสนุนด้านงบประมาณความช่วยเหลือจากองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งหลายได้รวดเร็วทันเหตุการณ์มิใช่ล่าช้าติดขัดเพราะขาดคนในชุมชนที่สามารถเขียนโครงการได้ ต้องเสียเวลารอบคอบการของบางหน่วยงาน บางองค์กรช่วยเขียนให้ดังที่เกิดขึ้นเป็นประจำ ดังนั้นเมื่อได้ฟังคำปรารภเรื่องนี้จากผู้นำชุมชนหลายคน ประกอบกับคณะผู้วิจัยร่วมกับทีมวิจัยในพื้นที่บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร เพิ่งจัดโครงการปฏิบัติการเขียนโครงการเสร็จสิ้นไปอย่างประสบความสำเร็จดียิ่ง คณะผู้วิจัยจึงได้เสนอจัดโครงการเดียวกันต่อทีมวิจัย และผู้นำชุมชนในพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอรโนด ซึ่งต่างเห็นชอบให้ดำเนินโครงการอบรมปฏิบัติการเขียนโครงการขึ้น เพื่อชุมชนจะได้มีบุคคลที่สามารถเป็นแกนหลัก ด้านการเขียนโครงการเสนอขออันจะช่วยให้โครงการพัฒนาที่สำคัญต่าง ๆ ของชุมชนขับเคลื่อนไปข้างหน้าได้รวดเร็วกว่าเดิม

ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยได้ขอให้ผู้นำด้านบริหารปกครองของชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านพิจารณาคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมมาร่วมโครงการ เช่น มีความรู้ดีพอสมควร มีทักษะในการอ่านเขียนหนังสือ มีจิตสาธารณะต่องานพัฒนาชุมชน และที่สำคัญคือ มีความเต็มใจเข้าร่วมโครงการมิใช่ถูกบังคับ จำนวนไม่เกิน 20 คน เพราะหากมีจำนวนมากจนเป็นกลุ่มใหญ่แล้ว เกรงจะยากต่อการดูแล แนะนำขณะฝึกอย่างทั่วถึง รวมทั้งการตรวจตราผลงานที่ออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร และการนำเสนอหน้าชั้นด้วย ปกติพบว่าได้ผู้ที่มีคุณสมบัติครบทั้ง 20 คน หนึ่งในนั้นได้แก่ นายสุชล ขุนทรงอักษร ซึ่งเป็นทั้งกำนันตำบลบ้านขาว และผู้ใหญ่บ้านขาว หมู่ที่ 3

สำหรับวิทยากรผู้ดำเนินการอบรมปฏิบัติการเขียนโครงการครั้งนี้ได้แก่ นางเอื้อนจิตร สัมมา อาจารย์โปรแกรมวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ซึ่งอดีตเคยดำรงตำแหน่งหัวหน้า

คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูสงขลา และคณะศึกษาศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสงขลา การที่อาจารย์ท่านนี้ตกลงรับเชิญไปเป็นวิทยากรดำเนินการอบรมปฏิบัติการนับเป็นเรื่องที่น่ายินดีและถือเป็นความโชคดีของผู้เข้าร่วมโครงการ เพราะจากการสั่งสมประสบการณ์การสอนวิธีการเขียนโครงการให้แก่นักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยรุ่นแล้วรุ่นเล่า และการได้รับเชิญให้เป็นวิทยากรอบรมเทคนิคการเขียนโครงการแก่นักบุคลากรของหน่วยงานภายนอกหลายแห่งอย่างยาวนาน ทำให้เปี่ยมไปด้วยความรู้ ความสามารถทั้งด้านเนื้อหาและด้านเทคนิควิธีถ่ายทอด นอกจากนี้ยังเป็นผู้มีความสามารถเฉพาะตนเป็นเลิศในการใช้ภาษา ถ้อยคำ และกลวิธีเพื่ออธิบายเรื่องยุ่งยากทางวิชาการให้เป็นเรื่องที่น่าสนใจฟังเข้าใจง่าย ซึ่งความรู้ ความสามารถดังกล่าวมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการไปเป็นวิทยากรอบรมปฏิบัติการเขียนโครงการในพื้นที่วิจัย

เนื้อหาสาระหลักที่วิทยากรนำมาอบรมถ่ายทอดแก่ผู้เข้าร่วมโครงการได้แก่ วัตถุประสงค์ และประโยชน์ของการเขียนโครงการ ขั้นตอนและวิธีการเขียนโครงการและแนวคิดในการเสนอโครงการพัฒนาที่สอดคล้องกับนโยบายของกรมการพัฒนาชุมชน

ด้านเทคนิควิธีที่ใช้อบรมปฏิบัติการนั้น แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนกิจกรรมการบรรยาย และส่วนกิจกรรมการฝึกปฏิบัติ ในส่วนกิจกรรมการบรรยาย วิทยากรพยายามหลีกเลี่ยงการบรรยายที่มีลักษณะทางวิชาการ โดยใช้รูปแบบเชิงสนทนาด้วยภาษาถิ่นง่าย ๆ แทน สิ่งที่น่าสนใจอย่างมากก็คือ เทคนิควิธีตั้งคำถามแบบง่าย ๆ ที่วิทยากรนำมาใช้ควบคู่ไปกับเอกสารแสดงรูปแบบการเขียนโครงการที่แจกให้ เพื่อสร้างความเข้าใจถึงขั้นตอนและวิธีการเขียนโครงการ ดังตัวอย่างเช่น

ทำอะไร	→	ชื่อโครงการ (ระบุชื่อโครงการ ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย กระชับ)
ใครทำ	→	ชื่อผู้รับผิดชอบโครงการ (ระบุชื่อหน่วยงานหรือ คณะกรรมการหรือบุคคลที่รับผิดชอบโครงการ)
มีปัญหาอะไร และทำไม	→	หลักการและเหตุผล (เหตุผลหรือความเป็นมาของการทำโครงการนี้ สภาพทั่วไปของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการทำโครงการ ปัญหาที่เกิดขึ้นและผลกระทบ ความสำคัญของโครงการ)
ทำเพื่ออะไร	→	วัตถุประสงค์ (จุดมุ่งหมายที่ทำโครงการเรียงตามลำดับความสำคัญ)

ทำให้ใคร จำนวนเท่าใด หรือทำสิ่งใด จำนวนเท่าใด	→	เป้าหมาย (เชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ)
เริ่มทำเมื่อใดถึงเมื่อใด	→	ระยะเวลาดำเนินงาน (ระบุวันเดือนปีที่ ดำเนินการ)
ทำที่ไหน	→	สถานที่ดำเนินงาน (ระบุสถานที่ดำเนินงานให้ ชัดเจน)
ทำอย่างไร	→	วิธีดำเนินงาน (ระบุขั้นตอนการปฏิบัติงานเป็น ข้อ ๆ เรียงลำดับกิจกรรมให้ชัดเจน เช่น ศึกษา ข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้อง – ประชุม คณะกรรมการ – เสนอโครงการเพื่อขออนุมัติ – ประชาสัมพันธ์โครงการ – ประสานงาน – ดำเนินงาน – ประเมินผล แล้วนำลงใน ตารางแผนปฏิบัติงาน)
ใช้งบประมาณจากที่ใด จำนวนเท่าไร แยกเป็น หมวดค่าใช้จ่ายใดบ้าง	→	งบประมาณที่ใช้ (แยกเป็นหมวดค่าตอบแทน หมวดค่าใช้สอย และหมวดค่าวัสดุ เป็นต้น)
เกิดประโยชน์หรือให้ คุณค่าด้านใดบ้าง	→	ผลที่คาดว่าจะได้รับ (เขียนให้สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ที่ระบุไว้)
ใช้วิธีตรวจสอบผล การปฏิบัติงานอย่างไร	→	การประเมินผล (ระบุวิธีการตรวจสอบการ ปฏิบัติงานว่าบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ หรือไม่ อาจใช้แบบสอบถาม การสังเกต หรือ การสัมภาษณ์)

นอกจากเทคนิควิธีข้างต้นแล้ว วิทยากรยังได้นำเอกสารตัวอย่างโครงการ 2 ชุด มาแจกให้ผู้เข้าร่วมโครงการแต่ละคนศึกษารูปแบบการเขียนด้วย ได้แก่ โครงการขอสนับสนุนงบประมาณเพื่อการพัฒนาชุมชนของหมู่บ้านนาปราบ หมู่ที่ 4 ตำบลคูหาใต้ อำเภอรัตนภูมิ ซึ่งเป็นหมู่บ้านชนบทในจังหวัดสงขลาที่ได้รับยกย่องความก้าวหน้าด้านการพัฒนา และโครงการสมมติขอสนับสนุนงบประมาณของบ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอรโนด ที่วิทยากรสร้างขึ้นเอง

เมื่อพิจารณาเห็นว่า ผู้เข้าร่วมโครงการเข้าใจวิธีการเขียนโครงการแต่ละขั้นตอนและพอจะลงมือเขียนเองได้ วิทยากรก็ได้นำเข้าสู่ช่วงเวลาของการฝึกปฏิบัติ เป็นการฝึกภายในกลุ่มย่อย 4 กลุ่ม ๆ ละ 5 คน เพราะเร็วเกินไปที่จะให้ฝึกเป็นรายบุคคล ทั้งนี้แต่ละกลุ่มจะต้องร่วมกันกำหนดโครงการพัฒนาขึ้นมา 1 โครงการ โดยตั้งชื่อโครงการเอง แล้วช่วยกันคิด ช่วยกันเขียนโครงการให้เสร็จสิ้นทุกขั้นตอนภายในเวลา 1 ชั่วโมง ระหว่างการฝึกปฏิบัติในกลุ่มอยู่นั้น วิทยากรจะแวะเวียนไปตามกลุ่มต่าง ๆ เพื่อให้คำปรึกษา คำแนะนำอย่างใกล้ชิด หลังจากทีทุกกลุ่มเขียนโครงการเสร็จแล้ว ตัวแทนกลุ่มก็ได้นำโครงการนั้นเสนอหน้าห้องต่อทุกคนและฟังคำติชม ตลอดจนข้อเสนอแนะเพื่อแก้ไขปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นจากวิทยากร

สุดท้ายก่อนจบการฝึกอบรม วิทยากรได้แจกเอกสาร “กรอบแนวคิดในการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นรากฐานของประชาชนในหมู่บ้าน” ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัด 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ การประหยัด การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนและการเอื้ออารีต่อกัน พร้อมกับอธิบายให้เห็นถึงประเด็นต่าง ๆ ในเอกสารดังกล่าวที่ชุมชนสามารถหยิบยกมาเขียนโครงการเสนอขอการสนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาสร้างเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชนได้

ผลของการดำเนินโครงการ การดำเนินโครงการนี้ประสบผลสำเร็จเกินจะกล่าวได้ เพราะไม่เพียงแต่ผู้เข้าร่วมโครงการจะมีความสามารถเขียนโครงการในระดับใช้การเป็นที่น่าพอใจเท่านั้นยังลบทัศนคติของผู้เข้าร่วมโครงการที่ว่า “การเขียนโครงการเป็นเรื่องยากเกินไปสำหรับชาวบ้าน ผู้ที่จะเขียนได้ต้องมีระดับการศึกษาสูง หรือนักวิชาการเท่านั้น” ออกไปได้หมดสิ้น ซึ่งผลสำเร็จที่เกิดขึ้นนี้ต้องยกให้กับตัววิทยากรเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นประสิทธิภาพในการใช้เทคนิควิธีอบรมที่น่าสนใจ ชวนติดตาม ง่ายต่อความเข้าใจ ความมุ่งมั่นตั้งใจให้บรรลุความสำเร็จ หรือการมีอริยาสัยน่ารัก เป็นที่ดึงดูดใจของผู้เข้าร่วมโครงการ แต่อย่างไรก็ตามหากผู้เข้าร่วมโครงการขาดความตั้งใจ และความสนใจอย่างจริงจังแล้ว ผลสำเร็จของการอบรมย่อมบังเกิดไม่ได้แน่นอน

ยังมีสิ่งน่าประทับใจเกิดขึ้นก่อนที่วิทยากรจะกล่าวคำอำลา กล่าวคือ ได้มีตัวแทนของผู้เข้าร่วมโครงการออกมากล่าวแสดงความขอบคุณ ความตั้งใจต่อวิทยากรในนามของผู้เข้าร่วมโครงการทั้งหมด และประโยคที่สร้างความยินดีเหนืออื่นใดให้แก่วิทยากรและทีมวิจัยก็คือ “การเขียนโครงการไม่ใช่เรื่องยากเย็นสำหรับชุมชนอีกต่อไป เราเขียนได้และจะเขียนเอง และจะไปถ่ายทอดให้คนอื่นในชุมชนเขียนได้เหมือนกับเรา”

จากการวิเคราะห์แบบประเมินผลที่นำมาให้ผู้เข้าร่วมโครงการอบรมปฏิบัติการเขียนโครงการทั้ง 20 คนตอบ ได้ผลการวิเคราะห์ดังแสดงไว้ในตารางที่ 5.16

ตารางที่ 5.16 ผลการประเมินโครงการอบรมปฏิบัติการเขียนโครงการ พื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	X	การแปลผล
1. เป็นโครงการที่จัดขึ้นตามความต้องการของสมาชิกในชุมชน	7	8	5	-	-	4.10	มาก
2. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมให้ความสนใจอย่างจริงจัง	20	-	-	-	-	5.0	มากที่สุด
3. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมได้รับความรู้ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งจากวิทยากร	20	-	-	-	-	5.0	มากที่สุด
4. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จได้	17	3	-	-	-	4.85	มากที่สุด
5. เป็นโครงการที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิตของชุมชน	2	10	8	-	-	3.70	มาก
6. เป็นโครงการที่สมาชิกในชุมชนมีศักยภาพและความสามารถที่จะดำเนินการต่อไปด้วยตนเองได้	18	2	-	-	-	4.90	มากที่สุด
7. เป็นโครงการที่กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพภายในชุมชน	3	10	7	-	-	3.80	มาก
8. เป็นโครงการที่ช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชน และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนให้สูงขึ้น	14	6	-	-	-	4.70	มากที่สุด
9. เป็นโครงการที่สมควรขยายผลให้กว้างขวางต่อไปอย่างต่อเนื่อง	11	9	-	-	-	4.55	มากที่สุด
รวม	112	48	20	-	-	4.50	มากที่สุด

จากผลการประเมินในตารางที่ 5.16 พบว่าผู้เข้าร่วมโครงการอบรมปฏิบัติการเขียนโครงการมีความเห็นต่อข้อความที่ประเมินโครงการส่วนใหญ่อยู่ระดับมากที่สุด มี 3 ข้อความที่อยู่ระดับมาก และเมื่อพิจารณาผลการประเมินในภาพรวม ก็จะทำให้เห็นว่าอยู่ระดับมากที่สุด สรุปได้ว่าการดำเนินการอบรมในโครงการนี้ประสบผลสำเร็จและสร้างเสริมคุณภาพด้านการพัฒนาแก่ชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 เป็นอย่างมาก

สิ่งที่น่าสังเกตคือ ข้อความที่ประเมินโครงการซึ่งเกี่ยวข้องกับวิทยากร ผู้เข้าร่วมโครงการหรือคุณค่าของโครงการต่อชุมชนจะมีความเห็นในการประเมินอยู่ระดับมากที่สุดทั้งสิ้น และมีค่าคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) สูงมาก

8. การดำเนินโครงการอบรมปฏิบัติการเพาะเลี้ยงไรแดง โครงการนี้เป็นโครงการสุดท้ายที่จัดขึ้นในพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 เมื่อวันที่ 24 เมษายน 2551 ช่วงเช้าเวลา 9.30 – 12.00 น. เป็นการบรรยายประกอบการใช้เอกสารและเพาเวอร์พอยท์ ณ ศาลาเอนกประสงค์ของชุมชน ช่วงบ่ายเวลา 13.00 – 15.00 น. เป็นการสาธิตและฝึกปฏิบัติ ณ บ้านนายสวัสดิ์ ผอมเซ่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งมีบ่อซีเมนต์เพาะเลี้ยงไรแดง มีผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 22 คน ส่วนใหญ่ผ่านโครงการอบรมปฏิบัติการเพาะพันธุ์ปลาดุกอู๋ด้วยวิธีการฉีดฮอร์โมนผสมเทียมมาแล้ว

วัตถุประสงค์ของโครงการก็เพื่ออบรมความรู้และเทคนิควิธีการเพาะเลี้ยงไรแดงแก่ผู้เพาะเลี้ยงปลาดุกอู๋หรือปลาพันธุ์อื่น ๆ ตลอดจนผู้สนใจการเพาะเลี้ยงไรแดงในชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 เนื่องจากไรแดงเป็นอาหารธรรมชาติที่คิดเลิศสำหรับการอนุบาลลูกปลาวัยอ่อนหลากหลายพันธุ์ รวมทั้งลูกปลาดุกอู๋ด้วย แต่ขณะนี้กำลังประสบปัญหาการขาดแคลนหายาก ต้องหาซื้อในราคาแพง ดังนั้นการดำเนินโครงการนี้ตามคำขอร้องของผู้ที่เคยเข้าร่วมโครงการอบรมปฏิบัติการเพาะเลี้ยงปลาดุกอู๋ด้วยวิธีฉีดฮอร์โมนผสมเทียมมาแล้ว รวมทั้งผู้สนใจรายอื่น ๆ จะช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนไรแดง ทำให้การเพาะเลี้ยงพันธุ์ปลาเป็นอาชีพในชุมชนเกิดประสิทธิผลที่ดีสร้างรายได้อันมั่นคง แล้วยังช่วยส่งเสริมพัฒนาอาชีพการเพาะเลี้ยงไรแดงขายให้แก่ชุมชนอีกด้วย

วิทยากรผู้ดำเนินการอบรมในโครงการนี้ ได้แก่ นางฉิสา มาชู อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ซึ่งเคยไปเป็นวิทยากรดำเนินโครงการอบรมปฏิบัติการเพาะพันธุ์ปลาดุกอู๋ด้วยการฉีดฮอร์โมนผสมเทียมให้พื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 มาแล้วถึง 2 ครั้ง และได้รับความชื่นชมรักใคร่อย่างมากจากผู้เข้าร่วมโครงการ อันเนื่องมาจากประสิทธิภาพการอบรมถ่ายทอดเทคนิคความรู้ ความทุ่มเทให้กับชุมชนและอภัยาศัย การวางตัว การไปดำเนินโครงการอบรมปฏิบัติการเพาะเลี้ยงไรแดงครั้งนี้ก็เพื่อสนองคำเรียกร้องของผู้เข้าร่วมโครงการครั้งก่อนที่ประสงค์ให้วิทยากรคนเดิม คือ อาจารย์ฉิสา มาชู ได้อบรมเทคนิคความรู้ที่จะนำไปสร้างและพัฒนาอาชีพการเพาะเลี้ยงปลาดุกอู๋ให้แก่ชุมชนบ้านขาว

แบบครบวงจร กล่าวคือ สามารถเพาะพันธุ์ปลาด้วยวิธีผสมเทียมได้ และสามารถเพาะเลี้ยงไรแดง อาหารธรรมชาติที่มีคุณค่าทางโภชนาการไว้เลี้ยงลูกปลาให้เติบโตใหญ่สมบูรณ์ได้

ประเด็นเนื้อหาสาระเกี่ยวกับไรแดงที่วิทยากรนำมาอบรมปฏิบัติการ ประกอบด้วยคุณค่าทางโภชนาการต่อลูกปลา ลักษณะธรรมชาติ และวิธีการสืบพันธุ์ ปัจจัยสำคัญต่าง ๆ ในการเพาะเลี้ยง วิธีการเพาะเลี้ยงในบ่อซีเมนต์และในบ่อดิน ขั้นตอนการเพาะเลี้ยง (การเตรียมบ่อผลิต น้ำ อาหาร แม่พันธุ์ และการควบคุมบ่อ) ปัญหาของบ่อผลิตและวิธีแก้ไข ต้นทุนการผลิต และการเก็บรักษา และการนำมาใช้

สำหรับเทคนิควิธีที่วิทยากรใช้ในการอบรมนั้น ขั้นตอนเป็นการบรรยายประกอบการใช้เอกสารเรื่องการเพาะเลี้ยงไรแดงที่แจกให้ และร่วมกับเพาเวอร์พอยท์ที่วิทยากรจัดเตรียมไป พร้อมเปิดโอกาสให้ซักถามเต็มที่ ซึ่งตลอดเวลาดำเนินการอบรม วิทยากรได้ใช้ภาษาถิ่นสื่อสารกับผู้เข้าร่วมโครงการ เพื่อสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นโดยง่ายและช่วยเพิ่มบรรยากาศอบอุ่นฉันทานุติพี่น้องระหว่างกันด้วย

ขั้นถัดไปเป็นการปฏิบัติการโดยวิทยากรสาธิตให้ดูเป็นตัวอย่างในบางส่วน แต่เวลาส่วนใหญ่แล้วมอบให้ผู้เข้าร่วมโครงการลงมือปฏิบัติเอง ทั้งการเตรียมบ่อผลิต เตรียมน้ำ เตรียมอาหารสำหรับเพาะเลี้ยงไรแดง และคัดพันธุ์ไรแดง โดยเน้นการเรียนรู้และการสร้างทักษะการเลี้ยงไรแดงจากการฝึกปฏิบัติที่มีวิทยากรคอยสอน คอยแนะนำเทคนิควิธีการอย่างใกล้ชิด

ผลของการดำเนินโครงการ ตามที่กล่าวไปแล้วว่า โครงการอบรมปฏิบัติการเพาะเลี้ยงไรแดงจัดขึ้นตามความต้องการของผู้เคยเข้าร่วม โครงการอบรมปฏิบัติการเพาะพันธุ์ปลาด้วยวิธีฉีดฮอร์โมนผสมเทียมมาก่อน เพื่อจะได้มีอาหารที่อุดมคุณค่าทางโภชนาการไว้อนุบาลลูกปลา ้วยอ่อน ดังนั้นผู้เข้าร่วมโครงการซึ่งมีเฉพาะแต่ผู้ต้องการเข้าอบรมอย่างแท้จริงจึงให้ความสนใจความตั้งใจต่อการอบรมของวิทยากรเป็นอย่างมาก และด้วยความใกล้ชิดสนิทสนมกับวิทยากรเป็นทุนเดิม ทำให้กล้าซักถามกันเต็มที่ทั้งในช่วงการบรรยายและการปฏิบัติการ ประกอบกับวิทยากรใช้คำบรรยายและอธิบายที่ฟังเข้าใจได้ง่าย เน้นวิธีการให้ผู้เข้าร่วมโครงการมองเห็นด้วยตา เรียนรู้จากการปฏิบัติ ด้วยการให้เพาะเวอร์พอยท์แสดงภาพระหว่างการบรรยาย ตลอดจนการสาธิตให้เห็น และการให้ฝึกลงมือปฏิบัติอย่างจริงจังระหว่างปฏิบัติการ เหตุปัจจัยดังกล่าวส่งผลสำคัญให้ผู้เข้าร่วมโครงการเกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับการเพาะเลี้ยงไรแดง และสามารถปฏิบัติการเพาะเลี้ยงไรแดงได้อย่างถูกวิธี

เพื่อให้การเพาะเลี้ยงไรแดงในชุมชนพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 ดำเนินต่อไปข้างหน้าอย่างจริงจังและมีประสิทธิภาพ ผู้เข้าร่วมโครงการจึงได้ตกลงกันว่าให้กลุ่มแกนนำเพาะพันธุ์ปลาด้วยวิธีฉีดฮอร์โมนผสมเทียมซึ่งจัดตั้งไปแล้วนั้นทำหน้าที่เป็นกลุ่มแกนนำเพาะเลี้ยงไรแดงด้วย โดยจะใช้โรงเพาะเลี้ยงไรแดงบริเวณบ้านนายสวัสดิ์ ผอมแข่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ที่เป็นสถานที่ฝึก

ปฏิบัติขณะดำเนินโครงการอบรมเพาะเลี้ยงไรแดง เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้วิธีเพาะเลี้ยงไรแดง และแหล่งขยายพันธุ์ไรแดง

ด้านการประเมินผลโครงการ มิได้ใช้การตอบแบบประเมินผลเหมือนโครงการอื่น ๆ เนื่องจากผู้เข้าร่วมโครงการกำลังติดพันกับการฝึกปฏิบัติอย่างเอาใจจริงเอาใจ จึงขอแสดงผลการประเมินที่ได้จากการสังเกต และการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมโครงการจำนวนหนึ่งมาแสดงไว้ดังนี้

จากการสังเกตพบว่าผู้เข้าร่วมโครงการแสดงความตั้งใจและใส่ใจเป็นอันมากในทุกขั้นตอนของการดำเนินโครงการ นอกจากนั้นแล้วทุกคนดูจะมีความสุข และความเพลิดเพลินกับการเข้ารับการอบรมอีกด้วย ซึ่งเห็นได้จากความยิ้มแย้มแจ่มใส และความกระตือรือร้นที่แสดงออกมา สิ่งที่สังเกตเห็นได้ชัดอีกประการหนึ่งคือ ไม่มีผู้ใดสนใจเรื่องของเวลาเลย และไม่มีผู้ใดกลับไปก่อนการอบรมจะสิ้นสุดลง

จากการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมโครงการบางส่วน ก็ได้คำตอบที่กล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า มีความพอใจอย่างยิ่งต่อการเข้าร่วมโครงการ เพราะความรู้และเทคนิควิธีที่ได้รับจากวิทยากรมีคุณประโยชน์อย่างมากสำหรับการนำไปใช้สร้างงาน สร้างอาชีพ เพื่อเสริมรายได้ที่มั่นคงให้แก่ครอบครัว และชุมชน มีบางรายได้กล่าวว่า “เสียดายเหลือเกินที่ไม่มีโอกาสได้เข้าร่วม โครงการซึ่งมีประโยชน์เช่นนี้ ให้เร็วกว่านี้”

สรุปได้ว่า โครงการที่ทีมวิจัยได้จัดขึ้นเพื่อพัฒนาเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านขาว อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ระหว่างเดือนตุลาคม 2550 ถึงเดือนเมษายน 2551 มีทั้งสิ้น 8 โครงการ ดังเสนอไปแล้วทุกโครงการล้วนสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชน เพราะได้ดึงชุมชนเข้ามีส่วนร่วมปฏิบัติการนับตั้งแต่การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชน การค้นหาสาเหตุและแนวทางแก้ปัญหา การกำหนดโครงการและกิจกรรม และการดำเนินโครงการและกิจกรรม

การดำเนินโครงการแต่ละโครงการในเบื้องต้น เป็นการเชิญวิทยากรผู้ทรงภูมิปัญญาด้านความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ ไปอบรม สร้างการเรียนรู้และทักษะที่สามารถใช้ปฏิบัติจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพแก่ผู้เข้าร่วมโครงการ อีกทั้งยังได้จัดตั้งคณะกรรมการกลุ่มที่เลือกมาจากผู้เข้าร่วมโครงการเพื่อทำหน้าที่เป็นแกนนำสานต่อการดำเนินงานของโครงการ แล้วขยายผลอันก้าวหน้าสู่ชุมชนในวงกว้างต่อไป สำหรับผลการดำเนินการอบรมในโครงการ โดยวิทยากรนั้นปรากฏว่าทุกโครงการประสบผลสำเร็จอย่างยิ่ง เนื่องด้วยประสิทธิภาพการถ่ายทอดเทคนิคความรู้ของวิทยากรและความมุ่งมั่นตั้งใจของผู้มาเข้าร่วมโครงการ

พื้นที่บ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 อำเภอควนเนียง

ในพื้นที่นี้มีการดำเนินโครงการทั้งสิ้น 6 โครงการ ซึ่งจะขอเสนอการดำเนินโครงการแต่ละโครงการ และผลของการดำเนินโครงการนั้น ๆ โดยเรียงตามลำดับที่จัดดังนี้

1. การดำเนินโครงการอบรมปฏิบัติการเพาะพันธุ์ปลาดุกอูด้วยวิธีฉีดฮอร์โมนผสมเทียม โครงการนี้ได้จัดขึ้น 2 ครั้ง ๆ ละ 2 วัน เช่นเดียวกับในพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด ครั้งแรกจัดขึ้นในวันที่ 24 – 25 มกราคม 2551 และครั้งที่สองจัดขึ้นในวันที่ 27 – 28 มีนาคม 2551 ดังกำหนดการที่แสดงไว้ในตารางข้างล่างนี้

ครั้งที่	วันดำเนินการ	สถานที่	กิจกรรม	เวลา
1	24 มกราคม 2551	อาคารของกลุ่มแม่บ้าน ทอผ้า	- อบรมความรู้การเพาะพันธุ์ปลาดุกอู ด้วยวิธีการฉีดฮอร์โมนผสมเทียม	13.00 – 15.00 น.
		บ้านนายฉันทะ อุไรรัตน์	- ลงมือปฏิบัติการฉีดฮอร์โมน	15.00 – 17.00 น.
	25 มกราคม 2551	บ้านนายฉันทะ อุไรรัตน์	- อบรมปฏิบัติการผสมพันธุ์เทียมปลา ดุกอูและการฟักไข่	09.00 – 12.00 น.
		อาคารของกลุ่มแม่บ้าน ทอผ้า	- อบรมความรู้การอนุบาลลูกปลาดุกอู และอาหารใช้เลี้ยงปลาดุกอู	13.00 – 15.00 น.
2	27 มีนาคม 2551	อาคารของกลุ่มแม่บ้าน ทอผ้า	- อบรมความรู้การเพาะพันธุ์ปลาดุกอู ด้วยวิธีการฉีดฮอร์โมนผสมเทียม	13.00 – 15.00 น.
		บ้านนายฉันทะ อุไรรัตน์	- ลงมือปฏิบัติการฉีดฮอร์โมน - ซักถามปัญหา	15.00 – 17.30 น.
	28 มีนาคม 2551	บ้านนายฉันทะ อุไรรัตน์	- อบรมปฏิบัติการผสมเทียมปลา ดุกอู และการฟักไข่	09.00 – 12.00 น.
		บ้านนายฉันทะ อุไรรัตน์	- อบรมความรู้การอนุบาลลูกปลาดุกอู และอาหารใช้เลี้ยงปลาดุกอู - การนำวิธีการไปเพาะพันธุ์ปลาพันธุ์อื่น ๆ	13.00 – 15.30 น.

การจัดโครงการครั้งแรกมีผู้เข้าร่วมโครงการ 20 คน และการจัดครั้งที่สองก็มีผู้เข้าร่วม 20 คนเท่ากัน ผู้เข้าร่วมโครงการมีทั้งผู้ที่ประกอบอาชีพเลี้ยงปลาดุกอูและเลี้ยงปลาดุกอูเทศ (ปลาดุกบักอู) อยู่แต่เดิมแล้ว รวมทั้งผู้สนใจจะประกอบอาชีพเลี้ยงปลาดุกอูรายใหม่

เหตุผลที่จัดโครงการอบรมปฏิบัติการเพาะพันธุ์ปลาดุกอูด้วยวิธีฉีดฮอร์โมนผสมเทียมขึ้น 2 ครั้ง ก็เพราะผู้เข้าร่วมโครงการครั้งแรก ซึ่งต้องการสร้างและพัฒนาอาชีพการเพาะเลี้ยงปลาดุกอูให้ก้าวหน้ามั่นคง ได้เรียกร้องให้จัดโครงการขึ้นอีกเป็นครั้งที่สอง เพื่อทบทวนการเรียนรู้

และฝึกทักษะในการฉีดฮอร์โมนผสมเทียมปลาคุณอุยกับวิทยากรให้ชำนาญยิ่งขึ้น พร้อมกันนี้ก็มีผู้สนใจรายใหม่ขอเข้าร่วมสมทบด้วย คณะผู้วิจัยเห็นว่าจะช่วยส่งเสริมพัฒนาอาชีพการเลี้ยงปลาคุณอุยในพื้นที่ชุมชนบ้านอ่าวตึง หมู่ที่ 4 ให้เข้มแข็งยั่งยืน จึงตกลงจัดเข้าขึ้นอีกครั้งตามคำเรียกร้อง

วัตถุประสงค์ของการดำเนินโครงการ ก็เพื่ออบรมความรู้และเทคนิควิธีเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการเพาะพันธุ์ปลาคุณอุยด้วยการฉีดฮอร์โมนผสมเทียมแก่ผู้เข้าร่วมโครงการ โดยมีเป้าหมายสำคัญคือ การพัฒนาส่งเสริมอาชีพการเพาะเลี้ยงปลาคุณอุยแก่เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาคูและการสร้างอาชีพการเพาะเลี้ยงปลาคุณอุยแก่ผู้สนใจจะประกอบอาชีพนี้ ทั้งนี้เพราะปลาคุณอุยเป็นปลาคูพื้นบ้านหาพันธุ์ได้ในนาและแหล่งน้ำธรรมชาติชุมชน มีลักษณะเนื้อสีเหลืองอ่อนนุ่ม รสชาติอร่อย นิยมบริโภคกันมาก จึงเป็นที่ต้องการของตลาดและขายได้ราคาดี แต่ก็มักขาดตลาดหรือมีขายไม่เพียงพอกับความต้องการ เนื่องจากแพร่ขยายพันธุ์ได้ช้า เติบโตช้า ทำให้ผู้บริโภคต้องหันไปบริโภคปลาคูชนิดอื่นแทน โดยเฉพาะปลาคูบักอุยที่เกิดจากการผสมพันธุ์ระหว่างปลาคูอุยเพศเมียกับปลาคูเพศผู้ ซึ่งสามารถให้ลูกครั้งละมาก ๆ และมีอัตราการเจริญเติบโตรวดเร็ว ลักษณะเนื้อก็ใกล้เคียงกับปลาคูอุย อย่างไรก็ตามปลาคูอุยยังเป็นที่ต้องการของตลาดมากกว่า เพราะไม่เพียงความอร่อยเหนือกว่าปลาคูชนิดอื่นเท่านั้น ยังนำไปแปรรูปเป็นอาหารอื่น ๆ ที่มีผู้นิยมบริโภคได้ เช่น ปลาคูร้า ปลาคูย่าง น้ำพริกปลาคูสำเร็จรูป เป็นต้น

ดังนั้น หากได้ดำเนินโครงการอบรมปฏิบัติการเพาะพันธุ์ปลาคุณอุยด้วยวิธีฉีดฮอร์โมนผสมเทียมตามที่ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนได้ร่วมกันกำหนดไว้ ก็จะช่วยให้ผู้เข้าร่วมโครงการนี้ทั้งผู้ประกอบอาชีพเพาะเลี้ยงปลาคุณอุยอยู่แล้ว และผู้สนใจจะเข้าสู่อาชีพนี้ได้เรียนรู้เทคนิควิธีฉีดฮอร์โมนผสมเทียมเพื่อเพาะพันธุ์ปลาคุณอุย ซึ่งปฏิบัติได้ง่าย ลงทุนไม่สูง โดยเฉพาะหากรวมกลุ่มกันแล้วค่าใช้จ่ายในการลงทุนก็จะยิ่งต่ำลง และที่สำคัญก็คือสามารถขยายพันธุ์ปลาคุณอุยได้รวดเร็วกว่าวิธีธรรมชาติมาก นอกจากนั้นผู้เข้าร่วมโครงการยังได้เรียนรู้เทคนิควิธีการฟักไข่ในบ่ออนุบาล และการอนุบาลลูกปลา ให้เจริญเติบโตสมบูรณ์ได้ขนาดตามความต้องการของตลาดอีกด้วย

เทคนิควิธีเหล่านี้สามารถนำไปสร้างและพัฒนาอาชีพการเพาะเลี้ยงปลาคุณอุยให้สัมฤทธิ์ผล ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นหนทางสู่การลดและขจัดปัญหาความไม่มั่นคงด้านอาชีพ การว่างงาน การขาดอาชีพเสริม ภาวะหนี้สิน รายได้ไม่เพียงพอ และความยากจน ซึ่งล้วนเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อศักยภาพในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนอยู่ขณะนี้

สำหรับวิทยากรผู้ดำเนินการอบรมปฏิบัติการในโครงการ ได้แก่ นางณิศา มาชู จากโปรแกรมวิชาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ซึ่งเป็นบุคคลเดียวกันกับที่ไปดำเนินโครงการอบรมปฏิบัติการเพาะพันธุ์ปลาคุณอุยด้วยการฉีดฮอร์โมนผสมเทียมและโครงการเพาะเลี้ยงไรแดงอย่างประสบความสำเร็จดีเยี่ยมมาแล้วในพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอรโนด จึงไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงความรอบรู้ด้านเนื้อหา ความชำนาญด้านการปฏิบัติและความปรีชาสามารถด้านการอบรมถ่ายทอดเทคนิคความรู้ของวิทยากรท่านนี้อีก อีกด้านหนึ่งนั้น

ก็ได้รับความนับถือศรัทธา ความประทับใจทั้งด้านความรู้ ความสามารถทางวิชาการ การวางตัว การทุ่มเทเอาใจใส่ และการสละเวลาติดตามผลอย่างใกล้ชิดจากผู้เข้าร่วมโครงการในพื้นที่บ้านอ่าวตังหมู่ที่ 4 อำเภอควนเนียง ไม่น้อยไปกว่าที่ได้รับจากผู้เข้าร่วมโครงการในพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด อาจกล่าวได้ว่าวิทยากรท่านนี้มีส่วนสำคัญยิ่งในการกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสองพื้นที่เห็นคุณค่าของโครงการต่อการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตด้านอาชีพการงาน และรายได้แก่ครอบครัวและชุมชน

ด้านเนื้อหาสาระที่วิทยากรนำมาอบรมก็คล้ายคลึงกับที่จัดขึ้นในพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อันได้แก่ การแยกเพศปลาคอกอูย การเลี้ยงและคัดเลือกพ่อพันธุ์ แม่พันธุ์ปลา การจัดเตรียมอุปกรณ์และฮอร์โมนที่ใช้ การคำนวณฮอร์โมน วิธีการฉีดฮอร์โมน การผสมพันธุ์ การฟักไข่ และการอนุบาลลูกปลา ส่วนเรื่องที่ต้องเติมไปจากบ้านขาว หมู่ที่ 3 ก็คือ การนำวิธีฉีดฮอร์โมนผสมเทียมไปใช้กับปลาชนิดอื่น เช่น ปลานิล ปลาตะเพียนขาว ปลาช่อน ปลาจีน และปลาสร้อย เป็นต้น

ด้านเทคนิควิธีดำเนินการอบรมก็ไปในทางเดียวกันกับที่ใช้ในพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 เพราะดำเนินการโดยวิทยากรคนเดียวกัน แต่วิทยากรอาจมีการปรับเทคนิควิธีบางอย่างบ้างเพื่อให้เหมาะกับแต่ละพื้นที่ กล่าวคือ ก่อนถึงวันดำเนินโครงการอบรมปฏิบัติการในพื้นที่บ้านอ่าวตังหมู่ที่ 4 ประมาณ 1 เดือน วิทยากรได้ไปประชุมตกลงกับตัวแทนผู้จะเข้าร่วมโครงการเรื่องการเตรียมสิ่งที่จำเป็นต้องใช้ในวันดำเนินโครงการอบรม ได้แก่ พ่อพันธุ์ แม่พันธุ์ปลาคอกอูยสำหรับเพาะพันธุ์ บ่อซีเมนต์ หรือปล้องบ่อสำหรับใช้ฟักไข่ และอนุบาลปลาหลังฟักเป็นตัวแล้ว และสถานที่ที่สะดวก เหมาะแก่การฝึกปฏิบัติ ซึ่งต่อไปน่าจะเป็นศูนย์การเรียนรู้ การปฏิบัติการเพาะพันธุ์ปลาคอกอูยด้วยวิธีฉีดฮอร์โมนผสมเทียม ทั้งนี้ผลการประชุมได้ตกลงกันที่จะใช้บ้านนายฉันทะ อุไรรัตน์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เพราะเหตุปัจจัยสนับสนุนหลายอย่าง เช่น เจ้าของบ้านเคยมีประสบการณ์การเพาะเลี้ยงปลาคอกอูยมาก่อน จึงมีปล้องบ่อพร้อมอยู่แล้ว บริเวณบ้านกว้างขวางพอสมควร และเป็นแหล่งรวม กลุ่มพบปะกันเป็นประจำของผู้จะเข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่ เป็นต้น

สำหรับเทคนิควิธีการอบรมของวิทยากรก็ยังคงหลักใหญ่เหมือนกับที่ใช้ในพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 คือ การใช้ภาษาถิ่นแบบพื้นบ้านสื่อสารกับผู้เข้าร่วมโครงการตลอดเวลาเพื่อความเข้าใจง่ายและความรู้สึกที่ไม่แปลกแยกต่อกัน การบรรยายในเชิงสนทนาประกอบสื่อต่าง ๆ เช่น เอกสาร ประกอบการบรรยาย เพาเวอร์พอยท์ และอุปกรณ์ของจริง และการปฏิบัติการที่แสดงการสาธิตให้ดู และเน้นการฝึกลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง โดยวางตัวแบบใกล้ชิดเป็นกันเอง ซึ่งเมื่อประกอบกับผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่เป็นคนวัยหนุ่มอายุน้อยที่มีนิสัยสนุกสนาน ร่าเริงด้วยแล้ว ทำให้เกิดความสัมพันธ์ใกล้ชิดแบบพี่น้องกันได้ง่าย และช่วยให้บรรยากาศของการดำเนินโครงการอบรมเต็มไปด้วยความอบอุ่นเสมือนอยู่ท่ามกลางวงศ์ญาติพี่น้องที่กล้าพูดคุย กล้าแสดงความคิดเห็น และกล้าซักถามกันได้เต็มที่

ผลของการดำเนินโครงการ การดำเนินโครงการอบรมปฏิบัติการเพาะพันธุ์ปลาอุกอุยด้วยวิธีฉีดฮอร์โมนผสมเทียมในพื้นที่บ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 อำเภอรัษฎา ประสพผลสำเร็จระดับที่น่าพอใจอย่างมาก ซึ่งผลที่เกิดขึ้นนั้นประการหนึ่งต้องมาจากความสามารถทางวิชาการและเทคนิควิธี การอบรมของวิทยากร โดยไม่ต้องสงสัย แต่อีกประการหนึ่งก็น่าจะมาจากผู้เข้าร่วม โครงการด้วย กล่าวคือ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนหนุ่มที่มีพื้นฐานนิสัยสนุกสนานร่าเริง เฮฮา ขี้เล่น แต่ครั้งถึงเวลาอบรมที่ต้องรับฟังการบรรยาย และฝึกปฏิบัติอย่างจริงจังแล้ว ก็จะเปลี่ยนบุคลิกลักษณะเป็นคนเอา การเอางาน กระตือรือร้นใส่ใจ มีความเฉลียวฉลาด และปฏิภาณไหวพริบที่สามารถรับสิ่งที่วิทยากรถ่ายทอดให้อย่างคล่องไว ซึ่งบุคลิกลักษณะเหล่านี้ได้สร้างความชื่นชมให้กับวิทยากร และคณะวิจัยที่เป็นคนนอกพื้นที่เป็นอันมาก และพอเชื่อมั่นได้ว่าบุคคลกลุ่มนี้จะเป็นแกนนำสำคัญในการนำเทคนิคความรู้ที่ได้รับจากวิทยากร ไปสร้างและพัฒนาอาชีพการเพาะเลี้ยงปลาอุกอุยให้เจริญก้าวหน้าในชุมชนบ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 ต่อไปตามที่พวกเขาแสดงเจตจำนงไว้ นอกจากนี้พวกเขายังให้คำมั่นสัญญาไว้ด้วยว่าจะจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ และปฏิบัติการเพาะพันธุ์ปลาอุกอุยด้วยวิธีฉีดฮอร์โมนผสมเทียมที่ถาวรขึ้นเพื่อถ่ายทอดและเผยแพร่เรื่องนี้ขยายสู่ชุมชนบ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 และชุมชนใกล้เคียงอื่น ๆ

จะเห็นได้ว่าผลสำเร็จของการดำเนินโครงการ ไม่จำเป็นต้องเริ่มต้นจากการมีผู้เข้าร่วมโครงการจำนวนมาก แค่เพียง 20 กว่าคน แต่มาเข้าร่วมด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจจริงแล้ว ก็สามารถเป็นพลังผลักดันให้โครงการเติบโตก้าวหน้า เพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตแก่ชุมชนได้

ด้วยความเกรงว่าการดำเนินโครงการอาจจบลงเพียงแค่อันดับการอบรมหรือสิ้นสุดโครงการวิจัย เพราะขาดผู้เป็นริ้วแรงสำคัญที่จะสานงานต่อ จึงได้มีตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเป็นแกนนำสำหรับดำเนินโครงการต่อให้ก้าวหน้าและขยายผลไปในชุมชน ซึ่งมีรายชื่อคณะกรรมการดังนี้

**คณะกรรมการกลุ่มเพาะเลี้ยงปลาอุกอุย
พื้นที่บ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา**

ประธานกลุ่ม	นายฉันทะ	อุไรรัตน์
รองประธาน	นายเอกสิทธิ์	ปัญญา โญ
เหรัญญิก	นายอุทิศ	ไชยพูล
ประชาสัมพันธ์	นายบุญเกิด	ทนางาน
เลขานุการ	นายโลมศิลป์	ดิธรรมโม
ที่ปรึกษา	นายนิพลย์	พลพงษ์
	นายนิคม	ศรีวะปะ

ต่อจากนั้นได้นำแบบประเมินผลโครงการมาให้ผู้เข้าร่วมโครงการจำนวน 20 คนตอบ ซึ่งได้ผลการประเมินดังแสดงไว้ในตารางที่ 5.17

ตารางที่ 5.17 ผลการประเมินโครงการอบรมปฏิบัติการเพาะพันธุ์ปลาอุกด้วยวิธีฉีดฮอร์โมนผสมเทียม
พื้นที่บ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	$\bar{X}$	การแปลผล
1. เป็นโครงการที่จัดขึ้นตามความต้องการของสมาชิกในชุมชน	16	4	-	-	-	4.80	มากที่สุด
2. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมให้ความสนใจอย่างแท้จริง	19	1	-	-	-	4.95	มากที่สุด
3. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมได้รับความรู้อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งจากวิทยากร	20	-	-	-	-	5.00	มากที่สุด
4. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จได้	20	-	-	-	-	5.00	มากที่สุด
5. เป็นโครงการที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิตของชุมชน	17	3	-	-	-	4.85	มากที่สุด
6. เป็นโครงการที่สมาชิกในชุมชนมีศักยภาพและความสามารถที่จะดำเนินการต่อไปด้วยตนเองได้	19	1	-	-	-	4.95	มากที่สุด
7. เป็นโครงการที่กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพภายในชุมชน	15	5	-	-	-	4.75	มากที่สุด
8. เป็นโครงการที่ช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชน และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนให้สูงขึ้น	18	2	-	-	-	4.90	มากที่สุด
9. เป็นโครงการที่สมควรขยายผลให้กว้างขวางต่อไปอย่างต่อเนื่อง	17	3	-	-	-	4.85	มากที่สุด
รวม	161	19	-	-	-	4.89	มากที่สุด

จากผลการประเมินในตารางที่ 5.17 พบว่าผู้เข้าร่วมโครงการอบรมปฏิบัติการเพาะพันธุ์ปลาถูกอุยด้วยวิธีฉีดฮอร์โมนผสมเทียม มีความเห็นต่อข้อความที่ประเมินทั้งหมดอยู่ระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาผลการประเมินในภาพรวม ก็จะเห็นว่าอยู่ระดับมากที่สุดเช่นเดียวกัน สรุปได้ว่าการดำเนินการอบรมในโครงการนี้ประสบผลสำเร็จ และสร้างเสริมคุณภาพชีวิตด้านการพัฒนาแก่ชุมชนบ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 เป็นอย่างมาก

2. การดำเนินโครงการอบรมการปลูกพืชสวนผสมและทำปุ๋ยหมัก โครงการนี้ได้จัดการอบรมขึ้นในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2551 เวลา 09.30 – 15.30 น. ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา มีผู้สนใจเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 18 คน โดยเดินทางมาจากบ้านอ่าวทึง

วัตถุประสงค์ของการดำเนินโครงการก็เพื่ออบรมเทคนิคความรู้ในการเพาะปลูกพืชหลากหลายชนิดพันธุ์ทั้งไม้ดอก ไม้ผล และพืชผักสวนครัวผสมผสานกันบนพื้นที่ดินแปลงเดียวกัน ตลอดจนอบรมเทคนิคความรู้ วิธีการทำปุ๋ยหมักที่มีคุณภาพสูงสำหรับบำรุงพืช บำรุงดินด้วยตนเอง ทั้งนี้เป็นโครงการเดียวกันกับที่จัดขึ้นให้แก่ชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด ตามที่กล่าวรายละเอียดไปแล้วในหน้า 171 ซึ่งความเป็นจริงแล้วได้ดำเนินการให้แก่ชุมชนบ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 อำเภอควนเนียง ก่อนประมาณ 1 เดือน

เหตุสำคัญอันเป็นที่มาของโครงการนี้ทั้งในพื้นที่ชุมชนบ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 และบ้านขาว หมู่ที่ 3 ก็เพราะเกษตรกรทั้งสองพื้นที่ประสบปัญหาละม้ายคล้ายกันเรื่องการเพาะปลูกพืช (ข้อมูลจากการระดมความคิดเห็นในเวทีศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชน) อาทิ ภาวะดินเสื่อม สภาพดินเป็นกรดต่างเพราะน้ำทะเลสาบได้ดิน การใช้ปุ๋ยเคมีราคาแพงและเกิดสารตกค้าง ต้นทุนการผลิตสูงจากการซื้อปุ๋ยราคาแพงมาใช้ และการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรไม่คุ้มค่า เป็นต้น นอกจากนี้เมื่อวิเคราะห์ต่อไปแล้วยังพบว่าพื้นที่ดินที่ปลูกพืชชนิดเดียวกันหรือน้อยชนิด เจ้าของมักเผชิญปัญหาด้านรายได้เวลาพืชที่ปลูกราคาตก อีกทั้งยังต้องซื้อหาพืชชนิดอื่นที่ไม่ได้ปลูกมาบริโภค ทำให้สิ้นเปลืองเงินโดยใช่เหตุ ทั้ง ๆ ที่สามารถปลูกเองได้ และที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ดินขาดความอุดมสมบูรณ์แล้ว เพราะขาดพืชต่างชนิด ต่างพันธุ์มาเอื้อบำรุงเลี้ยงกันและกันในระบบนิเวศ

สำหรับวิทยากรผู้ดำเนินการอบรมในโครงการ ได้แก่ นายจิรพงศ์ สุขจันทร์ อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาเทคโนโลยีการเกษตร คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ทั้งนี้ได้กล่าวถึงรายละเอียดด้านคุณวุฒิ และความรู้ ความสามารถของวิทยากรท่านนี้ไปแล้ว เมื่อรายงานโครงการปลูกพืชสวนผสมและทำปุ๋ยหมักของพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด ซึ่งปรากฏอยู่ในหน้า 121 จึงขอไม่กล่าวซ้ำอีก ณ ที่นี้

ส่วนเนื้อหาสาระที่วิทยากรได้นำมาอบรมถ่ายทอดเทคนิคความรู้ ก็เช่นเดียวกับที่อบรมให้กับผู้เข้าร่วมโครงการจากบ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด ตามได้รายงานไปแล้ว กล่าวคือมี 2 เรื่องใหญ่ ๆ ได้แก่ เรื่องการปลูกพืชสวนผสมซึ่งประกอบด้วยเรื่องประเภทของพืชที่ควรปลูกเพื่อบริโภคและขายได้ราคา ลักษณะธรรมชาติของพืชแต่ละประเภท การแบ่งสรรที่ดินเพื่อเพาะปลูก

วิธีการเพาะปลูก และการบำรุงดูแล อีกเรื่องได้แก่ การทำปุ๋ยหมัก EM บุกาณิมูลสัตว์ซึ่งประกอบด้วย เรื่องวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ วิธีทำ วิธีหมัก และวิธีนำไปใช้เป็นปุ๋ยบำรุงพืช บำรุงดิน ตลอดจนคุณค่า ด้านบำบัดน้ำเสีย กำจัดกลิ่น และกำจัดขยะ

ด้านเทคนิควิธีที่ใช้ในโครงการอบรม วิทยากรได้ใช้บ้านพักของตนภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลาเป็นสถานที่ดำเนินการ เพราะมีความประสงค์ให้ผู้เข้าร่วมโครงการเห็นตัวอย่างจริงของการปลูกพืชแบบสวนผสมที่วิทยากรได้สร้างไว้รอบบริเวณบ้านพักอันมีเนื้อที่กว้างขวางพอสมควร เนื่องจากเป็นบริเวณที่มีบ้านพักเพียงหลังเดียว แยกห่างออกมาจากบ้านพักหลังอื่น ๆ พืชพันธุ์ในสวนผสมแห่งนี้จะออกดอกผลดงามสมบูรณ์ทุกฤดูกาลอย่างน่าทึ่ง ซึ่งเป็นผลมาจากการใช้ปุ๋ยหมักสูตร “EM บุกาณิมูลสัตว์” ที่ผลิตเอง จนกระทั่งมีผู้สนใจมาขอสูตรและวิธีทำอยู่ไม่ขาด

เห็นได้ชัดว่า ตลอดการอบรมนั้น วิทยากรได้เน้นการใช้เทคนิควิธีที่มุ่งให้ผู้เข้าร่วมโครงการซึ่งเป็นชาวบ้านธรรมดาสามารถนำไปใช้ปฏิบัติต่อเองได้โดยเร็ว จึงพยายามหลีกเลี่ยงการบรรยายที่เต็มไปด้วยสาระหนัก ๆ ทางวิชาการ ซึ่งอาจทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการรู้สึกเป็นเรื่องยาก ซ้ำซ้อนเกินเข้าใจ และน่าเบื่อ แล้วพาลเลิกราไม่ยอมทำ หันมาเน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงของผู้เข้าร่วมโครงการที่มาจากการได้พบเห็นได้ยิน ได้ถาม ได้สัมผัส และได้ปฏิบัติด้วยตนเอง ระหว่างวิทยากรพาเข้าไปศึกษาเรียนรู้ในสวนพืชผสมและโรงหมักปุ๋ย ส่วนวิทยากรก็จะทำหน้าที่กึ่งพี่เลี้ยงคอยชี้แนะแนวทาง ให้คำปรึกษาแนะนำ และคลี่คลายปัญหาข้อสงสัยให้ ซึ่งเป็นเทคนิควิธีคล้ายกับการดำเนินโครงการอบรมครั้งต่อมาที่จัดให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการจากพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2551 แต่ได้เขียนรายงานผลไปก่อนนี้แล้วดังปรากฏอยู่ในหน้า 171-175

ผลของการดำเนินโครงการ การที่ผู้เข้าร่วมโครงการทั้ง 18 คน สมัครใจเดินทางจากบ้านอ่าวทิง อำเภอกวนเนียง ไปรับการอบรมที่มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ซึ่งเป็นระยะทางมิใช่น้อย และต้องใช้เวลา 1 วันเต็ม สะท้อนให้เห็นถึงความสนใจและตั้งใจจริงที่จะขวนขวายศึกษาเรียนรู้เทคนิควิธีการปลูกพืชสวนผสม และการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ เพื่อไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเพาะปลูกบนพื้นที่ดินของตนและครอบครัว ซึ่งก็ปรากฏว่าผู้เข้าร่วมโครงการทุกคนมีความกระตือรือร้นในการศึกษาเรียนรู้อย่างมากตลอดเวลาที่วิทยากรดำเนินโครงการอบรมอยู่ ไม่มีผู้ใดแอบหลบพักหรือปลีกตัวกลับก่อนแม้แต่คนเดียว ต่างสนใจรับฟังและซักถามวิทยากร และลงมือปฏิบัติด้วยความตั้งใจ เมื่อประกอบกับความสัมพันธ์ที่กระชับแน่นแฟ้นเพิ่มขึ้นระหว่างวิทยากรและผู้เข้าร่วมโครงการเข้าด้วยกันแล้ว ก็ยิ่งสร้างบรรยากาศอบอุ่นเป็นกันเอง สนุกสนานเพลิดเพลิน กล่าวพูด กล่าวซักถามกันอย่างเต็มที่ทั้งขณะรับฟังวิทยากร และการลงมือปฏิบัติการ

จากสภาพการณ์ดังกล่าวข้างต้น จึงเชื่อมั่นได้ว่าผลของการดำเนินโครงการครั้งนี้ได้สร้างความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ การมองเห็นคุณค่า และความสามารถนำไปปฏิบัติได้ให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการทุกคนในการปลูกพืชสวนผสมและการทำปุ๋ยหมักสูตร “EM บุกาณิมูลสัตว์”

และที่น่ากล่าวถึงด้วยความยินดี ก็คือ ผู้เข้าร่วมโครงการทั้งหมดได้ตกลงลงหุ้นจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ กลับไปทำปุ๋ยหมักสูตรนี้ใช้ร่วมกันในนามกลุ่มปลูกพืชสวนผสมและทำปุ๋ยหมักบ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 พร้อมกันนี้ก็ยินดีรับสมาชิกเพิ่ม และขยายเครือข่ายให้กว้างออกไป

ก่อนเดินทางกลับวิทยาการ ได้มอบปุ๋ยหมักที่บรรจุกระสอบแล้วหลายกระสอบให้นำไปแบ่งปันกัน และตอบรับเป็นที่ปรึกษาและวิทยากรให้กับกลุ่ม โดยตลอด

กลุ่มปลูกพืชสวนผสมและทำปุ๋ยหมักของพื้นที่ชุมชนบ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 ได้เลือกคณะกรรมการเพื่อเป็นแกนนำในการดำเนินงานดังรายชื่อต่อไปนี้

**คณะกรรมการกลุ่มปลูกพืชสวนผสมและทำปุ๋ยหมัก
พื้นที่บ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา**

ประธานกลุ่ม	นายสมวงศ์	ขจรกลิ่น
รองประธาน	นายสมปอง	อุทัย
เหรัญญิก	นางสายใจ	อุไรรัตน์
	นายพวง	ธนะปาละ
ประชาสัมพันธ์	นายบุญเกิด	ทนงาน
เลขานุการ	นายจำนง	พุทธศุภร์
ที่ปรึกษา	นายจिरพงษ์	สุขจันทร์
	นายชนกร	เกื้อกูล

ผลการวิเคราะห์แบบประเมินผลโครงการที่ให้ผู้เข้าร่วมโครงการทั้ง 18 คนตอบ ดังแสดงไว้ในตารางที่ 5.18

ตารางที่ 5.18 ผลการประเมินโครงการอบรมการปลูกพืชสวนผสมและทำปุ๋ยหมัก พื้นที่บ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	$\bar{X}$	การแปลผล
1. เป็นโครงการที่จัดขึ้นตามความต้องการของสมาชิกในชุมชน	6	12	-	-	-	4.33	มาก
2. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมให้ความสนใจอย่างแท้จริง	18	-	-	-	-	5.00	มากที่สุด
3. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมได้รับความรู้ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งจากวิทยากร	18	-	-	-	-	5.00	มากที่สุด
4. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จได้	18	-	-	-	-	5.00	มากที่สุด
5. เป็นโครงการที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิตของชุมชน	13	5	-	-	-	4.72	มากที่สุด
6. เป็นโครงการที่สมาชิกในชุมชนมีศักยภาพและความสามารถที่จะดำเนินการต่อไปด้วยตนเองได้	15	3	-	-	-	4.83	มากที่สุด
7. เป็นโครงการที่กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพภายในชุมชน	16	2	-	-	-	4.88	มากที่สุด
8. เป็นโครงการที่ช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชน และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนให้สูงขึ้น	16	2	-	-	-	4.88	มากที่สุด
9. เป็นโครงการที่สมควรขยายผลให้กว้างขวางต่อไปอย่างต่อเนื่อง	15	3	-	-	-	4.83	มากที่สุด
รวม	135	27	-	-	-	4.83	มากที่สุด

จากผลการประเมินในตารางที่ 5.18 พบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการอบรมการปลูกพืชสวน ผสมและทำปุ๋ยหมักมีความเห็นต่อข้อความที่ประเมินเกือบทั้งหมด อยู่ระดับมากที่สุด มีเพียง 1 ข้อความเท่านั้นที่อยู่ระดับมาก และเมื่อพิจารณาผลการประเมินในภาพรวมก็จะเห็นว่าอยู่ระดับมากที่สุด สรุปได้ว่าการดำเนินการอบรมในโครงการนี้ประสบผลสำเร็จและสร้างเสริมคุณภาพด้านการพัฒนาแก่ชุมชนบ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 เป็นอย่างมาก

3. การดำเนินโครงการอบรมเพื่อสร้างเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนของชาวบ้าน เป็นโครงการที่จัดขึ้นภายใต้ชื่อที่ประชาสัมพันธ์ว่า “รักท้องถิ่นของเรามารวมใจกันพัฒนา” เมื่อวันที่ 2 – 3 เมษายน 2551 ณ ศาลาวัดท่าม่วง บ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 ซึ่งมีผู้เข้าร่วมโครงการจำนวน 31 คน และมีกำหนดการดังแสดงไว้ในตารางข้างล่างนี้

วัน / เวลา	ประเด็น / สาระ	ลักษณะกิจกรรม	ผู้ดำเนินการ
2 เมษายน 2551 9.00 – 9.30 น.	ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการอบรม	กล่าวชี้แจง	หัวหน้าโครงการวิจัย
9.30 – 10.30 น.	ชุมชน : ความหมาย ความสำคัญ และการเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน	บรรยาย วิเคราะห์ อภิปราย	ผศ.สนธยา พลศรี
10.30 – 10.50 น.	พักอาหารว่าง		
10.50 – 12.00 น.	ชุมชน : ความหมาย ความสำคัญ และการเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน (ต่อ)	บรรยาย วิเคราะห์ อภิปราย	ผศ.สนธยา พลศรี
12.00 – 13.00 น.	พักอาหารกลางวัน		
13.00 – 15.30 น.	บทบาทของชาวบ้านกับการพัฒนาชุมชน	บรรยายและ สนทนากลุ่ม	พัฒนาการอำเภอ ควนเนียงและคณะ
3 เมษายน 2551 9.00 – 10.30 น.	แนวโน้มของชุมชนในอนาคต	บรรยายถึงวิเคราะห์	ผศ.วารุณี วงศ์วิเชียร และคณะ
10.30 – 10.45 น.	พักอาหารว่าง		
10.45 – 12.00 น.	แนวโน้มชุมชนในอนาคต (ต่อ)	สนทนากลุ่ม	ผศ.วารุณี วงศ์วิเชียร และคณะ
12.00 – 13.00 น.	พักอาหารกลางวัน		
13.00 – 15.30 น.	การมีส่วนร่วมของชาวบ้านกับงานพัฒนาชุมชน	บรรยาย อภิปรายและ ระดมสมอง	ผู้อำนวยการศูนย์ บริการการศึกษา นอกโรงเรียนอำเภอ ควนเนียง

โครงการนี้จัดขึ้นเป็นพิเศษนอกเหนือจากโครงการอื่น ๆ ที่ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนในพื้นที่บ้านอ่าวตัง หมู่ที่ 4 ได้ร่วมกันกำหนดขึ้น เป็นการติดตามข้อเสนอของผู้นำชุมชนและผู้มีบทบาทด้านการพัฒนา ซึ่งทีมวิจัยเห็นพ้องต้องกัน ทั้งนี้เพราะปัญหาที่ยืดเยื้อมายาวนานของชุมชนที่ว่า ชาวบ้านจำนวนไม่น้อยขาดความกระตือรือร้น ไม่สนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน เมื่อใดที่จัดกิจกรรมการพัฒนาขึ้นก็จะเพิกเฉย เห็นเป็นเรื่องรูระไม่ไช้หรือเสียเวลาทำมาหากิน อาจมีมาเข้าร่วมบ้างนาน ๆ ครั้ง หรือมาแบบเสียไม่ได้ บางคนก็มาเพื่อสนุกสนานเฮฮาอย่างเดียว ไม่ยุ่งเรื่องงานการ ผู้ที่มาเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้งด้วยความเสียสละและเต็มใจมักเป็นคนกลุ่มเดิม ๆ ซ้ำหน้ากัน ซึ่งปัญหาเกี่ยวกับการขาดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของชาวบ้านดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อความล้ำหลังด้านการพัฒนาของชุมชน และทำให้ชุมชนขาดความสามารถในการสร้างเสริมคุณภาพชีวิต นอกจากนี้ยังสร้างความเบื่อหน่ายให้แก่หน่วยงาน หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องจนไม่ค่อยสนใจที่จะเข้ามาดำเนินกิจกรรมการพัฒนาอีกด้วย

การดำเนิน โครงการอบรมเพื่อสร้างเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนของชาวบ้านพื้นที่บ้านอ่าวตัง หมู่ที่ 4 ตามข้อเสนอเป็นแนวทางหนึ่งที่ทีมวิจัยคาดว่าจะสามารถช่วยคลี่คลายปัญหาของชุมชนที่กล่าวไปข้างต้นได้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความตระหนักในคุณค่าของชุมชน และการเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนควบคู่ไปกับการปลูกจิตสำนึกให้เกิดความรัก ความภาคภูมิใจ และความรับผิดชอบต่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็งยั่งยืน บนหลักการที่ว่า “โดยชุมชน ของชุมชน และเพื่อชุมชน” ต่อไป

สำหรับวิทยากรผู้ดำเนิน โครงการอบรม มิได้เชิญมาจากหน่วยงานหรือองค์กรใดเลย ส่วนเลือกมาจากคณะผู้วิจัยและทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาทั้งสิ้น จำนวน 4 คน แต่ละคนมีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์การสอนหรือการทำงานด้านการพัฒนาชุมชนมายาวนาน จนจัดได้ว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญสูงทั้งเนื้อหาความรู้ และเทคนิคการอบรมถ่ายทอด อีกทั้งยังมีความคุ้นเคย เข้าใจในธรรมชาตินิสัยและพฤติกรรมของคนในชุมชนเป็นอย่างดีด้วย

ในเรื่องเนื้อหาสาระที่นำมาอบรม มี 4 ประเด็นด้วยกัน ซึ่งจัดเรียงตามลำดับดังนี้

ประเด็นที่ 1 ได้แก่ ชุมชน ความหมาย ความสำคัญ และการเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อให้ผู้เข้าร่วมโครงการมีพื้นฐานความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชน และตระหนักถึงความสำคัญของชุมชน ตลอดจนความสัมพันธ์ที่เดียวกันอย่างแนบแน่นระหว่างชุมชนกับวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน

ประเด็นที่ 2 ได้แก่ บทบาทของชาวบ้านกับการพัฒนาชุมชน เพื่อให้ผู้เข้าร่วมโครงการเข้าใจและตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ที่ตนพึงรับผิดชอบต่อการพัฒนาสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าให้แก่ชุมชนท้องถิ่นของตนเอง ในฐานะที่เป็นสมาชิกของชุมชน

ประเด็นที่ 3 ได้แก่ แนวโน้มของชุมชนในอนาคต เพื่อให้ผู้เข้าร่วมโครงการมีวิสัยทัศน์กว้างไกล มองเห็นแนวทางการพัฒนาชุมชนของตนให้ก้าวหน้ามั่นคงต่อไปในอนาคต โดยวิเคราะห์

จากสภาวะทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนศักยภาพในการพัฒนาของชุมชน

ประเด็นที่ 4 ได้แก่ การมีส่วนร่วมของชาวบ้านกับงานพัฒนาชุมชน เพื่อให้ผู้เข้าร่วมโครงการตระหนักถึงความสำคัญ และความจำเป็นที่คนในชุมชนจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน ตลอดจนเกิดจิตสำนึกที่พร้อมจะเข้าไปมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชนของตนเองด้วยความรู้สึกที่รับผิดชอบและเห็นคุณค่า

เทคนิควิธีที่วิทยากรใช้ดำเนินการอบรมในแต่ละประเด็นก็มีทั้งที่เหมือนกัน ไปตามเป้าประสงค์ที่ต้องการ ดังเช่น

ประเด็นที่ 1 วิทยากรได้บรรยายนำเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจความหมายของคำว่า “ชุมชน” แล้วเปิดประเด็นให้ผู้เข้าร่วมโครงการร่วมกันคิดวิเคราะห์ และอภิปรายเพื่อตระหนักถึงความสำคัญของชุมชน และความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันระหว่างชุมชนกับวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชน

ประเด็นที่ 2 วิทยากรได้บรรยายนำเพื่อสร้างความเข้าใจ และความตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนของตนเองในชุมชน หลังจากนั้นได้แบ่งออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ 3 กลุ่ม ๆ ละ 10 คน แล้วกำหนดเวลาให้มีการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) เกี่ยวกับบทบาทที่พึงประสงค์ของชาวบ้านต่อการพัฒนาชุมชน และปัญหาเรื่องนี้ที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านอ่าวทิง หมู่ที่ 4 โดยภายในกลุ่มมีผู้ดำเนินการสนทนาเพื่อคอยจุดประเด็นการสนทนาให้กว้างขวาง และมีผู้รวบรวมข้อมูลจากการสนทนา เพื่อนำเสนอต่อกลุ่มใหญ่ ซึ่งวิธีการสนทนากลุ่มได้เพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการยิ่งขึ้น

ประเด็นที่ 3 วิทยากรได้บรรยายถึงวิเคราะห์ร่วมกับผู้เข้าร่วมโครงการเพื่อให้เห็นสถานการณ์ปัจจุบันและอนาคตของชุมชนในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และศักยภาพในการพัฒนาของชุมชน พร้อมกับปูพื้นฐานให้เห็นแนวโน้มในอนาคตของชุมชน จากนั้นจึงแบ่งกลุ่มสนทนาออกเป็น 3 กลุ่ม โดยตั้งหัวข้อสนทนาภายในกลุ่มว่า “ชุมชนบ้านอ่าวทิง ในอนาคต และปัจจัยสนับสนุนให้ถึงจุดหมาย” ซึ่งภายในกลุ่มก็จะมีผู้ดำเนินการสนทนาและผู้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนาเพื่อนำเสนอต่อกลุ่มใหญ่เช่นเดียวกับที่ได้ดำเนินการในประเด็นที่ 2

ประเด็นที่ 4 วิทยากรได้บรรยายให้ผู้เข้าร่วมโครงการเข้าใจถึงความหมายของ “การมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน” แล้วเปิดการอภิปรายร่วมกันถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน โดยคนในชุมชน ต่อจากนั้นได้แบ่งกลุ่มย่อยเพื่อระดมสมองกันภายในกลุ่มถึงแนวทางการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนของคนในชุมชนและผลดี ผลเสีย ของการมีส่วนร่วมหรือขาดการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนของคนในชุมชน ทั้งนี้แต่ละกลุ่มจะมีผู้ดำเนินการ และผู้รวบรวมข้อมูลจากการระดมสมองเพื่อนำเสนอต่อกลุ่มใหญ่

ผลของการดำเนินโครงการ การดำเนินโครงการอบรมเพื่อสร้างเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนของชาวบ้าน ภายใต้ชื่อว่า “รักท้องถิ่นของเรามา ร่วมใจกันพัฒนา” ครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมโครงการถึง 31 คน ซึ่งเป็นจำนวนมากเกินความคาดหมายอันเป็นไปได้อย่างแน่นอนที่บางส่วนมาร่วมเพราะถูกขอร้องหรือกะเกณฑ์มาจากผู้นำชุมชน ด้วยเหตุผลที่เคยกล่าวไปบ่อยครั้งแล้วว่า ชุมชนบ้านอ่าวทิง หมู่ที่ 4 มักประสบปัญหาเรื่องชาวบ้านมัวแต่ใส่ใจเรื่องการทำมาหากินและกิจส่วนตัว จนละเลยการเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชน และเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชุมชนบ้านอ่าวทิงยังอยู่ในเกณฑ์หมู่บ้านล้าหลังระดับ 2

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะมาร่วมโครงการแบบสมัครใจหรือไม่สมัครใจ แต่ก็ปรากฏว่าทั้ง 31 คน ได้ให้ความสนใจติดตามและร่วมกิจกรรมตลอดการอบรมด้วยความกระตือรือร้น มีชีวิตชีวาอย่างน่าชมเชย แม้แต่วันที่สองของการดำเนินโครงการอบรมก็ไม่มีใครขาดหายไป อาจเป็นเพราะเหตุปัจจัยประการแรก กิจกรรมที่จัดขึ้นมีหลายรูปแบบ เช่น ฟังการบรรยายร่วมศึกษาวิเคราะห์ ร่วมอภิปราย สนทนากลุ่ม และระดมสมอง ผู้เข้าร่วมโครงการจึงมิได้รู้สึกถูกบังคับให้รับฟัง หรือถูกขัดเขี่ยความคิดจากวิทยากรฝ่ายเดียว แต่มีโอกาสดำเนินการมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการคิดวิเคราะห์ อภิปราย แสดงความคิดเห็น และวิสัยทัศน์จากภูมิปัญญา และประสบการณ์ของตน ทำให้เกิดการกระตุ้นเร้าความสนใจอย่างต่อเนื่อง

ประการต่อไป ประเด็นทั้งหลายที่หยิบยกมาอบรมนั้นเกี่ยวข้องกับเรื่องของชุมชน ซึ่งเป็นเรื่องใกล้ตัวและผูกพันกับวิถีชีวิตของผู้เข้าร่วมโครงการอย่างแนบแน่น แต่กลับมีน้อยคนนักที่จะตระหนักถึงคุณค่าหรือความสำคัญของชุมชน และเห็นเป็นหน้าที่รับผิดชอบของตนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้าอย่างเต็มศักยภาพของชุมชน ดังนั้นเมื่อหยิบยกมาเป็นประเด็นสำคัญ พูดกันอย่างเป็นเรื่องเป็นราวจริงจังเช่นนี้ ซึ่งไม่เคยทำกันมาก่อน จึงสร้างความสนใจให้เกิดขึ้นเป็นอย่างมาก

อีกประการหนึ่ง อาจมาจากชื่อโครงการ “รักท้องถิ่นของเรา มา ร่วมใจกันพัฒนา” ไปกระตุ้นความรัก ความผูกพันเป็นเจ้าของซึ่งเป็นความรู้สึกซ่อนเร้นลึก ๆ อยู่ในใจให้ออกมา ทำให้เกิดความสนใจใคร่เรียนรู้ ทำความเข้าใจในเรื่องชุมชนท้องถิ่นของตน และบทบาทความรับผิดชอบของคนในชุมชนต่อการพัฒนาชุมชน

นอกจากนั้นก่อนเปิดการอบรม ได้มีตัวแทนของผู้เข้าร่วมโครงการจำนวน 3 – 4 คน กล่าวแสดงความรู้สึกที่เข้าร่วมโครงการครั้งนี้ ซึ่งทุกคนล้วนแสดงออกถึงความพึงพอใจ และรู้สึกคุ้มค่ากับเวลา 2 วันที่ผ่านไป บางคนกล่าวเสียดายที่โครงการดี มีคุณประโยชน์ต่อการสร้างเสริมงานพัฒนาของชุมชนเช่นนี้จัดขึ้นช้าไป ประเด็นสำคัญที่แต่ละคนมีความเห็นคล้ายคลึงกัน ก็คือโครงการนี้ได้สร้างจิตสำนึกสาธารณะเพื่อชุมชนให้เกิดขึ้นแก่ผู้เข้าร่วมโครงการเป็นอย่างมาก โดยกระตุ้นให้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของชุมชน มีความสำนึกในความเป็นเจ้าของที่จะต้องรับผิดชอบร่วมกันพัฒนาให้เจริญก้าวหน้า มิใช่ปล่อยปละละเลย เห็นเป็นเรื่องไม่ใช่ธุระของตน

แล้วหากจิตสำนึกดังกล่าวถูกถ่ายทอดและปลูกฝังให้เกิดขึ้นอย่างแน่นเหนียวในชุมชนแล้ว ย่อมเป็นพลังขับเคลื่อนให้งานพัฒนาชุมชนในพื้นที่บ้านอ่าวตึงดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ นำชุมชนไปสู่ความเจริญก้าวหน้าตามเป้าหมายที่พึงประสงค์ได้โดยไม่ยาก

สรุปความตอนท้ายได้ว่า ขั้นตอนเริ่มต้นจำเป็นต้องอาศัยผู้เข้าร่วมโครงการทั้ง 31 คน เป็นแกนนำทำหน้าที่ถ่ายทอดและปลูกฝังจิตสำนึกดังกล่าวให้ขยายกว้างไปในชุมชน ตลอดจนคอยกระตุ้น ปลูกเร้าให้กิจกรรมและงานพัฒนาชุมชนต่าง ๆ ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพภายใต้การมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งของคนทั้งหลายในชุมชน จนกลายเป็นจิตสำนึกสาธารณะร่วมกัน ซึ่งก็ปรากฏว่าผู้เข้าร่วมโครงการทั้ง 31 คน ได้ตกลงเห็นชอบรับไปดำเนินการให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรมโดยเร็ว

ต่อจากนั้นได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อเป็นแกนหลักในการกำหนดนโยบาย แผนงาน และประสานการดำเนินงานร่วมกันของกลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการ โดยทั้งหมดให้คำมั่นสัญญาที่จะร่วมมือกันอย่างเต็มที่เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนของคนในชุมชนให้บังเกิดขึ้นจริงได้ กล่าวได้ว่าผลการดำเนินโครงการอบรมครั้งนี้เป็นที่น่าพึงพอใจอย่างยิ่งสำหรับทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นทีมวิจัยผู้เข้าร่วมโครงการ และผู้นำชุมชน

สำหรับคณะกรรมการแกนหลักมีรายชื่อดังต่อไปนี้

**คณะกรรมการแกนหลักสร้างเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน
พื้นที่บ้านอ่าวตึง หมู่ที่ 4 อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา**

ประธาน	นายสราธร พลพงษ์
รองประธาน	นายเอกสิทธิ์ ปัญญา โณ นางนุ้ม อุไรรัตน์
ฝ่ายกิจกรรม	นายสมหมาย ปัญญา โณ นางหนูพันธ์ หมีนอรุณ นางจู้หิม จันทภาโส นายอุทิศ ไชยพูน นายพวง ธนะปาละ นายสมปอง อุทัย นายสุทร ศรีไสย นายชอุ่ม ขวัญหนู นายบุญเกิด ทนงาน นายฉันทะ อุไรรัตน์

ฝ่ายติดต่อประสานงาน	นายโลมศิลป์	ติธรรมโม
	นายเอิบ	สุทธิพงศ์
	นายดำรง	นवलศรีชาติ
	นางสายใจ	อุไรรัตน์
	นายปริไตรน์	หมาดเมียง

ฝ่ายประชาสัมพันธ์	นายทรงกรด	อนุก
	นางสายใจ	อุไรรัตน์
	นายประเนตร	ชนะปาละ

ฝ่ายกำหนดนโยบาย

ผู้เข้าร่วม โครงการทุกคน

และแผนงาน

เลขานุการ

นายวันดี เทพขุมนุ้ม

ที่ปรึกษา

นางวลัยพร จินตามณี

นางสาคร นามหิรัญ

นายชนกร เกื้อกุล

นายนิคม ศรีวะปะ

นายนิพลย์ พลพงศ์

จากการวิเคราะห์แบบประเมินผลโครงการอบรมเพื่อสร้างเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนของชาวบ้าน ซึ่งประเมินโดยผู้เข้าร่วมโครงการทั้ง 31 คน ได้ผลการประเมินที่วิเคราะห์ออกมาดังแสดงไว้ในตารางที่ 5.19

ตารางที่ 5.19 ผลการประเมินโครงการอบรมเพื่อสร้างเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนของชาวบ้าน
พื้นที่บ้านอ่าวทิง หมู่ที่ 4

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	$\bar{X}$	การแปลผล
1. เป็นโครงการที่จัดขึ้นตามความต้องการของสมาชิกในชุมชน	1	8	19	3	-	3.22	ปานกลาง
2. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมให้ความสนใจอย่างแท้จริง	9	17	5	-	-	4.12	มาก
3. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมได้รับความรู้ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งจากวิทยากร	27	4	-	-	-	4.87	มากที่สุด

ตารางที่ 5.19 (ต่อ)

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	$\bar{X}$	การแปลผล
4. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จได้	25	6	-	-	-	4.80	มากที่สุด
5. เป็นโครงการที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิตของชุมชน	21	10	-	-	-	4.67	มากที่สุด
6. เป็นโครงการที่สมาชิกในชุมชนมีศักยภาพและความสามารถที่จะดำเนินการต่อไปด้วยตนเองได้	27	4	-	-	-	4.87	มากที่สุด
7. เป็นโครงการที่กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพภายในชุมชน	26	5	-	-	-	4.83	มากที่สุด
8. เป็นโครงการที่ช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชน และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนให้สูงขึ้น	29	2	-	-	-	4.93	มากที่สุด
9. เป็นโครงการที่สมควรขยายผลให้กว้างขวางต่อไปอย่างต่อเนื่อง	28	3	-	-	-	4.90	มากที่สุด
รวม	193	59	24	3	-	4.59	มากที่สุด

จากผลการประเมินในตารางที่ 5.19 พบว่าผู้เข้าร่วมโครงการอบรมเพื่อสร้างเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนของชาวบ้าน มีความเห็นต่อข้อความที่ประเมินส่วนใหญ่อยู่ระดับมากที่สุด มีเพียง 1 ข้อความอยู่ระดับมาก และอีก 1 ข้อความอยู่ระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาผลการประเมินในภาพรวมก็จะเห็นว่าอยู่ระดับมากที่สุด สรุปได้ว่าการดำเนินการอบรมในโครงการนี้ ประสบผลสำเร็จ และสร้างเสริมคุณภาพด้านการพัฒนาแก่ชุมชนในบ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 เป็นอย่างมาก

4. การดำเนินโครงการอบรมปฏิบัติการเพาะเลี้ยงไรแดง โครงการนี้จัดขึ้นเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2551 ช่วงเช้าเวลา 9.30 – 12.00 น. เป็นการบรรยายประกอบการใช้เอกสารและเพาเวอร์พอยท์ ณ อาคารของกลุ่มแม่บ้านทอผ้าบ้านอ่าวทิง ช่วงบ่ายเวลา 13.00 – 15.00 น. เป็นการปฏิบัติการ ณ บ้านนายฉันทะ อุไรรัตน์ ประธานกลุ่มเพาะเลี้ยงปลาดุกอุย มีผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 21 คน ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มผู้อ่านการอบรมปฏิบัติการเพาะพันธุ์ปลาดุกอุยด้วยวิธีฉีดฮอร์โมนผสมเทียมมาแล้ว และมีผู้สนใจรายใหม่เข้าร่วมการอบรมด้วย

วัตถุประสงค์ของโครงการก็เพื่ออบรมความรู้และเทคนิควิธีการเพาะเลี้ยงไรแดงแก่ผู้เพาะเลี้ยงปลาดุกอุย หรือปลาพันธุ์อื่น ๆ ที่กินไรแดงเป็นอาหาร ตลอดจนผู้สนใจการเพาะเลี้ยงไรแดงในชุมชนบ้านอ่าวทิง หมู่ที่ 4 โดยมีเป้าหมายไปสู่การสร้างเสริมประสิทธิภาพในการเพาะเลี้ยงพันธุ์ปลาโดยเฉพาะอย่างยิ่งปลาดุกอุยเป็นอาชีพ การสร้างอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการแก่ลูกปลา การแก้ปัญหาคาขาดแคลนอาหารปลา การสร้างระบบการเพาะเลี้ยงปลาดุกอุยอย่างครบวงจร และการส่งเสริมอาชีพการขายไรแดง

วิทยากรครั้งนี้ ได้แก่ นางฉนิศา มาชู อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการอบรมในโครงการอบรมปฏิบัติการเพาะพันธุ์ปลาดุกอุยด้วยวิธีฉีดฮอร์โมนผสมเทียม และโครงการอบรมปฏิบัติการเพาะเลี้ยงไรแดงให้กับพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอรโนด และพื้นที่บ้านอ่าวทิง หมู่ที่ 4 อำเภอกวนเนียง อนึ่ง ก่อนเดินทางมาเป็นวิทยากรดำเนินการอบรมเพาะเลี้ยงไรแดงให้กับพื้นที่บ้านอ่าวทิง หมู่ที่ 4 หนึ่งวันคือ วันที่ 24 เมษายน 2551 ก็ได้เดินทางไปอบรมเรื่องเดียวกันนี้ให้กับพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 ดังรายงานเนื้อหาสาระ และเทคนิควิธีการอบรมในพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 ไปแล้ว ตามปรากฏอยู่ที่หน้า 140 ซึ่งก็เป็นเช่นเดียวกันกับในพื้นที่บ้านอ่าวทิง หมู่ที่ 4 เพราะเป็นวิทยากรคนเดียวกัน จึงขอไม่กล่าวถึงซ้ำอีก ณ ที่นี้

ผลของการดำเนินโครงการ จากการสังเกตอย่างใกล้ชิดเห็นได้ชัดว่าผู้เข้าร่วมโครงการทุกคนมาด้วยความสมัครใจและตั้งใจที่จะมา พร้อมทั้งแสดงความสนใจต่อการอบรมเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะบุคคลเหล่านี้บ้างก็เป็นผู้ที่ประกอบอาชีพเพาะเลี้ยงปลาดุกอุย หรือปลาพันธุ์อื่น ๆ อยู่แล้ว บ้างก็กำลังจะยึดเป็นอาชีพ ไม่ว่าในลักษณะอาชีพหลักหรืออาชีพเสริมของครอบครัวก็ตาม และยังมีผู้ที่ต้องการเพาะเลี้ยงไรแดงขายเป็นอาชีพเสริมของครอบครัวอีกด้วย จึงเห็นคุณประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากการเข้าร่วมโครงการอบรมครั้งนี้

นอกจากนั้นหลาย ๆ คนยังเคยผ่านการอบรมในโครงการอบรมปฏิบัติการเพาะพันธุ์ปลาดุกอุยด้วยวิธีฉีดฮอร์โมนผสมเทียมกับวิทยากรคนเดียวกันมาแล้ว การมาเข้าร่วมโครงการอบรมปฏิบัติการเพาะเลี้ยงไรแดงจึงเป็นการสานประโยชน์ที่จะได้รับต่อเนื่องกัน และบุคคลกลุ่มนี้เองที่กล้าซักถามรายละเอียดหรือข้อสงสัยต่าง ๆ นานาอย่างเต็มที่ทั้งขณะฟังการบรรยาย และลงมือฝึกปฏิบัติ เพราะความสนิทสนมคุ้นเคยกับวิทยากรเป็นอย่างดีมาตั้งแต่ครั้งเข้าร่วมโครงการอบรม

ปฏิบัติการเพาะพันธุ์ปลาดุกด้วยวิธีฉีดฮอร์โมนผสมเทียมพลอยให้ผู้เข้าร่วมโครงการคนอื่น ๆ ได้รับฟัง ได้รับความรู้อย่างละเอียดจนเข้าใจชัดเจนตามไปด้วย

ที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ วิธีการอบรมถ่ายทอดเทคนิคความรู้และคำอธิบายชี้แจงของวิทยากรท่านนี้ไม่ยุ่งยากซับซ้อนหรือหนักไปทางวิชาการ แต่ฟังเข้าใจและนำไปสู่การปฏิบัติเองได้โดยง่าย อุปกรณ์เครื่องมือต่าง ๆ ที่นำมาสาธิตและใช้ปฏิบัติการก็ใช้เงินทุนต่ำ สามารถจัดซื้อจัดหาได้ภายในท้องถิ่น จึงยังเป็นแรงเสริมให้ผู้เข้าร่วมโครงการหลาย ๆ คนมีความมุ่งมั่นจะนำเทคนิคความรู้ต่าง ๆ ที่ได้รับไปใช้ให้เกิดคุณประโยชน์ในการพัฒนาสร้างสรรค์อาชีพหลัก หรืออาชีพเสริมให้กับครอบครัวของตน ดังเห็นได้จากการแสดงออกของผู้เข้าร่วมโครงการหลังการอบรม เช่น การชักถามวิทยากรถึงรายละเอียดที่เจาะลึกไปในขั้นลงมือปฏิบัติจริง การขอหมายเลขโทรศัพท์เพื่อติดต่อขอคำปรึกษาแนะนำจากวิทยากรและการขอให้วิทยากรลงพื้นที่เพื่อติดตามผลการดำเนินงานในอนาคตต่อไป เป็นต้น ทั้งนี้ก็ได้รับการตอบสนองและตอบรับด้วยความยินดีและเต็มใจจากวิทยากร

ก่อนปิดการอบรม ได้มีการประชุมปรึกษาหารือแล้วได้ข้อตกลงที่เห็นพ้องต้องกัน ซึ่งสรุปความได้ว่า ผู้เข้าร่วมโครงการจะรวมตัวเข้าเป็นกลุ่มเพาะเลี้ยงไรแดง ที่บ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 เพื่อคอยช่วยเหลือและถ่ายทอดแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน อันจะนำไปสู่ความสำเร็จในการเพาะเลี้ยงไรแดงทั้งเป็นอาชีพและเป็นอาหารชั้นเลิศของปลาที่เพาะขาย โดยให้คณะกรรมการกลุ่มเพาะเลี้ยงปลาดุกอยู่ที่จัดขึ้นก่อนหน้านี้ทำหน้าที่รวบรวมกลุ่มและพัฒนากลุ่มเพาะเลี้ยงไรแดงให้เติบโตใหญ่ด้วยความเข้มแข็ง ยั่งยืนต่อไปพร้อม ๆ กับกลุ่มเพาะเลี้ยงปลาดุก

ตารางที่ 5.20 ผลการประเมินโครงการอบรมปฏิบัติการเพาะเลี้ยงไรแดง ที่บ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	$\bar{X}$	การแปลผล
1. เป็นโครงการที่จัดขึ้นตามความต้องการของสมาชิกในชุมชน	7	10	4	-	-	4.14	มาก
2. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมให้ความสนใจอย่างแท้จริง	18	3	-	-	-	4.85	มากที่สุด
3. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมได้รับความรู้ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งจากวิทยากร	19	2	-	-	-	4.90	มากที่สุด
4. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จได้	19	2	-	-	-	4.90	มากที่สุด

ตารางที่ 5.20 (ต่อ)

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	$\bar{X}$	การแปลผล
5. เป็นโครงการที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิตของชุมชน	12	9	-	-	-	4.57	มากที่สุด
6. เป็นโครงการที่สมาชิกในชุมชนมีศักยภาพและความสามารถที่จะดำเนินการต่อไปด้วยตนเองได้	18	3	-	-	-	4.85	มากที่สุด
7. เป็นโครงการที่กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพภายในชุมชน	15	6	-	-	-	4.71	มากที่สุด
8. เป็นโครงการที่ช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชน และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนให้สูงขึ้น	11	10	-	-	-	4.52	มากที่สุด
9. เป็นโครงการที่สมควรขยายผลให้กว้างขวางต่อไปอย่างต่อเนื่อง	15	6	-	-	-	4.71	มากที่สุด
รวม	134	51	4	-	-	4.68	มากที่สุด

จากผลการประเมินในตารางที่ 5.20 พบว่าผู้เข้าร่วมโครงการอบรมปฏิบัติการเพาะเลี้ยงไรแดงมีความเห็นต่อข้อความที่ประเมินเกือบทั้งหมดอยู่ระดับมากที่สุด มีเพียง 1 ข้อความเท่านั้นที่อยู่ระดับมาก และเมื่อพิจารณาผลการประเมินในภาพรวมก็จะเห็นว่าอยู่ระดับมากที่สุด สรุปได้ว่าการดำเนินการอบรมในโครงการนี้ประสบผลสำเร็จ และสร้างเสริมคุณภาพด้านการพัฒนาแก่ชุมชนบ้านอ่าวทิง หมู่ที่ 4 เป็นอย่างมาก

5. การดำเนินโครงการอบรมปฏิบัติการเพาะเลี้ยงเห็ด โครงการนี้ได้จัดขึ้นในวันที่ 6 พฤษภาคม 2551 มีผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 24 คน การดำเนินกิจกรรมได้แยกออกเป็นการบรรยายในภาคเช้า เวลา 9.30 - 12.00 น. ณ ศาลาวัดท่าม่วง และการฝึกปฏิบัติในภาคบ่ายเวลา 13.00 - 16.00 น. ณ บ้านนายประเนตร ชนะपालะ ซึ่งเคยประกอบอาชีพเพาะเลี้ยงเห็ดแล้วเลิกไป แต่ยังคงมีโรงบ่มเพาะก้อนเชื้อและโรงเพาะเห็ดที่ใช้งานได้เหลืออยู่

วัตถุประสงค์ของการดำเนินโครงการอบรมก็คือ เพื่อถ่ายทอดความรู้และเทคนิควิธีการ เพาะเห็ดเศรษฐกิจชนิดต่าง ๆ ได้แก่ เห็ดเป๋าฮื้อ เห็ดนางรม เห็ดนางฟ้า และเห็ดหูหนู ซึ่งเป็นที่นิยมบริโภคและมีตลาดจำหน่ายกว้างขวางแก่ผู้สนใจในพื้นที่บ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 อำเภอควนเนียง อันมีจุดมุ่งหมายที่จะส่งเสริมการเพาะเลี้ยงเห็ดเศรษฐกิจให้เป็นทางเลือกด้านอาชีพของชุมชนนี้ ทั้งนี้เป็นโครงการที่ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนได้เห็นชอบให้ดำเนินการ หลังจากร่วมกันศึกษาวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนแล้ว โดยเห็นว่าเป็นอาชีพที่หลายครัวเรือนในชุมชนสนใจจะประกอบและสอดคล้องกับการคลี่คลายปัญหาของชุมชนด้านการขาดอาชีพ การมีรายได้ไม่เพียงพอ การมีหนี้สิน การขาดที่ดินทำกิน ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ และความต้องการอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มพูนรายได้

อีกประการหนึ่งก็คือ เป็นหนทางช่วยฟื้นอาชีพการเพาะเลี้ยงเห็ดให้กลับคืนสู่ชุมชนอีกครั้ง เพราะก่อนหน้านั้นเคยมีชมรมกลุ่มผู้เพาะเลี้ยงเห็ดอยู่ในชุมชนบ้านอ่าวทึง ซึ่งระยะแรกทำรายได้ให้แก่สมาชิกของชมรมอย่างน่าพอใจ ครั้นต่อมาต้องเผชิญกับปัญหาการแพร่ระบาดของโรคเห็ดและแมลงทำลาย ทำให้ผลผลิตตกต่ำ ดอกเห็ดขาดความสมบูรณ์ ขายได้ไม่คุ้มทุน ประกอบกับมีปัญหาอื่น ๆ ร่วมด้วย เช่น ขาดแคลนเชื้อเลี้ยงอย่างพารา ขาดความรู้ในการผลิตเชื้อเห็ดและก้อนเชื้อเอง ต้องซื้อมาในราคาสูง ขาดความรู้ความชำนาญด้านการตลาดภายนอกท้องถิ่น และขาดการสนับสนุนส่งเสริมทางด้านวิชาการ ตลอดจนการพัฒนาอาชีพ จนเกิดความท้อถอย เลิกพากันไปอย่างน่าเสียดาย

สำหรับวิทยากรผู้ดำเนินโครงการอบรมได้แก่ นายจิรพงศ์ สุขจันทร์ อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาเทคโนโลยีการเกษตร คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ซึ่งเคยเป็นวิทยากรดำเนินโครงการอบรมปลูกพืชสวนผสมและทำปุ๋ยหมักมาแล้ว การที่ได้รับเชิญซ้ำก็เนื่องมาจากเป็นผู้มีความรอบรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์สูงทางการเกษตรหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการเพาะเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ เช่น วัว ควาย แพะ สัตว์ปีก การเพาะปลูกพืชผลไม้ และการเพาะเลี้ยงเห็ด โดยเฉพาะการเพาะเลี้ยงเห็ดนั้น เป็นทั้งอาจารย์ผู้สอนแก่นักศึกษา และผู้ประสบความสำเร็จอย่างยิ่งในการประกอบอาชีพนี้ นอกจากนั้นแล้วยังมีความคุ้นเคยและเข้าใจธรรมชาติของคนในชุมชนเป็นพื้นฐานด้วย

ส่วนเนื้อหาสาระตลอดจนเทคนิควิธีที่วิทยากรนำมาอบรมถ่ายทอดมีดังนี้

ช่วงเวลา 9.30 – 12.00 น. จัดขึ้น ณ ศาลาวัดท่าม่วง เป็นการบรรยายประกอบเอกสารที่วิทยากรนำมาแจกให้ และในบางเรื่องก็นำวัสดุอุปกรณ์ของจริงมาแสดงประกอบการบรรยายด้วย ได้แก่เรื่องต่อไปนี้

- ลักษณะธรรมชาติของเห็ดแต่ละชนิด ปัจจัยที่มีผลต่อการเจริญเติบโต และความนิยมของตลาด
- โรคและแมลงศัตรูเห็ด

- ขั้นตอนการผลิตเห็ดถุง
- สูตรอาหารที่ใช้ทำก้อนเชื้อเห็ด

ช่วงเวลา 13.00 – 14.30 น. จัดขึ้น ณ บ้านนายประเนตร ณะपालะ อดีตหัวหน้าชมรมผู้เพาะเลี้ยงเห็ดของชุมชนบ้านอ่าวทิง เป็นการเรียนรู้จากวิทยากรควบคู่ไปกับการลงมือปฏิบัติ ในเรื่องต่อไปนี้

- การผสมอาหารทำก้อนเชื้อเห็ดตามสูตร
- การบรรจุถุงทำก้อนเชื้อเห็ด
- การนึ่งถุงก้อนเชื้อเห็ดเพื่อฆ่าเชื้อโรค

เนื่องจากการนึ่งถุงก้อนเชื้อเห็ดเพื่อฆ่าเชื้อโรคต้องใช้เวลาประมาณ 2 – 3 ชั่วโมง แล้วต้องทิ้งให้เย็นถึงวันรุ่งขึ้น ดังนั้นระหว่างเวลา 14.30 – 16.00 น. วิทยากรจึงได้บรรยายต่อพร้อมการสาธิตโดยใช้ตัวอย่างก้อนเชื้อเห็ดจริงและตัวอย่างจริงอื่น ๆ ที่เตรียมมา ในเรื่องต่อไปนี้

- การเปิดถุงก้อนเชื้อเพื่อหยอดเชื้อเห็ด
- การบ่มก้อนเชื้อเห็ด
- การเปิดดอกเห็ด
- การเก็บดอกเห็ด
- การเก็บรักษาดอกเห็ด
- การแปรรูปเห็ด เช่น เห็ดอบเนย

เรื่องที่วิทยากรบรรยายตอนท้ายช่วงเวลา 14.30 – 16.00 น. ผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องลงมือปฏิบัติต่อกันเองเป็นขั้น ๆ ไปตามลำดับ ภายใต้การรวมตัวเป็น “กลุ่มเพาะเลี้ยงเห็ดเศรษฐกิจบ้านอ่าวทิง” โดยนายประเนตร ณะपालะ รับผิดชอบที่เป็นประธานกลุ่ม ทำหน้าที่กำกับดูแลชี้แนะแนวทางให้บรรลุผลสำเร็จสืบแทนต่อจากวิทยากร เนื่องจากมีความรู้เรื่องการเพาะเลี้ยงเห็ดเป็นอันดี และผ่านประสบการณ์การประกอบอาชีพเพาะเลี้ยงเห็ด สำหรับวิทยากรเองจะลงพื้นที่เป็นระยะ ๆ ตามเวลาที่นัดหมายเพื่อติดตามผลการดำเนินงาน รวมถึงการให้คำปรึกษาแนะนำผ่านทางเครื่องมือสื่อสาร ซึ่งก็เป็นที่ยอมรับและเห็นชอบร่วมกัน

ผลของการดำเนินโครงการ การมาเข้าโครงการอบรมครั้งนี้ ผู้เข้าร่วมโครงการต่างคาดหวังและต้องการจะได้เทคนิควิธีการเพาะปลูกเห็ดทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติที่ใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อนำไปประกอบอาชีพซึ่งสร้างรายได้อันมั่นคงแก่ตนเองและครอบครัว จึงให้ความสนใจและตั้งใจอย่างยิ่งที่จะรับฟังการบรรยาย และลงมือปฏิบัติ อีกทั้งเมื่อได้รับแรงเสริมจากวิทยากรที่ทำให้มองเห็นว่า การประกอบอาชีพเพาะเลี้ยงเห็ดนั้นอยู่ในวิสัยที่ทุกคนทำได้ โดยเฉพาะผู้มีพื้นฐานทางเกษตรกรรม การลงทุนก็ไม่สูงเท่ากับอาชีพอื่น ๆ ซ้ำออกดอกออกผลทำรายได้เร็ว และสร้าง

รายได้ดีหากดำเนินอย่างถูกต้อง ดังตัวอย่างของผู้ประกอบอาชีพนี้หลาย ๆ รายที่กลายเป็นผู้มีอันจะกินหรือมีฐานะมั่นคง ปลอดภัยจากภาวะหนี้สิน เพราะเพาะเลี้ยงเห็ดเป็นอาชีพเสริม นอกเหนือจากเกษตรกรรมที่เป็นอาชีพหลัก ก็ยังกระตุ้นความสนใจและตั้งใจเพิ่มขึ้นไปอีก

ระหว่างการอบรมมีการซักถามรายละเอียดและปัญหาข้อสงสัยกันหลากหลายประเด็น และเนื่องจากหลายคนสนิทสนมคุ้นเคยกับวิทยากรมาตั้งแต่ครั้งเข้าร่วม โครงการอบรมการเพาะปลูกพืชสวนผสมและทำปุ๋ยหมักชีวภาพ จึงกล้าซักถามอย่างเต็มที่ ซึ่งวิทยากรก็ได้อธิบายชี้แจงและถ่ายทอดเทคนิค ความรู้ให้อย่างเต็มที่เช่นกัน โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เพิ่มประสิทธิผลในการเพาะเลี้ยงเห็ดแต่ละชนิด พร้อม ๆ กับแนะนำถึงการจัดตั้งกลุ่มผู้เพาะเลี้ยงเห็ดขึ้น ซึ่งจะช่วยให้เกิดประสิทธิภาพในการประกอบอาชีพมากกว่าการที่ต่างคนต่างแยกกันไปทำแบบตัวใครตัวมัน ซึ่งผู้เข้าร่วมโครงการที่มีความประสงค์จะยึดอาชีพนี้เป็นอาชีพหลักหรืออาชีพเสริมต่างเห็นชอบด้วย

สรุปได้ว่า ผลของการดำเนินโครงการอบรมปฏิบัติการเพาะเลี้ยงเห็ดในพื้นที่บ้านอ่าวทิง หมู่ที่ 4 ประสบผลสำเร็จในการสร้างเสริมอาชีพแก่ชุมชน และพลิกฟื้นกลุ่มอาชีพการเพาะเลี้ยงเห็ดให้กลับคืนสู่ชุมชนได้อย่างเป็นที่น่ายินดี เพราะมีกระแสตอบรับจากผู้เข้าร่วมโครงการที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ประกอบอาชีพเพาะเลี้ยงเห็ดของชุมชนมากมายด้วยกัน และน่ายินดียิ่งขึ้นไปอีกเมื่อวิทยากรได้ตกลงใจรับเป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำอย่างใกล้ชิดแก่กลุ่มจนกว่าสมาชิกจะมีศักยภาพมากพอดำเนินต่อไปได้เอง

จากการเสนอชื่อและด้วยความยินยอมพร้อมใจของบุคคล จึงได้คณะกรรมการกลุ่มผู้ประกอบอาชีพเพาะเลี้ยงเห็ดตั้งรายชื่อต่อไปนี้

**คณะกรรมการกลุ่มผู้ประกอบอาชีพเพาะเลี้ยงเห็ด
พื้นที่บ้านอ่าวทิง หมู่ที่ 4 อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา**

ประธานกลุ่ม	นายประเนตร	ชนะปาละ
รองประธานกลุ่ม	นายฉันทะ	อุไรรัตน์
ฝ่ายวางแผนการเพาะเห็ด (จัดตารางหรือปฏิทินการเพาะเห็ด ให้สมาชิก)	นายทรงกรด	อนุวิก
ฝ่ายการตลาด	นายบุญเกิด	ทนงาน

ฝ่ายติดตามประเมินผล	นายอุทิศ	ไชยพูล
ฝ่ายพัฒนาคุณภาพเห็น	นายสมหมาย	ปัญญา โฉ
เลขานุการ	นางกัญญาณี	จินดา ย้อย
ที่ปรึกษา	นายจिरพงศ์	สุขจันทร์
	นายธนกร	เกื้อกุล

สำหรับฝ่ายต่าง ๆ นั้น กำหนดแต่เพียงหัวหน้าฝ่ายเท่านั้น แล้วให้ไปสรรหาบุคคลที่เหมาะสมในฝ่ายเอง ฝ่ายละ 2 – 3 คน

จากการวิเคราะห์แบบประเมินผลโครงการอบรมปฏิบัติการเพาะเลี้ยงเห็ดที่ตอบโดยเข้าร่วมโครงการจำนวน 25 คน ได้ผลการประเมินดังแสดงไว้ในตารางที่ 5.21

ตารางที่ 5.21 ผลการประเมินโครงการอบรมปฏิบัติการเพาะเลี้ยงเห็ด พื้นที่บ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	$\bar{X}$	การแปลผล
1. เป็นโครงการที่จัดขึ้นตามความต้องการของสมาชิกในชุมชน	18	7	-	-	-	4.72	มากที่สุด
2. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมให้ความสนใจอย่างแท้จริง	22	3	-	-	-	4.88	มากที่สุด
3. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมได้รับความรู้ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งจากวิทยากร	20	5	-	-	-	4.80	มากที่สุด
4. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จได้	16	7	2	-	-	4.56	มากที่สุด
5. เป็นโครงการที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิตของชุมชน	15	7	3	-	-	4.48	มาก
6. เป็นโครงการที่สมาชิกในชุมชนมีศักยภาพและความสามารถที่จะดำเนินการต่อไปด้วยตนเองได้	15	8	2	-	-	4.52	มากที่สุด

ตารางที่ 5.21 (ต่อ)

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	$\bar{X}$	การแปลผล
7. เป็นโครงการที่กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพภายในชุมชน	18	4	3	-	-	4.60	มากที่สุด
8. เป็นโครงการที่ช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชน และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนให้สูงขึ้น	17	4	4	-	-	4.52	มากที่สุด
9. เป็นโครงการที่สมควรขยายผลให้กว้างขวางต่อไปอย่างต่อเนื่อง	18	7	-	-	-	4.72	มากที่สุด
รวม	159	52	14	-	-	4.64	มากที่สุด

จากผลการประเมินในตารางที่ 5.21 พบว่าผู้เข้าร่วมโครงการอบรมปฏิบัติการเพาะเลี้ยงเห็ดมีความเห็นต่อข้อความที่ประเมินส่วนใหญ่อยู่ระดับมากที่สุด มีเพียง 1 ข้อความอยู่ระดับมาก และเมื่อพิจารณาผลการประเมินในภาพรวมก็จะเห็นว่าอยู่ระดับมากที่สุด สรุปได้ว่าการดำเนินการอบรมในโครงการนี้ประสบผลสำเร็จ และสร้างเสริมคุณภาพด้านการพัฒนาแก่ชุมชนบ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 เป็นอย่างมาก

สรุปได้ว่า โครงการที่ทีมวิจัยได้จัดขึ้นเพื่อพัฒนาเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 ตำบลรัตนภูมิ อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา ระหว่างเดือนมกราคม 2551 ถึงเดือนพฤษภาคม 2551 มีทั้งสิ้น 5 โครงการ ดังเสนอไปแล้ว เกือบทุกโครงการยกเว้นโครงการอบรมเพื่อสร้างเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนของชาวบ้าน ได้จัดขึ้นตามการร่วมพิจารณาเห็นชอบของทีมวิจัยฝ่ายชุมชน ซึ่งเป็นตัวแทนของชุมชน หลังจากศึกษาวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน ตลอดจนสาเหตุและแนวทางแก้ไขในเวทีครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 จึงเป็นโครงการที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการอันดับต้น ๆ ของชุมชน คือ การสร้างและพัฒนาส่งเสริมอาชีพ การเพิ่มรายได้ การลดภาวะหนี้สิน และการแก้ไขสภาพดินเสื่อม

ส่วนโครงการอบรมเพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนของชาวบ้านนั้น ได้จัดขึ้นสนองความต้องการของผู้นำชุมชนที่ประสบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานด้านการพัฒนา เนื่องจากชาวบ้านหลายครัวเรือนขาดจิตสำนึกที่จะเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน ซึ่งส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนเป็นอย่างมาก โครงการนี้จึงสอดคล้องกับปัญหาของชุมชน

ด้านผลของการดำเนินโครงการอบรมต่าง ๆ ที่วัดจากการสังเกตและโดยแบบประเมินผล พบว่าทุกโครงการประสบผลสำเร็จเป็นที่น่าพึงพอใจ และผู้เข้าร่วมโครงการมองเห็นคุณค่าที่จะเกิดขึ้นต่อตนเองและชุมชน ถึงแม้บางโครงการจะมีผู้เข้าร่วมโครงการไม่มากนัก แต่ก็ไม่ใช่ตัวชี้วัดถึงผลสำเร็จของโครงการ ต้องพิจารณากันตามผลดีหรือคุณประโยชน์ที่จะเกิดต่อผู้เข้าร่วมโครงการและชุมชนเป็นสำคัญ รวมทั้งการขยายผลอย่างกว้างขวางยั่งยืนต่อไปในชุมชน ซึ่งทุกโครงการก็ได้จัดตั้งคณะกรรมการไว้เป็นกลุ่มแกนนำสำหรับดำเนินงานขยายผลไว้เรียบร้อยแล้ว

พื้นที่บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร

ในพื้นที่บ้านประตู่เขียนมีโครงการที่ดำเนินไปทั้งสิ้น 6 โครงการ ซึ่งจะได้นำเสนอการดำเนินโครงการ และผลดำเนินการตามลำดับที่จัดดังนี้

1. การดำเนินโครงการอบรมปฏิบัติการประดิษฐ์และตกแต่งดอกไม้งานศพแก่กลุ่มแม่บ้าน โครงการนี้ได้จัดการอบรมขึ้นเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2550 เวลา 9.30 – 15.00 น. ณ ศาลาวัดประตู่เขียน หมู่ที่ 5 โดยมีผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 23 คน เป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้าน 21 คน และเป็นผู้สนใจขอเข้าร่วม 2 คน

วัตถุประสงค์ของการดำเนินโครงการนี้ก็คือ จัดอบรมปฏิบัติการประดิษฐ์ดอกไม้กระดาษย่นสีสำหรับใช้และตกแต่งในงานศพ เช่น การจัดทำพวงหรีด และการประดับตกแต่งโลง แก่กลุ่มแม่บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาเสริมสร้างทักษะและฝีมือการประดิษฐ์ผลงานด้านดอกไม้งานศพของแม่บ้านกลุ่มนี้ให้สูงขึ้นกว่าเดิม เป็นที่นิยมชมชอบของลูกค้า ทำให้ตลาดการว่าจ้างและจำนวนลูกค้ากว้างขวางขึ้นจนสามารถยึดเป็นอาชีพเสริมที่แน่นอนมั่นคงได้ นอกจากนั้นยังมีอีกจุดหมายหนึ่งที่เราจะเป็นผลตามมา คือ เกิดการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งแน่นเหนียวของกลุ่มแม่บ้าน ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ที่เป็นกำลังสำคัญของชุมชน อันจะนำไปสู่ความสมัครสมานสามัคคี ร่วมมือกันประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชน กลุ่ม และครอบครัว ตลอดจนช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แทนการแข่งขันชิงดีชิงเด่นกันดังที่มักเกิดขึ้นอยู่บ่อย ๆ

วิทยากรที่ดำเนินการอบรมในโครงการ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์อรณี ศิริรัตนกร ข้าราชการบำนาญและอดีตประธานโปรแกรมวิชาคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ซึ่งมีฝีมือด้านงานประดิษฐ์จัดแต่งดอกไม้เป็นที่เลื่องชื่อคนหนึ่งของจังหวัดสงขลา และรับเป็นวิทยากรดำเนินโครงการอบรมปฏิบัติการประดิษฐ์และตกแต่งดอกไม้งานศพแก่กลุ่มสตรีชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด และกลุ่มแม่บ้านชุมชนบ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร ทั้งนี้ได้กล่าวถึงคุณสมบัติและความสามารถของวิทยากรท่านนี้ไปแล้ว เมื่อรายงานผลดำเนินโครงการประดิษฐ์และตกแต่งดอกไม้งานศพแก่กลุ่มสตรีชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด ดังปรากฏอยู่ในหน้า 175 ของเอกสารเล่มนี้ จึงขออนุญาตไม่กล่าวถึงซ้ำอีก

สำหรับสิ่งที่วิทยากรนำมาอบรมถ่ายทอด รวมถึงเทคนิควิธีการอบรมที่วิทยากรนำมาใช้นั้น โดยภาพรวมแล้วมีลักษณะคล้ายกับที่ดำเนินการในพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 (รายงานไว้ในหน้า 127 - 128 ของเอกสารฉบับนี้) เพราะต่างก็มีวัตถุประสงค์ตรงกันคือ เพื่ออบรมปฏิบัติการประดิษฐ์ดอกไม้สำหรับใช้และตกแต่งในงานศพ แต่ในการดำเนินการจริงแล้ว มีความแตกต่างกันอยู่ไม่น้อย ดังจะเห็นได้ว่าผู้เข้าร่วมโครงการของชุมชนบ้านขาวเป็นกลุ่มสตรีที่อยู่วัยใดก็ได้ แม้แต่เด็กหญิงจะเป็นแม่บ้านหรือไม่เป็นก็ได้ และจะมีพื้นฐานทางฝีมือการประดิษฐ์ตกแต่งดอกไม้มาก่อนหรือไม่ก็ได้ แต่ที่สำคัญก็คือ มีความสนใจที่จะเข้าร่วมโครงการอบรมที่จัดขึ้น และปรารถนา รวมตัวกันเป็นกลุ่มอาชีพเพื่อสร้างรายได้เพิ่มหรือยึดเป็นอาชีพเสริม การดำเนินการอบรมในชุมชนนี้ จึงมุ่งหวังให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้เรียนรู้ ฝึกทำ จนสามารถทำเป็น ทำได้ตามเทคนิควิธีที่วิทยากรถ่ายทอดให้เป็นอย่างสำคัญ

ส่วนผู้เข้าร่วมโครงการของชุมชนบ้านประดู่เขียนเป็นกลุ่มแม่บ้านที่มีครอบครัวแล้ว ซึ่งมาร่วมกันประดิษฐ์ดอกไม้จากกระดาษย่นสีต่าง ๆ สำหรับใช้และตกแต่งในงานศพตามที่มีผู้จ้างทำ เพื่อหารายได้จุนเจือครอบครัวของสมาชิกกลุ่ม ดังนั้นจึงมีทักษะและประสบการณ์ด้านงานประดิษฐ์ดอกไม้มาแล้วมากบ้างน้อยบ้างต่างกันไป แต่ก็มักเกิดจากการฝึกทำตามแบบอย่างกันภายในกลุ่ม ทำให้ขาดความคิดสร้างสรรค์ที่จะประดิษฐ์ผลงานออกมาให้แปลกใหม่แตกต่างไปจากเดิม และเพิ่มรูปลักษณะให้สวยงาม สะดุดตายิ่งขึ้น ส่งผลให้มีจำนวนลูกค้าที่มาว่าจ้างลดน้อยลง ผู้กลุ่มประกอบในชุมชนละแวกใกล้เคียงไม่ได้

ด้วยเหตุนี้ การดำเนินการอบรมในชุมชนบ้านประดู่เขียนจึงมุ่งหมายให้ผู้เข้าร่วมโครงการเรียนรู้เทคนิควิธีประดิษฐ์ดอกไม้ที่มีรูปลักษณะต่างจากเดิม เพิ่มความสวยงาม อ่อนช้อย ดูเป็นธรรมชาติคล้ายดอกไม้จริงยิ่งขึ้น และเรียนรู้เทคนิควิธีการนำไปตกแต่งผสมผสานกับวัสดุธรรมชาติที่หาง่ายในชุมชน เช่น ฟางข้าว ใบไม้ กิ่งก้าน ดอกผลของพืช หรือวัสดุอื่น ๆ ที่หาซื้อได้ทั่วไป เช่น ผ้า ริบบิ้น กระดาษสี วัสดุงานฝีมือ เพื่อให้ผลงานที่ประดิษฐ์ออกมาประณีตงดงาม เค้นสะดุดตา เป็นที่น่าชื่นชมในความคิดเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งนอกจากจะเพิ่มมูลค่าเพราะความสวยงาม และความคิดสร้างสรรค์แล้ว ยังสามารถดึงดูดความสนใจจากลูกค้า ทำให้ขยายฐานลูกค้าได้เพิ่มขึ้น กว้างขวางขึ้นอีกด้วย อันจะนำไปสู่ความมั่นคงของอาชีพนี้ และสร้างรายได้เป็นอย่างดี กอบเป็นกำแก่กลุ่มแม่บ้าน แล้วกระจายสู่ครอบครัวของสมาชิกต่อไป

ผลของการดำเนินโครงการ เนื่องจากการนำดอกไม้ที่ประดิษฐ์จากกระดาษย่นมาใช้จัดและตกแต่งในงานศพเป็นที่นิยมอย่างมากของชุมชนต่าง ๆ บริเวณพื้นที่ใกล้เคียงไปจากอำเภอ สิงหนคร อำเภอสติงพระ จนถึงอำเภอรโนด เพราะไม่ต้องสั่งซื้อมาราคาแพง ยุ่งยากในการขนส่งเหมือนดอกไม้สด อีกทั้งมีความคงทนใช้การได้ตลอดจน สร้างความสะดวกใจให้แก่เจ้าภาพ ดังนั้นงานประดิษฐ์ดอกไม้กระดาษย่นสำหรับใช้ในงานศพจึงเป็นอาชีพที่ทำรายได้ดีแก่ผู้ประกอบ

ในบริเวณพื้นที่ดังกล่าวได้ ถ้าฝีมือการสร้างผลงานเป็นที่น่าชื่นชมและมีจุดเด่นเหนือกว่าผลงานของผู้ประกอบรายอื่น ๆ ที่เป็นคู่แข่ง

ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น กลุ่มแม่บ้านประจวบฯ จึงได้เรียกร้องให้ทีมวิจัยจัดโครงการนี้ขึ้นเพื่อพัฒนาเพิ่มพูนทักษะ ฝีมือ และความคิดสร้างสรรค์ในการประดิษฐ์ และตกแต่งดอกไม้สำหรับงานศพให้กับสมาชิกกลุ่ม ซึ่งก็ได้รับการตอบสนองเป็นอันดีจากทีมวิจัย เพราะพิจารณาว่าเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยสร้างเสริมฐานะความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้น

ดังนั้น เมื่อโครงการนี้จัดขึ้นตามความต้องการของกลุ่มแม่บ้าน แม่บ้านที่เข้าร่วมโครงการจึงมีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะรับการถ่ายทอดเทคนิควิธีต่าง ๆ จากวิทยากรอย่างสังเกตเห็นได้ชัดเจน และก็สามารถรับได้อย่างรวดเร็วเพราะไม่เพียงแต่มีความตั้งใจสูงเท่านั้นยังมีทักษะและฝีมือด้านนี้เป็นพื้นฐานอยู่ในตัวอีกด้วย โดยเฉพาะแกนนำกลุ่มหลายคนมีปฏิกิริยาตอบรับที่รวดเร็วมากและลงมือปฏิบัติได้ทันที พร้อมทั้งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงคอยช่วยชี้แนะแก่เพื่อนสมาชิกกลุ่มบางคนไปในตัวด้วย

สิ่งที่เป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จของการดำเนินโครงการนี้เป็นอย่างดี อีกประการหนึ่งก็คือ ผลงาน 2 ชิ้นจากฝีมือการประดิษฐ์และความคิดสร้างสรรค์ร่วมกันของแม่บ้านที่เข้าร่วมโครงการ ได้แก่ พวงหรีดบนโครงฟางข้าว และพุ่มดอกไม้บนหยวกกล้วยประดับโลง ทั้งนี้วิทยากรได้เปิดโอกาสให้สร้างสรรค์ผลงานกันเองอย่างเต็มที่ด้วยดอกไม้ที่ประดิษฐ์กันเสร็จแล้วและวัสดุต่าง ๆ ที่วางเตรียมไว้ให้ โดยไม่เข้าไปกำกับใด ๆ ทั้งสิ้น ยกเว้นต่อเมื่อถูกขอคำปรึกษาแนะนำเท่านั้น ปรากฏว่าผลงานที่ออกมานั้นแสดงถึงฝีมือและความคิดสร้างสรรค์ที่ได้รับคำชมเชยอย่างจริงใจจากวิทยากรและบุคคลอื่น ๆ แม้จะต้องปรับปรุงแก้ไขบ้างก็เพียงเล็กน้อย ๆ สร้างความปลื้มปิติให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการเจ้าของผลงานเป็นอันมาก ต่างพากันเชื่อมั่นว่ากลุ่มจะสามารถพัฒนาสร้างสรรค์ผลงานประดิษฐ์ให้เป็นที่ยอมรับในฝีมือได้อย่างกว้างขวาง มีจำนวนลูกค้าเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนสามารถยกระดับเป็นอาชีพเสริมที่สำคัญอีกอาชีพหนึ่งของชุมชนบ้านประจวบฯ

อย่างไรก็ตามถึงแม้การดำเนินโครงการอบรมครั้งนี้จะประสบผลสำเร็จเป็นที่น่าพึงพอใจด้วยความชำนาญทางด้านฝีมือ และความเชี่ยวชาญในการอบรมถ่ายทอดของวิทยากร ผสมกับความสนใจ มุมนานอย่างจริงจังของแม่บ้านผู้เข้าร่วมโครงการ แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายที่ผู้ตั้งใจจะเข้าร่วมโครงการหลายคนจำเป็นต้องถอนตัวออกไปอย่างกะทันหัน เพราะติดช่วยงานศพของเพื่อนร่วมหมู่บ้านที่เพิ่งถึงแก่กรรม ทำให้เหลือเพียง 23 คน ทว่ายังดีที่มีแกนนำด้านฝีมือของกลุ่มบางคนได้อาสาจะนำความรู้ และเทคนิควิธีที่ได้รับจากวิทยากรไปถ่ายทอดต่อผู้พลาดโอกาสในการเข้าร่วมโครงการครั้งนี้ โดยจะจัดฝึกปฏิบัติกันเองภายในกลุ่ม

ผลพลอยได้ที่สำคัญจากการดำเนินโครงการอบรมครั้งนี้ซึ่งขอนำมารายงานไว้ ณ ที่นี้ได้แก่ การจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่มแม่บ้าน ทั้งนี้เนื่องมาจากว่ากลุ่มแม่บ้านดังกล่าวเป็นกลุ่มที่มาร่วมตัวกันแบบง่าย ๆ ไม่มีโครงสร้างที่แน่นอน ปราศจากคณะกรรมการทำหน้าที่บริหารจัดการ

อย่างเป็นทางการมีแค่เพียงหัวหน้ากลุ่มคอยจัดการหรือสั่งการแต่เพียงผู้เดียว ทำให้การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มขาดความพร้อมและความสำเร็จราบรื่นเท่าที่ควรด้วยสาเหตุต่าง ๆ อาทิ ขาดการสนับสนุนส่งเสริมด้านการพัฒนาอาชีพและฝีมือ ขาดกระบวนการทำงานที่สร้างความเข้มแข็งมั่นคงแก่กลุ่ม ขาดการประสานงานอย่างทั่วถึงภายในกลุ่ม และขาดการรับรู้ข้อมูลร่วมกันหมดของสมาชิกกลุ่ม นอกจากนี้กิจกรรมกลุ่มยังอยู่ในวงจำกัด ขาดการวางแผนขยายโอกาสด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะทางเลือกด้านอาชีพอื่นของสมาชิกนอกเหนือจากการประดิษฐ์ดอกไม้สำหรับงานศพเช่น งานอาหารและขนม หรืองานประดิษฐ์ฝีมือที่ต่างออกไป

ในตอนท้ายของการดำเนินโครงการอบรม นางจับ อุทัย หัวหน้ากลุ่มแม่บ้านและแกนนำกลุ่มบางคนได้หยิบยกปัญหาและอุปสรรคของกลุ่มข้างต้นขึ้นมาปรึกษาหารือกับคณะผู้วิจัย ซึ่งคณะผู้วิจัยก็ได้เสนอให้จัดตั้งคณะกรรมการกลุ่มแม่บ้านขึ้นเพื่อบริหารจัดการกลุ่มอย่างเป็นระบบระเบียบ อันจะก่อให้เกิดพลังที่เข้มแข็งในการดำเนินงานของกลุ่ม ปรากฏว่าสมาชิกทุกคนที่เข้าร่วมโครงการต่างเห็นพ้องด้วย แต่เนื่องจากมีเวลาจำกัด และมีสมาชิกขาดหายไปหลายคน หัวหน้ากลุ่มแม่บ้านจึงขอเลื่อนการจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่มแม่บ้านออกไป โดยจะนัดประชุมสมาชิกกลุ่มในเร็ววันเพื่อชี้แจง และเลือกบุคคลเป็นคณะกรรมการตามตำแหน่งหน้าที่ที่กำหนดร่วมกันไว้ล่วงหน้า

ต่อมาคณะผู้วิจัยได้รับรายชื่อคณะกรรมการกลุ่มแม่บ้านของพื้นที่ชุมชนบ้านประตู่เขียน ซึ่งประกอบด้วยบุคคลต่อไปนี้

คณะกรรมการกลุ่มแม่บ้าน

พื้นที่บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

ประธานกลุ่ม	นางจับ	อุทัย
รองประธานกลุ่ม	นางแฉั่ว	คำสุวรรณ
ฝ่ายการตลาด	นางเสวียน	สายอ่อง
	นางปราณี	สังข์ทอง
ฝ่ายบัญชี - การเงิน	นางแคล้ว	จันทร์โคตร
	นางยุพิน	สายลิม
ฝ่ายประสานขอการสนับสนุน	นางจตุกานต์	คำสงห์ล้า
	นางจวีร์	หนูคง

ฝ่ายประชาสัมพันธ์	นางจินดา นางพันธ์	อุทัย ศิริลักษณ์
ฝ่ายจัดซื้อวัสดุ	นางอุดมศรี นางวราภรณ์	แก้วจันทร์ งามศิริ
ฝ่ายวางแผนพัฒนา	นางเบญจมาศ นางระเบียบ	สุทัศน์ ณ อยุธยา นกแก้ว
เลขานุการ	นางเครือวัลย์	เพ็ญประดับ
ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์อรณี นางเรณู	ศิริรัตนากร ทิพย์มณี

จากการวิเคราะห์แบบประเมินผลของแม่บ้านที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 21 คน ได้ผลการประเมินโครงการอบรมครั้งนี้ ดังแสดงไว้ในตารางที่ 5.22

ตารางที่ 5.22 ผลการประเมินโครงการอบรมปฏิบัติการประดิษฐ์และตกแต่งดอกไม้งานศพแก่กลุ่มแม่บ้าน พื้นที่บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	$\bar{X}$	การแปลผล
1. เป็นโครงการที่จัดขึ้นตามความต้องการของสมาชิกในชุมชน	18	3	-	-	-	4.85	มากที่สุด
2. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมให้ความสนใจอย่างแท้จริง	21	-	-	-	-	5.00	มากที่สุด
3. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมได้รับความรู้ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งจากวิทยากร	21	-	-	-	-	5.00	มากที่สุด
4. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมสามารถนำความรู้ที่ได้รับ ไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จได้	21	-	-	-	-	5.00	มากที่สุด
5. เป็นโครงการที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิตของชุมชน	17	4	-	-	-	4.80	มากที่สุด

ตารางที่ 5.22 (ต่อ)

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	$\bar{X}$	การแปลผล
6. เป็นโครงการที่สมาชิกในชุมชนมีศักยภาพและความสามารถที่จะดำเนินการต่อไปด้วยตนเองได้	19	2	-	-	-	4.90	มากที่สุด
7. เป็นโครงการที่กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพภายในชุมชน	18	3	-	-	-	4.85	มากที่สุด
8. เป็นโครงการที่ช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชน และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนให้สูงขึ้น	15	6	-	-	-	4.71	มากที่สุด
9. เป็นโครงการที่สมควรขยายผลให้กว้างขวางต่อไปอย่างต่อเนื่อง	17	4	-	-	-	4.80	มากที่สุด
รวม	167	22	-	-	-	4.88	มากที่สุด

จากผลการประเมินในตารางที่ 5.22 พบว่าแม่บ้านที่เข้าร่วมโครงการอบรมปฏิบัติการประดิษฐ์และตกแต่งดอกไม้ในงานศพ มีความเห็นต่อข้อความที่ประเมินโครงการทั้งหมดอยู่ระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาผลการประเมินในภาพรวมก็จะเห็นว่าอยู่ระดับมากที่สุดเช่นกัน สรุปได้ว่าการดำเนินการอบรมในโครงการนี้ประสบผลสำเร็จ และสร้างเสริมคุณภาพด้านการพัฒนาแก่ชุมชนบ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 เป็นอย่างมาก

2. การดำเนินโครงการอบรมความรู้การเลี้ยงโคพันธุ์พื้นเมืองอย่างครบวงจร โครงการนี้จัดขึ้นในวันที่ 31 มกราคม 2551 เวลา 13.00 – 16.00 น. ณ ศาลาวัดประตู่เขียน ชุมชนบ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 มีผู้สนใจเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 39 คน นับเป็นโครงการในพื้นที่นี้ที่มีผู้เข้าร่วมมากที่สุด

วัตถุประสงค์ของการดำเนินโครงการนี้ได้แก่การสร้างเสริมความรู้เกี่ยวกับวิธีการเลี้ยงโคหรือวัวพันธุ์พื้นเมืองอย่างถูกวิธีทั้งประเภทเลี้ยงไว้ใช้แรงงานและประเภทเลี้ยงไว้ขาย เพื่อนำไปพัฒนาปรับปรุงวิธีการเลี้ยงให้มีคุณภาพ สร้างความเจริญเติบโต สมบูรณ์ อย่างได้มาตรฐานแก่วัวที่เลี้ยง ทั้งนี้เนื่องจากว่าอาชีพหลักของครัวเรือนส่วนใหญ่ในพื้นที่ชุมชนบ้านประตู่เขียนคือ การทำนาที่ต้องอาศัยวัวเป็นแรงงานสำคัญ และมีหลายครัวเรือนเลี้ยงวัวไว้ขายพันธุ์จนกลายเป็นอาชีพ

หลักอีกอาชีพหนึ่งของชุมชน วัวจึงเป็นสัตว์เศรษฐกิจที่ยังคุณประโยชน์อย่างยิ่งต่ออาชีพและรายได้แก่ชุมชนบ้านประตู่เจียน

ความต้องการให้ดำเนินโครงการนี้เกิดขึ้นจากการที่ผู้เลี้ยงในชุมชนประสบปัญหาในการเลี้ยงวัว ไม่ว่าจะเป็นเพื่อใช้งานหรือขายพันธุ์ สาเหตุก็เพราะยังคงใช้วิธีการเลี้ยงแบบพื้นบ้านที่สืบทอดกันมาแต่เดิม ขาดการนำเอาวิธีการเลี้ยงตามหลักวิชาการสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการความเจริญเติบโตของวัว ทำให้วัวที่เลี้ยงนั้นยังด้อยมาตรฐานทางด้านขนาดน้ำหนัก และรูปลักษณะ ส่งผลให้ใช้แรงงานได้ไม่เต็มที่ และขายไม่ได้ราคาเท่าที่ควร

ด้วยเหตุดังกล่าว ในการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตเมื่อจัดเวทีครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนจึงได้นำประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการเลี้ยงวัวพันธุ์พื้นเมืองอย่างไม่ถูกวิธีตามหลักวิชาการเป็นหนึ่งในปัญหาที่ต้องการแก้ไขเร่งด่วน 5 อันดับแรก และร่วมกันกำหนดให้จัดโครงการอบรมความรู้การเลี้ยงโคพันธุ์พื้นเมืองอย่างครบวงจรขึ้น

วิทยากรที่ได้รับเชิญมาดำเนินโครงการอบรมความรู้ ได้แก่ นายจิรพงศ์ สุขจันทร์ อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาเทคโนโลยีการเกษตร คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ซึ่งมีคุณสมบัติเหมาะสมอย่างยิ่ง ดังเช่น มีคุณวุฒิปริญญาโทในสาขาพืชและสัตว์จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีระยะเวลาการเป็นอาจารย์ผู้สอนเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้องอยู่นานปี และมีประสบการณ์ตรงในการเป็นเจ้าของฟาร์มเลี้ยงวัวที่ประสบความสำเร็จ เหนืออื่นใดก็คือ เป็นผู้มีความจิตวิญญานการบริการทางวิชาการแก่ชุมชนในเรื่องที่ตนมีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์มากเพียงพอจะถ่ายทอดได้ ดังนั้นจึงเป็นบุคคลที่มีวิจัยได้เชิญเป็นวิทยากรดำเนินการอบรมในโครงการต่าง ๆ ให้กับพื้นที่วิจัยทั้ง 3 แห่งอยู่บ่อยครั้ง เช่น โครงการปลูกพืชสวนผสมและทำปุ๋ยหมักชีวภาพ โครงการเพาะเลี้ยงเห็ด รวมทั้งโครงการอบรมความรู้การเลี้ยงโคพันธุ์พื้นเมืองอย่างครบวงจรนี้ด้วย ซึ่งทีมวิจัยไม่เคยผิดหวังกับวิทยากรท่านนี้เลยแม้สักครั้งเดียว ทั้งการรับเชิญเป็นวิทยากรและผลสำเร็จของการอบรมในทุกโครงการ

เนื้อหาสาระที่วิทยากรนำมาอบรมถ่ายทอดแก่ผู้เข้าร่วมโครงการ โดยสำรวจความต้องการล่วงหน้า รวมทั้งที่ผู้เข้าร่วมโครงการได้ซักถามวิทยากรด้วยความสนใจอยากรู้มีหลากหลายประเด็นด้วยกัน ทั้งนี้สามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้คือ การเพาะพันธุ์ ขยายพันธุ์ การขุนและเลี้ยงดู การป้องกันโรคและดูแลสุขภาพ การจัดสร้างคอกและการตลาดเพื่อจำหน่าย นอกจากนี้วิทยากรยังได้แนะนำการจัดตั้งกลุ่มหรือชมรมผู้เลี้ยงวัวของชุมชนอีกด้วย

ด้านเทคนิควิธีการอบรมนั้น วิทยากรได้เลี้ยงวิธีการบรรยายเนื้อหาทางวิชาการ เพราะอาจทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการซึ่งเป็นชาวบ้านธรรมดาเข้าใจยาก และเกิดความเบื่อหน่ายคร้านที่จะรับฟัง แต่ใช้วิธีดึงดูดความสนใจของผู้เข้าร่วมโครงการโดยนำเสนอข้อมูลประเด็นต่าง ๆ ในเชิงสนทนาด้วยภาษาถิ่นอย่างเป็นกันเอง พร้อมกับนำเสนอประสบการณ์ตรงที่ประสบกับตนเองขณะเป็นเจ้าของฟาร์มเลี้ยงวัวมาพูดคุยให้ฟัง เพื่อให้ผู้เข้าร่วมโครงการมองเห็นสถานการณ์ที่สามารถนำไป

เปรียบเทียบความเหมือนและความต่างกับวิธีการเลี้ยงวัวของคน และมองเห็นแนวทางปรับปรุงแก้ไขได้อย่างเป็นรูปธรรม

อีกวิธีการหนึ่งที่วิทยากรนำมาใช้เพื่อกระตุ้นความน่าสนใจของการอบรมและขยายการเรียนรู้สู่การนำไปปฏิบัติอย่างได้ผลของผู้เข้าร่วมโครงการ ก็คือ การดึงผู้เข้าร่วมโครงการให้เข้ามาร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้วย มิใช่คอยนั่งรับฟังจากวิทยากรอยู่ฝ่ายเดียว พร้อมกันนี้ก็เปิดโอกาสให้ซักถามปัญหาข้อสงสัยให้หายข้องใจได้ทันที ไม่ต้องรอให้ถึงตอนท้ายของการอบรม หากครั้งใดเปิดโอกาสให้แล้ว ไม่มีปัญหาข้อสงสัยจากฝ่ายผู้เข้าร่วมโครงการ วิทยากรก็จะเป็นผู้เปิดประเด็นให้ตอบเสียเอง โดยอาจตั้งเป็นคำถามหรือเหตุการณ์สมมติที่อาจเป็นจริงได้ ซึ่งเป็นวิธีการที่เร้าความสนใจสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลิน และเพิ่มความรู้ ความเข้าใจที่กว้างขวางแก่ผู้เข้าร่วมโครงการเป็นอันมาก

ผลของการดำเนินโครงการ แม้ว่าผู้มาเข้าร่วมโครงการอบรมวิธีการเลี้ยงโคพันธุ์พื้นเมืองอย่างครบวงจรครั้งนี้ จะมาร่วมเพราะความสนใจจริงของตน แต่การมีจำนวนมากถึง 39 คน จนเป็นกลุ่มใหญ่ ย่อมสร้างความลำบากใจไม่น้อยให้แก่วิทยากรในการสร้างบรรยากาศดี ๆ และการกระจายความเอาใจใส่ได้อย่างทั่วถึงระหว่างการอบรม

อย่างไรก็ตามการที่วิทยากรได้ใช้เทคนิควิธีอบรมถ่ายทอดความรู้แบบกึ่งบรรยายกึ่งชวนสนทนา มิใช่แบบบรรยายทางวิชาการล้วน ๆ แล้วดึงผู้เข้าร่วมโครงการมาเข้าร่วมวงสนทนาด้วยเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์จากการเลี้ยงวัวระหว่างกัน ก็ส่งผลดีอย่างยิ่งในการกระตุ้นเร้าความสนใจของผู้เข้าร่วมโครงการดังจะเห็นได้ว่า ผู้เข้าร่วมโครงการจำนวนมากแสดงความกระตือรือร้นเข้ามาร่วมสนทนาพูดคุยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงวัวที่วิทยากรหยิบยกขึ้นมา แทนที่จะนั่งรับฟังอยู่เฉย ๆ ทำให้เกิดบรรยากาศสนุกสนานอบอุ่นเป็นกันเอง และในเวลาเดียวกันก็ได้สารประโยชน์มากมายสำหรับนำไปพัฒนาประสิทธิภาพของการเลี้ยงวัว และคุณภาพของวัวที่เลี้ยงให้ได้มาตรฐานตามเกณฑ์

นอกจากนั้นแล้ว การเปิดโอกาสอย่างเต็มที่ให้ผู้เข้าร่วมโครงการซักถามปัญหา ข้อข้องใจต่าง ๆ เกี่ยวกับการเลี้ยงวัวพันธุ์พื้นเมืองไว้ใช้งานหรือขายพันธุ์ โดยวิทยากรได้ให้คำตอบ คำอธิบายชี้แจงอย่างละเอียด ชัดเจน ตรงประเด็น และสอดคล้องตามหลักวิชาการอันนำไปสู่การปฏิบัติจริงได้นั้น ไม่เพียงจะสร้างความพึงพอใจให้กับผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่เท่านั้น ยังเชื่อได้ว่าจะเป็นองค์ความรู้ที่ผู้เข้าร่วมโครงการสามารถนำไปใช้ หรือประยุกต์ใช้เพื่อให้การเลี้ยงวัวบังเกิดคุณประโยชน์ด้านอาชีพและรายได้ตามความประสงค์อย่างแน่นอน

ผลอื่น ๆ ที่ตามมาจากการดำเนินโครงการนอกเหนือจากที่กล่าวไปแล้ว ได้แก่ การจัดตั้งกลุ่มผู้เลี้ยงโคพร้อมคณะกรรมการที่จะเป็นแกนนำบริหารจัดการให้การเลี้ยงวัวของชุมชนบ้านประจวบเขียนดำเนินไปด้วยความเข้มแข็ง มีประสิทธิภาพ และบรรลุผลตามความมุ่งหมาย ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือการจัดสร้างคอกโครวมของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงโคบนพื้นที่ดินสาธารณะ-

ประโยชน์ของชุมชนเพื่อเลี้ยงวัวที่จะขายพันธุ์ ทั้งนี้วิทยากรได้ตอบรับเป็นที่ปรึกษาของกลุ่มผู้เลี้ยงโคตามคำร้องขอ พร้อมกับนัดหมายวันเวลาที่เข้าไปตรวจสอบพื้นที่จัดสร้างคอกโคร่วมกันด้วย สำหรับการดำเนินงานของกลุ่มนั้น ได้ตกลงกันที่จะเสนอโครงการเข้าสู่แผนชุมชนเพื่อของบประมาณสนับสนุนต่อไป

จากการเลือกคณะกรรมการกลุ่มผู้เลี้ยงโคชุมชนบ้านประตู่เขียน ได้บุคคลดังรายชื่อต่อไปนี้

คณะกรรมการกลุ่มผู้เลี้ยงโค

พื้นที่บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

ประธานกลุ่ม	นายบุญชัย	พรหมมินทร
รองประธาน	นายสมศักดิ์	แก้วมาตรา
ฝ่ายบัญชี	นางสกายเดือน	ปรางจันทร์
	นางคล่อง	รสิตานนท์
ฝ่ายการตลาด	นายปราโมทย์	รัศมี
	นายพนม	สุวรรณรัตน์
	นางวะณิดา	แก้วทงงค์
ฝ่ายวิชาการ	นายวิโรจน์	ยิ้มปรีชา
	นายสายัณห์	รัตนรักษ์
	นายสมบูรณ์	มิตรสะโร
ฝ่ายวางแผนพัฒนาและประเมินผล	นายวิวัฒน์	พวงประดิษฐ์
	นายพนม	คงศิริ
	นายสุวิทย์	แสงจันทร์
	นางปราณี	สังข์ทอง
ฝ่ายประชาสัมพันธ์	นางสมพร	บุญสุวรรณ
	นางอาภรณ์	ชูเพชร
เลขานุการ	น.ส.วิไลพร	ณ สงขลา
ที่ปรึกษา	นายจिरพงษ์	สุขจันทร์
	นางเรณู	ทิพย์มณี

จากการนำแบบประเมินผลโครงการของผู้เข้าร่วมโครงการจำนวน 30 คน ไปวิเคราะห์
ได้ผลการประเมินดังแสดงไว้ในตารางที่ 5.23

ตารางที่ 5.23 ผลการประเมินโครงการอบรมความรู้การเลี้ยงโคพันธุ์พื้นเมืองอย่างครบวงจร
พื้นที่บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	$\bar{X}$	การแปลผล
1. เป็นโครงการที่จัดขึ้นตามความต้องการของสมาชิกในชุมชน	17	10	3	-	-	4.46	มาก
2. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมให้ความสนใจอย่างแท้จริง	21	8	1	-	-	4.66	มากที่สุด
3. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมได้รับความรู้อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งจากวิทยากร	18	12	-	-	-	4.60	มากที่สุด
4. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จได้	18	9	3	-	-	4.50	มาก
5. เป็นโครงการที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิตของชุมชน	20	6	4	-	-	4.53	มากที่สุด
6. เป็นโครงการที่สมาชิกในชุมชนมีศักยภาพและความสามารถที่จะดำเนินการต่อไปด้วยตนเองได้	16	10	4	-	-	4.40	มาก
7. เป็นโครงการที่กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพภายในชุมชน	19	9	2	-	-	4.56	มากที่สุด
8. เป็นโครงการที่ช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชน และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนให้สูงขึ้น	20	8	2	-	-	4.60	มากที่สุด
9. เป็นโครงการที่สมควรขยายผลให้กว้างขวางต่อไปอย่างต่อเนื่อง	22	8	-	-	-	4.73	มากที่สุด
รวม	171	80	19	-	-	4.56	มากที่สุด

จากผลการประเมินในตารางที่ 5.23 พบว่าผู้เข้าร่วมโครงการอบรมความรู้การเลี้ยงโคพันธุ์พื้นเมืองอย่างครบวงจร มีความเห็นต่อข้อความที่ประเมินโครงการส่วนใหญ่อยู่ระดับมากที่สุด มี 3 ข้อความที่อยู่ระดับมาก และเมื่อพิจารณาผลการประเมินในภาพรวม จะเห็นว่าอยู่ระดับมากที่สุด สรุปได้ว่าการดำเนินการอบรมในโครงการนี้ประสบผลสำเร็จ และสร้างเสริมคุณภาพด้านการพัฒนาแก่ชุมชนบ้านประดู่เขียน หมู่ที่ 5 เป็นอย่างมาก

3. การดำเนินโครงการอบรมปฏิบัติการเขียนโครงการ โครงการนี้ได้จัดขึ้นในวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2551 เวลา 9.30 – 15.00 น. ณ ศาลาวัดประดู่เขียน ผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 20 คน

วัตถุประสงค์ของโครงการก็เพื่ออบรมความรู้และเทคนิควิธีการเขียนโครงการแก่ผู้นำชุมชน และผู้มีบทบาทด้านการพัฒนาในชุมชนให้สามารถเขียนโครงการเสนอขอการสนับสนุนช่วยเหลือต่อหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องตามหลักเกณฑ์

ทั้งนี้ในความเป็นจริงแล้ว โครงการนี้มีได้เป็นโครงการที่ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนได้พิจารณา กำหนดขึ้นมาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตให้แก่ชุมชนบ้านประดู่เขียนตั้งแต่แรก แต่กำหนดขึ้นภายหลังตามความต้องการของกลุ่มผู้นำชุมชนต่อทีมวิจัยโดยเล่าเชิงปรับทุกข์ให้ฟังว่า การดำเนินงานพัฒนาชุมชนในพื้นที่บ้านประดู่เขียนที่ผ่านมานั้นคราวใดที่ต้องเสนอโครงการขอความช่วยเหลือสนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง ก็มักเผชิญปัญหาอุปสรรคเพราะขาดผู้มีความรู้ ความสามารถในการเขียนโครงการ ได้อย่างถูกต้อง จำเป็นต้องไปพึ่งอาศัยนักวิชาการของหน่วยงานที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ช่วยเขียนให้ ซึ่งไม่อาจเร่งรัดได้ ทำให้เกิดความล่าช้าในการยื่นเสนอโครงการ และหลาย ๆ ครั้งต้องเสียประโยชน์ไปอย่างน่าเสียดาย

ดังนั้นกลุ่มผู้นำชุมชนจึงเห็นว่า หากดำเนินโครงการอบรมเพื่อให้ผู้นำชุมชนและผู้มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนจำนวนหนึ่งได้รับความรู้ ความเข้าใจอย่างชัดเจนเกี่ยวกับแนวทางการเขียนโครงการ และผ่านการฝึกจนสามารถเขียนโครงการตามขั้นตอนต่าง ๆ อย่างพอใช้งานได้ ก็จะช่วยสร้างเสริมให้งานพัฒนาของชุมชนที่จำเป็นต้องเสนอโครงการขอการสนับสนุนช่วยเหลือจากหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ กระทำได้โดยราบรื่น รวดเร็ว ไม่ติดขัดว่าช้าเพราะเหตุขัดข้องตรงการเขียนโครงการดังที่ผ่านมา

ด้วยความเห็นที่สอดคล้องกับกลุ่มผู้นำชุมชน แล้วมองการณ์ไกลต่อไปอีกว่าการที่ชุมชนมีผู้นำด้านการพัฒนาเขียนโครงการเองเป็น และเขียนได้ดีมีคุณภาพ จะเป็นหนทางสำคัญช่วยให้ชุมชนได้รับการสนับสนุนช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องจากหน่วยงาน องค์กรทั้งหลาย จนกระทั่งสามารถขยายโครงการพัฒนาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชนออกไปได้รอบด้าน ทีมวิจัยจึงตกลงจัดโครงการอบรมปฏิบัติการเขียนโครงการขึ้นสนองความต้องการของผู้นำชุมชน

อย่างไรก็ตาม การดำเนินโครงการดังกล่าวจำเป็นต้องพิจารณาเรื่องจำนวนและคุณสมบัติของผู้เข้าร่วมโครงการเป็นพิเศษต่างไปจากโครงการอื่น ๆ โดยคณะผู้วิจัยเห็นว่า

โครงการนี้เป็นโครงการอบรมปฏิบัติการทางวิชาการที่ผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องประมวลความรู้ ความคิด และข้อมูลที่เกี่ยวข้องออกมาเขียนเป็นผลงานในรูปของโครงการให้ได้ในช่วงเวลาจำกัด ดังนั้นจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการควรเป็นกลุ่มขนาดเล็กไม่เกิน 20 คน เพื่อวิทยากรพร้อมผู้ช่วยจะได้ดูแลเอาใจใส่ ให้คำปรึกษาแนะนำได้อย่างใกล้ชิด และทั่วถึงขณะฝึกปฏิบัติ รวมทั้งสามารถพิจารณาแก้ไขปรับปรุงคุณภาพของผลงานที่นำเสนอได้อย่างละเอียดถี่ถ้วน ส่วนคุณสมบัติพื้นฐานที่จำเป็นต้องมีอยู่ในตัวผู้เข้าร่วมโครงการก็คือ พื้นความรู้ ทักษะในการอ่านเขียน และรับฟังจับประเด็นความได้ดีพอสมควร และจิตสาธารณะด้านงานพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีความเต็มใจเข้าร่วมโครงการและช่วยงานด้านการเขียนโครงการพัฒนาให้แก่ชุมชน

อีกประเด็นหนึ่งที่คณะผู้วิจัยได้เสนอความเห็นไว้ คือ บุคคลที่สมควรเข้าร่วมโครงการนี้เป็นอันดับแรกน่าจะได้แก่ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ อาทิ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น เนื่องจากเป็นผู้รับผิดชอบโครงการพัฒนาต่าง ๆ ของชุมชนหมู่บ้านโดยตรง รองลงไปคือผู้มิบทบาทนำในการพัฒนาชุมชนคนอื่น ๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพราะบุคคลเหล่านี้เป็นกำลังสนับสนุนหลักค้ำให้งานพัฒนาของชุมชนก้าวหน้าสู่ผลสำเร็จ ตลอดจนมองเห็นปัญหาหรือจุดอ่อนของการพัฒนาในชุมชนที่ควรขอการสนับสนุนช่วยเหลือจากหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ได้ชัดเจน ซึ่งความคิดเห็นรวมทั้งข้อเสนอของคณะผู้วิจัยที่กล่าวไปได้รับการตกลงเห็นด้วยจากทุกฝ่าย

สำหรับวิทยากรที่ได้รับเชิญให้มาดำเนินการอบรมในโครงการได้แก่ นางเอือนจิตร สัมมา อาจารย์โปรแกรมวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา อดีตคณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ซึ่งเปี่ยมด้วยความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญเรื่องการเขียนโครงการทั้งด้านเนื้อหา และการอบรมถ่ายทอด โดยสั่งสมมาจากประสบการณ์การเป็นอาจารย์ผู้สอน และการเป็นวิทยากรพิเศษในเรื่องนี้มายาวนาน ทั้งยังเป็นผู้ได้รับการยกย่องนับถือในฐานะอาจารย์ที่มีเกียรติประวัติการสอนดีเด่นอีกด้วย

อนึ่ง ในส่วนของเนื้อหาสาระที่นำมาอบรมถ่ายทอด และเทคนิควิธีที่ใช้อบรมนั้น ผู้เขียนรายงานจะขออนุญาตผ่านไป โดยไม่นำมาลงรายละเอียด ณ ที่นี้ มิฉะนั้นจะเหมือนเป็นการรายงานซ้ำอีก เนื่องจากมีความคล้ายคลึงแทบไม่แตกต่างกับการดำเนินโครงการอบรมปฏิบัติเขียนโครงการในพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด ที่รายงานเสนอไปแล้วในหน้า 179 - 182 ของเอกสารรายงานการวิจัยฉบับนี้ เพราะวิทยากรผู้ดำเนินโครงการอบรมเป็นบุคคลเดียวกัน จึงนำเนื้อหาและเทคนิควิธีที่คล้ายคลึงกันมาใช้อบรม อาจมีเพียงรายละเอียดปลีกย่อยเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้นที่ต่างกันไปบ้าง

ผลของการดำเนินโครงการ การดำเนินโครงการอบรมปฏิบัติการเขียนโครงการครั้งนี้ ประเมินได้ว่าประสบความสำเร็จเกินคาดเช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นในพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด ดังรายงานไปแล้ว ยิ่งถ้าพิจารณาในมุมมองของความเป็นจริงที่ว่าผู้เข้าร่วมโครงการมีระดับ

การศึกษาสูงสุดคือ มัธยมศึกษาตอนปลายหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นต้น (ปวช.) ซึ่งมีเพียง 2 – 3 รายเท่านั้น อีกทั้งเป็นชาวบ้านธรรมดา มิใช่ นักวิชาการหรือผู้อยู่ในวงการศึกษาละทิ้งการเรียนมานานปีปราศจากพื้นฐานความรู้ด้านการเขียนโครงการและไม่เคยเขียนโครงการมาก่อนเลย ก็ถือเป็นเรื่องเหลือเชื่อที่เดียวที่บุคคลกลุ่มนี้สามารถเข้าใจวิธีการและลงมือเขียนโครงการตามลำดับขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบจนคิดใช้การได้ดีภายในเวลา 5 – 6 ชั่วโมง

บุคคลที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อผลสำเร็จของการดำเนินโครงการ ทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการสามารถเขียนโครงการได้ในเวลาอันรวดเร็ว ได้แก่วิทยากรซึ่งไม่เกินความจริงเลยที่จะกล่าวว่า มีประสิทธิภาพเป็นเลิศในการอบรมถ่ายทอดความรู้ และเทคนิควิธีการที่สร้างการเรียนรู้สู่ปฏิบัติการเขียนโครงการ ไม่ว่าจะเป็นการพูดเสริมแรงให้เกิดกำลังใจ ความมุ่งมั่น การปรับและออกเทคนิควิธีที่เหมาะสมสำหรับชาวบ้าน การสื่อสารด้วยภาษาถิ่นที่ฟังเข้าใจโดยง่าย การใช้สื่อประกอบที่ช่วยให้เห็นและเข้าใจขั้นตอนการเขียนโครงการอย่างชัดเจน การมอบเอกสารประกอบที่ช่วยให้เรียนรู้แบบอย่างการเขียนโครงการด้วยตนเองได้ และการเข้าไปให้คำปรึกษาแนะนำตามกลุ่มขณะฝึกปฏิบัติอย่างใกล้ชิดทั่วกัน ตลอดจนการรับฟังการนำเสนอผลงานกลุ่มด้วยความเอาใจใส่พร้อมปรับปรุงแก้ไขให้ ประกอบกับบุคลิกภาพและอุปนิสัยส่วนตัวของวิทยากรเองที่อบอุ่นเป็นกันเอง ยิ้มแย้มแจ่มใส มีอารมณ์ขันก็เอื้อให้ผู้เข้าร่วมโครงการมีความสุข ความเพลิดเพลินในการเข้าร่วมโครงการ

ไม่เพียงแต่วิทยากรเท่านั้น ผู้เข้าร่วมโครงการก็มีส่วนมิใช่น้อยในผลสำเร็จของการดำเนินโครงการ อันมาจากความกระตือรือร้นให้ความตั้งใจ และความสนใจอย่างจริงจังตลอดการอบรม หากตอนใดเข้าใจไม่ชัดเจนก็จะซักถาม ไม่ปล่อยให้ผ่านไป ขณะแบ่งกลุ่มฝึกปฏิบัติก็ร่วมมือกันอย่างจดจ่อที่จะให้ผลงานออกมามีคุณภาพ ดิคัดประการใดก็จะซักถามขอความกระจ่างจากวิทยากร ดังนั้นผลงานของแต่ละกลุ่มนำเสนอจึงมีคุณภาพเป็นที่น่าพอใจ และได้รับคำชมจากวิทยากร

หลังการอบรมผู้นำชุมชนได้กล่าวชื่นชมวิทยากร และแสดงความพึงพอใจต่อผลที่ได้รับจากการดำเนินโครงการ ที่น่ายินดีเป็นอันมาก ก็คือคำกล่าวอย่างภาคภูมิใจว่า ต่อไปนี้การเขียนโครงการไม่ยากเกินกำลังของผู้เข้าร่วมโครงการครั้งนี้อีกต่อไปแล้ว และจะสามารถเขียนเพื่อขอการสนับสนุนช่วยเหลือด้านการพัฒนาจากหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ด้วยตนเองได้อย่างแน่นอน

จากการนำแบบประเมินผลโครงการที่ประเมินโดยผู้เข้าร่วมโครงการทั้ง 20 คน มาวิเคราะห์ ได้ผลดังแสดงไว้ในตารางที่ 5.24

ตารางที่ 5.24 ผลการประเมินโครงการอบรมปฏิบัติการเขียนโครงการ พื้นที่บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	$\bar{X}$	การแปลผล
1. เป็นโครงการที่จัดขึ้นตามความต้องการของสมาชิกในชุมชน	8	8	4	-	-	4.20	มาก
2. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมให้ความสนใจอย่างแท้จริง	20	-	-	-	-	5.00	มากที่สุด
3. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมได้รับความรู้ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งจากวิทยากร	20	-	-	-	-	5.00	มากที่สุด
4. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จได้	14	6	-	-	-	4.70	มากที่สุด
5. เป็นโครงการที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาของชุมชน	15	5	-	-	-	4.75	มากที่สุด
6. เป็นโครงการที่สมาชิกในชุมชนมีศักยภาพและความสามารถที่จะดำเนินการต่อไปด้วยตนเองได้	14	6	-	-	-	4.70	มากที่สุด
7. เป็นโครงการที่กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพภายในชุมชน	9	9	2	-	-	4.35	มาก
8. เป็นโครงการที่ช่วยแก้ไขปัญหของชุมชน และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนให้สูงขึ้น	17	3	-	-	-	4.85	มากที่สุด
9. เป็นโครงการที่สมควรขยายผลให้กว้างขวางต่อไปอย่างต่อเนื่อง	12	5	3	-	-	4.45	มาก
รวม	129	42	9	-	-	4.67	มากที่สุด

จากผลการประเมินในตารางที่ 5.24 พบว่าผู้เข้าร่วมโครงการอบรมปฏิบัติการเขียนโครงการ มีความเห็นต่อข้อความที่ประเมินโครงการส่วนใหญ่อยู่ระดับมากที่สุด มี 3 ข้อความที่อยู่ระดับมาก และเมื่อพิจารณาผลการประเมินในภาพรวมจะเห็นว่าอยู่ระดับมากที่สุด สรุปได้ว่าการดำเนินการอบรมในโครงการนี้ประสบผลสำเร็จ และสร้างเสริมคุณภาพด้านการพัฒนาแก่ชุมชนบ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 เป็นอย่างมาก

4. การดำเนินโครงการอบรมการปลูกพืชสวนผสมและทำปุ๋ยหมัก โครงการนี้ได้จัดการอบรมขึ้นในวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2551 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา มีผู้ใจเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 25 คน โดยเดินทางมาจากบ้านประตู่เขียน

สำหรับเหตุผล วัตถุประสงค์ เป้าหมายของการดำเนินโครงการอบรม ตลอดจนเนื้อหาสาระและเทคนิควิธีในการอบรมก็เช่นเดียวกันกับที่ดำเนินการให้พื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด และพื้นที่บ้านอ่าวทิง หมู่ที่ 4 อำเภอกวนเนียง เนื่องจากเป็นโครงการที่จัดขึ้นตามความต้องการที่เหมือนหมคของทั้ง 3 พื้นที่วิจัย และดำเนินการอบรมโดยวิทยากรคนเดียวกัน ใช้พื้นที่การอบรมแห่งเดียวกัน ทั้งนี้ได้รายงานการดำเนินโครงการอบรมให้กับผู้เข้าร่วมโครงการจากพื้นที่บ้านขาว และจากพื้นที่บ้านอ่าวทิงตามลำดับไปแล้วในเอกสารฉบับนี้ หน้า 171 และหน้า 192 จึงขออนุญาตไม่นำมากล่าวซ้ำ ณ ที่นี้อีก

ผลของการดำเนินโครงการ กลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการซึ่งนำมาโดยนายบุญชัย พรหมมินทร์ ผู้ใหญ่บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 มีความตั้งใจอย่างมากที่จะศึกษาเรียนรู้วิธีการปลูกพืชสวนผสม และวิธีทำปุ๋ยหมักสูตร “EM โบคาจิมูลสัตว์” เพื่อไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อพื้นที่ชุมชนบ้านประตู่เขียน ด้วยเหตุที่ว่า ในชุมชนนั้นนอกจากจะมีอาชีพหลักทางการเกษตร คือ การทำนาแล้วแทบทุกครัวเรือนยังใช้พื้นที่ดินรอบบริเวณบ้านเป็นที่ปลูกพืชไว้บริโภคและเหลือขายเพิ่มรายได้ให้ครอบครัว พืชที่ปลูกส่วนใหญ่จะเป็นพืชผักสวนครัว เช่น พริก ผักต่าง ๆ หรือเป็นไม้ผล เช่น มะม่วง มะม่วงหิมพานต์ กล้วย เป็นต้น ซึ่งเป็นการปลูกซ้ำ ๆ กัน ไม่กี่ชนิด โดยขาดความคิดที่จะนำเอาพันธุ์พืชชนิดอื่น ๆ ที่สามารถให้ดอกผลงดงามมาปลูกเพื่อเพิ่มความหลากหลายสำหรับการบริโภคและการขาย รวมทั้งสร้างความคุ้มค่าให้กับพื้นที่ดินด้วย

อีกปัญหาหนึ่งที่ชุมชนต้องประสบมาเป็นเวลายาวนานในการเพาะปลูก ได้แก่ การขาดความอุดมชุ่มชื้นของดิน อันเนื่องมาจากภาวะแห้งแล้งและน้ำท่วมขังตามธรรมชาติ และสภาพธรรมชาติของดินเองที่อยู่ระหว่างทะเลด้านอ่าวไทยและทะเลสาบ ทำให้มีความเป็นกรดต่างก่อนข้างมาก จำเป็นต้องซื้อปุ๋ยราคาแพงจำนวนมากมาฟื้นฟู ปรับสภาพและบำรุงดินให้เอื้อต่อการเพาะปลูก

จากภาวะการณ้ที่เกิดขึ้นในชุมชนดังกล่าว ผู้เข้าร่วมโครงการซึ่งมีผู้นำชุมชนเข้าร่วมด้วยหลายคนจึงพากันให้ความสนใจ และตั้งใจรับการถ่ายทอดอบรมจากวิทยากรตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการรับฟังความรู้ หรือการฝึกปฏิบัติ นอกจากนั้นการได้เรียนรู้ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่เป็นสวนพืชผสม และโรงทำปุ๋ยหมักจริง ๆ มิใช่อยู่ภายในห้องบรรยายก็ยังเพิ่มความสนใจของผู้เข้าร่วมโครงการเป็นทวีคูณ ดังเห็นได้จากการซักถามขอคำตอบ คำอธิบายจากวิทยากรมากมายหลายประเด็น และการลงมือช่วยกันทำปุ๋ยหมักด้วยความแข็งขัน ดังออกตั้งใจอย่างเต็มที่ประกอบกับมีความคุ้นเคยเป็นอันดีมาก่อนกับวิทยากร ตั้งแต่ครั้งดำเนินโครงการอบรมความรู้เรื่องการเลี้ยงโคพันธุ์พื้นเมืองอย่างครบวงจร และวิทยากรก็วางตัวเป็นกันเองเสมือนญาติกับผู้เข้าร่วมโครงการ ทำให้เกิดบรรยากาศอบอุ่น คลายความระมัดระวังตัวเพราะความเกรงใจลง กล้าซักกล้าถามวิทยากร

เพื่อคัดกรองความรู้ ตลอดจนเทคนิควิธีการต่าง ๆ ที่มีคุณประโยชน์ต่อการนำไปใช้เพาะปลูกพืชผักสวนผสม และทำปุ๋ยหมักให้เกิดประสิทธิภาพด้วยตนเองได้

กล่าวได้ว่าการดำเนินโครงการอบรมความรู้ครั้งนี้ประสบผลสำเร็จที่น่าพอใจ และเชื่อได้ว่าจะนำไปสู่การพัฒนารูปแบบการเพาะปลูกที่อำนวยผลยิ่งขึ้นต่อการขายและการเก็บบริโภคของครัวเรือนในชุมชนต่อไป

ทั้งนี้ ผู้เข้าร่วมโครงการได้จัดตั้งคณะกรรมการปลูกพืชสวนผสมและทำปุ๋ยหมักของชุมชนบ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 ขึ้น เพื่อที่จะเป็นแกนนำดำเนินโครงการให้ขยายตัวอย่างยั่งยืนในชุมชน โดยมีคณะกรรมการในเบื้องต้นดังนี้

**คณะกรรมการกลุ่มปลูกพืชสวนผสมและทำปุ๋ยหมัก
พื้นที่บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา**

ประธานกลุ่ม	นายชำนาญ	เพ็งประดับ
รองประธาน	นายวรศักดิ์	พลสวัสดิ์
ฝ่ายเผยแพร่อบรม	นายวิโรจน์	ยิ้มปรีชา
	นางสมศรี	วีรสาร
	นายสุวิทย์	แสงจันทร์
	นายเฉลิม	วิโยชน์
	นางชะอ้อน	สำเภาทอง
เหรียญฉึก	นางอุบล	บุญมา
	นางสมคิด	พลสวัสดิ์
ประชาสัมพันธ์	นายพนม	สุวรรณรัตน์
	นางจรรยา	ชาวเวียง
เลขานุการ	นายมงคล	แก้วจินดา
ที่ปรึกษา	นายจिरพงษ์	สุขจันทร์

จากการวิเคราะห์แบบประเมินผลของผู้เข้าร่วมโครงการทั้ง 25 คน ได้ผลการวิเคราะห์ดังแสดงไว้ในตารางที่ 5.25

ตารางที่ 5.25 ผลการประเมินโครงการอบรมการปลูกพืชสวนผสมและทำปุ๋ยหมัก พื้นที่บ้าน
ประตู่เขียน หมู่ที่ 5

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	$\bar{X}$	การแปลผล
1. เป็น โครงการที่จัดขึ้นตามความต้องการของสมาชิกในชุมชน	18	4	3	-	-	4.60	มากที่สุด
2. เป็น โครงการที่ผู้เข้าร่วมให้ความสนใจอย่างแท้จริง	20	5	-	-	-	4.80	มากที่สุด
3. เป็น โครงการที่ผู้เข้าร่วมได้รับความรู้ อันเป็นประโยชน์อย่างยั่งยืนจากวิทยากร	23	2	-	-	-	4.92	มากที่สุด
4. เป็น โครงการที่ผู้เข้าร่วมสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จได้	22	3	-	-	-	4.88	มากที่สุด
5. เป็น โครงการที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิตของชุมชน	16	5	4	-	-	4.48	มาก
6. เป็น โครงการที่สมาชิกในชุมชนมีศักยภาพและความสามารถที่จะดำเนินการต่อไปด้วยตนเองได้	19	6	-	-	-	4.60	มากที่สุด
7. เป็น โครงการที่กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มกัน เพื่อดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพภายในชุมชน	17	8	-	-	-	4.68	มากที่สุด
8. เป็น โครงการที่ช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชน และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนให้สูงขึ้น	18	7	-	-	-	4.72	มากที่สุด
9. เป็น โครงการที่สมควรขยายผลให้กว้างขวางต่อไปอย่างต่อเนื่อง	20	5	-	-	-	4.80	มากที่สุด
รวม	173	45	7	-	-	4.73	มากที่สุด

จากผลการประเมินในตารางที่ 5.25 พบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการอบรมการปลูกพืชสวนผสมและทำปุ๋ยหมักมีความเห็นต่อข้อความที่ประเมินเกือบทั้งหมดอยู่ระดับมากที่สุด มีเพียง 1 ข้อความเท่านั้นที่อยู่ระดับมาก และเมื่อพิจารณาผลการประเมินในภาพรวมก็จะเห็นว่าอยู่ระดับมาก

ที่สุด สรุปได้ว่าการดำเนินการอบรมในโครงการนี้ประสบผลสำเร็จและเสริมสร้างคุณภาพด้านการพัฒนาแก่ชุมชนบ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 เป็นอย่างมาก

5. การดำเนินโครงการอบรมเพื่อสร้างเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนของชาวบ้าน เป็นโครงการที่จัดขึ้นภายใต้ชื่อที่ประชาสัมพันธ์ว่า “รักชุมชนของเรา มาร่วมใจกันพัฒนา” เมื่อวันที่ 7 – 8 มีนาคม 2551 ณ ศาลาวัดประตู่เขียน ชุมชนบ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 มีผู้เข้าร่วม โครงการทั้งสิ้น 27 คน และได้ดำเนินการดังแสดงไว้ในตารางข้างล่างนี้

วัน/เวลา	ประเด็น/สาระ	ลักษณะกิจกรรม	ผู้ดำเนินการ
7 มีนาคม 2551 9.00 – 9.30 น.	ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการอบรม	กล่าวชี้แจง	หัวหน้าโครงการวิจัย
9.30 – 12.00 น.	ชุมชน : ความหมาย ความสำคัญ และการเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน	บรรยาย วิเคราะห์ อภิปราย	ผศ.สนธยา พลศรี
12.00 – 13.00 น.	พักอาหารกลางวัน		
13.00 – 15.30 น.	บทบาทของชาวบ้านกับการพัฒนาชุมชน	บรรยาย และสนทนากลุ่ม	พัฒนาการอำเภอ สิงหนครและคณะ
8 มีนาคม 2551 9.00 – 12.00 น.	แนวโน้มของชุมชนในอนาคต	บรรยายถึงวิเคราะห์และสนทนากลุ่ม	ผศ.วารุณี วงศ์วีเชียร และคณะ
12.00 – 13.00 น.	พักอาหารกลางวัน		
13.00 – 15.30 น.	การมีส่วนร่วมของชาวบ้านกับงานพัฒนาในชุมชน	บรรยาย อภิปราย และระดมสมอง	ผู้อำนวยการศูนย์ บริการการศึกษา นอกโรงเรียน อำเภอ ควนเนียง

การดำเนินโครงการอบรมที่จัดขึ้นมีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมโครงการเกิดความรัก ความภาคภูมิใจ สำนึกในคุณค่าของชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ยิ่งไปกว่านั้นก็เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกสาธารณะลงไปในกลุ่มนี้ให้ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนที่พึงรับผิดชอบโดยเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ ของชุมชนอย่างปราศจากการเพิกเฉยหรือล้งเลใจ เพื่อร่วมกันสร้างประโยชน์สุข และความเจริญก้าวหน้าแก่ชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนแบบยั่งยืน เพราะเป็นการพัฒนาบนพลังและศักยภาพที่เกิดจากรวมตัวของคนในชุมชนเอง

จากชื่อโครงการ กำหนดการที่แสดงไว้ในตาราง และวัตถุประสงค์ของโครงการ จะเห็นว่าไม่ต่างกับโครงการที่จัดขึ้นในพื้นที่บ้านอ่าวตึง หมู่ที่ 4 ซึ่งตามความเป็นจริงแล้วก็เป็นโครงการเดียวกันนั่นเอง เพียงแต่จัดขึ้นต่างพื้นที่กันเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากทั้งพื้นที่บ้านประดู่เขียน หมู่ที่ 5 และพื้นที่บ้านอ่าวตึง หมู่ที่ 4 ต่างประสบปัญหาเหมือนกัน นั่นคือชาวบ้านในชุมชนจำนวนไม่น้อยขาดความกระตือรือร้นเข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรมพัฒนาชุมชน มองเป็นเรื่องธุระไม่ใช่ และเสียเวลาทำมาหากิน จะมาเข้าร่วมก็ต่อเมื่อเล็งเห็นประโยชน์ที่ตนจะได้รับเท่านั้น ไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของชุมชนส่วนรวมเป็นหลัก ส่งผลให้โครงการหรือกิจกรรมด้านการพัฒนาของชุมชนหลายอย่างซึ่งดำเนินการโดยชุมชนเองหรือโดยหน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้องไม่บรรลุเป้าหมายตามต้องการ แล้วเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ถูกจัดระดับการพัฒนาเป็นหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 2 ตามตัวชี้วัดของข้อมูล กชช.2ค ดังนั้นการดำเนินโครงการอบรมเพื่อสร้างเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนของชาวบ้านจึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งในพื้นที่ชุมชนทั้งสองแห่งนี้

อย่างไรก็ตาม การจัดโครงการอบรมเพื่อสร้างเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนของชาวบ้านในสองพื้นที่นี้ก็มีความแตกต่างกันอยู่บ้างตรงที่การจัดโครงการอบรมในพื้นที่บ้านอ่าวตึง หมู่ที่ 4 เป็นการจัดขึ้นตามข้อเสนอขอของผู้นำชุมชนและผู้มีบทบาทด้านการพัฒนาของชุมชน ส่วนการจัดโครงการอบรมในพื้นที่บ้านประดู่เขียน หมู่ที่ 5 นั้น เป็นการจัดขึ้นตามความต้องการของชุมชน โดยผ่านทีมวิจัยฝ่ายชุมชนเมื่อครั้งจัดเวทีเสวนาครั้งที่ 2

ในส่วนของการดำเนินโครงการอบรมไม่ว่าจะเป็นคณะวิทยากรผู้ดำเนินโครงการอบรม เนื้อหาสาระที่นำมาอบรม และเทคนิควิธีการอบรมถ่ายทอดนั้นก็เป็นที่ไปในทำนองเดียวกับในพื้นที่บ้านอ่าวตึง หมู่ที่ 4 ซึ่งได้เขียนรายงานไปแล้วตามที่ปรากฏอยู่ในหน้า 197 – 198 ของเอกสารเล่มนี้ จึงขอผ่านไปนำเสนอผลของการดำเนินโครงการที่เกิดขึ้นในพื้นที่บ้านประดู่เขียน หมู่ที่ 5

ผลของการดำเนินโครงการ โครงการอบรมเพื่อสร้างเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนของชาวบ้านในพื้นที่บ้านประดู่เขียน หมู่ที่ 5 ภายได้ชื่อว่า “รักชุมชนของเรา มาร่วมใจกันพัฒนา” จัดขึ้นตามความต้องการอย่างจริงจังของชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการวิจัยซึ่งพิจารณาเห็นว่าการที่คนในชุมชนจำนวนไม่น้อยขาดการมีส่วนร่วมพัฒนาเป็นปัญหาสำคัญต้องเร่งแก้ไข เพราะถ่วงรั้งความเจริญก้าวหน้าของชุมชน แนวทางแก้ไขที่ดีควรเริ่มต้นด้วยการจัดโครงการอบรมให้กับคนจำนวนหนึ่ง เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชน ความตระหนักถึงความสำคัญของชุมชน และการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน ตลอดจนความสำนึกรับผิดชอบต่อการเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนของตน แล้วอาศัยคนกลุ่มนี้เป็นแกนหลักขยายผลต่อไป

จากการประชาสัมพันธ์เพื่อรับสมัครคนในชุมชนที่ประสงค์จะเข้าร่วมโครงการอบรม ในเบื้องต้นนั้น ได้มีผู้แจ้งความจำนงกับผู้ใหญ่บ้านกว่า 30 คน แต่ได้คัดเลือกไว้เฉพาะผู้มีเจตจำนงจะร่วมเป็นแกนหลักขยายผลในการปลูกข้าวให้คนอื่น ๆ ในชุมชนต้นตัวเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน ทำให้เหลือจำนวนทั้งสิ้น 27 คน ซึ่งต่างให้ความสนใจและตั้งใจต่อการอบรมอย่างเป็นที่น่าชื่นชม

ไม่ว่าจะเป็นขณะรับฟังการบรรยายจากวิทยากร หรือการร่วมกิจกรรมกลุ่มระหว่างการอบรม ได้แก่ การร่วมกันศึกษาวิเคราะห์ อภิปราย ระดมความคิดเห็นต่าง ๆ จนได้สาระหลากหลายประเด็นที่มี คุณประโยชน์ต่อการดำเนินงานพัฒนาชุมชนภายใต้การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

ไม่เพียงแต่ผู้เข้าร่วม โครงการเท่านั้นที่ก่อให้เกิดผลของการดำเนิน โครงการอันเป็นที่ น่าพอใจ วิทยากรผู้ดำเนินโครงการอบรมก็มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อผลสำเร็จของการดำเนินโครงการ อบรมครั้งนี้ เพราะแต่ละคนสามารถถ่ายทอดความรู้ แนวคิดต่าง ๆ ให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการได้ อย่างกว้างขวาง ลึกซึ้งตรงประเด็น อีกทั้งยังสามารถใช้เทคนิควิธีการอบรมที่มีประสิทธิผลในการ ดึงดูดความสนใจของผู้เข้าร่วมโครงการอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วม โครงการเกิดความสำนึกในคุณค่าและความสำคัญของชุมชน แล้วตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ที่พึง รับผิดชอบต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมพัฒนาในฐานะที่เป็นสมาชิกของชุมชน เป็นเจ้าของชุมชน

กล่าวได้ว่า ความมุ่งมั่นตั้งใจเข้ารับการอบรมความรู้ของผู้เข้าร่วมโครงการรวมกับ ความสามารถในการอบรมของวิทยากรส่งผลให้การดำเนินโครงการอบรมเพื่อสร้างเสริมการมีส่วน ร่วมพัฒนาชุมชนของชาวบ้านครั้งนี้ผ่านพ้นไปด้วยความราบรื่นและประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพึง พอใจ ซึ่งผลสำเร็จประการหนึ่งที่มีมองเห็นและวัดได้คือ การที่ผู้เข้าร่วมโครงการรับและเสนอตัว ด้วยความสมัครใจเป็นกลุ่มแกนหลักขับเคลื่อนให้ชุมชนบังเกิดความตื่นตัวในเรื่องการมีส่วนร่วม พัฒนาชุมชน ถือได้ว่าเป็นการปูพื้นฐานสู่ความสำเร็จของการสร้างเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน ในพื้นที่บ้านประดู่เขียน หมู่ที่ 5 ต่อไป

อีกประการหนึ่งที่นำบันทึกไว้ในส่วนผลของการดำเนินโครงการ ได้แก่ คำกล่าวแสดง ความรู้สึกของผู้เข้าร่วม โครงการจำนวนหนึ่งซึ่งสรุปความได้ว่าเป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมทุกคนรู้สึก คุ้มค่าอย่างยิ่งกับเวลาที่ผ่านไปทั้ง 2 วัน และยินดีเกินบรรยายที่มีโอกาสเข้าร่วมโครงการ เพราะไม่ เคยพบโครงการใดที่ปลูกฝังความรัก ความภาคภูมิใจในชุมชน ความตระหนักถึงคุณค่าของชุมชน ได้อย่างลึกซึ้งเยี่ยงนี้มาก่อนเลย นอกจากนั้นยังเป็นโครงการอบรมที่สะท้อนแนวทางอันหลากหลาย ที่สามารถนำไปสร้างเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนของคนในชุมชนให้เห็นผลในทางปฏิบัติได้ อย่างเป็นรูปธรรม ทว่าน่าเสียดายที่คนในชุมชนอีกจำนวนมากไม่มีโอกาสเข้าร่วมโครงการเหมือน พวกตน จึงควรจัดโครงการอบรมนี้ขึ้นอีกครั้ง เพื่อขยายฐานของผู้ที่จะเป็นแกนนำสร้างการมีส่วน ร่วมพัฒนาชุมชนให้กว้างขวางขึ้นโดยเร็ว

สำหรับผู้เข้าร่วมโครงการซึ่งเป็นคณะกรรมการแกนหลักชุดแรกที่จะดำเนินการสร้าง เสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนในพื้นที่บ้านประดู่เขียน หมู่ที่ 5 มีรายชื่อดังนี้

คณะกรรมการแกนหลักสร้างเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน
พื้นที่บ้านประตูเขียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

ประธานกลุ่ม	นายพล	เรื่องยิ้ม
รองประธาน	นายจบ	บุญรัตน์
	นางระเบียบ	นกแก้ว
ฝ่ายกิจกรรม	นายวิโรจน์	ยิ้มปรีชา
	นายทรงรบ	รสิตานนท์
	นายไพฑูรย์	เทียมแก้ว
	นางกันยารัตน์	สุครนรัตน์
ฝ่ายติดต่อประสานงาน	นายวรศักดิ์	พลสวัสดิ์
	นายขงยุทธ	สำเภาทอง
	นายนิยม	จันท โฆษ
	นางชลิตา	นพฤทธิ์
ฝ่ายประชาสัมพันธ์	นายเฉลิม	วิโยชน์
	นางจรียา	ชาวเวียง
	นางปราณี	แสงสุวรรณ
ฝ่ายกำหนดนโยบายและแผนงาน	ผู้เข้าร่วม โครงการทุกคน	
เลขานุการ	นางสมศรี	วีรสาร
ที่ปรึกษา	ศศ.วารุณี	วงศ์วิเชียร
	ศศ.สนธยา	พลศรี
	นางจตุติกานต์	คำส่องแสง
	นายบุญชัย	พรหมมินทร์

จากการวิเคราะห์แบบประเมินผลโครงการอบรมเพื่อสร้างเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนของชาวบ้านที่ตอบ โดยผู้เข้าร่วม โครงการทั้ง 27 คน ได้ผลการวิเคราะห์ดังแสดงไว้ในตารางที่ 5.26

ตารางที่ 5.26 ผลการประเมินโครงการอบรมเพื่อสร้างเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน พื้นที่บ้าน
ประตู่เขียน หมู่ที่ 5

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	$\bar{X}$	การแปลผล
1. เป็นโครงการที่จัดขึ้นตามความต้องการของสมาชิกในชุมชน	19	8	-	-	-	4.70	มากที่สุด
2. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมให้ความสนใจอย่างแท้จริง	25	2	-	-	-	4.92	มากที่สุด
3. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมได้รับความรู้ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งจากวิทยากร	23	4	-	-	-	4.85	มากที่สุด
4. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จได้	22	5	-	-	-	4.81	มากที่สุด
5. เป็นโครงการที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิตของชุมชน	20	7	-	-	-	4.74	มากที่สุด
6. เป็นโครงการที่สมาชิกในชุมชนมีศักยภาพและความสามารถที่จะดำเนินการต่อไปด้วยตนเองได้	14	8	5	-	-	4.33	มาก
7. เป็นโครงการที่กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มกัน เพื่อดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพภายในชุมชน	17	8	2	-	-	4.55	มากที่สุด
8. เป็นโครงการที่ช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชน และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนให้สูงขึ้น	21	6	-	-	-	4.77	มากที่สุด
9. เป็นโครงการที่สมควรขยายผลให้กว้างขวางต่อไปอย่างต่อเนื่อง	20	7	-	-	-	4.74	มากที่สุด
รวม	181	55	7	-	-	4.71	มากที่สุด

จากผลการประเมินในตารางที่ 5.26 พบว่าผู้เข้าร่วมโครงการอบรมเพื่อสร้างเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนของชาวบ้าน มีความเห็นต่อข้อความที่ประเมินเกือบทั้งหมดอยู่ระดับมากที่สุด มีเพียง 1 ข้อความเท่านั้นที่อยู่ระดับมาก และเมื่อพิจารณาผลการประเมินในภาพรวมก็จะเห็น

ว่าอยู่ระดับมากที่สุด สรุปได้ว่าการดำเนินโครงการอบรมครั้งนี้ประสบผลสำเร็จ และสร้างเสริมคุณภาพด้านการพัฒนาแก่ชุมชนบ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 เป็นอย่างมาก

6. การดำเนินโครงการอบรมการทำขนมแก่งลุ่มแม่บ้าน โครงการนี้จัดขึ้นเมื่อวันที่ 21 เมษายน 2551 ณ ศาลาวัดประตู่เขียน บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 มีสมาชิกในกลุ่มแม่บ้านประตู่เขียนมาเข้ารับการอบรมทั้งสิ้นจำนวน 28 คน

วัตถุประสงค์ของการดำเนินโครงการก็เพื่ออบรมปฏิบัติการทำขนมทองม้วน และขนมเทียนสด ตามความต้องการและคำเรียกร้องของสมาชิกกลุ่มแม่บ้าน ซึ่งเป็นกลุ่มเดียวกับที่เคยจัดโครงการอบรมปฏิบัติการประดิษฐ์และตกแต่งดอกไม้งานศพให้มาแล้ว ทั้งนี้ทางกลุ่มแม่บ้านมีเหตุผลที่น่ารับฟังว่า บางช่วงจะมีเวลาว่างมากจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม หรืออาชีพหลักอื่น ๆ ของครอบครัว จึงอยากใช้เวลาว่างเหล่านั้นให้เป็นประโยชน์ นอกเหนือจากการร่วมกันประดิษฐ์และตกแต่งดอกไม้งานศพที่มีฝีมืออยู่ตลอดเวลา สำหรับเหตุผลที่เลือกอบรมการทำขนมทองม้วนและขนมเทียนสดก็เพราะเป็นขนมที่ลงทุนน้อย ไม่ผ่านกระบวนการทำที่ยุ่งยาก เก็บได้ทนไม่บูดเสียง่าย รสชาติอร่อยถูกปากและถึงทานบ่อยก็ไม่รู้สึกเบื่อ ซึ่งเหมาะที่จะทำไว้ทานกันในครอบครัว ทำไว้เลี้ยงแขกที่มาในงาน หรือทำไว้ขายเป็นอาชีพเสริมตามตลาดนัดชุมชนต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนหรือช่วยเหลือด้านรายได้ให้กับครอบครัว

จากรายงานข้างต้น อาจเข้าใจได้ว่าโครงการอบรมครั้งนี้จัดขึ้นเพื่อปฏิบัติการทำขนมทองม้วน และขนมเทียนสดเท่านั้น แต่ความจริงแล้วได้เพิ่มปฏิบัติการทำแคปหมูขึ้นอีกอย่างหนึ่งตามความต้องการของผู้เข้าร่วมโครงการที่ขอไว้ล่วงหน้า เหตุทั้งนี้ก็เพราะภายในชุมชนบ้านประตู่เขียนและชุมชนใกล้เคียงมีโรงงานชำแหละหมูที่จำหน่ายหนังหมูจำนวนมากในราคาถูก ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มแม่บ้านหลายคนเกิดความสนใจจะนำหนังหมูมาแปรรูปเป็นแคปหมูบรรจุถุงพลาสติกออกจำหน่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดยเล็งเห็นว่าเป็นอาหารที่นิยมบริโภคกันมาก ต้นทุนการผลิตก็ต่ำ น่าจะผลิตจำหน่ายเป็นอาชีพเพิ่มรายได้แก่ครอบครัว แต่ครั้นพอทดลองผลิตออกมาตามสูตรที่มีอยู่ ก็ปรากฏผลไม่น่าพอใจ กล่าวคือแคปหมูขาดการพองตัวที่ดี หายกรอบและเหม็นหืนเร็วทั้งที่บรรจุไว้ในถุงพลาสติกอย่างดีแล้ว ทำให้ไม่กล้าผลิตออกจำหน่ายเพราะเกรงเสียชื่อเสียงไม่ออกภายหลัง จึงประสงค์จะได้เทคนิควิธีทำแคปหมูที่สามารถจัดปัญหาเหล่านั้นให้หมดไป โดยให้แคปหมูที่ผลิตออกมานั้นมีการพองตัวน่ารับประทาน กรอบอร่อย เก็บไว้ได้นาน อันจะนำไปสู่การเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่เรียกความต้องการบริโภคของลูกค้าทั้งภายในและภายนอกชุมชนได้อย่างกว้างขวางต่อไป ซึ่งทางทีมวิจัยก็ได้เห็นชอบที่จะตอบสนองความประสงค์ดังกล่าวของสมาชิกกลุ่มแม่บ้าน

และด้วยความมุ่งหวังอันแท้จริงให้สมาชิกกลุ่มแม่บ้านที่เข้าร่วมโครงการสามารถนำความรู้และเทคนิควิธีทำขนมทองม้วน ขนมเทียนสด และแคปหมูจากการฝึกอบรมไปประกอบเป็นอาชีพแบบมีฝีมือทำขายได้ คณะผู้วิจัยจึงติดต่อขอการสนับสนุนวิทยากร ไปยังวิทยาลัยสารพัดช่าง

สงขลา ซึ่งมีชื่อเสียงเป็นที่กล่าวขวัญถึงในด้านการสอนของแผนกอาหาร ที่อาจารย์ผู้สอนล้วนชำนาญการเรื่องอาหารประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอาหารคาวหวาน อาหารว่าง หรืออื่น ๆ และรับผิดชอบภาระหน้าที่ไม่แค่เพียงการสอนในวิทยาลัยเท่านั้น แต่ยังออกไปอบรมปฏิบัติการทำอาหารเพื่อส่งเสริมอาชีพแก่ชุมชนภายนอกอีกด้วย ทั้งนี้เป็นที่น่ายินดีที่ทางวิทยาลัยสารพัดช่างสงขลา ได้กรุณาส่งนางพรสวรรค์ ประทีปเกาะ อาจารย์ประจำแผนกอาหารผู้มีความชำนาญในการทำขนมทองม้วน ขนมเทียนสด และแคบหมู ทั้งยังผ่านประสบการณ์ให้การอบรมปฏิบัติการทำอาหารแก่ชุมชนต่าง ๆ หลายครั้งมาเป็นวิทยากรตามคำขอของคณะผู้วิจัย

ด้านเทคนิควิธีที่นำมาใช้ในการดำเนินโครงการอบรมนั้น ในขั้นต้นคณะผู้วิจัยและวิทยากรต่างเห็นชอบให้สมาชิกกลุ่มแม่บ้านที่จะเข้าร่วมโครงการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนส่วนผสมของอาหารบางอย่างเท่าที่คาดว่าจะสามารถเตรียมการกันเองได้ไว้ให้พร้อมสำหรับนำมาใช้ปฏิบัติการในวันดำเนินโครงการ โดยติดต่อผ่านประธานกลุ่มแม่บ้านขอช่วยประสานงาน เหตุผลก็เพื่อกระตุ้นให้กลุ่มแม่บ้านที่จะเข้าร่วมโครงการตื่นตัวเข้ารับการอบรม และสร้างการเรียนรู้ด้วยตนเองล่วงหน้าในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับอาหารที่จะลงมือฝึกปฏิบัติการ ปรากฏว่าได้รับความร่วมมืออย่างดี มีการจัดเตรียมพร้อมไว้ตามที่กำหนดอย่างครบครัน

สำหรับตัววิทยากรเองก็ได้จัดเตรียมเอกสารที่บรรจุรายละเอียดในการทำขนมทองม้วน ขนมเทียนสด และแคบหมู นับแต่เรื่องส่วนผสม วิธีทำตามลำดับขั้นตอน ไปจนถึงเคล็ดพิเศษที่ควรรู้เพื่อเพิ่มพูนคุณภาพให้กับอาหารเหล่านี้ ซึ่งแจกให้กับผู้เข้าร่วมโครงการก่อนเริ่มกิจกรรมปฏิบัติการในวันดำเนินโครงการอบรม พร้อมทั้งอธิบายแจกแจงรายละเอียดในเอกสารจนเข้าใจกันเป็นอันดีเพื่อทุกคนจะได้มีพื้นฐานความรู้ที่จะนำไปดำเนินขั้นปฏิบัติการต่อไปได้และเมื่อจะเริ่มลงมือปฏิบัติการ วิทยากรได้เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมโครงการตัดสินใจเลือกระหว่าง 2 แนวทาง แนวทางแรกคือ แบ่งกลุ่มปฏิบัติการออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทำขนมทองม้วน กลุ่มทำขนมเทียนสด และกลุ่มทำแคบหมู แล้วให้แต่ละคนเลือกเข้ากลุ่มใดกลุ่มหนึ่งตามความสมัครใจ แนวทางที่สองคือ ไม่มีการแบ่งกลุ่ม ทุกคนจะได้รับการอบรมปฏิบัติทั้งการทำขนมทองม้วน ขนมเทียนสด และแคบหมูไปตามลำดับ ปรากฏว่าเสียงส่วนใหญ่เลือกแนวทางที่สอง โดยให้เหตุผลว่าเมื่อมีโอกาสดีเช่นนี้แล้ว ก็อยากจะได้รับการอบรมวิธีทำอาหารทั้ง 3 ชนิด ซึ่งเป็นอาหารที่อยู่ในความสนใจทั้งสิ้น อีกทั้งยังมีตัวเลือกด้านอาชีพในภายหลังมากขึ้นอีกด้วย ดังนั้นการดำเนินการอบรมก็เป็นไปในแนวทางที่สองตามความต้องการของเสียงส่วนใหญ่

ในการดำเนินการอบรมปฏิบัติการ วิทยากรได้ให้ผู้เข้าร่วมโครงการลงมือปฏิบัติด้วยตนเองตามกรรมวิธีที่ระบุไว้ในเอกสาร โดยคอยกำกับดูแลชี้แนะอย่างใกล้ชิด แต่มิได้เข้าไปร่วมปฏิบัติด้วย ยกเว้นบางครั้งที่ผู้เข้าร่วมโครงการติดขัด ไม่สามารถปฏิบัติเองได้ถูกต้อง จึงจะแสดงการสาธิตให้ดู เพราะต้องการให้ผู้เข้าร่วมโครงการเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติให้มากที่สุด เพื่อจะได้ฝึกฝีมือให้ชำนาญการพอที่จะไปประกอบเป็นอาชีพได้

อีกประการหนึ่งก็คือเป็นความโชคดียิ่งนักสำหรับผู้เข้าร่วมโครงการ ก็คือการได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับเคล็ดลับหลายอย่างจากวิทยากรระหว่างอบรมปฏิบัติการ ซึ่งจะช่วยให้อาหารที่ผลิตออกมามีคุณภาพทั้งด้านรสชาติ ความน่ารับประทาน และการเก็บรักษาไว้ได้นานกว่าปกติ นอกจากนี้ยังได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการจัดทำผลิตภัณฑ์บรรจุที่สะอาดน่าซื้ออีกด้วย

ผลของการดำเนินโครงการ จากการสังเกตอย่างใกล้ชิดของคณะผู้วิจัยเห็นได้ชัดว่า กลุ่มแม่บ้านที่เข้าร่วมโครงการมีความกระตือรือร้นและตั้งใจจริงที่จะเข้ารับการอบรม ดังเห็นได้จากการมาถึงสถานที่จัดอบรมก่อนเวลาเพื่อรอคอยวิทยากร และจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ มาอย่างพร้อม และตลอดเวลาของการอบรมปฏิบัติการ ทุกคนล้วนแสดงออกเด่นชัดถึงความใส่ใจ ความสนใจต่อกิจกรรมอย่างดียิ่ง ทั้งการรับฟัง การซักถาม การแสดงความคิดเห็น และการร่วมลงมือปฏิบัติการ จนสร้างความประทับใจให้กับวิทยากรเป็นอันมาก จึงได้ถ่ายทอดความรู้ เทคนิควิธีให้เต็มกำลัง ประกอบกับบุคลิกลักษณะของวิทยากรก็เป็นที่ยินชอบของผู้เข้าร่วมโครงการ เช่น ความยิ้มแย้มแจ่มใส อธิบายชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความมุ่งมั่นตั้งใจถ่ายทอดเทคนิคความรู้ให้เต็มที่ ปราศจากการปิดบังใด ๆ ทั้งสิ้น ซึ่งสร้างแรงจูงใจให้ผู้เข้าร่วมโครงการเกิดความสนใจและตั้งใจเรียนรู้จากการฝึกอบรมเพิ่มทวีขึ้น ส่งผลให้ผลงานที่ผลิตออกมา ได้แก่ ขนมทองม้วน ขนมเทียนสด และเค้กหมูมีคุณภาพเป็นที่น่าพอใจ สร้างความปิติยินดีให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการ วิทยากร และคณะผู้วิจัยด้วยกัน

ตอนท้ายของการฝึกอบรมกลุ่มแม่บ้านที่เข้าร่วมโครงการได้กล่าวขอบคุณวิทยากรด้วยความซาบซึ้งใจ และได้ให้สัญญากับวิทยากรว่าจะนำไปฝึกทำต่ออีกระยะหนึ่งเพื่อให้มั่นใจในฝีมือ วิทยากรเองก็ได้รับปากด้วยความเต็มใจที่จะให้คำปรึกษาแนะนำต่อไปไม่ว่าจะเป็นทางโทรศัพท์ หรือลงพื้นที่ตามคำเชิญ ซึ่งผลของการดำเนินโครงการตามที่กล่าวไป เชื่อได้ว่าแม่บ้านที่เข้าร่วมโครงการครั้งนี้จะสามารถพัฒนาฝีมือให้สูงขึ้น จนประสบผลสำเร็จในการนำไปประกอบอาชีพได้อย่างแน่นอน

การประเมินผลโครงการอบรมการทำขนม (รวมเค้กหมู) แก่กลุ่มแม่บ้านครั้งนี้ มิได้ประเมินจากการสังเกตของคณะผู้วิจัยเท่านั้น แต่ได้ให้กลุ่มแม่บ้านที่เข้าร่วมโครงการทั้ง 28 คน ตอบแบบประเมินผลโครงการด้วย ดังแสดงผลจากการวิเคราะห์แบบประเมินผลไว้ในตารางที่ 5.27

ตารางที่ 5.27 ผลการประเมินโครงการอบรมการทำขนมแก่กลุ่มแม่บ้าน พื้นที่บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	$\bar{X}$	การแปลผล
1. เป็นโครงการที่จัดขึ้นตามความต้องการของสมาชิกในชุมชน	19	9	-	-	-	4.67	มากที่สุด
2. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมให้ความสนใจอย่างแท้จริง	27	1	-	-	-	4.96	มากที่สุด

ตารางที่ 5.27 (ต่อ)

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	$\bar{X}$	การแปลผล
3. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมได้รับความรู้ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งจากวิทยากร	28	-	-	-	-	5.00	มากที่สุด
4. เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จได้	26	2	-	-	-	4.92	มากที่สุด
5. เป็นโครงการที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิตของชุมชน	23	5	-	-	-	4.82	มากที่สุด
6. เป็นโครงการที่สมาชิกในชุมชนมีศักยภาพและความสามารถที่จะดำเนินการต่อไปด้วยตนเองได้	21	7	-	-	-	4.75	มากที่สุด
7. เป็นโครงการที่กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มกัน เพื่อดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพภายในชุมชน	18	10	10	-	-	4.64	มากที่สุด
8. เป็นโครงการที่ช่วยแก้ไขปัญหของชุมชน และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนให้สูงขึ้น	23	5	-	-	-	4.82	มากที่สุด
9. เป็นโครงการที่สมควรขยายผลให้กว้างขวางต่อไปอย่างต่อเนื่อง	25	3	-	-	-	4.89	มากที่สุด
รวม	210	36	-	-	-	4.73	มากที่สุด

จากผลการประเมินในตารางที่ 5.27 พบว่าผู้เข้าร่วมโครงการอบรมการทำขนมของกลุ่มแม่บ้านมีความเห็นต่อข้อความที่ประเมินทั้งหมดอยู่ระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาผลการประเมินในภาพรวมก็จะเห็นว่าอยู่ระดับมากที่สุด สรุปได้ว่าการดำเนินการอบรมในโครงการนี้ประสบผลสำเร็จ และสร้างเสริมคุณภาพด้านการพัฒนาแก่ชุมชนบ้านประตู่เขิน หมู่ที่ 5 เป็นอย่างมาก

สรุปได้ว่า โครงการที่ทีมวิจัยได้จัดขึ้นเพื่อพัฒนาเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านประตู่เขิน หมู่ที่ 5 ตำบลม่วงงาม อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ระหว่างเดือนธันวาคม 2550 ถึงเดือนเมษายน 2551 ทั้ง 6 โครงการได้ผ่านการพิจารณาและกำหนดร่วมกัน โดยทีมวิจัยฝ่ายชุมชน

ของพื้นที่ชุมชนบ้านประจวบเจียน หมู่ที่ 5 หลังจากที่ได้ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชน ตลอดจนสาเหตุ และแนวทางแก้ไขกันไปแล้วในเวทีเสวนาครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 เมื่อนำไปให้ที่ประชุมของผู้นำชุมชน พิจารณาอีกครั้งหนึ่งก็มีความเห็นตรงกันว่า เป็นโครงการที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการ ของชุมชน และนำไปสู่การสร้างเสริมคุณภาพชีวิตให้แก่ชุมชนได้เป็นอย่างดีทั้งทางตรงและทางอ้อม

การดำเนินแต่ละ โครงการในเบื้องต้นก็เช่นเดียวกับที่ได้ดำเนินการในพื้นที่วิจัยอื่น กล่าวคือ ได้เชิญวิทยากรที่เปี่ยมด้วยความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญทางด้านหรือสาขานั้น ๆ ไปอบรมเทคนิคความรู้ให้แก่สมาชิกในชุมชนที่สนใจเข้าร่วมโครงการโดยมุ่งหมายให้รู้จัก ปฏิบัติ ได้จริง และสามารถนำไปใช้ให้เกิดคุณประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชนต่อไป ซึ่งจากการประเมินผลแต่ละ โครงการด้วยวิธีการสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมโครงการและการใช้แบบ ประเมินผลวัดความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมโครงการ พบว่าการดำเนินการอบรมทุกโครงการประสบ ผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ และผู้เข้าร่วมโครงการได้เห็นคุณค่าต่อการนำไปสร้างเสริม คุณภาพชีวิตของตนเอง และชุมชนอยู่ในระดับสูงทีเดียว

นอกจากนั้นยังเชื่อมั่นได้ว่าทั้ง 6 โครงการจะสามารถดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและขยาย ผลออกกว้างขวางในชุมชน แม้ว่าจะสิ้นสุดโครงการวิจัยและคณะผู้วิจัยได้ออกไปจากพื้นที่แล้วก็ตาม ทั้งนี้เพราะทุกโครงการ ได้จัดตั้งคณะกรรมการแกนนำที่เข้มแข็งขึ้นไว้เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการ ดำเนินงานสานต่อโครงการกันเองต่อไป

การรายงานสรุปโครงการวิจัย เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการวิจัยขึ้นดำเนินโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ แล้ว และเตรียมออกจากพื้นที่วิจัย คณะผู้วิจัยได้เชิญผู้นำชุมชน และผู้บริหารหรือตัวแทนของ หน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาในชุมชนมาประชุมกับทีมวิจัย เพื่อรับฟังรายงานสรุป การดำเนินโครงการวิจัยที่ผ่านไปแล้ว ซึ่งประกอบด้วยเรื่องต่อไปนี้

1. การพิจารณาเลือกพื้นที่วิจัย
2. องค์กรประกอบของทีมวิจัย และวิธีการสรรหา
3. ระยะเวลาดำเนินการ และงบประมาณสนับสนุน
4. วิธีการและลำดับขั้นตอนดำเนิน โครงการวิจัย
5. ผลการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชนจากเวทีเสวนา
6. การดำเนิน โครงการ และกิจกรรมต่าง ๆ
7. เรื่องอื่น ๆ บางประการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการวิจัย

การประชุมครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ให้ทราบข้อมูลจริงที่ตรงกันเกี่ยวกับผลของการดำเนิน โครงการวิจัย
2. ให้ทราบข้อมูลที่จะนำไปสู่การสร้างอย่างต่อเนื่องและความก้าวหน้าให้กับ

โครงการต่าง ๆ ที่จัดไป

3. กระตุ้นบุคคล หน่วยงาน องค์กรที่มีอำนาจหน้าที่บริหารจัดการงานพัฒนาในชุมชน เข้ามาร่วมรับผิดชอบ สนับสนุนการดำเนินโครงการต่าง ๆ ให้สัมฤทธิ์ผลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน

4. นำเสนอรูปแบบการใช้กระบวนการวิจัยแบบ PAR เป็นแนวทางสร้างเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชน

5. นำเสนอแนวทางสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่ตรงกับปัญหาและความต้องการอันแท้จริงของชุมชนซึ่งผ่านกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเอง

6. นำเสนอศักยภาพของสมาชิกในชุมชนที่สามารถเป็นนักวิจัยชุมชน ดำเนินการแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7. สร้างความภาคภูมิใจให้แก่ทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาและฝ่ายชุมชนในฐานะที่ร่วมอยู่ในทีมวิจัย

การดำเนินการประชุมได้แยกตามพื้นที่ดังนี้

ชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอระโนด จัดขึ้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2551 เวลา 9.00 – 12.00 น. ณ ห้องสมุดโรงเรียนชุมชนบ้านขาว ผู้มาประชุมตามคำเชิญได้แก่ พัฒนาการอำเภอระโนด เกษตรอำเภอระโนด นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลบ้านขาว ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านขาว พัฒนาการตำบลบ้านขาว กำนันตำบลบ้านขาว ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3

ชุมชนบ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 อำเภอกวนเนียง จัดขึ้นเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2551 เวลา 9.00 – 12.00 น. ณ ศาลาวัดท่าม่วง ผู้มาประชุมตามคำเชิญได้แก่ ผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอกวนเนียง พัฒนาการอำเภอกวนเนียง ปลัดอำเภอกวนเนียง เกษตรอำเภอกวนเนียง ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลรัตภูมิ เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผนองค์การบริหารส่วนตำบลรัตภูมิ หัวหน้าสถานีอนามัยปากบางภูมิตำบลรัตภูมิ กำนันตำบลรัตภูมิ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4

ชุมชนบ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร จัดขึ้นเมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม 2551 เวลา 9.00 – 12.00 น. ณ ศาลาวัดประตู่เขียน ผู้มาประชุมตามคำเชิญได้แก่ ปลัดอำเภอสิงหนคร ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลม่วงงาม นักวิชาการสาธารณสุขอำเภอสิงหนคร นักพัฒนาชุมชนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสิงหนคร กำนันตำบลม่วงงาม ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5

บรรยากาศในการประชุมพบปะกันทั้ง 3 พื้นที่เป็นไปอย่างอบอุ่นฉันมิตร มีการสนทนาปราศรัยกันอย่างสนิทสนมเป็นกันเอง ระหว่างที่หัวหน้าโครงการวิจัยกำลังรายงาน สังเกตได้ในทุกพื้นที่ว่า ผู้ได้รับเชิญต่างพากันตั้งใจรับฟังด้วยความสนใจ มีการซักถามข้อสงสัยและขอ

คำอธิบายเพิ่มเติมในบางเรื่องเพื่อให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น และเมื่อจบการรายงานก็ได้ร่วมอภิปราย แสดงความคิดเห็นหลากหลายประเด็นที่เป็นประโยชน์ต่อการสืบสานโครงการต่าง ๆ ให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ขยายผลทั่วชุมชน ซึ่งบางโครงการก็สามารถขยายผลไปสู่ชุมชนอื่น ๆ ได้ ทั้งอาจนำไปต่อเป็นโครงการใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับโครงการเดิม เช่น จากโครงการเพาะพันธุ์ปลาคุณอู๋ก็นำไปต่อเป็นโครงการเพาะพันธุ์ปลาชนิดอื่น ๆ ที่ตลาดต้องการ โดยเฉพาะปลาคูดำพันธุ์ หรือบางพื้นที่เรียกว่า “ปลามัด” ซึ่งมีเนื้อสีเหลืองนำรับประทานคล้ายปลาคูอู๋ แต่รสชาติอร่อยกว่า เป็นที่นิยมบริโภคมาก ทว่าหายากใกล้สูญพันธุ์ จากนั้นก็อาจต่อไปเป็นโครงการแปรรูปปลาเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าหลายรูปแบบ กลายเป็นสินค้า OTOP ที่ขึ้นชื่อของชุมชน เป็นต้น

นอกจากจะให้ความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินโครงการในอนาคตแล้ว ผู้ได้รับเชิญเหล่านี้ยังแสดงออกอย่างจริงใจถึงการเห็นคุณค่าของโครงการวิจัยที่มีต่อชุมชนทั้งระยะใกล้และระยะไกล ความรู้สึกขอบคุณต่อคณะผู้วิจัยที่เข้ามาดำเนินโครงการวิจัยจนบังเกิดโครงการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตแก่ชุมชนหลายโครงการ และความชื่นชมในความสามารถดำเนินโครงการวิจัยร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพของนักวิชาการ นักพัฒนาและชาวบ้านที่เกิดขึ้น รวมทั้งแสดงความเต็มใจจะช่วยส่งเสริมสนับสนุน โครงการทั้งหลายที่จัดไปให้เติบโตก้าวหน้าอย่างเต็มความสามารถ

จริงอยู่ที่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าการแสดงออกของผู้ได้รับเชิญทั้ง 3 พื้นที่ ได้สร้างความปลื้มใจอย่างมากให้กับคณะผู้วิจัย แต่ที่สร้างความปลื้มใจยิ่งขึ้นไปอีก คือ คำพูดของสมาชิกทีมวิจัยฝ่ายชุมชนแต่ละแห่งที่กล่าวออกมาหลังจากที่หัวหน้าโครงการวิจัยได้ถือโอกาสตอนท้ายของการประชุมกล่าวขอบคุณทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาและฝ่ายชุมชน ดังตัวอย่างคำพูดบางประโยคที่ขอนำมาลงไว้ในที่นี้

“ไม่นึกเลยว่าชาตินี้ตัวเองจะได้เป็นนักวิจัยกับเขา แล้วยังได้วิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนของตัวเองอีกด้วย เพราะพวกอาจารย์ที่เดียวที่ทำให้เป็นไปได้ ....ชอบมากอยากให้มีโครงการวิจัยแบบนี้อีก และจะร่วมด้วยอีกทุกครั้ง..... ที่แรกก็รู้สึกเกร็งไม่ค่อยกล้า เพราะไม่เคยทำ แต่พอทำไปแล้วก็ทำได้ ค่อย ๆ เรียนรู้วิธีการไป ตอนนี่เข้าใจดีแล้ว ต่อไปทำได้คล่องแล้ว.... ชอบคุณพวกอาจารย์มาก ๆ ที่สร้างโอกาสใหม่ ๆ ดี ๆ ให้กับชุมชนของเรา โอกาสหน้าขอให้มาจัดโครงการวิจัยอีก...” (จากชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3)

“พวกผมต่างหากที่ต้องเป็นฝ่ายขอบคุณพวกอาจารย์มาก ๆ เพราะให้พวกผมเกินจะตอบแทนได้ หากไม่ใช่เพราะพวกอาจารย์แล้ว ชุมชนของเราก็คงไม่มีโครงการดี ๆ เช่นนี้.... โครงการวิจัยแบบนี้ช่วยแก้ปัญหาและพัฒนาความเป็นอยู่ของชาวบ้านได้จริง ๆ.... ถ้ามีโครงการวิจัยแบบนี้เร็วกว่านี้ เชื่อว่าบ้านอ่าวทึงได้พัฒนาไปไกลกว่านี้.... ภาคภูมิใจจัง ที่ได้เข้าร่วมทีมวิจัย....” (จากชุมชนบ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4)

“อยากได้โครงการแบบนี้มานานแล้ว เพราะถึงชาวบ้านจริง ๆ .... ไม่ต้องรอราชการเข้ามาพัฒนา เราก็พัฒนาชุมชนของเราเองได้ ถ้าใช้วิธีการอย่างงานวิจัยนี้.... งานวิจัยนี้สร้างชีวิต

และโอกาสใหม่ให้กับพวกเขา..... มาร่วมกิจกรรมทุกครั้ง เพราะได้เรียนรู้ ได้ทำสิ่งที่น่าสนใจ มีประโยชน์ต่อครอบครัวและหมู่บ้าน..... โครงการวิจัยนี้ทำไม่ยาก แต่ช่วยชุมชนได้มาก และช่วยได้ตรงกับที่ชุมชนต้องการ.....” (จากชุมชนบ้านประจวบ เขื่อน หมู่ที่ 5)

นอกจากคำพูดที่ยกมาข้างต้นแล้ว ยังได้ยินคำพูดทำนองเดียวกันจาก 3 พื้นที่ คือ อยากรู้ให้คณะผู้วิจัยกลับไปดำเนินโครงการวิจัยอีกในเร็ววัน และที่ชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 มีความพิเศษต่างจากพื้นที่อื่น เพราะคณะผู้วิจัยได้รับของบรรจุก่อนความภายใน 3 ของ ขณะกำลังจะเดินทางกลับเมื่อเปิดอ่านได้พบข้อความซึ่งบอกกล่าวถึงความรู้สึกขอบคุณที่คณะผู้วิจัยได้เลือกชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 เป็นพื้นที่วิจัย และดำเนินโครงการวิจัยที่ให้ชุมชนประโยชน์มากมายแก่ชุมชน รวมทั้งความรู้สึกยินดีที่ได้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของทีมวิจัย ซึ่งคำพูดที่กล่าวออกมาหรือข้อความที่เขียนบันทึกของสมาชิกทีมวิจัยฝ่ายชุมชนข้างต้นย่อมเป็นเครื่องบ่งบอกถึงผลของการดำเนินโครงการวิจัยได้คืออีกทางหนึ่งด้วย

ขั้นการประเมินผลโครงการวิจัย

การประเมินผลโครงการวิจัยเป็นขั้นตอนสำคัญอย่างยิ่งที่มีอาจจะละเอียดได้ เพราะผลการประเมินจะสะท้อนให้เห็นถึงความคืบหน้าของโครงการวิจัย ผลของการดำเนินโครงการวิจัยที่ผ่านมา ตลอดจนจุดอ่อน จุดแข็ง ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ของการดำเนินโครงการวิจัย อันมีคุณประโยชน์ต่อการนำไปพิจารณาไตร่ตรองเพื่อแสวงหาและกำหนดวิธีการในการสร้างเสริมหรือปรับปรุงแก้ไขมาตรการต่าง ๆ ที่ช่วยให้โครงการวิจัยดำเนินไปด้วยความราบรื่น บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์

แม้ว่าการประเมินผลจะถูกกล่าวถึงเป็นขั้นสุดท้ายในกระบวนการวิจัย แต่ทีมวิจัยมิได้เพิกจะทำการประเมินผลโครงการวิจัยหลังจากผ่านพ้นขั้นตอนทั้งหลายในกระบวนการวิจัย เพราะตามความจริงแล้วได้มีการประเมินผลทุกขั้นตอน ตั้งแต่ขั้นเตรียมการวิจัย ขั้นเตรียมทีมวิจัย ขั้นศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชน ขั้นกำหนดโครงการและกิจกรรม และขั้นดำเนินการโครงการและกิจกรรม ดังจะเห็นได้จากรายงานการดำเนินการแต่ละขั้นตอน จะกล่าวถึงวิธีดำเนินการในขั้นตอนนั้น ๆ แล้วตามด้วยผลดำเนินการด้วยทุกครั้งไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นดำเนินการโครงการและกิจกรรม มิได้เสนอเพียงแต่ผลของการดำเนินการเท่านั้น แต่นำเสนอตารางแสดงผลการประเมินโครงการทุกโครงการด้วย

สำหรับข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินผลที่นำมาเสนอ ณ ที่นี้ จะกล่าวถึงการประเมินผลในภาพรวมของโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความสามารถของหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาบริเวณพื้นที่ลุ่มทะเลสาบสงขลาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งมีวิธีดำเนินการ และผลดำเนินการดังนี้

1. วิธีดำเนินการ การประเมินผลโครงการวิจัยในภาพรวมได้ดำเนินการ 3 ระยะ คือ

ระยะแรก เป็นการประเมินผลระหว่างดำเนินโครงการวิจัยที่คณะผู้วิจัยและทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาของพื้นที่วิจัยนั้นได้ร่วมกันประเมินหลังจากผ่านขั้นศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชน (การจัดเวทีเสวนาครั้งที่ 1 ครั้งที่ 2 และครั้งที่ 3) ไปแล้ว ทั้งนี้ได้ใช้แบบประเมินผลที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นกรอบในการประเมิน

การประเมินผลโครงการวิจัยระยะแรกนี้ มิได้ใช้วิธีต่างคนต่างประเมิน แล้วรวบรวมมาวิเคราะห์ผล เพราะผู้ประเมินมีจำนวนน้อย เพียง 10 – 12 คน เท่านั้น และผลการประเมินอาจเอนเอียงมาทางคณะผู้วิจัย ซึ่งได้เปรียบด้านจำนวนสมาชิก วิธีการที่นำมาใช้ได้แก่ การจัดประชุมร่วมกันทั้งสองฝ่าย เพื่อร่วมกันพิจารณาแต่ละข้อความที่ประเมินในแบบประเมินผล โดยเปิดโอกาสให้ทุกคนแสดงความเห็นหรือเหตุผลของตนออกมาได้อย่างเสรีตรงไปตรงมา แล้วจึงร่วมกันสรุปผลการประเมินข้อความนั้น ๆ ออกมาเป็นมติของที่ประชุม

ระยะที่สอง เป็นการประเมินผลระยะหลังของการดำเนินโครงการวิจัย ซึ่งทีมวิจัยฝ่ายชุมชนของพื้นที่วิจัยเป็นผู้ประเมินหลังจากเสร็จสิ้นขั้นดำเนินโครงการและกิจกรรมลง โดยใช้แบบประเมินผลที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นกรอบในการประเมิน

ระยะที่สาม เป็นการประเมินผลหลังจากคณะผู้วิจัยได้ออกจากพื้นที่วิจัยไปแล้ว 2 เดือน โดยทีมวิจัยทุกฝ่ายได้ร่วมกันติดตาม ประเมินผลความต่อเนื่องและความก้าวหน้าของโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดทำไปเพื่อแก้ไขปัญหาและเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่ชุมชนในพื้นที่วิจัยนั้น ๆ ทั้งนี้อาศัยความร่วมมือกันตรวจสอบ ติดตามผล แล้วประชุมรับฟังข้อมูลและความคิดเห็นระหว่างกันก่อนทำการประเมินผลออกมาร่วมกัน

2. ผลดำเนินการ จากการประเมินผลโครงการวิจัยแต่ละระยะในแต่ละพื้นที่วิจัย ได้ผลการประเมินซึ่งจะนำเสนอตามลำดับพื้นที่ดังต่อไปนี้

พื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอรอนด

การประเมินผลโครงการวิจัย 3 ระยะที่ดำเนินการในพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 อำเภอรอนด จังหวัดสงขลาได้ผลออกมามีดังนี้

ระยะแรก จากการประชุมและลงมติร่วมกันของผู้ประเมินผลซึ่งประกอบด้วยคณะผู้วิจัย 6 คน และสมาชิกทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาของพื้นที่นี้ 4 คน รวมทั้งสิ้น 10 คน ได้ผลการประเมินโครงการวิจัยดังแสดงไว้ในตารางที่ 5.28

ตารางที่ 5.28 ผลการประเมินโครงการวิจัยระยะแรก พื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. เป็นโครงการวิจัยที่ชุมชนพึงพอใจและต้องการให้ดำเนินการ	✓				
2. เป็นโครงการวิจัยที่ชุมชนเห็นคุณค่าในการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชน		✓			
3. เป็นโครงการวิจัยที่ได้รับการตอบสนองจากสมาชิกของชุมชนในการเข้าร่วมทีมวิจัย		✓			
4. ผู้นำชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องให้ความสนใจและสนับสนุนในการดำเนินโครงการวิจัย		✓			
5. ผู้นำชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมและร่วมประชุมตามคำเชิญ		✓			
6. ผู้นำชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องติดตามเอาใจใส่การดำเนินโครงการวิจัย		✓			
7. ผู้นำชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องสนับสนุนส่งเสริมโครงการวิจัยให้บรรลุผลสำเร็จในการสร้างเสริมคุณภาพชีวิต		✓			
8. ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนใส่ใจและกระตือรือร้นในการมาร่วมดำเนินโครงการวิจัยตามกำหนดการ		✓			
9. ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนร่วมกิจกรรมต่างๆ ในกระบวนการวิจัยด้วยความสนใจและตั้งใจอย่างจริงจัง	✓				
10. ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจโครงการวิจัย ตลอดจนขั้นตอนดำเนินการตลอดกระบวนการวิจัย		✓			
11. ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจแนวทางในการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชน โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบ PAR		✓			
12. ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนมีความกล้าคิด กล้าทำ และกล้าแสดงออกระหว่างการดำเนินงานในโครงการวิจัย		✓			

ตารางที่ 5.28 (ต่อ)

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
13. ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนร่วมคิด ร่วมทำ และรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันตามหลักประชาธิปไตย		✓			
14. ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนแสดงออกถึงความสามารถที่จะนำกระบวนการวิจัยแบบ PAR ไปใช้สร้างเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชนในโอกาสต่อไป		✓			
15. ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนมีความพึงพอใจและภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของทีมวิจัย		✓			
16. ทีมวิจัยทุกฝ่ายมีความเข้าใจในบทบาทและรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนตามที่กำหนดไว้		✓			
17. ทีมวิจัยทุกฝ่ายมีปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างกันตลอดเวลาที่ดำเนินการวิจัยร่วมกัน	✓				
18. การดำเนินโครงการวิจัยที่ผ่านมามีบรรลุผลสำเร็จในแต่ละขั้นตามเป้าหมายที่วางไว้		✓			
19. โครงการวิจัยกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนตื่นตัวที่จะสร้างเสริมคุณภาพชีวิตให้แก่ชุมชนของตน		✓			
20. สมาชิกในชุมชนแสดงความรู้สึกรู้สึกว่าโครงการวิจัยสามารถสร้างเสริมคุณภาพชีวิตให้แก่ชุมชนได้ตรงตามปัญหาและความต้องการอันแท้จริง		✓			

จากผลการประเมินในตารางที่ 5.28 พบว่าประเด็นต่าง ๆ ส่วนใหญ่ได้รับการประเมินผลอยู่ระดับมาก และมีบางประเด็นอยู่ระดับมากที่สุด กล่าวโดยสรุปก็คือคณะผู้วิจัยและสมาชิกทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาของพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 ประเมินผลโครงการวิจัยซึ่งได้ดำเนินการไปจนเสร็จสิ้นขั้นศึกษา วิเคราะห์ปัญหาชุมชนว่ามีผลสัมฤทธิ์ในเรื่องต่าง ๆ (ดูตารางที่ 5.28 ประกอบ) อยู่ระดับมากถึงมากที่สุด

ระยะที่สอง จากการวิเคราะห์แบบประเมินผลที่สมาชิกทีมวิจัยฝ่ายชุมชนของพื้นที่นี้ จำนวน 25 คน ได้ทำการประเมินผลโครงการวิจัยหลังเสร็จสิ้นขั้นดำเนินการและกิจกรรมต่าง ๆ แล้ว ได้ผลการวิเคราะห์ดังแสดงไว้ในตารางที่ 5.29

ตารางที่ 5.29 ผลการประเมินโครงการวิจัยระยะที่สอง พื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	$\bar{X}$	การแปลผล
1. การวิจัยครั้งนี้เปิดโอกาสให้ตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนได้เข้าร่วมด้วยอย่างกว้างขวาง	15	10	-	-	-	4.60	มากที่สุด
2. สมาชิกชุมชนที่ร่วมการวิจัยได้รับการชี้แจงถึงวัตถุประสงค์และขั้นตอนการวิจัยอย่างชัดเจน	21	4	-	-	-	4.84	มากที่สุด
3. สมาชิกชุมชนที่ร่วมการวิจัยได้รับแรงจูงใจจนเกิดความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของทีมวิจัย	17	8	-	-	-	4.68	มากที่สุด
4. สมาชิกชุมชนที่ร่วมการวิจัยได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน	10	15	-	-	-	4.40	มาก
5. สมาชิกชุมชนที่ร่วมการวิจัยได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ ร่วมแสดงความคิดเห็น และร่วมวางแผนอย่างเต็มที่	11	14	-	-	-	4.44	มาก
6. คณะผู้วิจัยได้ให้เกียรติ และยอมรับนับถือความคิดเห็นตลอดจนภูมิปัญญาของชาวบ้านเป็นอย่างดี	22	3	-	-	-	4.88	มากที่สุด
7. ผู้ร่วมวิจัยอันประกอบด้วย คณะผู้วิจัย ฝ่ายพัฒนา และฝ่ายชาวบ้าน (ชุมชน) มีการติดต่อและสานสัมพันธ์กันโดยราบรื่น	19	6	-	-	-	4.76	มากที่สุด
8. สมาชิกชุมชนที่ร่วมการวิจัยมีความสนใจ และความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมโครงการวิจัยครั้งนี้	18	5	2	-	-	4.64	มากที่สุด
9. ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนที่หยิบยกขึ้นมาเพื่อดำเนินการแก้ไขนั้นเป็นปัญหาที่แท้จริงของชุมชน	16	9	-	-	-	4.64	มากที่สุด

ตารางที่ 5.29 (ต่อ)

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	$\bar{X}$	การแปลผล
10. โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนนั้นตรงกับความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริง	10	12	3	-	-	4.28	มาก
11. โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนมีส่วนสำคัญที่จะพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้น	10	13	2	-	-	4.32	มาก
12. โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนจะสามารถขยายผลต่อไปจนเกิดเป็นกลุ่มหรือองค์กรของชุมชนที่เข้มแข็ง	12	12	1	-	-	4.44	มาก
13. สมาชิกชุมชนที่ร่วมการวิจัยตระหนักถึงคุณค่าและประโยชน์ที่จะได้รับจากโครงการวิจัยครั้งนี้	19	6	-	-	-	4.76	มากที่สุด
14. รูปแบบการวิจัยลักษณะนี้จะ เป็นวิธีทางสำคัญอย่างหนึ่งที่ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนให้ดีขึ้น	18	5	2	-	-	4.64	มากที่สุด
15. รูปแบบการวิจัยลักษณะนี้ควรจัดให้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องต่อไปในชุมชน	18	6	1	-	-	4.68	มากที่สุด
16. รูปแบบการวิจัยลักษณะนี้จะช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ด้วยตนเองและตรงกับความต้องการอันแท้จริงของชุมชน	19	5	1	-	-	4.72	มากที่สุด
รวม	255	133	12	-	-	4.60	มากที่สุด

จากผลการประเมินในตารางที่ 5.29 พบว่าประเด็นต่าง ๆ ส่วนใหญ่ได้รับการประเมินผล อยู่ระดับมากที่สุด มีบางประเด็นอยู่ระดับมาก และเมื่อพิจารณาผลการประเมินในภาพรวมจะเห็นว่าอยู่ระดับมากที่สุด กล่าวโดยสรุปก็คือ สมาชิกทีมวิจัยฝ่ายชุมชนของพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 ประเมินผลโครงการวิจัยซึ่งได้ดำเนินการไปจนเสร็จสิ้นขั้นดำเนินการ โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ว่ามีผลสัมฤทธิ์ในเรื่องต่าง ๆ (ดูตารางที่ 5.29 ประกอบ) อยู่ระดับมากที่สุดเป็นส่วนใหญ่ และอยู่ระดับมากเป็นบางเรื่อง ส่วนผลการประเมินโดยรวมอยู่ระดับมากที่สุด

ระยะที่สาม หลังเสร็จสิ้นโครงการวิจัยขั้นดำเนินการ โครงการ และกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาและเสริมสร้างคุณภาพชีวิตแก่ชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 เมื่อต้นเดือนเมษายน 2551 แล้ว คณะผู้วิจัยได้ออกจากพื้นที่แต่ยังคงคอยเอาใจใส่ติดตามตรวจสอบเพื่อประเมินความต่อเนื่อง และความก้าวหน้าของโครงการและกิจกรรมเหล่านั้น โดยตลอด ร่วมไปกับทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา และทีมวิจัยฝ่ายชุมชน จนเวลาผ่านไปประมาณ 2 เดือน จึงกลับเข้าสู่พื้นที่ชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 ในวันที่ 10 กรกฎาคม 2551 เพื่อประชุมประเมินผลร่วมกับทีมวิจัยอีก 2 ฝ่าย

จากการร่วมกันติดตามและประเมินผล ได้ผลที่จะนำเสนอต่อต่อไปนี้

1. โครงการ 4 โครงการ คือ การทำปุ๋ยหมักชีวภาพจากหอยเชอรี่ การทำปุ๋ยหมักสูตร EM บูคาณิมูลสัตว์ การเพาะพันธุ์ปลาดุกด้วยวิธีการผสมเทียม และการเพาะเลี้ยงไรแดง ได้รับความสนใจเป็นพิเศษจนดำเนินการกันอย่างต่อเนื่องและขยายวงกว้างในชุมชน เพราะเอื้อประโยชน์มากมายต่อการพัฒนาอาชีพและสร้างเสริมรายได้ของครอบครัว ทำให้ครอบครัวมีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น มั่นคงขึ้น อีกทั้งอยู่ในภาวะวิสัยที่แต่ละครอบครัวสามารถทำเองได้ จึงปรากฏว่ากลุ่มสมาชิกที่จัดตั้งไว้ตั้งแต่แรกได้เติบโตเพิ่มจำนวนสมาชิกขึ้นเรื่อย ๆ จนกลายเป็นกลุ่มใหญ่ มีการถ่ายทอดเทคนิควิธีการและแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันและกันภายในกลุ่มมิได้ขาด

นอกจากที่กล่าวไปยังมีสมาชิกในกลุ่มบางคนได้ลงมือปฏิบัติอย่างจริงจังเอง หลังเข้าร่วมโครงการอบรมเรื่องนั้นไปแล้ว เพราะเล็งเห็นคุณประโยชน์ภายหน้าที่จะเกิดขึ้นกับครอบครัว ซึ่งก็ประสบผลสำเร็จในทางปฏิบัติอย่างรวดเร็ว จนได้รับการยอมรับและความเชื่อถือในความรู้อ ความสามารถ บุคคลกลุ่มนี้ได้พิจารณาตัวเป็นผู้ถ่ายทอดเทคนิคความรู้ ให้คำปรึกษาแนะนำ และทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาแก่ผู้สนใจทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นสมาชิกในกลุ่มหรือไม่ก็ตาม พร้อมทั้งก็ยินดีให้ใช้สถานปฏิบัติการภายในบริเวณที่พักอาศัยของตนเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้สำหรับผู้สนใจใคร่ทำอีกด้วย นับเป็นอีกเหตุปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การดำเนินโครงการทั้ง 4 ขยายตัวออกไปในชุมชน มีผู้หันมาสนใจทำเพื่อไว้ใช้ประโยชน์ทางการเกษตร หรือยึดเป็นอาชีพเพิ่มขึ้นเรื่อง ๆ จึงขอบันทึกชื่อบุคคลผู้เป็นเสมือนวิทยากรในพื้นที่อันควรยกย่องไว้ ณ ที่นี้

- การทำปุ๋ยหมักชีวภาพจากหอยเชอรี่ และการทำปุ๋ยหมักสูตร EM บูคาณิมูลสัตว์ ได้แก่ ตาบตำรวจชนคม แก้วทนต์ และนางมิ่งขวัญ รัตนภักดิ์

- การเพาะพันธุ์ปลาอุกด้วยวิธีผสมเทียม ได้แก่ นายวุฒิ บุญชู และนางมิ่งขวัญ รัตนภักดี

- การเพาะเลี้ยงไรแดง ได้แก่ นายสวัสดิ์ ผอมแข่ง

จากข้อมูลข้างต้นที่ผ่านการตรวจสอบแล้ว ทีมวิจัยได้เห็นพ้องกันว่าผลของความต่อเนื่องและความก้าวหน้าของโครงการทั้ง 4 อยู่ในระดับที่น่าพอใจมาก ซึ่งทุกโครงการได้บรรลุอยู่ในแผนชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทั้งนี้ระหว่างร่วมประชุมประเมินผลกันอยู่นั้น คณะผู้วิจัยได้รับทราบข้อมูลที่น่าสนใจว่า สำนักส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการที่ 56 จังหวัดสงขลา สังกัดกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้เข้ามาศึกษาสำรวจงานพัฒนาต่าง ๆ ในพื้นที่ตำบลบ้านขาว อำเภอระโนด เมื่อเร็ว ๆ นี้ และเห็นชอบที่จะขยายโครงการการทำปุ๋ยหมัก และการเพาะพันธุ์ปลาอุกของชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 ออกไปทั่วตำบลบ้านขาว โดยจะเชิญผู้ผ่านโครงการอบรมของชุมชนนี้ที่มีความรู้ ความสามารถ ดังเช่น ตาบตำรวจรณาคม แก้วทนต์ และนางมิ่งขวัญ รัตนภักดี ไปร่วมเป็นวิทยากรแกนนำด้วย นั่นก็แสดงให้เห็นว่าโครงการดังกล่าวได้รับการพิจารณาว่ามีคุณภาพประโยชน์ควรแก่การสนับสนุน ส่งเสริมให้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องและแผ่ขยายออกไปจนทั่วตำบลบ้านขาว มิใช่เพียงทั่วชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 เท่านั้น

2. โครงการจัดทำโฮมสเตย์ (Homestay) เป็นโครงการที่สมาชิกชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 จำนวนมากให้ความสนใจและต้องการให้เกิดขึ้นในชุมชนของตนควบคู่ไปกับการจัดท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพราะเห็นความเอื้ออำนวยของพื้นที่และผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ กล่าวคือ ในด้านความเอื้ออำนวยของพื้นที่นั้น ชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 เป็นพื้นที่เหมาะสมอย่างยิ่งที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดสงขลา เนื่องจากมีทิวทัศน์ในชุมชนและบริเวณทะเลสาบสงขลาที่น่ารื่นรมย์น่าพักผ่อน มีความหลากหลายทางชีวภาพของธรรมชาติที่น่าศึกษาท่องเที่ยว มีวัฒนธรรมเก่าแก่ของกลุ่มทะเลสาบซึ่งยังสืบทอดถึงปัจจุบันที่น่าเรียนรู้ น่าติดตามค้นคว้า มีวิถีแห่งการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่คละเคล้ากันหลายอย่างได้แก่ การทำนา ทำไร่ ทำสวน พืชผัก สวนไม้ผล ไม้ดอก ไม้ประดับ สวนปาล์ม ตลอดจนการเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจนานาชนิด ล้วนน่าสนใจ น่าเยี่ยมชม มีจำนวนบ้านพอเพียงสำหรับทำเป็นโฮมสเตย์ที่น่าอยู่ น่าสบายด้วยความยินดีและเต็มใจของเจ้าบ้าน และที่สำคัญจนมิอาจมองข้ามก็คือ มีสมาชิกของชุมชนพร้อมร่วมแรง ร่วมใจกันอย่างเต็มกำลังที่จะดำเนินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการจัดโฮมสเตย์แก่นักท่องเที่ยวให้ประสบผลสำเร็จภายใต้การนำที่เข้มแข็งของกลุ่มแกนนำ ซึ่งประกอบด้วยผู้ผ่านโครงการอบรมการจัดทำโฮมสเตย์ และผู้ผ่านชีวิตท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่นิยมชมชอบการพักแบบโฮมสเตย์

ในส่วนของผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับนั้นส่วนใหญ่เห็นพ้องกันว่า หากโครงการนี้สามารถดำเนินการได้จริงในชุมชนและบรรลุผลสำเร็จก็จะสร้างชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชน ทำให้ชุมชนเป็นที่รู้จักของสังคมภายนอกอย่างกว้างขวาง และก่อให้เกิดความรู้สึภาคภูมิใจ

อย่างลึกซึ้งในเกียรติภูมิของชุมชน อันเป็นผลประโยชน์ทางนามธรรม ผลประโยชน์สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ คือ การสร้างอาชีพและรายได้กระจายทั่วชุมชนทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การจัดที่พัก การบริการ และการขายสินค้า ผลผลิตต่าง ๆ ของชุมชนแก่นักท่องเที่ยว อันเป็นผลประโยชน์ทางวัตถุ

อย่างไรก็ดี แม้สมาชิกชุมชนอยากเห็นโครงการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และธุรกิจบ้านพักแบบโฮมสเตย์ได้ดำเนินการเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมาในชุมชนจริง ๆ โดยเร็ว แต่ก็ยังไม่อาจลงมือทำได้ถึงจะบรรจุไว้ในแผนชุมชนแล้วก็ตาม เพราะเป็นงานใหญ่เกินกำลังของชุมชนจะดำเนินการตามลำพัง จำเป็นต้องผลักดันให้โครงการนี้ผ่านความเห็นชอบในระดับสูงยิ่ง ๆ ขึ้นไป นั่นคือผ่านความเห็นชอบในระดับตำบล ระดับอำเภอ และระดับจังหวัดตามลำดับ เพื่อจะได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือถึงขั้นสามารถดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จได้ นอกจากนั้นชุมชนเองก็จำเป็นต้องศึกษาเรียนรู้ หาประสบการณ์อีกมากมาย เพื่อสร้างความพร้อมที่จะดำเนินการของตนด้วยเช่นกัน ดังนั้นการลงมือดำเนินโครงการจึงมีอาจทำได้อย่างรวดเร็วหรือทันทีทันใดตามใจต้องการของชุมชน จำต้องอาศัยเวลานานมีใช้น้อยทีเดียว

จากการประมวลข้อมูลเพื่อประเมินผล ทราบว่าคณะกรรมการหมู่บ้านและกลุ่มแกนนำได้นำเสนอโครงการนี้ต่อองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านขาว เพื่อขอความเห็นชอบแล้ว ซึ่งมีแนวโน้มว่าจะผ่านความเห็นชอบด้วยดี เพราะต่างเห็นคุณค่าของโครงการนี้ต่อท้องถิ่นตรงกัน จึงสรุปผลการประเมิน โครงการจัดทำโฮมสเตย์ได้ว่า มีความต่อเนื่องและความก้าวหน้าพอสมควร ทั้งนี้พอจะประเมินผลต่อไปในอนาคตได้ว่าโครงการนี้จะก้าวหน้าไปสู่การบูรณาการเข้าไว้ในแผนระดับจังหวัดได้ไม่ยาก และมีทางที่จะดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรมในชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 ก่อนข้างแน่นอน เพราะได้รับความเห็นชอบ และการสนับสนุนจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งวิทยากรผู้เคยดำเนินโครงการอบรมการจัดทำโฮมสเตย์พร้อมกับเสริมความรู้ เทคนิควิธีเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ทั้ง 2 ท่าน กำลังจะดำเนินโครงการวิจัยของตนเองในเรื่องที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน แล้วได้เลือกพื้นที่บ้านขาว หมู่ที่ 3 เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่วิจัย จึงเสมือนการเข้ามาต่อยอดโครงการที่เคยเป็นวิทยากรให้

วิทยากรท่านแรกคือ อาจารย์ป๋องศักดิ์ ทองเนื้อแข็ง จะเข้ามาดำเนินโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการจัดรูปแบบธุรกิจบ้านพักในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ส่วนวิทยากรอีกท่านหนึ่งคือ ดร.แสนศักดิ์ ศิริพานิช จะเข้ามาดำเนินโครงการ วิจัยเรื่องแนวทางเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชน 3 จังหวัดเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา : สงขลา พัทลุง และนครศรีธรรมราช

โครงการวิจัยทั้ง 2 โครงการได้รับงบประมาณสนับสนุนจากคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) หากดำเนินการในพื้นที่ชุมชนบ้านขาวเมื่อใดแล้ว ย่อมส่งผลเกื้อหนุนอย่างมากต่อโครงการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และธุรกิจบ้านพักแบบโฮมสเตย์ที่ชุมชนกำลังพยายามดำเนินการ

ให้สำเร็จเป็นจริงได้ เจริญรุดหน้าจนบรรลุตามความต้องการโดยเร็วยิ่งขึ้น เนื่องด้วยผลของโครงการวิจัยทั้ง 2 น่าจะช่วยเพิ่มความพร้อมในการบริหารจัดการ และการมองเห็นแนวทางปฏิบัติการสู่ความสำเร็จได้ประูโปร่งมากกว่าเดิมให้แก่ชุมชนนั่นเอง

3. โครงการคัดเลือกและผลิตเมล็ดข้าวพันธุ์ดี เป็นโครงการที่ชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 มุ่งหวังดำเนินการให้ถึงเป้าหมายที่ชุมชนเป็นแหล่งปลูกและขยายพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีของอำเภอระโนด และจังหวัดสงขลา เป็นแหล่งจำหน่ายข้าวพันธุ์ดีมีราคาและผลิตภัณฑ์แปรรูปที่เพิ่มมูลค่า ซึ่งเป็นที่นิยมบริโภคของลูกค้าและตลาดข้าววงกว้าง เป็นแหล่งเรียนรู้กรรมวิธีคัดเลือกและผลิตเมล็ดข้าวพันธุ์ดี ตลอดจนบริการเมล็ดข้าวพันธุ์ดีแก่เกษตรกรในชุมชนละแวกใกล้เคียง และพื้นที่อื่น ๆ ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ มีการรวมตัวแน่นเหนียวของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวพันธุ์ดีในชุมชนอาจรวมชุมชนเครือข่ายด้วย จนเป็นองค์กรที่มั่นคง เช่น สหกรณ์ ธนาการข้าว เพื่อสร้างและขยายงานให้เจริญก้าวหน้า ซึ่งความมุ่งหวังเหล่านี้ไม่ไกลเกินเอื้อมเพราะชุมชนบ้านขาวเป็นแหล่งปลูกข้าวใหญ่ของอำเภอระโนด และจังหวัดสงขลา และการปลูกข้าวก็เป็นอาชีพหลักของชุมชนอยู่แล้ว

ด้วยความมุ่งหวังดังกล่าว หลังโครงการอบรมการคัดเลือกและผลิตเมล็ดข้าวพันธุ์ดีที่ทีมวิจัยจัดขึ้นแล้ว คณะกรรมการดำเนินการที่จัดตั้งขึ้นซึ่งมีแกนนำที่เข้มแข็งได้ปฏิบัติงานสืบเนื่องต่อมา โดยประชุมปรึกษาวางแผนงานกันแล้วกำหนดขั้นตอนการทำงาน ในเวลาเดียวกันก็ตั้งสมาชิกเข้ากลุ่มได้จำนวนมากเพื่อผนวกกำลังให้งานรุดหน้า ทั้งนี้วิทยากรที่เคยให้การอบรมได้เข้ามาเยี่ยมชมความคืบหน้าไปแล้วครั้งหนึ่ง พร้อมทั้งให้คำปรึกษาแนะนำด้านวิชาการเพิ่มเติม และชี้แนะข้าวพันธุ์ดีที่เหมาะสมกับการปลูกในพื้นที่ด้วย

สรุปการประเมินผลได้ว่า การดำเนินโครงการนี้มีความต่อเนื่องก้าวหน้าไปพอสมควร แต่ยังไม่ถึงขั้นมากนัก เพราะจำเป็นต้องอาศัยงบประมาณสนับสนุนในการสร้างและพัฒนาแปลงสาธิต รวมถึงการสร้างศูนย์สำหรับดำเนินงานให้บรรลุผลทางปฏิบัติอย่างเต็มที่ ขณะนี้กำลังผลักดันให้โครงการนี้ผ่านจากแผนชุมชนบูรณาการขึ้นไปสู่แผนระดับตำบลหรือระดับสูงขึ้นไป เพื่อได้รับงบประมาณสนับสนุน แต่ยังคงดำเนินงานกันภายใต้ศักยภาพและความสามารถของชุมชนเอง

4. โครงการปลูกพืชสวนผสม เป็นโครงการที่ผู้เข้าร่วมโครงการอบรมให้ความสนใจมาก และมีหลายคนได้เริ่มดำเนินการทำทันที เพราะเห็นความคุ้มค่าในการใช้ที่ดินของตนยิ่งกว่าเดิมที่ปลูกพืชเพียงไม่กี่ชนิดเอาไว้อย่าง ซึ่งบางครั้งก็ไม่พอขายหรือขายไม่ออก และยังคงเที่ยวหาซื้อพืชผักหลายอย่างมาบริโภค ทั้ง ๆ ที่ปลูกเองได้

การดำเนินการระยะแรกเท่าที่ทราบ จะอยู่ในลักษณะที่เริ่มจากปลูกแซมบริเวณที่ดินว่าง และเลือกรื้อถอนต้นพืชเก่าที่ไม่ค่อยให้ผลออก ปลูกต้นใหม่ที่ให้ผลมากกว่า เอื้อประโยชน์กว่าเข้าแทน แล้วค่อย ๆ ปรับที่ดินเพื่อปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ที่พึ่งพาอาศัยกันได้ และให้ผลผลิตหมุนเวียนกันออกไปจนเต็มพื้นที่ที่มีอยู่ เพียงเวลาไม่นาน ผู้ลงมือดำเนินการก็มองเห็นคุณค่าและความคุ้มค่าที่จะได้รับตามมา ยิ่งนำไปยืมหลักสูตร EM บูคาณิมูลสัตว์ของวิทยากรมาใช้บำรุงดินบำรุง

พืชด้วยแล้ว ผลที่ปรากฏให้เห็นจึงรวดเร็ว จนเป็นเหตุจูงใจให้คนอื่น ๆ ในชุมชนอยากทำตาม มาขอศึกษาตัวอย่าง และขอความรู้เพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ

สำหรับพืชที่นำมาปลูกทำสวนผสมในพื้นที่ชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 ส่วนใหญ่เป็นไม้ผล และพืชผักต่าง ๆ อีกส่วนหนึ่งเป็นไม้ดอก เช่น ดาวเรือง เบญจมาศ หน้าวัว ดาหลา มะลิ เป็นต้น ซึ่งเป็นไม้ดอกที่ทำรายได้ดี มีแหล่งรับซื้อแน่นอนตลอดเวลา

จากข้อมูลดังกล่าว สรุปผลการประเมินได้ว่าโครงการปลูกพืชสวนผสมในชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และขยายตัวคืบหน้าตามลำดับอย่างเป็นที่น่าพอใจ

5. โครงการประดิษฐ์และตกแต่งดอกไม้ของกลุ่มสตรี เป็นอีกโครงการหนึ่งที่ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง หลังจากผ่านโครงการอบรมปฏิบัติการประดิษฐ์และตกแต่งดอกไม้งานศพให้แก่กลุ่มสตรีชุมชนบ้านขาวไปแล้ว เหตุทั้งนี้ก็เพราะความสามารถในการดำเนินงาน และการนำกลุ่มของแกนนำบวกกับความสนใจ ตั้งใจจริงของสมาชิกกลุ่ม ตลอดจนการที่สมาชิกกลุ่มหลายคนมีฝีมือ และช่วยฝึกช่วยสอนคนอื่น ๆ ในกลุ่มได้นั่นเอง

งานของกลุ่มที่ดำเนินการอยู่อย่างต่อเนื่อง ได้แก่ รับผู้สนใจไม่จำกัดวัยเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม และจัดกิจกรรมฝึกฝีมือประดิษฐ์ จัดแต่งดอกไม้ให้แก่สมาชิกสัปดาห์ละครั้ง โดยมีเป้าหมายสำคัญคือ รับผิดชอบสถานที่ด้วยดอกไม้ประดิษฐ์ตามงานต่าง ๆ ทั้งภายในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง ไม่จำเพาะงานศพเท่านั้น และรับทำพวงหรีดหรืองานดอกไม้ประดิษฐ์อื่น ๆ ตามที่มีผู้มาว่าจ้าง รวมไปถึงการรับงานบางงานที่ทางกลุ่มช่วยเหลือ โดยคิดเพียงแค่ค่าวัสดุบ้างเท่านั้น

แต่เนื่องจากเพิ่งเริ่มจัดตั้งกลุ่มสตรีงานประดิษฐ์ดอกไม้มาได้ไม่นาน ยังเป็นที่รู้จักไม่กว้างขวาง งานที่ได้รับจึงมีเพียงการจัดทำพวงหรีดไม่กี่พวง ยังก้าวไปไม่ถึงขั้นตกแต่งสถานที่หรืองานอื่น ๆ ที่ตั้งเป้าหมายไว้ แต่คณะกรรมการกลุ่มสตรีนี้กำลังวางแผนโฆษณาประชาสัมพันธ์กิจกรรมและการดำเนินงานของกลุ่มให้กระจายออกไปอย่างกว้างขวาง และเตรียมพัฒนากลุ่มให้อยู่ในรูปขององค์กรที่มีการดำเนินงานเป็นระบบระเบียบมีประสิทธิภาพมากขึ้น

จากข้อมูลดังกล่าว สรุปได้ว่าโครงการประดิษฐ์และตกแต่งดอกไม้ของกลุ่มสตรีชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 มีการดำเนินงานที่ต่อเนื่องหลังโครงการอบรมเป็นต้นมา แม้จะยังเติบโตก้าวหน้าไม่มากนัก แต่ก็เชื่อได้ว่าด้วยความเข้มแข็ง ความสามารถของกลุ่มแกนนำในคณะกรรมการ และความพร้อมใจกันของกลุ่มสมาชิกจะทำให้โครงการนี้ก้าวหน้าตามลำดับเช่นเดียวกับโครงการอื่น ๆ จนเป็นองค์กรกึ่งธุรกิจของชุมชนบ้านขาวที่ก้าวหน้ามั่นคงได้ในเวลาไม่ช้า

พื้นที่บ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 อำเภอควนเนียง

การประเมินผลโครงการวิจัย 3 ระยะที่ดำเนินการในพื้นที่บ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา ได้ผลออกมาดังนี้

ระยะแรก จากการประชุมและลงมติร่วมกันของผู้ประเมินผล ซึ่งประกอบด้วยคณะผู้วิจัย 6 คน และสมาชิกทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาของพื้นที่ที่ 6 คน รวมทั้งสิ้น 12 คน ได้ผลการประเมินโครงการวิจัย ดังแสดงไว้ในตารางที่ 5.30

ตารางที่ 5.30 ผลการประเมินโครงการวิจัยระยะแรก พื้นที่บ้านอ่าวทิง หมู่ที่ 4

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. เป็นโครงการวิจัยที่ชุมชนพึงพอใจและต้องการให้ดำเนินการ		✓			
2. เป็นโครงการวิจัยที่ชุมชนเห็นคุณค่าในการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชน		✓			
3. เป็นโครงการวิจัยที่ได้รับการตอบสนองจากสมาชิกของชุมชนในการเข้าร่วมทีมวิจัย		✓			
4. ผู้นำชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องให้ความสนใจและสนับสนุนในการดำเนินโครงการวิจัย		✓			
5. ผู้นำชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมและร่วมประชุมตามคำเชิญ			✓		
6. ผู้นำชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องติดตามเอาใจใส่การดำเนินโครงการวิจัย			✓		
7. ผู้นำชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องสนับสนุนส่งเสริมโครงการวิจัยให้บรรลุผลสำเร็จในการสร้างเสริมคุณภาพชีวิต		✓			
8. ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนใส่ใจและกระตือรือร้นในการมาร่วมดำเนินโครงการวิจัยตามกำหนดการ		✓			
9. ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในกระบวนการวิจัยด้วยความสนใจและตั้งใจอย่างจริงจัง		✓			
10. ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจโครงการวิจัย ตลอดจนขั้นตอนดำเนินการตลอดกระบวนการวิจัย		✓			

ตารางที่ 5.30 (ต่อ)

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
11. ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจแนวทางในการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชน โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบ PAR		✓			
12. ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนมีความกล้าคิด กล้าทำ และกล้าแสดงออกระหว่างการดำเนินงานในโครงการวิจัย		✓			
13. ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนร่วมคิด ร่วมทำ และรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันตามหลักประชาธิปไตย		✓			
14. ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนแสดงออกถึงความสามารถที่จะนำกระบวนการวิจัยแบบ PAR ไปใช้สร้างเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชนในโอกาสต่อไป		✓			
15. ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนมีความพึงพอใจและภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของทีมวิจัย		✓			
16. ทีมวิจัยทุกฝ่ายมีความเข้าใจในบทบาทและรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนตามที่กำหนดไว้		✓			
17. ทีมวิจัยทุกฝ่ายมีปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน ตลอดเวลาที่ดำเนินการวิจัยร่วมกัน		✓			
18. การดำเนินโครงการวิจัยที่ผ่านมามีบรรลุผลสำเร็จในแต่ละขั้นตอนตามเป้าหมายที่วางไว้		✓			
19. โครงการวิจัยกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนต้นตัวที่จะสร้างเสริมคุณภาพชีวิตให้แก่ชุมชนของตน		✓			
20. สมาชิกในชุมชนแสดงความรู้สึ่ว่าโครงการวิจัยสามารถสร้างเสริมคุณภาพชีวิตให้แก่ชุมชนได้ตรงตามปัญหาและความต้องการอันแท้จริง		✓			

จากผลการประเมินในตารางที่ 5.30 พบว่าประเด็นต่าง ๆ ส่วนใหญ่ได้รับการประเมินผลอยู่ระดับมาก และมีบางประเด็นอยู่ระดับปานกลาง กล่าวโดยสรุปก็คือ คณะผู้วิจัยและสมาชิกทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาของพื้นที่บ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 ประเมินผลโครงการวิจัยซึ่งได้ดำเนินการไปจนเสร็จขั้นศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชนว่ามีผลสัมฤทธิ์ในเรื่องต่าง ๆ (ดูตารางที่ 5.30 ประกอบ) อยู่ระดับมาก ยกเว้นบางเรื่องที่อยู่ระดับปานกลาง ได้แก่ การมาเข้าร่วมกิจกรรม ร่วมประชุมตามคำเชิญ และการติดตามเอาใจใส่การดำเนินโครงการวิจัยของผู้นำชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

ระยะที่สอง จากการวิเคราะห์แบบประเมินผลที่สมาชิกทีมวิจัยฝ่ายชุมชนของพื้นที่นี้ จำนวน 25 คน ได้ทำการประเมินผลโครงการวิจัยหลังเสร็จสิ้นขั้นดำเนินโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ แล้ว ได้ผลการวิเคราะห์ดังแสดงไว้ในตารางที่ 5.31

ตารางที่ 5.31 ผลการประเมินโครงการวิจัยระยะที่สอง พื้นที่บ้านอ่าวทิง หมู่ที่ 4

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	$\bar{X}$	การแปลผล
1. การวิจัยครั้งนี้เปิดโอกาสให้ตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนได้เข้าร่วมด้วยอย่างกว้างขวาง	11	12	2	-	-	4.36	มาก
2. สมาชิกชุมชนที่ร่วมการวิจัยได้รับการชี้แจงถึงวัตถุประสงค์และขั้นตอนการวิจัยอย่างชัดเจน	12	13	-	-	-	4.48	มาก
3. สมาชิกชุมชนที่ร่วมการวิจัยได้รับแรงจูงใจจนเกิดความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของทีมวิจัย	19	6	-	-	-	4.76	มากที่สุด
4. สมาชิกชุมชนที่ร่วมการวิจัยได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน	16	8	1	-	-	4.60	มากที่สุด
5. สมาชิกชุมชนที่ร่วมการวิจัยได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ ร่วมแสดงความคิดเห็น และร่วมวางแผนอย่างเต็มที่	10	12	3	-	-	4.28	มาก
6. คณะผู้วิจัยได้ให้เกียรติ และยอมรับนับถือความคิดเห็นตลอดจนภูมิปัญญาของชาวบ้านเป็นอย่างดี	21	4	-	-	-	4.84	มากที่สุด
7. ผู้ร่วมวิจัยอันประกอบด้วย คณะผู้วิจัย ฝ่ายพัฒนา และฝ่ายชาวบ้าน (ชุมชน) มีการติดต่อและสานสัมพันธ์กันโดยราบรื่น	10	15	-	-	-	4.40	มาก
8. สมาชิกชุมชนที่ร่วมการวิจัยมีความสนใจ และความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมโครงการวิจัยครั้งนี้	11	14	-	-	-	4.44	มาก

ตารางที่ 5.31 (ต่อ)

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	$\bar{X}$	การแปลผล
9. ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนที่หยิบยกขึ้นมาเมื่อดำเนินการแก้ไขนั้นเป็นปัญหาที่แท้จริงของชุมชน	15	8	2	-	-	4.52	มากที่สุด
10. โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนนั้นตรงกับความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริง	9	14	2	-	-	4.28	มาก
11. โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนมีส่วนสำคัญที่จะพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้น	13	11	1	-	-	4.48	มาก
12. โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนจะสามารถขยายผลต่อไปจนเกิดเป็นกลุ่มหรือองค์กรของชุมชนที่เข้มแข็ง	8	13	4	-	-	4.16	มาก
13. สมาชิกชุมชนที่ร่วมการวิจัยตระหนักถึงคุณค่าและประโยชน์ที่จะได้รับจากโครงการวิจัยครั้งนี้	19	6	-	-	-	4.76	มากที่สุด
14. รูปแบบการวิจัยลักษณะนี้จะป็นวิธีทางสำคัญอย่างหนึ่งที่ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนให้ดีขึ้น	12	10	3	-	-	4.36	มาก
15. รูปแบบการวิจัยลักษณะนี้ควรจัดให้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องต่อไปในชุมชน	18	7	-	-	-	4.72	มากที่สุด
16. รูปแบบการวิจัยลักษณะนี้จะช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ด้วยตนเองและตรงกับความต้องการอันแท้จริงของชุมชน	14	10	1	-	-	4.52	มากที่สุด
รวม	218	163	19	-	-	4.49	มาก

จากผลการประเมินในตารางที่ 5.31 พบว่าประเด็นต่าง ๆ ได้รับการประเมินผลอยู่ระดับมาก และระดับมากที่สุด ด้วยจำนวนพอ ๆ กัน โดยมีประเด็นที่อยู่ระดับมากเกินครึ่งเล็กน้อย (9:7) และเมื่อพิจารณาการประเมินผลในภาพรวม จะเห็นว่าอยู่ระดับมากที่สุดค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) 4.49 ซึ่งใกล้เคียงระดับมากที่สุด กล่าวโดยสรุปก็คือ สมาชิกทีมวิจัยฝ่ายชุมชนของพื้นที่บ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 ประเมินผลโครงการวิจัยที่ได้ดำเนินการไปจนเสร็จสิ้นขั้นดำเนินโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ว่า มีผลสัมฤทธิ์ในเรื่องต่าง ๆ (ดูตารางที่ 5.31 ประกอบ) อยู่ระดับมาก และมากที่สุด ส่วนผลการประเมินโดยรวมอยู่ระดับมากที่สุดก่อนข้างไปทางระดับมากที่สุด

ระยะที่สาม หลังจากดำเนินโครงการวิจัยผ่านขั้นดำเนินโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนบ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 เมื่อต้นเดือนพฤษภาคม 2551 คณะผู้วิจัยได้ออกจากพื้นที่ แต่ยังคงคอยเอาใจใส่ติดตาม ตรวจสอบความต่อเนื่องและความก้าวหน้าของโครงการและกิจกรรมที่จัดไป เช่นเดียวกับชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 แล้วได้กลับเข้าสู่พื้นที่ชุมชนบ้านอ่าวทึงอีกครั้งในวันที่ 25 กรกฎาคม 2551 เพื่อประชุมประเมินผลโครงการและกิจกรรมเหล่านั้นร่วมกับทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา และทีมวิจัยฝ่ายชุมชน

จากการร่วมกันติดตามและประเมินผล ได้ผลที่จะนำเสนอดังต่อไปนี้

1. โครงการ 4 โครงการ คือ การเพาะพันธุ์ปลาอุกด้วยวิธีผสมเทียม การเพาะเลี้ยงไรแดง การทำปุ๋ยหมัก และการเพาะเห็ด ได้ดำเนินการกันอย่างต่อเนื่องด้วยความตั้งใจจริงของบรรดาผู้เข้าร่วมโครงการอบรมปฏิบัติการที่รวมกลุ่มกันแน่นเหนียว สมาชิกกลุ่มทั้ง 4 โครงการนี้ส่วนใหญ่เป็นคนกลุ่มเดียวกัน เพราะหลายคนเห็นว่าสามารถทำไปพร้อม ๆ กันได้ และแต่ละโครงการก็ล้วนมีคุณประโยชน์อย่างยิ่งต่อการสร้างเสริม พัฒนาอาชีพและรายได้ อันเป็นปัญหาสำคัญของครอบครัว และชุมชน

จากข้อมูลที่ได้รับทราบนั้น สถานที่ที่เป็นศูนย์กลางของการดำเนินโครงการเพาะพันธุ์ปลาอุกด้วยวิธีผสมเทียม การเพาะเลี้ยงไรแดง และการทำปุ๋ยหมักสูตร EM บุกาฉิมูลสัตว์ คือ บ้านนายฉันทะ อุไรรัตน์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นแกนนำคนสำคัญของคณะกรรมการดำเนินโครงการทั้ง 3 นี้ เนื่องจากมีอาณาบริเวณกว้างขวาง พร้อมด้วยบ่อเพาะเลี้ยงปลาอุก บ่อเพาะเลี้ยงไรแดง และปกติแล้วก็เป็นแหล่งพบปะสมาคมกันอยู่เนื่อง ๆ ของสมาชิกกลุ่ม เพราะความสนิทสนมใกล้ชิดกับเจ้าของบ้าน กอปรกับนายฉันทะเจ้าของบ้านเองมีความรู้ความคล่องชำนาญในเรื่องการเพาะเลี้ยงปลาอุก ไรแดง และการทำปุ๋ยหมัก เพราะเคยมีประสบการณ์เรื่องเหล่านี้มาก่อน ก็ยินดีถ่ายทอดความรู้ เทคนิควิธี และให้คำปรึกษาแนะนำแก่พวกพ้องร่วมโครงการ รวมทั้งเต็มใจให้ใช้บ้านของตนเป็นศูนย์ศึกษาเรียนรู้ ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการร่วมกัน

ส่วนโครงการเพาะเลี้ยงเห็ด ก็ได้ร่วมกันดำเนินการอย่างต่อเนื่องโดยกลุ่มของผู้เข้าร่วมโครงการอบรมปฏิบัติการเพาะเลี้ยงเห็ด ภายใต้อชื้อ “ชมรมผู้เพาะเลี้ยงเห็ดบ้านอ่าวทึง” และได้ใช้บริเวณบ้านของนายประเนตร ณะปาละ ประธานชมรมเป็นศูนย์กลางดำเนินโครงการ

เนื่องจากมีความพร้อมในด้านวัสดุอุปกรณ์ด้านเรือนเพาะ เพราะเคยผลิตเห็ดขายมาก่อน ทั้งนี้สมาชิกชมรมได้ประชุมตกลงกันว่าจะไม่แยกไปดำเนินการแบบต่างคนต่างทำ ซึ่งอาจประสบความล้มเหลวได้ง่าย ด้วยส่วนใหญ่ยังขาดประสบการณ์ ขาดความสามารถในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ และสร้างเรือนเพาะเป็นของตัวเองตามลำพัง ดังนั้นการดำเนินโครงการของชมรมจึงอยู่ในลักษณะของการร่วมกันลงทุน ร่วมกันเพาะผลิตเห็ด ร่วมกันรับผิดชอบตามที่ที่ได้รับมอบหมายภายในกลุ่มสมาชิกชมรม ซึ่งระยะเริ่มต้นนี้สมาชิกชมรมคงจำกัดแต่ผู้เข้าร่วม โครงการอบรมปฏิบัติการเพาะเห็ดเห็ดมาก่อนเท่านั้น ต่อเมื่อการดำเนินงานของชมรมเข้าที่เข้าทางเป็นระบบดีแล้ว ถึงจะพิจารณารับสมัครรายอื่น ๆ ที่ขอเข้าร่วมอีกหลายราย เข้าเป็นสมาชิกเพิ่ม โดยจะเลือกเฉพาะผู้มีเจตนาจริงจัง แน่วแน่เท่านั้น และเมื่อโคขายผลผลิตเห็ดได้ ก็จะนำรายได้มาแบ่งสรรกันอย่างยุติธรรม

การดำเนินโครงการเพาะพันธุ์ปลาคูอุยด้วยวิธีผสมเทียม การเพาะเลี้ยงไรแดง และการทำปุ๋ยหมักสูตร EM บุกาณิมูลสัตว์ได้ใช้วิธีการบางส่วนคล้ายกับโครงการเพาะเลี้ยงเห็ดตรงที่สมาชิกกลุ่มลงทุนเป็นเงินกองกลางร่วมกัน เมื่อได้ผลผลิตออกมา เช่น ลูกปลานาแดงบ่อเลี้ยงได้ และปุ๋ยหมักบรรจุกระสอบก็จะแบ่งสรรกันตามโควตานำกลับไปบ้านของแต่ละคน เพื่อเลี้ยงให้ได้ขนาดและใช้ประโยชน์ต่อไป ส่วนการเพาะเลี้ยงไรแดงจะดำเนินการตลอดทุกชั้นตอนที่บ้านนายฉันทะ อุไรรัตน์ เพราะพร้อมด้วยปัจจัยต่าง ๆ โดยมีสมาชิกช่วยกันดูแลตลอดเวลาเพาะเลี้ยง

สำหรับความก้าวหน้าของโครงการทั้ง 4 ที่เห็นชัดในช่วงเวลา 2 เดือนเศษหลังจากผ่านโครงการอบรมปฏิบัติการแล้ว ได้แก่ แต่ละโครงการมีจำนวนสมาชิกมากขึ้น ยกเว้นโครงการเพาะเลี้ยงเห็ด มีการทดลองเพาะพันธุ์ปลาชนิดอื่น ๆ ด้วยวิธีผสมเทียม นอกจากปลาคูอุย เช่น ปลาคูเทศ ปลาตะเพียนขาว พร้อมกับวางแผนการตลาด มีการสร้างบ่อซีเมนต์มาตรฐานสำหรับพักอนุบาลลูกปลา และเพาะเลี้ยงไรแดง มีการลงแรงช่วยกันผสมปุ๋ยหมักสูตร EM บุกาณิมูลสัตว์ตามปริมาณความต้องการของสมาชิกกลุ่มและกำลังเตรียมจะผลิตบรรจุกระสอบจำหน่าย มีการทดลองเพาะเห็ดนางฟ้าภูฐาน ซึ่งเป็นเห็ดรสชาติหวานกรอบอร่อย มีกลิ่นหอม สามารถเก็บเอาไว้ได้นาน กำลังเป็นที่ต้องการมากของตลาด นอกจากนั้นสมาชิกแต่ละโครงการยังวางแผนขยายงานให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นต่อไป

ความก้าวหน้าดังกล่าวล้วนเกิดจากกำลังแรงกายแรงใจ กำลังปัญญาาร่วมกันของสมาชิกกลุ่มในแต่ละโครงการ และเป็นผลมาจากการติดต่อขอคำปรึกษาแนะนำจากวิทยากรผู้เคยให้การอบรมปฏิบัติการมาโดยตลอด ที่น่ายินดีก็คือ ชุมชนได้เห็นความสำคัญของโครงการทั้ง 4 และบรรจุทั้งหมดไว้ในแผนชุมชนบ้านอ่าวตึง หมู่ที่ 4 จึงประเมินผลได้ว่าการดำเนินโครงการทั้ง 4 เป็นไปอย่างต่อเนื่อง และมีความก้าวหน้าอยู่ในระดับที่น่าพอใจยิ่ง

2. โครงการปลูกพืชสวนผสม เป็นโครงการที่สมาชิกในพื้นที่ชุมชนบ้านอ่าวตึง หมู่ที่ 4 ซึ่งเข้าร่วมโครงการอบรมการปลูกพืชสวนผสมและทำปุ๋ยหมักให้ความสนใจอย่างมากเช่นเดียวกับในพื้นที่ชุมชนบ้านขาว หมู่ที่ 3 แต่มีอยู่ประมาณ 4 - 5 รายได้ลงมือดำเนินการเลยโดยไม่รอช้า

เพราะเห็นคุณประโยชน์อันคุ้มค่าที่จะได้รับจากการใช้ที่ดินรอบ ๆ บ้านเพาะปลูกพืชแบบสวนผสม ทั้งด้านการมีพืชหลากหลายชนิดพันธุ์ไว้บริโภคภายในครัวเรือน การนำส่วนเหลือบริโภคออกจำหน่าย และการปรับรักษาความอุดมสมบูรณ์ ชุ่มชื้นของพื้นที่ดินด้วยวิถีทางที่ให้พืชต่างชนิดพันธุ์ ใช้อาศัยกันตามธรรมชาติ อีกทั้งยังอยู่ในความสามารถที่แต่ละบ้าน แต่ละครอบครัวจะทำกันเอง ได้ไม่ยาก โดยใช้ที่ดินที่มีอยู่ ใช้ปุ๋ยมีคุณภาพบำรุงดินที่ผลิตเอง (สูตร EM บุกาจิมูลสัตว์) และใช้แรงงานในครอบครัว สำหรับพืชที่นำมาลงปลูกนั้น ที่เห็นส่วนใหญ่จะเป็นไม้ผล เช่น กล้วย มะม่วง ส้มโอ กระท้อน น้อยหน่า ชมพู่ ฝรั่ง เป็นต้น และพืชผัก เช่น มะนาว พริก ผักประเภทต่าง ๆ และผักสวนครัว เป็นต้น

ความก้าวหน้าของโครงการนี้ยังเห็นได้จากในระยะแรกมีผู้ลงมือปรับใช้ที่ดินของตนทำสวนผสมอยู่ประมาณ 4 – 5 ราย ต่อมาไม่นานก็เพิ่มจำนวนขึ้นเป็น 10 กว่าราย ซึ่งก็อยู่ในกลุ่มของเข้าร่วมโครงการอบรมนั่นเอง และมีแนวโน้มจะเพิ่มจำนวนขึ้นไปอีก ไม่เฉพาะแต่ผู้เคยเข้าร่วมโครงการอบรมเท่านั้น ผู้ไม่เคยเข้าร่วมโครงการอบรมหลายรายก็เริ่มให้ความสนใจจะลงมือทำด้วยเช่นกัน เพราะเห็นคุณประโยชน์ดังที่กล่าวไป โดยศึกษาเรียนรู้จากผู้ที่มีลงมือทำไปก่อนแล้ว ทั้งนี้คณะกรรมการแกนนำของโครงการกำลังเตรียมจัดอบรมเรื่องการปลูกพืชสวนผสม และการทำปุ๋ยหมักสูตร EM บุกาจิมูลสัตว์ให้แก่ผู้สนใจรายใหม่ โดยเชิญวิทยากรท่านเดิมไปเป็นผู้อบรมอีกครั้งหนึ่งเพื่อให้การดำเนินโครงการนี้มีประสิทธิผลยิ่งขึ้น แผลขยายออกไปในชุมชนกว้างขวางขึ้น

ตามที่กล่าวไปพอจะประเมินผลได้ว่าการดำเนินโครงการปลูกพืชสวนผสมในชุมชนบ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 มีความต่อเนื่อง แม้จะไม่ก้าวหน้าอย่างรวดเร็วทัดเทียมกับโครงการอื่น ๆ แต่ก็ค่อย ๆ ก้าวหน้าตามลำดับ ซึ่งถือเป็นเรื่องที่น่าพอใจไม่น้อย

3. โครงการสร้างเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน เป็นโครงการที่คณะผู้วิจัยได้รับทราบข้อมูลด้วยความยินดีว่า หลังผ่านโครงการอบรมเพื่อสร้างเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนของชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนบ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 โดยใช้ชื่อโครงการว่า “รักท้องถิ่นของเรา มาร่วมใจกันพัฒนา” ไปแล้ว คณะกรรมการแกนนำพร้อมด้วยผู้เข้าร่วมโครงการอบรมทั้งหลายได้เป็นกำลังหลักในการชักจูงคนในชุมชนให้เห็นความสำคัญ และคุณค่าของการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน ทำให้งานหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนระยะหลังมีผู้ออกมาช่วยกันมากหน้าหลายตาขึ้นอย่างเห็นได้ชัด แล้วยังร่วมกันแสดงความคิดเห็นอย่างแทบไม่เคยปรากฏมาก่อนและถึงแม้จะมากันไม่ถึงขั้นพร้อมหน้าพร้อมตากันตามความต้องการของผู้นำชุมชน อันยากจะเกิดขึ้นแบบนั้นได้โดยเร็ว แต่ทุกคนที่มาต่างแสดงออกถึงความตั้งใจ ความกระตือรือร้น และรู้สึกถึงคุณค่าในการเข้ามาร่วมคิดไปจากเดิมมาก นับเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของการสร้างเสริมแรงบันดาลใจให้กับสมาชิกชุมชนคนอื่น ๆ ต่อไปในวงกว้าง และการนำไปสู่การร่วมแรงกายแรงใจพัฒนาชุมชนด้วยพลังชุมชนเอง ซึ่งจะเกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลแห่งการพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็งยั่งยืนเหนือกว่าการพัฒนาชุมชนที่ต้องพึ่งพาอาศัยบุคคลภายนอกหรือหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ เป็นอันมาก

ด้วยผลดีต่อชุมชนที่ตามมาจากโครงการอบรมเพื่อสร้างเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนของชาวบ้านที่จัดไป จึงมีเสียงเรียกร้องจากผู้นำชุมชนและผู้เข้าร่วมโครงการอบรมครั้งนั้นให้คณะผู้วิจัยจัดโครงการอบรมดังกล่าวขึ้นอีกครั้งสำหรับสมาชิกชุมชนกลุ่มใหม่โดยใช้วิทยากรชุดเดิม ทั้งนี้คณะผู้วิจัยก็ยินดีที่จะดำเนินการให้แม้จะออกจากพื้นที่แล้วก็ตาม เพื่อความเจริญก้าวหน้าด้านงานพัฒนาของชุมชนบ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 เป็นประการสำคัญ รองลงมาคือเพื่อสนองตามคำเรียกร้องของผู้เข้าร่วมโครงการอบรมครั้งก่อนที่ส่วนใหญ่เป็นคนหนุ่มไฟแรง มีจิตสาธารณะในงานพัฒนาชุมชนมาโดยตลอด และเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงที่เข้มแข็งในการชักจูงคนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน

ประเมินผลได้ว่าโครงการอบรมเพื่อสร้างเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนที่จัดไปในพื้นที่บ้านอ่าวทึง หมู่ที่ 4 ส่งผลต่องานพัฒนาชุมชนของพื้นที่นี้ที่ตามมาภายหลังอย่างเป็นที่น่าพอใจกว่าเดิมมาก เพราะได้สร้างความตระหนัก ความตื่นตัวที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนด้วยจิตสำนึกของความรับผิดชอบให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการ และผู้เข้าร่วมโครงการเหล่านี้ก็ทำหน้าที่เป็นแกนสืบทอดต่อไปยังญาติมิตร พี่น้อง เพื่อนบ้าน และคนอื่น ๆ ในชุมชน เป็นเหตุให้มีผู้สนใจไปร่วมงานหรือกิจกรรมด้านการพัฒนาชุมชนและใส่ใจกับงานพัฒนาชุมชนมากขึ้นจนสังเกตเห็นได้ชัด หากผู้นำชุมชนเอาจริงเอาจังกับเรื่องนี้ โดยสร้างแรงเสริมอื่น ๆ เพิ่มขึ้นนอกเหนือจากการจัดโครงการอบรม ก็เชื่อได้ว่าจะสามารถจูงใจให้คนในชุมชนสนใจ ใส่ใจเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนมากขึ้นเรื่อย ๆ

พื้นที่บ้านประดู่เขียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร

การประเมินผลโครงการวิจัย 3 ระยะที่ดำเนินการในพื้นที่บ้านประดู่เขียน หมู่ที่ 5 อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ได้ผลออกมาดังนี้

ระยะแรก จากการประชุมและลงมติร่วมกันของผู้ประเมินผล ซึ่งประกอบด้วยคณะผู้วิจัย 6 คน และสมาชิกทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาของพื้นที่นี้ 5 คน รวมทั้งสิ้น 11 คน ได้ผลการประเมินโครงการวิจัย ดังแสดงไว้ในตารางที่ 5.32

ตารางที่ 5.32 ผลการประเมินโครงการวิจัยระยะแรก พื้นที่บ้านประดู่เขียน หมู่ที่ 5

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. เป็นโครงการวิจัยที่ชุมชนพึงพอใจและต้องการให้ดำเนินการ		✓			
2. เป็นโครงการวิจัยที่ชุมชนเห็นคุณค่าในการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชน		✓			

ตารางที่ 5.32 (ต่อ)

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
3. เป็นโครงการวิจัยที่ได้รับการตอบสนองจากสมาชิกของชุมชนในการเข้าร่วมทีมวิจัย		✓			
4. ผู้นำชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องให้ความสนใจและสนับสนุนในการดำเนินโครงการวิจัย		✓			
5. ผู้นำชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมและร่วมประชุมตามคำเชิญ			✓		
6. ผู้นำชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องติดตามเอาใจใส่การดำเนินโครงการวิจัย			✓		
7. ผู้นำชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องสนับสนุนส่งเสริมโครงการวิจัยให้บรรลุผลสำเร็จในการสร้างเสริมคุณภาพชีวิต		✓			
8. ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนใส่ใจและกระตือรือร้นในการมาร่วมดำเนินโครงการวิจัยตามกำหนดการ	✓				
9. ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในกระบวนการวิจัยด้วยความสนใจและตั้งใจอย่างจริงจัง	✓				
10. ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจโครงการวิจัย ตลอดจนขั้นตอนดำเนินการตลอดกระบวนการวิจัย		✓			
11. ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจแนวทางในการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชนโดยใช้กระบวนการวิจัยแบบ PAR		✓			
12. ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนมีความกล้าคิด กล้าทำ และกล้าแสดงออกระหว่างการดำเนินงานในโครงการวิจัย		✓			
13. ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนร่วมคิด ร่วมทำ และรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันตามหลักประชาธิปไตย		✓			
14. ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนแสดงออกถึงความสามารถที่จะนำกระบวนการวิจัยแบบ PAR ไปใช้สร้างเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชนในโอกาสต่อไป		✓			

ตารางที่ 5.32 (ต่อ)

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
15. ทีมวิจัยฝ่ายชุมชนมีความพึงพอใจและภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของทีมวิจัย	✓				
16. ทีมวิจัยทุกฝ่ายมีความเข้าใจในบทบาทและรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของตนตามที่กำหนดไว้		✓			
17. ทีมวิจัยทุกฝ่ายมีปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างกันตลอดเวลาที่ดำเนินการวิจัยร่วมกัน	✓				
18. การดำเนินโครงการวิจัยที่ผ่านมามีบรรลุผลสำเร็จในแต่ละขั้นตอนตามเป้าหมายที่วางไว้		✓			
19. โครงการวิจัยกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนต้นตัวที่จะสร้างเสริมคุณภาพชีวิตให้แก่ชุมชนของตน		✓			
20. สมาชิกในชุมชนแสดงความรู้สึกว่าโครงการวิจัยสามารถสร้างเสริมคุณภาพชีวิตให้แก่ชุมชนได้ตรงตามปัญหาและความต้องการอันแท้จริง		✓			

จากผลการประเมินในตารางที่ 5.32 พบว่าประเด็นต่าง ๆ ส่วนใหญ่ได้รับการประเมินผลอยู่ระดับมาก และมีบางประเด็นอยู่ระดับมากที่สุด และระดับปานกลางกล่าวโดยสรุปก็คือ คณะผู้วิจัยและสมาชิกทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาพื้นที่บ้านประดู่เขียน หมู่ที่ 5 ประเมินผลโครงการวิจัยซึ่งได้ดำเนินการไปจนเสร็จขั้นศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาชุมชนว่ามีผลสัมฤทธิ์ในเรื่องต่าง ๆ (ดูตารางที่ 5.32 ประกอบ) อยู่ระดับมากถึงมากที่สุดเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นบางเรื่องที่อยู่ระดับปานกลาง ได้แก่ การมาเข้าร่วมกิจกรรม ร่วมประชุมตามคำเชิญ และการติดตามเอาใจใส่การดำเนินโครงการวิจัยของผู้นำชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

ระยะที่สอง จากการวิเคราะห์แบบประเมินผลที่สมาชิกทีมวิจัยฝ่ายชุมชนของพื้นที่นี้จำนวน 25 คน ได้ทำการประเมินผลโครงการวิจัยหลังเสร็จสิ้นขั้นดำเนินการและกิจกรรมต่าง ๆ แล้ว ได้ผลการวิเคราะห์ดังแสดงไว้ในตารางที่ 5.33

ตารางที่ 5.33 ผลการประเมินโครงการวิจัยระยะที่สอง พื้นที่บ้านประจวบเขียน หมู่ที่ 5

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	$\bar{X}$	การแปลผล
1. การวิจัยครั้งนี้เปิดโอกาสให้ตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนได้เข้าร่วมด้วยอย่างกว้างขวาง	9	11	5	-	-	4.16	มาก
2. สมาชิกชุมชนที่ร่วมการวิจัยได้รับการชี้แจงถึงวัตถุประสงค์และขั้นตอนการวิจัยอย่างชัดเจน	10	13	2	-	-	4.32	มาก
3. สมาชิกชุมชนที่ร่วมการวิจัยได้รับแรงจูงใจจนเกิดความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของทีมวิจัย	16	8	1	-	-	4.60	มากที่สุด
4. สมาชิกชุมชนที่ร่วมการวิจัยได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน	10	12	3	-	-	4.28	มาก
5. สมาชิกชุมชนที่ร่วมการวิจัยได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ ร่วมแสดงความคิดเห็น และร่วมวางแผนอย่างเต็มที่	17	8	-	-	-	4.68	มากที่สุด
6. คณะผู้วิจัยได้ให้เกียรติ และยอมรับนับถือความคิดเห็นตลอดจนภูมิปัญญาของชาวบ้านเป็นอย่างดี	16	9	-	-	-	4.64	มากที่สุด
7. ผู้ร่วมวิจัยอันประกอบด้วย คณะผู้วิจัย ฝ่ายพัฒนา และฝ่ายชาวบ้าน (ชุมชน) มีการติดต่อและสานสัมพันธ์กัน โดยราบรื่น	17	7	1	-	-	4.64	มากที่สุด
8. สมาชิกชุมชนที่ร่วมการวิจัยมีความสนใจ และความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมโครงการวิจัยครั้งนี้	11	12	2	-	-	4.36	มาก
9. ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนที่หยิบยกขึ้นมาเพื่อดำเนินการแก้ไขนั้นเป็นปัญหาที่แท้จริงของชุมชน	12	9	4	-	-	4.32	มาก

ตารางที่ 5.33 (ต่อ)

ข้อความที่ประเมิน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	$\bar{X}$	การแปลผล
10. โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนนั้นตรงกับความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริง	12	10	3	-	-	4.36	มาก
11. โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนมีส่วนสำคัญที่จะพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้น	13	10	2	-	-	4.44	มาก
12. โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนจะสามารถขยายผลต่อไปจนเกิดเป็นกลุ่มหรือองค์กรของชุมชนที่เข้มแข็ง	10	13	2	-	-	4.32	มาก
13. สมาชิกชุมชนที่ร่วมการวิจัยตระหนักถึงคุณค่าและประโยชน์ที่จะได้รับจากโครงการวิจัยครั้งนี้	13	10	2	-	-	4.44	มาก
14. รูปแบบการวิจัยลักษณะนี้จะเป็นวิถีทางสำคัญอย่างหนึ่งที่ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนให้ดีขึ้น	14	10	1	-	-	4.52	มากที่สุด
15. รูปแบบการวิจัยลักษณะนี้ควรจัดให้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องต่อไปในชุมชน	16	9	-	-	-	4.64	มากที่สุด
16. รูปแบบการวิจัยลักษณะนี้จะช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ด้วยตนเองและตรงกับความต้องการอันแท้จริงของชุมชน	14	11	-	-	-	4.56	มากที่สุด
รวม	210	162	28	-	-	4.45	มาก

จากผลการประเมินในตารางที่ 5.33 พบว่าประเด็นต่าง ๆ ได้รับการประเมินผลอยู่ระดับมาก และระดับมากที่สุดด้วยจำนวนพอ ๆ กัน โดยมีประเด็นที่อยู่ระดับมากเกินครึ่งเล็กน้อย (9:7) และเมื่อพิจารณาการประเมินผลในภาพรวม จะเห็นว่าอยู่ระดับมากที่สุดเฉลี่ย ($\bar{X}$) 4.45 กล่าวโดยสรุปก็คือ สมาชิกทีมวิจัยฝ่ายชุมชนของพื้นที่บ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 ประเมินผลโครงการวิจัยที่ได้ดำเนินการไปจนเสร็จสิ้นขั้นดำเนินโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ว่ามีผลสัมฤทธิ์ในเรื่องต่าง ๆ (ดูตารางที่ 5.33 ประกอบ) อยู่ระดับมาก และมากที่สุด ส่วนผลการประเมินโดยรวมอยู่ระดับมากที่สุดอยู่ห่างจากระดับมากที่สุดไม่มากนัก

ระยะที่สาม คณะผู้วิจัยได้ออกจากพื้นที่ชุมชนบ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 เมื่อปลายเดือนพฤษภาคม 2551 หลังจากการดำเนินโครงการวิจัยได้ผ่านพ้นขั้นดำเนินโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ไปแล้ว และคอยเอาใจใส่ติดตาม ตรวจสอบความต่อเนื่อง และความก้าวหน้าของโครงการและกิจกรรมเหล่านั้นต่อมาอีกประมาณ 2 เดือน เช่นเดียวกับอีกสองพื้นที่ จนวันที่ 4 สิงหาคม 2551 จึงได้กลับเข้าสู่พื้นที่นี้อีกครั้ง เพื่อประชุมประเมินผลโครงการและกิจกรรมที่จัดไปพร้อมกับทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา และทีมวิจัยฝ่ายชุมชน

จากการร่วมกันติดตามและประเมินผล ได้ผลที่จะนำเสนอต่อไปนี้

1. โครงการประดิษฐ์และตกแต่งดอกไม้งานศพ และโครงการทำขนม ทำแคปหมูของกลุ่มแม่บ้าน เป็น 2 โครงการที่มีความต่อเนื่องและความก้าวหน้าในการดำเนินงานให้เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจน สำหรับโครงการการประดิษฐ์และตกแต่งดอกไม้งานศพนั้นก่อนดำเนินโครงการอบรมปฏิบัติการ พวกแม่บ้านในชุมชนบ้านประตู่เขียนจำนวนหนึ่งที่มีความสนิทสนมชิดเชื้อเป็นญาติมิตรกันได้มารวมกลุ่มทำพวงหรีดด้วยดอกไม้ประดิษฐ์จากกระดาษย่นสี ตามที่มีผู้มาว่าจ้างแต่ละครั้ง เพื่อหารายได้จุนเจือครอบครัว แต่งานและรายได้ไม่แน่นอน เพราะขาดระบบการบริหารจัดการ และขาดฝีมือเชิงสร้างสรรค์ รูปลักษณะของงานให้ออกมาเด่นสะดุดตา ครั้นได้รับการอบรมปฏิบัติการจากวิทยากรที่มีฝีมือเย็บด้านงานประดิษฐ์ จัดแต่งดอกไม้ และเปลี่ยนรูปแบบการทำงานที่ขึ้นอยู่กับคำสั่งการของหัวหน้ากลุ่มเพียงคนเดียว มาเป็นการทำงานภายใต้การบริหารจัดการของคณะกรรมการกลุ่มแม่บ้าน ทำให้ฝีมือประดิษฐ์ผลงานของกลุ่มแม่บ้านงดงามประณีตยิ่งขึ้น การดำเนินงานต่อมาของกลุ่มก็เป็นไปอย่างเข้มแข็ง เป็นระบบระเบียบ มีประสิทธิภาพสูงขึ้น และมีผู้สนใจสมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเพิ่มทวีขึ้นอีกจำนวนไม่น้อย

หลังดำเนินโครงการอบรมปฏิบัติการไปแล้ว งานฝีมือประดิษฐ์ดอกไม้ของกลุ่มแม่บ้านได้ขยายกว้างออกจากที่เคยคอยรับทำพวงหรีดตามสั่งเท่านั้นก็เปลี่ยนมาทำวางจำหน่ายให้ลูกค้าเลือกซื้อได้เลย ยกเว้นกรณีสั่งทำพิเศษ นอกจากนั้นยังรับงานดอกไม้ประดิษฐ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวกับงานศพ เช่น ดอกไม้ประดับบนหีบศพ หน้าหีบศพ บนเมรุ และดอกไม้จันทน์ เป็นต้น รวมทั้งงานดอกไม้ประดิษฐ์สำหรับงานพิธีต่าง ๆ ด้วย ซึ่งก็ปรากฏว่ามีปริมาณลูกค้าทั้งในชุมชนและที่อื่นมาซื้อมาจ้างทำเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนกิจการของกลุ่มเติบโตก้าวหน้าตามลำดับ

จากคุณประโยชน์ที่กลุ่มแม่บ้านได้รับจากโครงการอบรมปฏิบัติการประดิษฐ์และตกแต่งดอกไม้งานศพ ทำให้เกิดความต้องการภายในกลุ่มที่จะรับการอบรมปฏิบัติการด้านงานดอกไม้เพิ่มเติมจากวิทยากรท่านเดิมอีก เพื่อสามารถประดิษฐ์ดอกไม้มากขึ้นไม่จำเพาะดอกกุหลาบเท่านั้น และเรียนรู้เทคนิคการจัดแต่งดอกไม้ให้สวยงามหลายรูปแบบ ทั้งนี้ทางวิทยากรและคณะผู้วิจัยยินดีจัดขึ้นสนองความต้องการ เพราะเห็นความตั้งใจจริงของกลุ่มแม่บ้าน

ส่วนโครงการทำขนม ขนมทองม้วน ขนมเทียนสด และแคปหมู นั้น หลังจากเข้าร่วมโครงการอบรมแล้ว กลุ่มบ้านได้ฝึกทำกันตามสูตรของวิทยากร และนำผลงานไปให้วิทยากรติชม ณ วิทยาลัยสารพัดช่างสงขลา โดยใช้เส้นทางข้ามฝั่งทะเลสาบด้วยแพขนานยนต์ที่กินเวลาไม่นานนัก ครั้นได้รับรสชาติและคุณลักษณะที่พึงพอใจแล้ว ก็เริ่มต้นทำแจกให้ชิมกันในกลุ่มเพื่อนฝูงคนมักคุ้น ต่อมาได้ลงทำขายตามตลาดนัดชุมชน และตั้งขายหน้าบ้านนางจับ อุทัย ประธานกลุ่มแม่บ้าน ปราบกฏว่าขายหมดเกลี้ยง เป็นที่ติดใจถามหาของผู้ซื้อ จึงมีความมั่นใจในฝีมือและกำลังเตรียมการในกลุ่มสมาชิกที่จะทำขายในปริมาณมากขึ้น รวมทั้งรับทำตามลูกคำสั่ง ตลอดจนผลิตทองม้วนและแคปหมูบรรจุถุงส่งขายยังตลาดที่กว้างขึ้น และก็เช่นเดียวกันที่สมาชิกกลุ่มแม่บ้านได้เสนอขอให้คณะผู้วิจัยจัดโครงการอบรมการทำขนมชนิดอื่น ๆ อีกครั้งหนึ่ง ได้แก่ วั่นกรอบ และกลีบลำควน โดยเชิญวิทยากรท่านเดิมจากวิทยาลัยสารพัดช่างสงขลา แต่คณะผู้วิจัยไม่อาจตอบรับคำได้ เพราะติดขัดในเรื่องของเวลา อย่างไรก็ตามก็ชี้แนะแนวทางที่กลุ่มแม่บ้านสามารถดำเนินโครงการอบรมขึ้นเองได้

และด้วยเหตุที่ชุมชนมองเห็นคุณค่าของโครงการประดิษฐ์และตกแต่งดอกไม้ และโครงการทำขนมของกลุ่มแม่บ้านว่าจะนำไปสู่การสร้างเสริมอาชีพ และรายได้ ความแข็งแกร่ง ความสมัครสมานสามัคคีให้แก่กลุ่มแม่บ้าน ซึ่งเป็นพลังสำคัญของชุมชน จึงได้ผนวกโครงการทั้งสองนี้เข้าด้วยกันบรรจุไว้ในแผนชุมชน และรอเสนอเข้าสู่แผนระดับตำบลในส่วนงานพัฒนาสตรีต่อไป

จากข้อมูลที่กล่าวไป เพียงพอที่จะประเมินผลทั้ง 2 โครงการได้ว่า ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องโดยตลอด และมีความก้าวหน้าทางการปฏิบัติออกมาให้เห็นอย่างมาก อันสะท้อนถึงศักยภาพและประสิทธิภาพในการทำงานของกลุ่มแม่บ้านชุมชนบ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 ได้เป็นอย่างดี

2. โครงการเลี้ยงโคพันธุ์พื้นเมืองอย่างครบวงจร เป็นโครงการที่มีผู้สนใจเข้าร่วมโครงการอบรมความรู้ และเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงโคชุมชนบ้านประตู่เขียนที่จัดตั้งขึ้นจำนวนมาก ทว่าการดำเนินโครงการของสมาชิกกลุ่มที่ต่อเนื่องมาหลังจากเข้าร่วมโครงการอบรมความรู้แล้วยังไม่คืบหน้าให้เห็นมากนัก เพียงแต่ต่างคนต่างนำเทคนิคความรู้ที่ได้จากวิทยากรไปใช้ประโยชน์ในการเลี้ยงวัวของตน ในเรื่องของการเพาะพันธุ์ การขยายพันธุ์ การขุนและเลี้ยงดู การป้องโรคและดูแลสุขภาพ การดูแลคอก และการนำออกจำหน่าย แล้วแนะนำถ่ายทอดเรื่องเหล่านี้แก่เพื่อนผู้เลี้ยงวัวที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการอบรม

สำหรับการดำเนินโครงการให้ไปถึงเป้าหมายสำคัญของกลุ่มคือ การจัดสร้างคอกรวมเพื่อเลี้ยงวัวที่จะขายพันธุ์ของสมาชิกกลุ่มคงต้องใช้ระยะเวลาอีกยาวนานพอสมควรทีเดียว เพราะต้องใช้งบก้อนใหญ่ไม่น้อยในการจัดสร้าง ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากหน่วยงานหรือองค์กรระดับเหนือขึ้นไป ทั้งยังต้องอาศัยระบบการบริหารจัดการ และความรู้ความเข้าใจเรื่องการเฝ้าระวังเลี้ยงดูอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้การดำเนินโครงการให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายนั้นค่อนข้างลำบากยากเย็น แต่คณะกรรมการกลุ่มผู้เลี้ยงโคชุมชนบ้านประตู่เจียน อันมีนายบุญชัย พรหมมินทร์ ผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานกลุ่มก็ไม่ย่อท้อ พยายามมุนานะผลักดันอย่างเต็มที่กำลังให้โครงการนี้ผ่านจากแผนชุมชนที่กำลังเป็นอยู่ บูรณาการไปสู่แผนระดับตำบลหรือระดับสูงขึ้นไปอีก เพื่อจะได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ ด้านวิชาการ และอื่น ๆ ที่จำเป็นอย่างเพียงพอ ทั้งนี้ที่ผ่านมามีคณะกรรมการผู้เลี้ยงโคชุมชนบ้านประตู่เจียนได้ขอคำปรึกษาแนะนำแนวทางต่าง ๆ จากนายจิรพงศ์ สุขจันทร์ วิทยากรผู้ดำเนินโครงการอบรมความรู้เรื่องการเลี้ยงโคพันธุ์พื้นเมืองอย่างครบวงจร และนางเรณู ทิพย์มณี หนึ่งในทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาของพื้นที่ชุมชนบ้านประตู่เจียน และเป็นอดีตพัฒนาการอำเภอสิงหนครโดยตลอด

จากข้อมูลข้างต้น ประเมินได้ว่าโครงการเลี้ยงโคพันธุ์พื้นเมืองอย่างครบวงจรในชุมชนบ้านประตู่เจียน หมู่ที่ 5 ได้ดำเนินการต่อเนื่องในลักษณะที่ผู้เคยเข้าร่วมโครงการอบรมได้นำเทคนิคความรู้ที่ได้รับจากวิทยากรไปใช้ประโยชน์ในการเลี้ยงวัว และถ่ายทอดไปสู่ผู้เลี้ยงวัวอื่น ๆ ซึ่งก็มีส่วนช่วยให้การเลี้ยงวัวภายในชุมชนบังเกิดประสิทธิผลยิ่งขึ้นกว่าเดิม ส่วนความก้าวหน้าของโครงการที่จะไปสู่เป้าหมายอาจดูล่าช้าไป ก็เพราะความจำเป็นในเรื่องของงบประมาณสนับสนุน และการอาศัยเวลาจัดเตรียมเกี่ยวกับระบบบริหารจัดการ ตลอดจนการศึกษาเรียนรู้วิธีการเฝ้าระวังดูแลโคที่เลี้ยงให้ปลอดภัย เจริญเติบโตสมบูรณ์ตามพัฒนาการแห่งวัย แต่เมื่อใดที่โครงการได้บูรณาการจากแผนชุมชนสู่แผนระดับเหนือขึ้นไปแล้ว การดำเนินโครงการให้ก้าวหน้าบรรลุเป้าหมายก็น่าจะสำเร็จลุล่วงได้

3. โครงการปลูกพืชสวนผสมและทำปุ๋ยหมัก เป็นโครงการที่เกิดสถานการณ์เช่นเดียวกับชุมชนบ้านขาว และชุมชนบ้านอ่าวทิง นั่นคือ มีผู้มาเข้าร่วมโครงการอบรมเรื่องนี้ ณ บ้านพักของวิทยากรภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา จำนวนหนึ่งได้กลับไปลงมือดำเนินการทันทีโดยไม่มีรอ ทั้งเรื่องการทำสวนผสมและการทำปุ๋ยหมักสูตร EM นูกานิมูลสัตว์ ซึ่งชุมชนบ้านประตู่เจียนมีอยู่ประมาณ 3 -4 ราย ทั้งนี้เพราะเกิดแรงบันดาลใจจากการได้สัมผัสตัวอย่างจริงของรูปแบบและวิธีการทำสวนผสม การได้ทดลองทำปุ๋ยหมักสูตร EM นูกานิมูลสัตว์ด้วยตนเองจนเข้าใจและทำได้ และความตระหนักถึงคุณประโยชน์ ความคุ้มค่าที่จะได้รับตามมาถ้าได้ลงมือทำ เช่น การมีผลผลิตของพืชพันธุ์หลายชนิดทั่วพื้นที่ดินไว้บริโภคและแจกจำหน่าย การประหยัดเงินซื้อปุ๋ยราคาแพงโดย

สามารถผลิตปุ๋ยคอกมีคุณภาพ ช่วยรักษาสภาพแวดล้อมขึ้นใช้เองได้ และการสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้พื้นที่ดิน ความชุ่มชื้นปราศจากมลพิษให้ธรรมชาติ เป็นต้น

ในส่วนการดำเนินโครงการปลูกพืชสวนผสมนั้น จากจุดเริ่มต้นที่มีผู้ลงมือทำเลยจำนวน 3 – 4 ราย ต่อมาจำนวนผู้สนใจลงมือทำตามได้เพิ่มกระจายไปเรื่อย ๆ มีทั้งผู้เข้าร่วมและไม่ได้เข้าร่วมโครงการอบรม เพราะเห็นผลตัวอย่างของผู้ลงมือดำเนินการไปแล้ว และความคุ้มค่าของการใช้ที่ดิน รวมไปถึงการได้รับฟังคำพุดจูงใจจากสมาชิกกลุ่มปลูกพืชสวนผสมและทำปุ๋ยหมักต้นไม้ที่นำมาลงปลูกส่วนใหญ่จะเป็นไม้ผลและพืชผักต่าง ๆ ที่ท้องถิ่นนิยมบริโภค นอกเหนือจากมะม่วง และพริกที่ปลูกกันไว้แทบทุกครัวเรือน

สำหรับในส่วนการดำเนินโครงการทำปุ๋ยหมักสูตร EM บุกาณิมูลสัตว์ ระยะแรก ๆ ได้ทำกันเฉพาะในวงสมาชิกกลุ่มปลูกพืชสวนผสมและทำปุ๋ยหมักที่เข้าร่วมโครงการอบรมเท่านั้น มีทั้งรวมกลุ่มกันทำและแยกทำส่วนตัวในบางรายที่มีศักยภาพพอในครอบครัวแต่ก็เป็นส่วนน้อย ทั้งนี้ปรากฏภายหลังต่อมาว่าปุ๋ยสูตรนี้ได้รับความสนใจทำจากสมาชิกในชุมชนจำนวนมากและขยายกว้างขึ้นอย่างรวดเร็ว เนื่องจากความจำเป็นต้องใช้ปุ๋ยเพื่อการเกษตรที่เป็นอาชีพหลักของครอบครัว ซึ่งการทำปุ๋ยสูตรนี้มีกรรมวิธีไม่ยุ่งยากซับซ้อน สามารถหาวัสดุบางอย่างในชุมชนได้ ค่าใช้จ่ายในการลงทุนก็น้อยกว่าราคาปุ๋ยตามท้องตลาดมาก ทว่ากลับให้คุณประโยชน์ในการบำรุงดิน บำรุงพืชสูงกว่าหลายเท่า ทั้งยังสามารถนำไปใช้รักษาสีสิ่งแวดล้อมได้ดีเลิศหลาย ๆ ด้าน เช่น บำบัดน้ำเสีย กำจัดกลิ่น กำจัดขยะเปียก และแห้ง เป็นต้น

ด้วยเหตุที่สมาชิกในชุมชนให้ความสนใจอยากทำปุ๋ยหมักสูตร EM บุกาณิมูลสัตว์กันมาก โดยเฉพาะผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการอบรมมาก่อน คณะกรรมการกลุ่มปลูกพืชสวนผสมและทำปุ๋ยหมักจึงได้จัดกิจกรรมสาธิตวิธีทำและฝึกทำแก่ผู้สนใจเหล่านั้นไปแล้ว 2 ครั้ง และพร้อมที่จะจัดให้อีกถ้ามีผู้ต้องการจำนวนพอสมควร นอกจากนั้นยังนำเสนอโครงการนี้ต่อชุมชน ทำให้ชุมชนเห็นความสำคัญ สนับสนุนงบประมาณให้ในการจัดกิจกรรม และเห็นชอบที่จะนำโครงการเข้าบรรจุไว้ในแผนชุมชน

จากข้อมูลข้างต้น ประเมินผลได้ว่าโครงการปลูกพืชสวนผสมและการทำปุ๋ยหมักในชุมชนบ้านประตู่เขียน หมู่ที่ 5 มีความต่อเนื่องและความก้าวหน้าของการดำเนินงาน อยู่ในระดับที่น่าพอใจอย่างยิ่ง เหตุทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะโครงการนี้ให้คุณประโยชน์โดยตรงกับผู้เข้าร่วมโครงการนั่นเอง

4. โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน เป็นโครงการที่พิสูจน์ได้ว่า การสร้างการรับรู้ที่เข้าถึงจิตใจของชาวบ้านในเรื่องคุณค่าของชุมชน ความสำคัญและคุณประโยชน์ของการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน สามารถปลุกจิตสำนึกของชาวบ้านให้เกิดความตระหนักที่จะเข้ามาร่วมรับผิดชอบต่อการพัฒนาชุมชนอย่างได้ผล ดังตัวอย่างในชุมชนบ้านอ่าวทึง และชุมชนบ้านประตู่เขียนที่ผู้เข้าร่วมโครงการอบรมเพื่อส่งเสริม การมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนพากันตื่นตัวมาเข้า

ร่วมงานและกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ ด้วยความสนใจ ใส่ใจต่างจากแต่ก่อนอย่างเห็นได้ชัด นอกจากนั้นยังปฏิบัติตนเป็นแกนนำในการปลุกเร้า ชักจูงใจสมาชิกชุมชนคนอื่น ๆ เข้าร่วมตามอีกด้วย ทำให้การมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนของชาวบ้านในชุมชนทั้ง 2 แห่งนี้ เพิ่มสูงขึ้นจากเดิมจนสร้างความยินดีให้กับผู้นำชุมชน

แต่สิ่งที่ค่อนข้างขาดหายไปจากชุมชนบ้านประดู่เขียน ก็คือ กำลังคนวัยหนุ่มสาววัยแรงงานที่จะเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน เนื่องจากความอยู่ใกล้เขตเมือง และแหล่งโรงงานอุตสาหกรรมนอกชุมชน ส่งผลให้บุคคลกลุ่มนี้นิยมออกไปเรียนหนังสือในเมือง และไปทำงานในเมืองหรือตามโรงงานอุตสาหกรรมกันมาก แทบไม่สนใจกับการเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนเลย ต่างไปจากชุมชนบ้านอ่าวทึง ที่ถึงอย่างไรก็มีคนหนุ่มกลุ่มใหญ่ ซึ่งประกอบอาชีพอยู่ในชุมชนเป็นกำลังสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนอยู่ตลอดเวลาดังที่กล่าวไปแล้วหลายครั้ง

ดังนั้น เพื่อให้ได้กำลังของคนวัยหนุ่มสาว วัยแรงงานกลุ่มดังกล่าวมาร่วมพัฒนาชุมชนเท่าที่สามารถจะทำได้ ผู้นำชุมชนและทีมวิจัยจึงวางแผนร่วมกันที่จะจัด โครงการอบรมเพื่อสร้างจิตสาธารณะต่อชุมชนแก่คนกลุ่มนี้ ถึงแม้ว่าจะผ่านช่วงเวลาดำเนิน โครงการวิจัยแล้วก็ตาม โดยผู้นำชุมชนจะนำกำหนดวันเวลาที่สามารถจัดได้มาแจ้งให้ทราบ และจากผลสำเร็จเป็นอันดีของการดำเนิน โครงการอบรมเพื่อสร้างเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนที่ผ่านไป ก็มีเสียงเสนอขอจากผู้นำชุมชนและผู้เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาชุมชนให้คณะผู้วิจัยดำเนิน โครงการนี้อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งคณะผู้วิจัยก็ได้ขัดข้องแต่ประการใด เพราะวิทยากรที่จะดำเนินการอบรมมิใช่ใครที่ไหน ล้วนมาจากคณะผู้วิจัยและทีมวิจัยฝ่ายพัฒนาจึงสะดวกที่จะดำเนินการให้ได้ ขึ้นอยู่กับความพร้อมของฝ่ายชุมชนเท่านั้น

นอกจากนั้นแล้ว คณะผู้วิจัยยังได้ให้คำแนะนำแก่กลุ่มผู้นำชุมชนบ้านประดู่เขียนไปว่า การจัดโครงการอบรมเป็นเพียงจุดเริ่มกระตุ้นให้เกิดความตื่นตัวเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนของชาวบ้านเท่านั้น มิใช่เป็นสิ่งสำคัญเพียงประการเดียวที่จะทำให้การมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนบรรลุผลสัมฤทธิ์ทั้งหมดได้ ทั้งนี้จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยอื่น ๆ จากชุมชนเข้าร่วมประกอบด้วย เช่น การทุ่มเทงานอย่างจริงจังของผู้นำชุมชน การติดตามเอาใจใส่ผลการดำเนินงาน การประชาสัมพันธ์ ชักจูงใจ การยกย่องผู้ให้ความร่วมมือ การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการ การพิจารณาเลือกดำเนิน โครงการหรือกิจกรรมที่ให้คุณประโยชน์แก่คนส่วนมาก เป็นต้น ซึ่งกลุ่มผู้นำชุมชนก็ได้รับฟังด้วยความตั้งใจ และรับที่จะดำเนินการตามคำแนะนำ

จากข้อมูลข้างต้นสรุปผลการประเมินได้ว่า โครงการอบรมเพื่อสร้างเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนในชุมชนบ้านประดู่เขียน หมู่ที่ 5 ได้สร้างผลตามมาอย่างเป็นที่น่าพอใจของทุกฝ่าย และมีการดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จสืบหน้าต่อไปอย่างต่อเนื่อง โดยได้รับการพิจารณาผ่านเข้าไปบรรจุไว้ในแผนชุมชนบ้านประดู่เขียนแล้วเช่นกัน

จากข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินผล โครงการวิจัยที่รายงานไปข้างต้นทั้งหมดจะเห็นได้ว่า ได้มีการติดตามประเมินผลโครงการวิจัยเป็นระยะ ๆ รวมทั้งสิ้น 3 ระยะด้วยกัน ระยะแรก เป็นการประเมินผลเมื่อเสร็จสิ้นชั้นศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชน (หลังดำเนินเวทีเสวนาครั้งที่ 1, 2 และ 3) โดยคณะผู้วิจัยและทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา ระยะที่สอง เป็นการประเมินผลเมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินโครงการ และกิจกรรมต่าง ๆ โดยทีมวิจัยฝ่ายชุมชน และระยะที่สาม เป็นการติดตามประเมินผลการดำเนินโครงการต่าง ๆ หลังคณะผู้วิจัยออกจากพื้นที่ไปแล้วประมาณ 2 เดือน โดยทีมวิจัยทั้งหมด ซึ่งผลการประเมินโครงการวิจัยทุกระยะในแต่ละพื้นที่ได้แสดงให้เห็นถึงความราบรื่น ความสำเร็จในการดำเนินโครงการวิจัย ความมีคุณค่าของโครงการวิจัยนี้ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน ตลอดจนความต่อเนื่องและความก้าวหน้าของการดำเนินโครงการต่าง ๆ ในพื้นที่นั้น ๆ เป็นอย่างดี บางโครงการที่ดำเนินการในบางพื้นที่อาจก้าวหน้าไปค่อนข้างล่าช้า เพราะจำเป็นต้องได้รับปัจจัยสนับสนุนจากภายนอก เช่น งบประมาณ เป็นต้น อย่างไรก็ตามถือได้ว่าทุกโครงการได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องและมีความก้าวหน้าจากเดิมอย่างสังเกตเห็นได้

